

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет «Дніпровська Політехніка»
The Q-Helix European University Alliance

ТРАНСАТЛАНТИЧНА БЕЗПЕКА
ТА РОЛЬ УКРАЇНИ

Матеріали
міжнародної науково-практичної конференції
12 червня 2026 року, м. Дніпро

TRANSATLANTIC SECURITY
AND THE ROLE OF UKRAINE

International Scientific and Practical
Conference Proceedings
Dnipro, 12 June 2026

Dnipro
Dnipro University of Technology

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового інституту гуманітарних і соціальних наук НТУ «Дніпровська Політехніка» (протокол № 10 від 26.05.2026 р.),

Редакційна колегія:

д.е.н., проф. М.С. Пашкевич, д.політ.н., проф. О.Ю. Висоцький, д.е.н., проф. А.А. Макурін, к.е.н., доц. К. П. Пілова, к.і.н., с.н.с. Т.В. Кулик, к.е.н., доц., С. М. Шагоян, к.політ.н., доц. О.М.Рудік, к.і.н., доц. О. С. Двуреченська,

Т 01 Трансатлантична безпека та роль України: матеріали міжнародної. наук.-практ. конф. 12 червня 2026 р., м. Дніпро. Дніпро: НТУ ДП, 2025. 240 с.

Збірка містить матеріали доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції «Трансатлантична безпека та роль України», проведеної в межах реалізації проєкту Модуля Жана Моне (101238769 – EUTRISEC) програми Європейського Союзу Erasmus+ та у співпраці з альянсом європейських університетів Q-Helix (Q-Helix European University Alliance; <https://q-helix.eu>). У представлених матеріалах розглянуто глибинні зрушення у міжнародному безпековому середовищі, спричинені загостренням стратегічної конкуренції, новою хвилею геополітичних викликів та еволюцією світового порядку. Розглядаються структурні зміни безпекової архітектури, геоекономічні чинники та реакція західних альянсів на політику сили. Особливу увагу приділено війні росії проти України як каталізатору змін у регіональній і глобальній безпеці. Важливим напрямом є осмислення стратегічної ролі України в трансформації європейської та євроатлантичної безпекової системи. Аналізуються формати співпраці з ЄС, НАТО та США, питання оборонної політики, автономії ЄС і трансатлантичної згуртованості. Представлено бачення майбутніх безпекових сценаріїв в умовах цифрової трансформації, гібридних загроз і проривних технологій, а також проблеми інформаційних війн, безпекових гарантій і ролі міжнародного публічного права в умовах новітніх викликів.

Розраховано на фахівців з міжнародних відносин, міжнародної та національної безпеки, публічного управління, працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти всіх рівнів, а також буде корисним для всіх, кого цікавить окреслене коло проблем.

Фінансується Європейським Союзом. Однак висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з освіти та культури (EACEA). Ні Європейський Союз, ні EACEA не можуть нести відповідальність за них.

Recommended for publication by the Academic Council of the Educational and Scientific Institute of Humanities and Social Sciences of Dnipro University of Technology (Minutes No. 10, dated 26 May 2026).

Editorial Board:

DSc, Prof. M. Pashkevich, DSc, Prof. O. Vysotskyi, DSc, Prof. A. Makurin, PhD, Assoc. Prof. K. Pilova, PhD, PhD, Sr. Res. Fellow, Assoc. Prof. T. Kulyk, Assoc. Prof. S. Shagoyan, PhD, Assoc. Prof. O. Rudik, PhD, Assoc. Prof. O. Dvurechens'ka

Transatlantic Security and the Role of Ukraine: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Dnipro, 12 June 2026. Dnipro: Dnipro University of Technology, 2026. 240 pp.

This volume contains papers presented at the International Scientific and Practical Conference ‘Transatlantic Security and the Role of Ukraine’, held within the framework of the Jean Monnet Module project (101238769 – EUTRISEC) under the European Union’s Erasmus+ Programme and in cooperation with the Q-Helix European University Alliance (<https://q-helix.eu>). The contributions examine profound shifts in the international security environment driven by intensifying strategic competition, a new wave of geopolitical challenges, and the evolution of the global order. They address structural changes in the security architecture, geoeconomic factors, and the response of Western alliances to power politics. Particular attention is devoted to Russia’s war against Ukraine as a catalyst for changes in regional and global security. A major focus is Ukraine’s strategic role in the transformation of European and Euro-Atlantic security systems. The volume examines frameworks for cooperation with the EU, NATO, and the United States, as well as defence policy, EU strategic autonomy, and transatlantic cohesion. It presents perspectives on future security scenarios amid digital transformation, hybrid threats, and disruptive technologies, and addresses information warfare, security guarantees, and the role of public international law in responding to contemporary challenges.

This volume is intended for specialists in international relations, international and national security, and public administration; officials of state authorities and local self-government bodies; scholars, university lecturers, and students at all levels of higher education. It may also be of interest to a broader readership concerned with the range of issues addressed.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

ЗМІСТ

I. Інтеграційний безпековий трикутник ЄС-Україна-НАТО

I. The EU – Ukraine – NATO Integration Triangle

Олександр РУДІК. Презентація проєкту «Інтеграційний трикутник ЄС-Україна-НАТО в контексті трансатлантичної безпеки».....	6
Ігор ТОДОРОВ. Україна як чинник трансформації НАТО в умовах стратегічної конкуренції	11
Paulina POLKO. NATO 3.0: New Perspectives for Ukraine.....	14
Тетяна КУЛИК. Трансформація НАТО в динаміці стратегій <i>Gray Zone</i>	18
Михайло ПАШКОВ. Стратегічна автономія і оборонна самодостатність ЄС: виклики і перспективи.....	24
Олександр РУДІК. Переосмислення нейтралітету в Європі: безпекові виклики для держав поза межами НАТО.....	28
Олександра ДВУРЕЧЕНСЬКА. Публічна дипломатія в Україні як інструмент протидії російській пропаганді в ЄС.....	33
Олександр ВИСОЦЬКИЙ. Кіномистецькі контртехнології рефлексивного управління в контексті забезпечення безпеки держави та суспільства за умов повномасштабної війни.....	36
Орина СУЛТАНБЕКОВА. Операція «Павутина»: прихована дія зі стратегічним ефектом.....	42

II. Трансформація НАТО в умовах стратегічної конкуренції

II. NATO Transformation amid Strategic Competition

Ольга БАБИЧ. США в НАТО: правові межі виходу та ризики дистанціювання.....	49
Катерина ДЕРДЕЛЬ. Посилена передова присутність НАТО в Литві: стримування та оборона в Балтійському регіоні	53
ІВАННА ЧАЙКІВСЬКА. Трансформація НАТО в умовах сучасних геополітичних викликів.....	59

Софія МУРАВИЙОВА. Фінляндія в НАТО у просторі безпекового маневру.....	62
Аліна ТКАЧЕНКО. Пороги реагування НАТО на російські порушення повітряного простору в зоні відповідальності Альянсу.....	67
Тетяна КУЛИК, Іван ЩЕРБІНА. Ситуаційна обізнаність НАТО.....	74
Nargiz VALIYEVA. NATO's Role in Advancing Human Security in the 21st Century.....	82

III. Роль України в європейській та євроатлантичній системі безпеки

III. Ukraine's Role in European and Euro-Atlantic Security

Валентина БАБІНА. Безпекова взаємодія Україна-європейський Союз-НАТО в умовах глобальної стратегічної конкуренції: еволюція регіонального порядку міжнародних відносин.....	86
Максим ВОЛКОВ. Зміщення центру тяжіння трансатлантичної безпеки на схід: трансформація ролі країн Вишеградської четвірки у 2022-2026 рр.....	92
Надія РУДИК. Безпековий вимір Шенгенського простору в умовах сучасних геополітичних викликів.....	96
Олександр НЕПРИЦЬКИЙ. Історична пам'ять та європейська безпека: українсько-польські відносини у політичному дискурсі Кароля Навроцького.....	100
Дар'я САМСОНОВА. Безпекове партнерство України та Великої Британії у 2022–2025 рр.....	103
Максим ТКАЧ. Україна як каталізатор змін у політиці західних альянсів: позиція США у 2014–2025 рр.....	106
Вадим ФЕДОРЧУК. Євроскептицизм як виклик європейській безпеці в умовах трансформації трансатлантичних відносин.....	109
Вероніка КОСТЮКОВА. Чорноморський вектор безпеки України: актуальність ідей Юрія Липи у ХХІ столітті.....	113
Анастасія БСЛІЧЕНКО. Ставлення громадян до європейської інтеграції України.....	115

Катерина РИНДИК. Гарантії безпеки для України до вступу в НАТО: двосторонні угоди як тимчасова альтернатива чи реальність.....	119
--	-----

IV. Геоекономічні трансформації, критичні залежності та безпекова стійкість

IV. Geoeconomic Transformations, Critical Dependencies, and Security Resilience

Kalina LUBAS. The War Economy of Ukraine – The Foundation of Economic Safety to Survive and Defend Against the Russian Aggression.....	122
Світлана ФЕДУЛОВА. Диференціація цифрового потенціалу та проблема нерівності між країнами у розподілі доданої вартості.....	126
Олександр КОПТЕВ. Економічні та безпекові наслідки виходу ОАЕ з ОПЕК+ для України та світу.....	129
Farman AMIROV. State Hydropower Policy of Iraq.....	132
Юліана ОСІПЧУК. Міжнародно-правові наслідки торгових воєн та тарифного протистояння між США та Китаєм.....	140
Олексій ЗАБАРНИЙ. Наслідки блокування Ормузької протоки. Залежність сучасних економік від безпеки критично важливих регіонів....	143
Віолета ТЕРХАНОВА. Роль Південної Кореї у зміцненні трансатлантичної безпеки: оборонно-технологічний вимір.....	146

V. Сучасні виклики, інновації та майбутні сценарії безпеки

V. Contemporary Security Challenges, Innovation and Future Scenarios

Esmira JAFAROVA, Matanat YUSIFOVA. Political Games Obstructing Peace in the South Caucasus.....	152
Kamil MIRIYEV. External Influence and Internal Change: U.S. Middle East Policy in the Arab World.....	157
Aytan GURBANOVA. Neo-Realism and Ethnic Conflict: A Comparative Analysis of Rwanda and Bosnia.....	160
Khalil YUSIFLI. The Influence of International Organizations on the Formation and Implementation of Youth Policy.....	163

Сергій ШУЛЯК, Анастасія МАЗУР. Принцип центральності АСЕАН в умовах геополітичного протистояння в Індो-Тихоокеанському регіоні.....	167
Bohdan NOVIN'KOV. Technologies of Spiritual Security in the Context of Ukrainian State-Building Processes of Modernity.....	170
Parvin BAYRAMOVA. Transformation of Azerbaijan's Military-Political Cooperation: Yesterday and Today.....	174
Анастасія ЖИБИЧ. Технології публічної дипломатії в умовах російсько-української війни.....	176
Олександра МАРЧЕНКО. Роль МАГАТЕ у запобіганні катастрофи на ЗАЕС.....	180
Ольга СУРОВЦЕВА. Технології кібербезпеки в контексті війни росії проти України.....	187
Анастасія МІТІНА. Технології міжнародної пропаганди та контрпропаганди в умовах війни росії проти України.....	189
Danylo KOSHAROV. Ukraine as NATO's Cyber Shield: Microsoft's Intelligence on Russia's Hybrid Cyber War and Ukraine's Digital Resilience...	192
Надія БОРИСКІНА. ІПСО та цифрова пропаганда в умовах гібридної війни.....	196
Yaroslava YURCHENKO. Nature and Mechanisms of Disinformation.....	199
Gulshen BABAYEVA. Digital Diplomacy and Misinformation Resilience: Perspectives from Azerbaijan's Foreign Policy.....	201
Євгеній ВАРЛАМОВ. Правові механізми протидії дезінформацій та кіберзагрозам у сучасних міжнародних відносинах.....	208
Софія ЛАЗЬКО. Стратегічні комунікації КНР у європейському просторі: виклики для трансатлантичної стійкості та безпеки України.....	211
Alona BILA. Peculiarities of Conducting Handwriting Examinations in Property Rights Protection Cases Under Martial Law.....	214
Ірина СЕМЕНЮК. Генеративний штучний інтелект як загроза військової ескалації: міжнародно-правовий аспект.....	216
Іван ЛІСНИЙ. Роль міжнародних організацій у підтриманні правопорядку в часи глобальної турбулентності.....	219

Олена ЦІСАР. Про застосування Європейської конвенції з прав людини і основоположних свобод 1950 р. в умовах збройного конфлікту: практика ЄСПЛ щодо України.....	221
Олена ГУЦОЛ. Трансформація принципу верховенства права в Україні в умовах воєнного стану: баланс між безпекою та правами людини.....	225
Аїда ГУЛІЄВА. Sapienza University of Rome як осередок формування безпекового мислення в Європі у трансатлантичному стратегічному дискурсі.....	229
Тетяна КУЛИК, Світлана ШАГОЯН. Diplomatic Open Space як інтерактивна модель формування безпекового мислення студентів-міжнародників.....	234

I. Інтеграційний безпековий трикутник ЄС-Україна-НАТО

Пленарна сесія була зосереджена на питаннях взаємодії між Україною, ЄС і НАТО в умовах загострення стратегічної конкуренції та зростання нестабільності європейського безпекового середовища. Обговорювалися перспективи посилення політичної, оборонної та інституційної координації, а також роль України у формуванні нових підходів до європейської та трансатлантичної безпеки. Особливу увагу було приділено війні росії проти України як чиннику переосмислення механізмів стримування, стійкості, оборонного партнерства та стратегічної солідарності. Аналізувалися можливості й обмеження безпекової взаємодії у форматі ЄС-Україна-НАТО в умовах довготривалої нестабільності та політики сили.

I. The EU – Ukraine – NATO Integration Triangle

The contributions examined the interaction between Ukraine, the European Union, and NATO amid intensified strategic competition and growing instability in the European security environment. The discussion addressed the prospects for strengthening political, defence, and institutional coordination, as well as Ukraine's role in shaping new approaches to European and transatlantic security. Particular attention was paid to Russia's war against Ukraine as a factor prompting the reassessment of deterrence, resilience, defence partnership, and strategic solidarity. The section also analysed the opportunities and limitations of security cooperation in the EU-Ukraine-NATO format under conditions of long-term instability and the politics of force.

Олександр РУДІК

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри історії та політичної теорії,
НТУ «Дніпровська політехніка», Україна

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ПРОЄКТУ «ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ТРИКУТНИК ЄС-УКРАЇНА-НАТО В КОНТЕКСТІ ТРАНСАТЛАНТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ»

Загальним викликом, який спонукав до розроблення проєктної пропозиції, є істотне прискорення процесу європейської інтеграції України завдяки отриманню статусу кандидата на вступ в ЄС, а також війна РФ проти України, яка загострила проблему міжнародної безпеки. В системі вищої освіти України цей виклик трансформувався в потребу підвищення якості підготовки фахівців з

питань європейської та євроатлантичної інтеграції. У зв'язку із цим, проєкт спрямований на збільшення обсягу викладання європейських студій та підвищення їх якості в НТУ ДП, у тому числі в частині яка стосується європейської та трансатлантичної безпеки, посилення ролі ЄС як глобального актора, стратегічного партнерства ЄС – НАТО. Новизною проєкту є залучення до розроблення і викладання вибіркової навчальної дисципліни викладачів кафедри міжнародних відносин і аудиту та кафедри історії та політичної теорії, які здійснюють підготовку студентів за спеціальностями 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» та 052 «Політологія». Особливістю проєкту є синергія знань, досвіду і викладацької майстерності членів команди у галузях знань «міжнародні відносини» та «політологія». Результатами проєкту є розроблення навчальної програми за вибором «Інтеграційний трикутник ЄС – Україна – НАТО в контексті трансатлантичної безпеки», публікація наукових статей, а також організація і проведення двох основних комунікативних заходів із залученням широкого кола зацікавлених учасників, у тому числі поза академічним середовищем: «Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції» та «Трансатлантична безпека та роль України». Транснаціональний вимір проєкту полягатиме у співпраці з європейськими партнерами з Литви та Польщі.

В основі проєкту – співпраця між кафедрою міжнародних відносин і аудиту та кафедрою історії та політичної теорії у поліпшенні викладання європейських студій в НТУ ДП в контексті істотної активізації європейської та євроатлантичної інтеграції України після отримання статусу країни-кандидата і перспективи членства.

З огляду на це, до команди проєкту увійшли:

РУДІК Олександр Миколайович, координатор проєкту, доцент кафедри історії та політичної теорії, доцент, кандидат політичних наук.

КУЛИК Тетяна Вікторівна, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник (політичні науки, національна безпека держави), доцентка кафедри міжнародних відносин і аудиту.

ДВУРЕЧЕНСЬКА Олександра Сергіївна, кандидат історичних наук, доцент, доцентка кафедри міжнародних відносин і аудиту.

Членкинею команди також є Леся ДОРОШЕНКО – координаторка проєктів відділу міжнародних проєктів Центру міжнародної співпраці НТУ «Дніпровська політехніка». Пані Леся надала нам кваліфіковану допомогу на етапі розроблення проєктної пропозиції, а також порадила як найкраще врахувати рекомендації експертів ЄС.

До реалізації проєкту на договірній основі залучені висококваліфіковані експерти: РОТАЄНКО Світлана – керівниця проєктів Представництва НАТО в Україні та ПАШКОВ Михайло – співдиректор програм зовнішньої політики та міжнародної безпеки Українського центру економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова.

Обидві кафедри є випусковими, тобто такими, що здійснюють підготовку студентів за спеціальностями 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» та 052 «Політологія».

Проект ґрунтується на потребі істотного підвищення якості викладання в НТУ ДП європейських студій з урахуванням актуальних питань трансатлантичної та європейської безпеки.

Проект відповідає таким пріоритетам Європейської Комісії на 2024 – 2029 рр.:

1. «Нова ера європейської оборони та безпеки». Європейська Комісія працюватиме над тим, щоб європейські громадяни були більш безпечними та захищеними, а Європа мала засоби для підтримки миру за допомогою надійного стримування.

2. «Глобальна Європа: використання нашої влади та партнерства». Європейська Комісія працюватиме над тим, щоб зовнішня політика та політика безпеки ЄС відповідала викликам поточної світової реальності.

Проектна пропозиція відповідає спрямуванню проекту Жан Моне (модуль) на підтримку викладання та дослідження у сфері студій Європейського Союзу в усьому світі, а також на сприяння розгляду ролі ЄС у глобалізованому світі та підвищення обізнаності про ЄС.

Проект націлений на:

- сприяння досконалості викладання та досліджень у галузі європейських студій шляхом досягнення синергії знань, досвіду і викладацької майстерності учасників проектною пропозиції у галузях знань «міжнародні відносини» та «політологія»;

- посилення діалогу між академічною спільнотою і суспільством шляхом залучення до реалізації проектних заходів цільових груп: публічних службовців, політиків місцевого рівня, представників інститутів громадянського суспільства та медіа;

- генерування знання та ідей, які сприятимуть посиленню ролі ЄС в Європі та у глобалізованому світі, шляхом розроблення робочої програми навчальної дисципліни за вибором «Інтеграційний трикутник ЄС – Україна – НАТО в контексті трансатлантичної безпеки»;

- охоплення широкої громадськості та поширення знання про ЄС та НАТО серед широких суспільних кіл через цільове угруповання за визначеними критеріями, шляхом цілеспрямованої співпраці з ГО «Інститут громадської експертизи» та ГО «Солідарна молодь», ГО «Центр євроатлантичної інтеграції в м. Дніпро», а також Інформаційним центром ЄС в м. Дніпро.

Проект охоплює такі цільові групи:

- студенти НТУ ДП зі спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» та 052 «Політологія» як прямих бенефіціарів навчальної дисципліни за вибором «Інтеграційний трикутник ЄС – Україна – НАТО в контексті трансатлантичної безпеки»;

- студенти всіх факультетів НТУ ДП (у галузях за межами права, економіки та політичних наук), які можуть обрати навчальну дисципліну (тобто

включити її до індивідуального навчального плану) «Інтеграційний трикутник ЄС – Україна – НАТО в контексті трансатлантичної безпеки»;

- студенти інших вищих навчальних закладів області й України та українських студентів за кордоном як учасників наукових і публічних комунікативних заходів, що проводитимуться у межах проєкту;

- публічні службовці органів влади та місцевого самоврядування, які залучатимуться до наукових і публічних комунікативних заходів, що проводитимуться в процесі імплементації проєкту;

- представники організованого громадянського суспільства: члени громадських організацій, профспілковий актив;

- зовнішні стейкхолдери освітніх програм спеціальностей 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» та 052 «Політологія»: органи влади, вищі навчальні заклади, консульства, громадські організації, міжнародні організації.

Результатами проєкту будуть такі:

1. Розроблення робочої програми, силабусу, методичних рекомендацій, конспекту лекцій до навчальної дисципліни за вибором «Інтеграційний трикутник ЄС – Україна – НАТО в контексті трансатлантичної безпеки».

2. Публікація наукових статей за проблематикою проєкту та навчальної дисципліни у фахових виданнях України.

3. Організація і проведення двох основних комунікативних заходів із залученням широкого кола зацікавлених учасників, у тому числі поза академічним середовищем: «Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції», «Трансатлантична безпека та роль України».

Транснаціональний вимір проєкту полягатиме у співпраці з європейськими партнерами з Литви та Польщі.

Ключовими темами кожного модуля є такими:

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

«ЄС як унікальне об'єднання європейських демократичних країн»

ТЕМА 1. Ключові віхи історії ЄС.

ТЕМА 2. Інституційна та правова системи ЄС.

ТЕМА 3. Політика розширення ЄС.

ТЕМА 4. Вироблення політики ЄС.

ТЕМА 5. ЄС як глобальний актор.

Викладач: РУДІК О.М.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

«Трансатлантична безпека: стратегічні пріоритети НАТО»

ТЕМА 1. НАТО в умовах стратегічної конкуренції.

ТЕМА 2. Трансформація НАТО в ретроспективі.

ТЕМА 3. Політика Колективна оборона та стійкість Альянсу в новій стратегічній реальності ЄС.

ТЕМА 4. Кризовий менеджмент і адаптація НАТО до нових загроз.

ТЕМА 5. Кооперативна безпека через співпрацю та діалог.

Викладачка: КУЛИК Т. В.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3.

«Україна в системі європейської та євроатлантичної системи безпеки»

ТЕМА 1. Відносини Україна – ЄС в історичній ретроспективі.

ТЕМА 2. Україна як кандидат на вступ.

ТЕМА 3. Відносини Україна – НАТО в історичній ретроспективі.

ТЕМА 4. Євроатлантична інтеграція України на сучасному етапі.

ТЕМА 5. Особливості відносин України з ЄС та НАТО в умовах повномасштабної війни.

Викладачка: ДВУРЕЧЕНСЬКА О. С.

Партнерами проєкту (перелік не є вичерпним, ми сподіваємося на розширення цього кола впродовж трирічного терміну виконання проєкту):

- Представництво НАТО в Україні.
- Інформаційний центр ЄС в м. Дніпро.
- ГО «Центр євроатлантичної інтеграції в м. Дніпро».
- ГО «Солідарна молодь».
- зарубіжні партнери з Литви, Польщі, Швеції, з якими НТУ «Дніпровська політехніка» укладено рамкові угоди.

До комунікативних заходів проєкту залучатимуться викладачі та студенти з Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Львівської політехніки, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Донецького національного університету імені Василя Стуса, Сумського державного університету, Ужгородського національного університету, Волинського національного університету імені Лесі Українки.

На завершення, команда проєкту висловлює щиро вдячність колежанкам з Центру міжнародної співпраці НТУ «Дніпровська політехніка» за системну та наполегливу роботу із заохочення науково-педагогічних працівників до активної проєктної діяльності, зокрема за Програмою ЄС Еразмус+, організацію та проведення високопрофесійних тренінгів, присвячених підготовці конкурентоспроможних проєктних пропозицій і коректному заповненню аплікаційних форм ЄС, а також за надані фахові консультації та цінні рекомендації щодо удосконалення поданих проєктних заявок. Щиро сподіваємося на подальший розвиток плідної співпраці, реалізацію нових спільних ініціатив і зміцнення партнерських зв'язків у сфері міжнародної проєктної діяльності.

Ігор ТОДОРОВ

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій,
Ужгородський національний університет, Україна

УКРАЇНА ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ НАТО В УМОВАХ СТРАТЕГІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин відбувається доволі різкий перехід від відносно стабільної постбіполярної системи до нового формату світового порядку, який характеризується посиленням стратегічної конкуренції між державами та коаліціями держав. Відродження силової політики, ерозія міжнародно-правових механізмів та зростання ролі військової сили актуалізують питання трансформації провідних безпекових інститутів, насамперед Організації Північноатлантичного договору.

Широкомасштабна агресія Російської Федерації проти України у 2022 році стала каталізатором фундаментального перегляду безпекових підходів НАТО. Фактично Альянс повернувся до своєї базової функції — колективної оборони, одночасно розширивши власне бачення безпеки за рахунок кіберпростору, космосу, інформаційної сфери, технологічної конкуренції та стійкості критичної інфраструктури. Реально відбувається повернення до концепції колективної оборони. Якщо Стратегічна концепція НАТО 2010 року акцентувала увагу на кризовому менеджменті та експедиційних операціях, то документ 2022 року визначає головним завданням Альянсу забезпечення колективної оборони від усіх видів загроз. Російська Федерація вперше офіційно визначена як «найбільш значна та безпосередня загроза безпеці союзників» (*NATO 2022, 2022*). Водночас НАТО зберігає три базові функції: стримування та оборона, запобігання кризам і управління ними, кооперативна безпека.

Після 2022 року Альянс здійснив найбільшу модернізацію системи стримування з часів завершення холодної війни. Основними напрямками стали: збільшення сил високої готовності, посилення східного флангу, розроблення нових регіональних оборонних планів, інтеграція кібер- та космічного компонентів у систему колективної оборони, розвиток оборонно-промислової кооперації. В 2025 році вперше всі країни-члени Організації Північноатлантичного договору виконали побажання Уельського саміту (2014 р.) щодо 2 відсотків ВВП на оборонні потреби.

Особливістю сучасної трансформації є вихід Альянсу за традиційні географічні межі Північної Атлантики. У Стратегічній концепції 2022 року вперше зазначено, що «амбітні цілі та примусова політика Китаю створюють виклики нашим інтересам, безпеці та цінностям». Таким чином, НАТО поступово перетворюється із суто регіональної оборонної організації на ключовий елемент ширшої системи демократичного стратегічного партнерства (*Strategic, Concepts*).

Україна є чинником трансформації НАТО. Вона виступає не лише об'єктом безпекової політики НАТО, але й активним суб'єктом трансформації самого Альянсу. Саме російсько-українська війна стимулювала вступ до НАТО Фінляндії та Швеції, різке збільшення оборонних бюджетів європейських країн, відновлення масштабного військового планування; перегляд концепції стримування, розвиток нових коаліційних форматів підтримки. Формат «Рамштайн» фактично став прикладом нового типу мінілатеральної безпекової кооперації, яка функціонує паралельно з традиційними механізмами Альянсу.

Вашингтонська декларація Саміту НАТО 2024 року підтвердила незворотність євроатлантичного курсу України та зазначила, що рішення самітів у Вільнюсі та Вашингтоні формують «міст до членства України в НАТО» (Washington, 2024). Втім з початком другої каденції Д. Трампа, питання членства було фактично поставлене на паузу.

Фактично євроатлантична інтеграція України триває. Можна виокремити кілька основних напрямів цього процесу. Зокрема, йдеться про військову інтеграцію (досягнення високого рівня оперативної сумісності зі збройними силами держав-членів НАТО); інституційну інтеграцію (розвиток механізмів діяльності Ради Україна—НАТО та адаптованої Річної національної програми); оборонно-промислову інтеграцію (включення України до європейських та трансатлантичних виробничих ланцюгів оборонної промисловості); політичну інтеграцію (формування України як одного з ключових гарантів безпеки Європи).

В цьому контексті питання членства України в НАТО необхідно аналізувати не лише як проблему розширення Альянсу, а як елемент формування нової архітектури європейської безпеки.

Попри відносний політичний консенсус щодо майбутнього України в Альянсі, існує низка об'єктивних обмежень. Серед них триваюча війна. Формально Вашингтонський договір не містить заборони на вступ держави, яка перебуває у стані війни. Водночас запрошення України сьогодні теоретично означало б потенційне автоматичне поширення механізмів колективної оборони відповідно до статті 5. Відповідно до статті 10 Вашингтонського договору, рішення про запрошення нового члена ухвалюється одностайно всіма союзниками. Жодна третя держава не має права вето, однак фактично необхідна абсолютна політична згода всередині Альянсу. Частина країн розглядає негайне запрошення як фактор потенційної ескалації конфлікту між НАТО і Росією, натомість підтримуючи модель поетапного зближення.

Водночас сучасні глобальні виклики, російсько-українська війна, що триває, як не парадоксально роблять членство України стає дедалі більш імовірним

Після 2022 року Україна досягла безпрецедентного рівня оперативної сумісності із силами Альянсу: стандартизація управління військами, інтеграція систем зв'язку, використання озброєнь країн НАТО, спільна підготовка особового складу, координація логістики та розвідки. Фактично відбувається

поступова, але активна функціональна інтеграція України до оборонної системи Альянсу.

Україна фактично стала одним із ключових факторів сучасної трансформації НАТО. Інтеграція і надалі буде тривати. Вона включатиме повну оперативну сумісність, інтеграцію оборонної промисловості, участь у військовому плануванні, поглиблення діяльності Ради Україна—НАТО. На жаль, мережа двосторонніх безпекових угод держав G7 та інших союзників, залишається політичною, а не юридично зобов'язуючою. Політичне рішення про запрошення, імовірно, буде пов'язане не стільки із завершенням війни як такої, скільки з формуванням нового стабільного європейського безпекового порядку.

Україна вже стала частиною євроатлантичної безпекової спільноти через спільність політичних цінностей та практик. Російська агресія перевела питання членства України до категорії екзистенційної безпеки як для самої України, так і для східного флангу Альянсу.

Проблема членства України в НАТО сьогодні полягає вже не у відповіді на питання «чи стане Україна членом Альянсу?», а у визначенні політичних та стратегічних умов, за яких відбудеться юридична інституціоналізація вже фактично існуючої військово-політичної інтеграції.

Іншими словами, сучасна Україна дедалі більше набуває рис *de facto* члена НАТО, тоді як головним викликом залишається завершення процесу її *de jure* інкорпорації до системи колективної оборони Альянсу.

В цьому контексті проведення 3 червня 2026 року першого в історії засідання Ради Україна—НАТО в Києві має значення, яке виходить далеко за межі чергової дипломатичної зустрічі. Його можна оцінювати одночасно у політичному, військово-стратегічному, символічному та міжнародно-правовому вимірах. Сам факт, що до української столиці прибули Генеральний секретар НАТО та представники усіх 32 держав-членів Альянсу, був офіційно представлений як історична подія. Найважливішим аспектом є підтвердження того, що навіть за умов складної міжнародної кон'юнктури питання України не виведене з порядку денного Альянсу. Засідання саме у Києві означає фактичне визнання України не лише як об'єкта допомоги, а як безпекового партнера, без участі якого неможливо формувати нову архітектуру європейської безпеки. У стратегічному сенсі це є сигналом, що інтеграційний процес не заморожений, навіть якщо питання формального членства відкладається, інституційне зближення триває, НАТО розглядає Україну як складову власної системи стримування Росії. Після початку широкомасштабної війни Україна перетворилася на головний практичний майданчик апробації сучасних військових технологій, інтегрованої ППО, мережево-центричних операцій та оборонної промислової кооперації.

Отже, сучасна трансформація НАТО є наслідком переходу міжнародної системи до епохи стратегічної конкуренції та повернення силової політики. Російсько-українська війна стала головним каталізатором переосмислення ролі Альянсу та його повернення до концепції колективної оборони. Сучасна модель НАТО дедалі більше поєднує класичні військові інструменти із новими вимірами

безпеки: кіберпростором, технологічною конкуренцією, інформаційною стійкістю та захистом критичної інфраструктури. Україна сьогодні виступає не лише об'єктом міжнародної підтримки, а одним із центральних факторів формування нової європейської архітектури безпеки. Перспектива членства України в НАТО дедалі більше набуває характеру стратегічної необхідності як для самої України, так і для всієї системи євроатлантичної безпеки.

Російсько-українська війна є не лише наслідком трансформації міжнародного безпекового середовища, але й одним із головних чинників сучасної трансформації самого НАТО та формування нової архітектури європейської безпеки, у якій Україна поступово переходить від статусу об'єкта захисту до статусу одного з ключових суб'єктів безпекотворення.

Список використаних джерел

NATO 2022 Strategic Concept. (2022). NATO. <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2023/03/03/nato-2022-strategic-concept>
Strategic Concepts. (18 July 2022). NATO. Retrieved from <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/strategic-concepts>
Washington Summit Declaration. (2024). NATO. <https://www.ncia.nato.int/about-us/newsroom/washington-summit-declaration>

Paulina POLKO

Associate professor, PhD, DSc,
Head of the Security Studies Department
Faculty of Applied Sciences
WSB University, Dabrowa Gornicza, Poland

NATO 3.0: NEW PERSPECTIVES FOR UKRAINE

NATO 3.0 – a concept formulated following a shift in US alliance policy, involving the US's withdrawal from the defence of Europe in terms of conventional defence and deterrence – is leading to a restructuring of the security architecture on the Old Continent under increasingly clear German leadership. The changes taking place in the European part of the Alliance raise, among other things, questions about the formula for supporting Ukraine and its continued cooperation with the Alliance. This article analyses the new security situation in the context of Ukraine, highlighting potential new areas of cooperation with NATO to build European security in the face of the threat of aggression from the Russian Federation.

INTRODUCTION

NATO 3.0 is a concept for a new division of roles within the Alliance, promoted by the US administration and aligned with President Donald Trump's guidelines. It

assumes that Europe (supported by Canada) will assume full responsibility for conventional defence and deterrence regarding its territory, whilst the United States limits its involvement on the continent and focuses on its role as a nuclear umbrella and on competition with China. Under this architecture, Germany is ultimately set to take the lead in the European defence pillar. In doing so, the US is reiterating the previously stated expectations of its European allies regarding increased defence spending and readiness to use force. This model resembles the looser, more goal-oriented structures of the Cold War era, emphasising the transactional nature of defence relations, and is a consequence of the US's general reorientation towards the Indo-Pacific region, which was already underway during Barack Obama's presidency.

Discussions regarding changes to Europe's security architecture have intensified following Russia's 2022 aggression against Ukraine, a development that has been noted far beyond Europe's borders. As Liu and Ma (2026) observe, NATO has served as the cornerstone of Europe's security for decades. However, Donald Trump's return to the US presidency has unsettled this foundation and altered the strategic landscape facing European states. Although NATO still remains the institutional core of Europe's defence posture, several leading European states—the United Kingdom, France, Germany and Poland—have recently formed bilateral “embedded alliances” within NATO's framework. However, although the announcement of NATO 3.0 essentially formalised what had already been discussed at multilateral and bilateral meetings, this change is causing concern among the states on the Alliance's eastern flank (Banka, 2026). They fear that marginalising the conventional US presence in Europe could upset the balance of power, lead to German dominance, or fail to provide sufficient security against the Russian threat. The concept raises questions about the real capacity of European states to shoulder the entire burden of defence and requires deep integration of their military strategies.

GERMAN LEADERSHIP, RUSSIAN ENEMY

On 22 April 2026, German Defence Minister Boris Pistorius presented the Bundeswehr's first military strategy, which sets out a coherent vision for military defence. The public version of the “Gesamtkonzeption militärische Verteidigung” (General Concept of Military Defence) is based on two pillars, which together form the “Plan for the Armed Forces”:

1. Military Strategy (Militärstrategie): It describes the strategic environment, identifies threats and sets out how the Bundeswehr will deter and, if necessary, fight as part of the alliance.
2. Capability Profile (Fähigkeitsprofil): This is the key document setting out the armed forces' requirements. It specifies the capabilities needed to carry out tasks, aligning NATO capability goals with national objectives and guiding the long-term development of the armed forces.

This is the first military strategy of its kind in the history of the Federal Republic of Germany, setting out a course to transform the Bundeswehr into the strongest conventional army in Europe. The document clearly identifies threats, priorities and a

plan for the development of the armed forces, laying the foundations for Germany's new, leading role within NATO's collective defence system.

After decades of pacifist policies and cuts to the defence budget, Germany is undergoing a transformation known as the *Zeitenwende* (turning point). In 2025, Berlin spent more on defence than any other European country in absolute terms, and its military budget became the fourth largest in the world. Forecasts for 2029 predict expenditure of around \$189 billion. (Miedziński 2026)

The full versions of both documents are classified, but the disclosed content reveals that the concept is based on a 'Single Set of Forces', meaning that the same, fully equipped and combat-ready units will carry out all tasks, with absolute priority given to the defence of the nation and the alliance. The whole concept is based on a single-theatre approach, that is, a holistic, global view of the theatre of operations, in which all domains (land, sea, air, cyber, information, space) are interconnected.

The strategy is not merely a threat analysis, but a roadmap for how Germany intends to become Europe's strongest conventional army and shoulder a greater share of the burden of deterrence and defence within NATO by increasing the size of its armed forces to at least 460,000 troops, in response to the growing threat of a Russian attack on NATO member states.

A key element of the new strategy is the unequivocal identification of Russia as the greatest and most immediate threat to peace and security in the Euro-Atlantic area. The document emphasises that the Kremlin's revisionist policy, which seeks to alter the security order in Europe, regards war as a legitimate means of advancing its own interests. The document clearly states that "in Europe, Russia remains the greatest threat to our security for the time being. It is preparing for a military confrontation with NATO and conducting hybrid operations against Alliance member states. (...) Therefore, for the foreseeable future, Russia currently poses the greatest direct threat to peace and security in Germany and the Euro-Atlantic region." (Bundesministerium der Verteidigung, 2026).

The document states that Germany, as Europe's largest economy and a key ally, must assume a leading role in ensuring the continent's security: "Germany is shaping its new role in security policy. It will shoulder additional burdens and consciously assume conventional strategic responsibility for Europe." This means, in particular: (1) Stepping up efforts towards collective defence, thereby relieving the burden on the US; (2) Strengthening cohesion between NATO's eastern, central and western flanks; (3) A willingness to shoulder greater burdens within the Alliance, a visible sign of which is the permanent deployment of a German combat brigade in Lithuania.

This shift in Germany's stance comes as a surprise to its European partners, even though recent years have shown that Germany intends to play an active role in shaping the region's security. However, when in 2024 Christoph B. Schlitz, 'Die Welt's' Brussels correspondent, in an article entitled "Es braucht eine NATO 2.0 – unter Deutschlands Führung", put forward the concept of creating NATO 2.0, he rightly observed that "The West has for too long nurtured the naïve illusion of the peaceful coexistence of global systems and partnership-based cooperation with Putin, Xi and company (...) and Germany is partly responsible for this state of affairs"

(Schiltz, 2024), the proposed German leadership of such an alliance did not seem self-evident. Today, with Donald Trump's blessing, it appears to be an overambitious strategy for the European part of NATO in the coming years.

NATO 3.0 AND UKRAINE

Germany's leadership of the European part of NATO, which focuses on conventional operations crucial to the defence of the Old Continent and on maintaining deterrence capabilities, appears to be beneficial from Ukraine's perspective. After an initial period of inaction in 2022, Germany has emerged as one of the main supporters of the country in its fight against the Russian aggressor. Germany is the second-largest bilateral donor to Ukraine (after the US). Since the start of the war, Berlin has allocated nearly €100 billion to support Kyiv, covering military, financial and humanitarian aid. The country is heavily involved in the reconstruction of Ukraine's energy infrastructure and supports Ukraine's rapprochement with the EU and NATO. (deutschland.de, 2026)

Germany is also the European leader in terms of support for war refugees from Ukraine. Eurostat data from late 2025 show that the EU countries with the highest numbers of beneficiaries of temporary protection from Ukraine are Germany (1,229,960; 28.6% of the EU total), Poland (965,005; 22.5%) and the Czech Republic (393,005; 9.1%). (Karagiorgas, 2025)

Germany will continue NATO's current policy towards Ukraine, which is based on defensive measures and avoiding steps that could lead to NATO being directly drawn into the conflict. They will maintain their stance that decisions regarding Ukraine's future should not be taken behind its back and without the involvement of European leaders.

It should be borne in mind, however, that although the federal government is committed to continuing its support, there is growing resistance and war weariness within German society, fuelled in part by rising domestic costs and political polarisation, which may influence German leaders' decisions. And building a European military power will take at least a few years.

References

- Bundesministerium der Verteidigung. (2026). Gesamtkonzeption militärische Verteidigung Militärstrategie und Plan für die Streitkräfte. Verantwortung für Europa. Retrieved from <https://www.bmvg.de/resource/blob/6093766/01b1718498c25db9010ea13724d7a37a/dl-gesamtkonzeption-der-militaerischen-download-deu-data.pdf>
- Deutschland.de. (2026, Feb 13). Tak Niemcy wspierają Ukrainę. Retrieved from <https://www.deutschland.de/pl/topic/polityka/tak-niemcy-pomagaja-ukrainie>
- Schiltz, Ch. B. (2024, Jul 11). Es braucht eine Nato 2.0 – unter Deutschlands Führung. *Die Welt*. Retrieved from <https://www.welt.de/debatte/kommentare/plus/252452286/Nato-Gipfel-Es-braucht-eine-Nato-2-0-anfuehren-kann-sie-nur-Deutschland.html>

- Banka, A. (2026). Drawdown, Exit, or Enduring Alliance?. In: America, the Baltic States and the Making of an Unlikely Security Alliance. *Palgrave Macmillan*, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-032-12815-7_7
- Karagiorgas, I. (2025, Dec 11). Ponad 4 miliony ukraińskich uchodźców w krajach UE, gdzie najwięcej? *Euronews*. Retrieved from <https://pl.euronews.com/2025/12/11/ponad-4-miliony-ukrainskich-uchodzcow-w-krajach-ue-gdzie-najwiecej>

Тетяна КУЛИК

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,
доцентка кафедри міжнародних відносин,
НТУ «Дніпровська Політехніка», Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАТО В ДИНАМІЦІ СТРАТЕГІЙ GRAY ZONE

Зростання інтенсивності стратегій *gray zone* перетворює стратегічну конкуренцію на тривалий процес зміни безпекового середовища, у якому противники НАТО прагнуть просувати політичні й воєнно-стратегічні цілі нижче порогу збройного конфлікту, здатного поставити питання про колективне реагування Альянсу. Дії в *gray zone* поєднують невизначеність атрибуції, поступове нарощування ефектів і використання вразливостей демократичного врядування, тому їхній вплив на НАТО формується через послідовне зміщення балансу переваги до моменту відкритої ескалації. Зміщення порогів реагування (threshold stretching), поступове нарощування ефектів – градуалізм (gradualism) і створення доконаного факту (fait accompli) конкретизують стратегічну динаміку *gray zone*, у якій противник накопичує перевагу до моменту відкритої ескалації, змінюючи вимоги до сил, засобів, планування та процедур ухвалення рішень НАТО. Динаміка стратегій *gray zone* формує проблемне питання щодо здатності НАТО скорочувати розрив між накопиченням ефектів противником і власною адаптацією, зберігаючи спроможність діяти до перетину порогу збройного конфлікту, що може залучити Альянс через напад на державу-члена.

Стратегічна конкуренція розгортається як динамічний континуум взаємодії акторів, що охоплює співробітництво, суперництво, протистояння та збройний конфлікт із нелінійними переходами між цими станами. У просторі протистояння супротивник діє з ворожими намірами, намагаючись зберігати простір для маневру нижче порогу збройного конфлікту. Розмивання, розтягування або звуження цього порогу стає інструментом стратегії, оскільки дозволяє посилювати тиск, обмежувати свободу дій Альянсу, створювати дилеми для союзників і відкладати момент, коли політична оцінка загрози перетворюється на узгоджене рішення та практичну відповідь (Ozawa, 2021, p. 23).

Механізм *gray zone* ґрунтується на кількох взаємопов'язаних техніках стратегічної конкуренції (*strategic competition*). Зміщення меж і порогів (*boundary and threshold shifting*) дозволяє досягати цілей без автоматичної або передбачуваної реакції. Градуалізм (*gradualism*) створює ситуацію, у якій кожен окремий крок видається недостатнім для масштабної відповіді, хоча загальна траєкторія змінює баланс переваг. Доконаний факт (*fait accompli*) використовує затримку орієнтації й ухвалення рішень, коли конкурент повністю усвідомлює значення події вже після досягнення противником бажаного ефекту. Опортунізм (*opportunism*) дає змогу використовувати шоківі події, економічні кризи, пандемії, збройні конфлікти або інші моменти відволікання уваги й ресурсів (Allied Joint, 2022, р. 24). Унаслідок поєднання цих технік час, неоднозначність, зворотні зв'язки та затримки реагування стають джерелами стратегічної переваги противника, формуючи проблему адаптаційного лагу НАТО. Сукупний ефект цих технік ускладнює стримування, атрибуцію (*attribution*), союзницьку солідарність, демонстрацію рішучості та ухвалення рішень, оскільки послідовність малих субпорогових епізодів створює для НАТО тривале навантаження на механізми політичного узгодження й практичного реагування (Morley-Davies, 2025).

Активність у *gray zone* нижче порогу збройного конфлікту (*sub-threshold activity*) становить для НАТО особливий виклик, оскільки спрямована на ті сфери, де колективна оборона залежить від політичної єдності, узгодженості оцінок, швидкості атрибуції, стійкості суспільств, готовності інфраструктури та здатності військового інструменту діяти до моменту відкритого конфлікту. Супротивник отримує перевагу тоді, коли дії нижче порогу збройного конфлікту (*below the threshold of armed conflict*) накопичують стратегічний ефект швидше, ніж Альянс розпізнає зміну середовища, погоджує відповідь, адаптує плани й забезпечує операційний результат. Адаптаційний лаг НАТО проявляється як розрив між динамікою стратегічного тиску та темпом інституційної трансформації, надаючи противнику часову перевагу (*head start*) у разі переходу від субпорогової активності до збройного конфлікту (Allied Joint, 2022, р. 6).

Відповідь Альянсу полягає у поступовому переході від епізодичного реагування на окремі інциденти до планування й ведення тривалої кампанії (*campaign mindset*) у сфері стримування й оборони. Конкуренція розглядається як процес, розгорнутий у тривалому часовому горизонті, тому НАТО потребує сталого розуміння середовища, збереження переваг, зменшення вразливостей, стійкості цивільної і військової інфраструктури та здатності діяти в умовах невизначеності. Військовий інструмент у період стратегічної конкуренції підтримує стримування, протидію примусу, демонстрацію рішучості та свободу дій Альянсу до моменту відкритого застосування сили. Перехід до підходу на основі ведення кампанії скорочує інституційну затримку між розпізнаванням тиску нижче порогу і практичною відповіддю, зберігаючи за НАТО здатність впливати на розвиток кризи до формування стійкої переваги противника (Allied Joint, 2022, р. 40). Багатодоменність стає одним із ключових напрямів трансформації НАТО через здатність *gray zone* поєднувати військові,

інформаційні, кібернетичні, економічні, інфраструктурні, технологічні та політичні інструменти в єдиний контур тиску. Відповідь на таку конфігурацію загроз потребує синхронізації дій у різних операційних доменах і середовищах із невійськовою активністю, щоб розуміння ситуації, політичне рішення, наявні спроможності та практичний вплив утворювали цілісний часовий ланцюг реагування. Розвиток багатодомених операцій (multi-domain operations) зменшує простір, у якому противник може використовувати неоднозначність, поступовість і затримку колективного реагування (Allied Joint, 2022, p. 93) і таким чином пов'язує багатодоменну трансформацію НАТО зі скороченням адаптаційного лагу

Трансформація НАТО постає як адаптація Альянсу до тривалої, нелінійної та порогово невизначеної стратегічної конкуренції. Стратегії *gray zone* реалізуються через зміну меж допустимого, накопичення порогового тиску, експлуатацію невизначеності та використання часу як стратегічного ресурсу. Відповідь НАТО на таку динаміку спрямована на скорочення розриву між виявленням загрози й досягненням противником стратегічного ефекту, посилення стійкості, розвиток стримування, заснованого на веденні кампаній, багатодоменну синхронізацію та готовність діяти до того, як активність нижче порогу конфлікту створить для противника перевагу в умовах відкритої кризи або збройного конфлікту (Allied Joint, 2022, pp. iii, xiii, 1–18).

Інституційне оформлення відповіді НАТО на стратегічну конкуренцію нижче порогу збройного конфлікту відбулося через випереджальне формування військово-стратегічних орієнтирів, серед яких центральне місце посіла Концепція стримування та оборони євроатлантичного простору (Concept for the Deterrence and Defence of the Euro-Atlantic Area, DDA). Інверсія послідовності ухвалення стратегічних документів (NATO Military Strategy, 2019; DDA 2020; NATO Warfighting Capstone Concept, NWCC, 2021), за якої військово-стратегічні підходи Альянсу були сформовані до їх публічного політичного закріплення у Стратегічній концепції 2022, відображала прояв адаптаційного лагу та спробу його скорочення (Monaghan et al., 2024). НАТО намагалася зменшити розрив між зміною міжнародного середовища безпеки після 2014 р. і повільністю політичного консенсусу, зафіксованого тільки після нової фази війни росії проти України.

Концепція стримування та оборони надає системного значення військовій активності у мирний час (peacetime military activity) та заходам пильності (vigilance activities), через які Альянс обмежує можливість накопичення противником переваги у спроможностях, готовності або темпі дій ще до переходу ситуації у відкриту кризу. Посилення військової складової стримування в мирний час створює внутрішню дилему цієї трансформації: офіційною метою НАТО залишається недопущення війни, проте ефективність такого недопущення в умовах стратегічної конкуренції дедалі більше залежить від практичної готовності до її ведення. Особливо гострого значення набуває баланс між ресурсами, спрямованими на постійну пильність і військову активність у мирний час, та ресурсами, необхідними для безпосередньої

підготовки до ведення війни, адже надмірна концентрація на реагуванні на дії нижче порогу може розпорошувати сили, а недостатня увага до них залишає противнику простір для накопичення переваги до моменту відкритої кризи (Covington, 2023). Потреба в окремому плануванні реагування на загрози нижче порогу війни посилює цю дилему, оскільки такі дії потребують постійної координації союзників і водночас не мають відволікати ресурси від підготовки до колективної оборони (Braw, 2026). Динаміка *gray zone* зміщує центр трансформації НАТО до постійного військового планування та завчасного формування готовності. Трансформаційний ефект проявляється у відході Альянсу від спадщини кризового менеджменту до моделі, у якій готовність до тривалого протистояння формується ще в мирний час, у просторі пильності, передової присутності та управління ризиком ескалації

Адаптація НАТО спрямована на три параметри, що забезпечують стратегічний ефект стратегій *gray zone*, – простір, час і доменну роз'єднаність реагування. Просторово-часова рамка цієї адаптації почала формуватися після 2014 р. через План дій щодо готовності (Readiness Action Plan, RAP). Заходи запевнення й адаптації (*assurance and adaptation measures*) поєднали сухопутну, морську й повітряну активність на території союзників у Центральній і Східній Європі та навколо неї з довгостроковими змінами сил і командної структури, необхідними для швидшого реагування на раптові кризи (Readiness Action, 2025).

Посилена передова присутність на східному фланзі (*Enhanced Forward presence, eFP*), включно з вісьмома багатонаціональними бойовими групами (ББГ), організованими за участю рамкових держав і держав-контрибуторів, змінює умови можливого доконаного факту, оскільки постійна союзницька присутність у мирний час одночасно матеріалізує політичне зобов'язання, скорочує початковий часовий розрив реагування і переводить локальний інцидент у ширший контур колективного стримування (Strengthening, 2026).

Ініціатива готовності НАТО (NATO Readiness Initiative) поглиблює цей часовий вимір, перетворюючи готовність на вимірюваний параметр через надання Альянсу боєздатних національних сил високої готовності у строк до 30 днів для підкріплення, колективної оборони, ведення бойових дій високої інтенсивності або швидкого військового реагування на кризу (Defence, 2025), тоді як нова модель сил НАТО (NATO Force Model) закріплює готовність у структурі оборонного планування через готові, заздалегідь призначені, розгорнуті передові сили та підкріплення, скорочуючи розрив між планом, політичним рішенням і реальною дією (NATO Force, 2025).

Ініціатива готовності НАТО (NATO Readiness Initiative) поглиблює цей часовий вимір: готовність набуває вимірюваного характеру через надання Альянсу боєздатних національних сил високої готовності у строк до 30 днів для підкріплення, колективної оборони, ведення бойових дій високої інтенсивності або швидкого військового реагування на кризу (Defence, 2025). Нова модель сил НАТО (NATO Force Model) закріплює готовність у структурі оборонного планування через готові, заздалегідь призначені, розгорнуті передові сили та

підкріплення, що зменшує розрив між планом, політичним рішенням і реальною дією (NATO Force, 2025).»

Багатодоменний вимір трансформації проявляється у синхронізації паралельно посилюваних компонентів стримування й оборони на східному фланзі – передової сухопутної присутності, повітряного патрулювання та інтегрованої протиповітряної і протиракетної оборони (Integrated Air and Missile Defence, IAMD), морської активності, зокрема Baltic Sentry, захисту в кібернетичному й космічному доменах, заходів стійкості проти ворожих дій росії та Eastern Sentry як гнучкої багатодоменної активності, спрямованої на посилення пильності вздовж усього східного флангу через додаткові спроможності й засоби союзників. Готовність, солідарність і рішучість союзників стають умовами стримування дій у *gray zone*, де противник перевіряє здатність Альянсу швидко розпізнавати провокації, узгоджувати оцінки й підтримувати спільну лінію реагування (Scazzieri, 2025).

Основоположна концепція ведення бойових дій НАТО (NATO Warfighting Capstone Concept, NWCC) і розвиток багатодоменних операцій (multi-domain operations, MDO) зміщують акцент від наявності окремих сил, планів і доменних спроможностей до здатності їх узгодженого застосування в межах регіональних і доменно-специфічних планів, щоб розосереджений тиск *gray zone* не перетворювався на серію ізольованих викликів, які уповільнюють розпізнавання, командування, підкріплення та досягнення стримувального ефекту (NATO Force, 2025). Критичним для скорочення адаптаційного лагу стає переведення ухвалених планів, визначених сил і підвищених рівнів готовності у виконувану систему підкріплення, логістичного забезпечення, поповнення запасів, промислової спроможності та здатності підтримувати тривале ведення бойових дій, оскільки саме на цьому рівні виявляється розрив між військово-стратегічним плануванням і реальною стійкістю стримування в затяжній кризі (Monaghan, 2024).

Отже, накопичувальний тиск стратегій *gray zone* формується через експлуатацію противником просторової невизначеності, часового лагу та доменної фрагментації реагування, тоді як відповідь НАТО спрямована на зведення присутності, готовності, підкріплення та багатодоменної координації в єдиний механізм стримування до відкритої кризи. Механізм скорочує адаптаційний лаг, не скасовуючи його, оскільки противник продовжує змінювати темп, форму, географію і домени тиску.

Список використаних джерел

Allied Joint Doctrine. AJP-01. Edition F Version 1. (2022). NATO.
[https://www.coemed.org/files/stanags/01_AJP/AJP-01_EDF_V1_E_\(1\)_2437.pdf](https://www.coemed.org/files/stanags/01_AJP/AJP-01_EDF_V1_E_(1)_2437.pdf)

- Braw E. (2026). NATO allies need a plan for addressing threats below the threshold of war. *Atlantic Council*. <https://www.atlanticcouncil.org/dispatches/nato-allies-need-a-plan-for-addressing-threats-below-the-threshold-of-war/>
- Covington, S. R. (August 2, 2023). NATO's Concept for Deterrence and Defence of the Euro-Atlantic Area (DDA). *Belfer Center for Science and International Affairs*, Harvard Kennedy School. <https://www.belfercenter.org/publication/natos-concept-deterrence-and-defence-euro-atlantic-area-dda>
- Deterrence and defence. (10 December 2025). *NATO*. Retrieved from <https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/deterrence-and-defence>
- Fix, L., Harris, B. (2026). Defending Europe if Russia Steps Out of the Gray Zone. Europe needs to prepare to manage low-level Russian aggression without the help of the United States. *Council on Foreign Relations*. <https://www.cfr.org/articles/defending-europe-if-russia-steps-out-of-the-gray-zone>
- House of Commons. (2025). Defence in the Grey Zone Fifth Report of Session 2024–25. Fifth Report of Session 2024–25. <https://committees.parliament.uk/publications/48694/documents/255330/default/>
- Morley-Davies, J. (2025). Deterring Kremlin Grey Zone Aggression Against NATO. *RUSI*. <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/deterring-kremlin-grey-zone-aggression-against-nato>
- Montgomery, M., Overell, E. (2026). Russia's Gray Zone War Against NATO. *Foundation for Defence of Democracy*. <https://www.fdd.org/analysis/2026/04/20/russias-gray-zone-war-against-nato/>
- Monaghan, S., Eldin, K. K., and Moller, S. B. (2024). Understanding NATO's Concept for Deterrence and Defense of the Euro-Atlantic Area. *Center for Strategic and Budgetary Assessments*. Research Brief. https://csbaonline.org/uploads/documents/NATOs_DDA_Concept.pdf
- Monaghan, S. et al. (2024). Is NATO Ready for War? *CSIS*. Report. <https://www.csis.org/analysis/nato-ready-war>
- NATO Force Model. (Updated: 02 April 2025). *NATO*. Retrieved from <https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/nato-force-model?selectedLocale=>
- NATO Integrated Air and Missile Defence Policy. (13 February 2025). *NATO*. Retrieved from <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2025/02/13/nato-integrated-air-and-missile-defence-policy?selectedLocale=>
- Ozawa, M. (2021). Adapting NATO to grey zone challenges from Russia. *NATO Defense College*. <https://www.jstor.org/stable/resrep29562.8>
- Readiness Action Plan. (03 April 2025). *NATO*. Retrieved from <https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/readiness-action-plan?selectedLocale=>

- Scazzieri, L. (2025). Navigating the grey zone: Readiness, solidarity and resolve. The *European Union Institute for Security Studies*. <https://www.iss.europa.eu/publications/commentary/navigating-grey-zone-readiness-solidarity-and-resolve>
- Strengthening NATO's Eastern Flank. (Updated: 17 June 2026). *NATO*. Retrieved from <https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/strengthening-natos-eastern-flank>

Михайло ПАШКОВ

кандидат філософських наук,
співдиректор програм зовнішньої політики
та міжнародної безпеки Центру Разумкова,
член Громадської ради при МЗС України, Україна

СТРАТЕГІЧНА АВТОНОМІЯ І ОБОРОННА САМОДОСТАТНІСТЬ ЄС: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Зростаюча геополітична турбулентність, накопичення конфліктного потенціалу, мілітаризація світової спільноти на фоні дистанціювання Вашингтону від проблем Європи поступово матеріалізували на теренах ЄС ідею стратегічної автономії і безпекової самодостатності. ЄС переглянув стратегічні пріоритети, запровадив масштабні реформи в різних сферах – від безпеки до гуманітарної політики. Брюссель в останні два роки здійснює проєкт створення європейської «парасольки безпеки», технологічного оновлення і зміцнення системи оборонних індустрій, консолідації у самостійному протистоянні російській інтервенції тощо. За великим рахунком, цей проєкт в сучасних реаліях є, по суті, умовою збереження і виживання Євросоюзу.

Причини і мотиви актуалізації теми європейського суверенітету.

Безумовно, однією з головних причин є кардинальна зміна моделі захисту і просування американських національних інтересів, як їх розуміє нинішнє керівництво Білого дому. Ідеться про американоцентричну, агресивну і комерціалізовану політику США, яка при цьому містить елементи непередбачуваності і хаотичності. Зовнішній курс Вашингтону був остаточно сформульований у Стратегії національної безпеки (листопад 2025 р.). У документі наголошується, що «США надаватимуть пріоритет комерційній дипломатії для зміцнення власної економіки та промисловості». У «Стратегії» простежується дистанціювання Вашингтону від європейської тематики, негативно оцінюється діяльність ЄС і стан демократії в Європі в цілому (National Security, 2025). У січні 2026 р. була оприлюднена Національна оборонна стратегія США, де головними цілями визначаються безпека кордонів і відбиття міграційних загроз, відновлення військового домінування США в Західній півкулі (2026NDS, 2026).

На жаль, партнерство між США та ЄС увійшло у фазу стратегічної невизначеності та характеризується зростанням конфліктності і кризою довіри. Політика Вашингтону щодо Брюсселя здійснюється у форматі політико-економічного пресингу і тарифного тиску. Причому протягом останніх місяців президент США посварився з рядом європейських лідерів (Німеччина, Італія, Данія, Франція), що не могло не вплинути як на позиції європейських еліт, так і на ставлення громадян ЄС до США. Для Брюсселю це стало певним каталізатором, який підсилює прагнення до позбавлення від залежності і впливу США в Європі.

Водночас, загострилися відносини між союзниками по Північноатлантичному альянсу. Посилилася риторика Д. Трампа щодо НАТО – з подачі американського президента обговорювалися дистанціювання США від НАТО, плани обмеження дії 5 ст. Вашингтонського договору для окремих країн. Глава Білого дому також заявив про можливість виведення американських військ з Італії, Іспанії і Німеччини (у травні відповідне рішення щодо Німеччини було ухвалене).

Свою чергою, слід додати, що з початку нинішньої президентської каденції Д. Трампа і його команда ініціювали масштабне згортання участі США у системі багатосторонніх міжнародних інститутів. У широкому сенсі ідеться про послідовне протистояння офіційного Вашингтону традиційному світовому мультилатералізму (система багатосторонніх рівноправних міжнародних відносин).

Очевидно, що причини прагнення Європи до геополітичної автономії слід розглядати в більш широкому контексті. Зокрема, з огляду на активну військово-політичну, економічну консолідацію авторитарних режимів, що на фоні занепаду міжнародних інститутів безпеки приводить до ситуації, яку описав канадський прем'єр М. Карні у своєму історичному виступі в січні 2026 р. на Давоському форумі. За його словами, «відбувається розрив світового порядку. Початок суворой реальності, де геополітика – а точніше, геополітика великих сил, «супердержав» – не підпорядковується жодним обмеженням. Коли їх ніщо не стримує» (Карні, 2026). Така ситуація проілюстрована також у доповіді Мюнхенської безпекової конференції. Водночас, у доповіді з проблем миру за 2026 р., підготованій консорціумом німецьких аналітичних центрів (червень 2026 р.), наголошується на процесі нормалізації воєн як засобів просування інтересів деяких провідних країн, які «дедалі частіше поводяться як імперські гравці, розширюючи свої сфери впливу та вибірково використовуючи міжнародні норми у власних інтересах» (Die Neuen, 2026).

Порядок денний європейського суверенітету. Загалом в європейському істеблїшменті дрейф США від Європи вже сприймається як dokonаний факт. Водночас, наголошується, з одного боку, на забезпеченні необхідного інструментарію європейського суверенітету – військово-політичного, економічного, технологічного. З іншого – на консолідації проєвропейських сил і об'єднанні з іншими державами-союзниками (Канада, Японія, Австралія, Південна Корея, країни Глобального Півдня тощо). Протягом минулого року

Брюссель ухвалив ряд важливих масштабних ініціатив у сфері безпеки (Пашков, 2026):

- Набув чинності п'ятиетапний План Rearm Europe, який має на меті посилення обороноздатності ЄС і передбачає нові умови інвестицій в європейську оборонну промисловість, залучення приватного капіталу, акумуляцію кредитних коштів на оборонні закупівлі.
- ЄС презентував «Білу книгу з питань європейської оборони – Готовність 2030», де представлена нова оборонна стратегія Євросоюзу з огляду на динаміку геополітичної ситуації та війну в Україні.
- Євросоюз підготував концепцію «Стратегії готовності» для цивільного населення, яка передбачає розробку планів реагування на кризові ситуації. Паралельно в ряді країн ЄС влада підготувала відповідні інструкції і національні програми виживання громадян в умовах криз і війн.
- Підготовлена нова оборонна програма ЄС «Дорожня карта оборонної готовності 2030», яка містить чотири «флагмани»: протидія безпілотникам, варта східного флангу, повітряний щит і космічний щит.
- Запроваджені нові інструменти інвестування в оборонну промисловість країн-членів. Через новий механізм SAFE здійснюється стимулювання військових закупівель державами-членами. Пільгові довгострокові позики призначені для нарощування військового потенціалу.
- Єврокомісія схвалила ініціативу «Європейський щит демократії», що має посилити боротьбу з російською дезінформацією. Планується створити Європейський центр демократичної стійкості для протистояння зовнішнім інформаційним впливам.

Але перетворення ЄС на «геополітичного важковаговика» у безпековій сфері обмежується рядом чинників. Зокрема, нові європейські оборонні програми ускладнені бюрократичними процедурами і розраховані на середньострокову перспективу. Своєю чергою, Європа залишається критично залежною від американської допомоги (зокрема, ракетна сфера, космічна розвідка). А дискусії у рамках «коаліції рішучих» виявили проблемність розгортання навіть невеликого воєнного спільного контингенту.

Своєю чергою, поки що в стадії обговорення і узгодження перебуває план запровадження так званого «воєнного Шенгену» – створення нової європейської системи військової мобільності (EMMERS).

Тенденції і процеси на теренах Європи. Загалом до «кейсу внутрішніх проблем» ЄС слід віднести зростання «ресурсної втоми» від війни в Україні і накопичення соціально-економічних проблем, ускладнення на енергетичних ринках через війну на Близькому Сході, міграційне навантаження, міжетнічну напругу та посилення сепаратистських настроїв в балканському регіоні, який знаходиться у фокусі гібридної агресії росії.

Водночас, продовжується ескалація російської гібридної експансії на європейському континенті, черговим фрагментом якої стала атака російського дрону 29 травня на житловий будинок у Румунії.

На цьому тлі триває зростання популярності ультраправих і популістських сил. Загалом такі процеси відбувалися під час виборчих кампаній минулого року і спостерігаються нині. Зокрема, у квітні у Болгарії на парламентських виборах перемогла популістська коаліція «Прогресивна Болгарія» на чолі з євроскептиком экс-президентом Р. Радевим. У травні Національні збори Словенії проголосували за призначення лідера правопопулістської Словенської демократичної партії Я. Янші прем'єр-міністром країни. У Румунії ультраправі за підтримки соціал-демократів відправили у відставку проєвропейський уряд І. Боложана. Внаслідок низького результату соціал-демократів на нещодавніх виборах у Данії діючій владі після тривалих переговорів вдалося сформувати новий уряд меншості. Своєю чергою, за результатами травневих опитувань, ультраправа партія «Альтернатива для Німеччини» демонструє рекордно високий рівень підтримки і збільшує відрив від керівного блоку ХДС/ХСС – 29% і 22% відповідно (Рух України, 2026)

За експертними оцінками, нині в ряді країн Центральної Європи спостерігається занепад традиційних соціал-демократичних партій і водночас зростання впливу правих сил, що є викликом єдиній зовнішній політиці ЄС.

Своєю чергою, хронічною проблемою Брюсселю є консенсусний механізм ухвалення рішень. Це гальмує спільну зовнішню політику, послаблює діяльність Євросоюзу, робить його позиції вразливим на світовій арені. Різні очільники ЄС регулярно закликали до вирішення проблеми консенсусу. Це питання перебуває на порядку денному, але, на жаль, без результатів.

Цивілізаційна місія ЄС. У сучасному геополітичному ландшафті саме ЄС залишається головним і єдиним форпостом підтримки і просування у світі демократії, справедливих і рівноправних відносин між державами, захисту прав людини, тобто базових, загальнолюдських цінностей. У глобальному сенсі ідеться про цивілізаційну місію Європи в нових світових реаліях.

У згаданому вище виступі канадського прем'єра міститься теза про те, що «середні» держави «здатні побудувати новий порядок, що враховує наші цінності, серед яких повага до прав людини, сталий розвиток, солідарність, суверенітет і територіальна цілісність різних держав». Тобто ідеться про утворення коаліції демократій на базі спільних цінностей для протистояння свавілля авторитарних держав.

Очевидно, що ініціатором і фундатором такого геополітичного проєкту має бути ЄС. Але така глобальна цивілізаційна місія Європи в нових світових реаліях імовірна за умов форсованого перетворення Євросоюзу на самодостатнього авторитетного і впливового світового гравця.

В узагальненому вигляді новий курс ЄС в сучасних умовах має базуватися на послідовній політиці позбавлення від зовнішньої залежності і забезпеченні форсованого режиму воєнно-політичного, економічного, науково-технічного, соціокультурного розвитку. До цього варто додати максимальне розширення сфери ухвалення важливих рішень ЄС кваліфікованою більшістю, бо в умовах протистояння з авторитарними режимами комфортний консенсус минулих мирних часів перетворився на небезпечну вразливість ЄС.

Паралельно, актуальними напрямками є внутрішні реформи і консолідація проєвропейських сил, спрощення і де-бюрократизація процесу розширення ЄС, а також створення спільної ефективної політики не лише захисту Європи від зовнішньої гібридної інтервенції, а й просування «м'якої сили» Євросоюзу в різних регіонах.

Водночас, очевидно, що для України стратегічна автономія і оборонна самодостатність ЄС – головного стратегічного партнера і союзника у протистоянні російській експансії – є стратегічним пріоритетом і безпековою гарантією.

Список використаних джерел

- National Security Strategy of the United States of America. (2025). *The White House*. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/12/2025-National-Security-Strategy.pdf>
- 2026NDS. National Defense Strategy. (2026). *Department of War. USA*. <https://media.defense.gov/2026/Jan/23/2003864773/-1/-1/0/2026-NATIONAL-DEFENSE-STRATEGY.PDF>
- Die Neuen Warlords. Gewaltdynamiken einhegen/ friedensgutachten. (2026). *BICC. IFSH. INEF. PRIF*. <https://www.friedensgutachten.de/media/2026/06/05/FGA-2026-Gesamt-b.pdf>
- Карні, М. (21 січня 2026). У часи Трампа світ має припинити прикидатися. Історична промова прем'єра Канади. *Європейська правда*. <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2026/01/21/7229492/>
- Пашков, М. (16 березня 2026). Рада миру: новація Д. Трампа в контексті геополітичних трансформацій. *Інтерфакс*. <https://interfax.com.ua/news/blog/1151417.html>
- Рух України до ЄС: зовнішні виклики і внутрішні проблеми. (Травень 2026). Центр Разумкова. Експертні думки і оцінки. https://razumkov.org.ua/images/2026/06/01/2026_European_integration_MAY.pdf

Олександр РУДІК

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри історії та політичної теорії,
НТУ «Дніпровська політехніка», Україна

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ НЕЙТРАЛІТЕТУ В ЄВРОПІ: БЕЗПЕКОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ДЕРЖАВ ПОЗА МЕЖАМИ НАТО

Сьогодні ЄС перебуває під дедалі більшим тиском щодо необхідності компенсувати послаблення ролі НАТО через наміри США дистанціюватися від своїх союзників по Альянсу. Нові зобов'язання у сфері оборони та безпеки

перебувають у центрі уваги більшості останніх політичних зусиль блоку. Зокрема, для трьох його членів це створює унікальну дилему, яка має політичні та конституційні наслідки. Австрія, Ірландія та Мальта є винятками: разом із Кіпром, який має намір розпочати адаптацію національних збройних сил до стандартів Альянсу (Hadjicostis, 2024), вони є єдиними країнами, які перебувають у складі ЄС, але поза межами НАТО. Це пов'язано з тим, що ці три держави юридично зобов'язані дотримуватися нейтралітету, який забороняє їм вступати у військові альянси. Це, однак, не означає, що вони є пацифістськими або що їм заборонено долучатися до конфліктів (Lynes, 2024). Нейтралітет не є універсальною моделлю, і політики у нейтральних державах Європи починають переосмислювати саме значення цього поняття. Навіть Швейцарія – країна, яка не входить до ЄС і, мабуть, найбільше відома своїм давнім нейтралітетом – можливо, починає схилитися до військового партнерства. Так, міністр оборони Швейцарії Мартін Пфістер назвав співробітництво та спільні тренувальні навчання з НАТО «абсолютно необхідними» (Ruehl, 2025).

Для Ірландії захист нейтралітету реалізується у формі механізму «потрійного замка» (*triple lock*). Це означає, що відправлення ірландських військ для участі в бойових діях потребує схвалення уряду, затвердження парламентом, а також наявності мандата ООН (Transnational Institute, 2025). Однак, однією з найяскравіших подій урядового Консультативного форуму з питань міжнародної політики безпеки (травень 2023) стала заява швейцарського академіка професора Лорана Гетшеля (Gillespie, 2023) про те, що «нейтралітет – це не релігія». Він додав, що нейтралітет слід розглядати як частину зовнішньої та безпекової політики країни та адаптувати відповідно до її інтересів. Те, якою має бути така політика, визначають основоположні цінності країни. Питання війни та миру є особливо чутливим для цієї острівної нації, яка переживала десятиліття насильства аж до 1997 р. (Department of Foreign Affairs, n.d.). Ірландія була змушена взяти участь у Першій світовій війні, оскільки перебувала у складі Сполученого Королівства. Після здобуття незалежності в міжвоєнний період Ірландія закріпила нейтралітет у своїй конституції. Напередодні наступної світової війни вона твердо дотримувалася цієї позиції, щоб уникнути втягнення в черговий конфлікт – цього разу проти нацистської Німеччини.

З огляду на конституційні неоднозначності (Andrews, 2024), ірландський нейтралітет може трактуватися по-різному (Lynes, 2024). Коли йдеться про повномасштабне вторгнення росії в Україну, що є очевидним порушенням міжнародного права, Ірландія зайняла чітку політичну позицію проти росії, навіть попри те, що утрималася від надання Україні летальної допомоги (Irish Aid, 2024). Країна також брала участь у миротворчих місіях ООН, зокрема в Косово, Малі та Демократичній Республіці Конго. Водночас Ірландія стала однією з небагатьох держав-членів ЄС, які відкрито засудили військовий наступ Ізраїлю в Секторі Газа (Lynes, 2024).

Хоча Ірландія не є повноправним членом НАТО, вона є партнером Альянсу, що дозволяє країні забезпечувати оперативну сумісність з іншими державами. Для НАТО, Великої Британії та ЄС географічне розташування

Ірландії в Північній Атлантиці робить її стратегічно важливим активом, особливо на тлі зростаючих побоювань щодо пошкодження підводних кабелів (75 % усіх трансатлантичних кабелів проходять через Ірландію або знаходяться поблизу неї) та активності російських підводних човнів (O'Carroll, 2023).

Саймон Гарріс, міністр закордонних справ Ірландії, заявив (Lynes, 2024), що країна готова направити війська в Україну в межах миротворчої місії, хоча отримання мандата ООН для цієї місії є маловірогідним з огляду на право вето росії в Раді Безпеки. Однак, це означає, що Ірландія розглядає можливість порушення своєї вимоги щодо «потрійного замка». Очільник МЗС виніс це питання (Lynes, 2024) на розгляд уряду в березні 2025 р. з метою посилення контролю над зовнішньою політикою країни. «Зараз єдине вето від країни з її власними корисливими інтересами може заблокувати участь Ірландії у життєво важливих миротворчих місіях», – сказав Шон Келлі (Kelly, 2025), ірландський депутат Європейського Парламенту. «Це не суверенітет – це аутсорсинг наших процесів ухвалення рішень державам, які можуть не поділяти наших цінностей». Експерти зазначають, що подальші зміни ірландського нейтралітету є малоймовірними, оскільки вони вимагатимуть проведення конституційного референдуму, проти модифікації якого виступають три чверті населення Ірландії (трохи більше 1 200 осіб було опитано соціологічною компанією Ireland Thinks, і 75 % сказали «так» збереженню Ірландією чинної політики нейтралітету, 17 % сказали «ні», а 7 % – «не впевнені») (Neil, 2025).

Протилежна ситуація склалася у Фінляндії та Швеції – двох державах-членах ЄС, які відмовилися від свого тривалого нейтралітету заради вступу до НАТО після нападу росії на Україну в лютому 2022 р. Фінляндія має спільний кордон із рф протяжністю 1 340 км, і обидва новоспечені члени Альянсу мають із нею турбулентну історію відносин. Вступ до НАТО гарантує обов'язковий захист за Статтею 5 Вашингтонського договору: напад на одного є нападом на всіх. Це також вимагає дотримання бюджетних орієнтирів Альянсу – щонайменше 5 % від ВВП на основні оборонні потреби, а також на витрати, пов'язані з обороною та безпекою, з тенденцією до зростання. Рішення про збільшення витрат до 5 % ВВП на оборону та безпеку було ухвалене на саміті НАТО в Гаазі (24–25 червня 2025 р.). Відповідно до ухваленної підсумкової декларації саміту (НАТО, 2025), цільовий показник 5 % (щонайменше 3,5 % ВВП, виходячи з узгодженого визначення витрат НАТО на оборону на забезпечення основних оборонних потреб та на досягнення Цільових показників НАТО щодо можливостей та до 1,5% ВВП, серед іншого, на захист критичної інфраструктури та мереж, забезпечення цивільної готовності та стійкості, розкриття інновацій та зміцнення оборонно-промислової бази) розрахований на 10 років, тобто до 2035 р. Фінляндія наразі витрачає на оборону (Finland, 2025) близько 2,5–3,2 % свого ВВП (з планами досягти 3,2 % до 2030 р.), а Швеція виділяє на військові потреби 2,8 % ВВП (Government Offices, 2025). Обидві країни суттєво наростили фінансування після початку повномасштабного вторгнення росії та вступу до НАТО. ЄС не має подібної вимоги до власних

членів, але оскільки більшість з них (23 держави-члени ЄС є членами НАТО) є частиною НАТО, показник у 5 % потрапив і в дискусії на рівні Союзу.

Новий уряд Австрії не висловив наміру переглядати свій конституційний обов'язок щодо нейтралітету, проте заявив (Höller, 2025), що збільшить витрати на національну оборону до 2 % до 2032 р. Австрія, яка свого часу підтримала де-факто правління Німеччини під час Другої світової війни, була змушена прийняти конституційний нейтралітет у 1955 р. (The agreement, 1955) як частину угоди про припинення поствоєнної окупації з боку західних союзників та СРСР. Відтоді нейтралітет перебуває в центрі зовнішньої політики країни та закріплений у її конституції (Federal Constitutional Law, 1955): вона не може вступати у військові альянси, а інші держави не можуть створювати військові бази на її території. Австрія є учасницею ініціативи «Європейський небесний щит» (*Sky Shield*) – системи протиповітряної оборони Європи, створеної після вторгнення росії в Україну. Як попередній, так і нинішній австрійські уряди розглядають *Sky Shield* як об'єднання ресурсів, а не як військовий альянс (для створення якого ЄС, ймовірно, знадобилася б реформа установчих договорів). Таке розмежування допомагає нейтральним державам-членам ЄС підтримувати нещодавні заклики блоку до переозброєння, що й зробили всі три держави.

Мальта, яка є конституційно нейтральною з 1987 р. (Baldacchino, 2025), демонструє вагання щодо прийняття нових європейських правил у сфері оборонних витрат. Прем'єр-міністр країни Роберт Абела позиціонував нейтралітет як спосіб виступати посередником між росією та Україною (Borg, 2025). Проте, коли на спеціальному саміті ЄС виникла критична потреба, його підпис з'явився (Lynes, 2024) під одностайною угодою щодо покращення колективної оборони. Абела зазнав серйозної внутрішньої критики за це рішення (Farrugia, 2025), що відображає, наскільки серйозним є питання нейтралітету і як непросто його підтримувати в епоху зростаючого занепокоєння щодо національної безпеки. «Найкращий захист, який наша країна може мати проти агресії – це інвестиції в дипломатію», – заявив Абела журналістам, намагаючись відбити звинувачення у підриві зусиль країни залишатися осторонь конфліктів.

Отже, трансформація безпекового ландшафту в Європі, спровокована російською агресією проти України та зміною стратегічних пріоритетів США, змушує нейтральні держави ЄС докорінно переосмислювати свій зовнішньополітичний статус. Досвід Фінляндії та Швеції унаочнив руйнування колишніх безпекових парадигм на користь колективної оборони НАТО. Водночас для Австрії, Ірландії та Мальти збереження конституційного нейтралітету перетворюється на складну дилему, що балансує між внутрішньополітичними традиціями та необхідністю інтегруватися в нову оборонну архітектуру Заходу. Аналіз політичних процесів у цих країнах свідчить про поступову еволюцію від пасивної позаблоковості до концепції «активного або гнучкого нейтралітету». Це виражається у збільшенні національних оборонних бюджетів до стандарту НАТО у 5 % від ВВП, приєднанні до спільних оборонних ініціатив (як-от *Sky Shield*) та готовності Ірландії переглянути жорсткий інституційний механізм «потрійного замка» задля участі в

миротворчих місіях. Таким чином, хоча повна відмова від нейтралітету наразі стримується конституційними та суспільними чинниками, європейські позаблокові держави де-факто синхронізують свої безпекові зусилля з НАТО та ЄС, визнаючи, що в сучасних геополітичних реаліях ізоляціонізм більше не є гарантією національної безпеки.

Список використаних джерел

- Andrews, B. (2024, May 15). Ireland must reconsider its policy of military neutrality. The Parliament. Retrieved from: <https://surl.li/yjbrio>
- Baldacchino, J. (2025, February 20). *The anxious travails of Malta's neutrality*. Malta Today. Retrieved from: <https://surl.li/vagcwj>
- Borg, B. (2025, March 1). *Malta offers to host peace talks between Ukraine and Russia*. Times of Malta. Retrieved from: <https://surl.li/xzwmmp>
- Federal Constitutional Law of October 26, 1955, on Austria's neutrality (1955). [Bundesverfassungsgesetz vom 26. Oktober 1955 über die Neutralität Österreichs. BGBl. Nr. 211/1955]. Retrieved from: <https://surl.li/sikpos>
- Department of Foreign Affairs. (n.d.). About the Northern Ireland peace process. Retrieved from: <https://surl.lt/fuddpe>
- Farrugia, M. (2025, March 10). *Abela insists he voted against the EU arming itself*. Malta Today. Retrieved from: <https://surl.lu/achvag>
- Finland to spend 3.2 % of GDP on defence by 2030 despite austerity (2025, August 14). Reuters. Retrieved from: <https://surl.li/fcbwct>
- Gillespie, P. (2023, June 10). World View: Ireland's neutrality is not a religion. It is much more flexible than that. The Irish Times. Retrieved from: <https://surl.li/tqzmbq>
- Government Offices of Sweden. (2025, September 18). *Military budget*. Ministry of Defence. Retrieved from: <https://surl.lu/qfpgxa>
- Hadjicostis, M. (2024, November 28). Cyprus could become a member of NATO when conditions permit, the country's president says. AP News. Retrieved from: <https://surl.li/gxdikj>
- Höller, L. (2025, February 28). *Austria sticks to Euro Sky Shield under moderate coalition government*. Defense News. Retrieved from: <https://surl.li/rseoju>
- Irish Aid. (2024, September 6). Ireland provides €36 million support package to war-torn Ukraine. Government of Ireland. Retrieved from: <https://surl.li/kzzvnr>
- Kelly, S. (2025, April 18). *Kelly backs Triple Lock change: «Ireland must make its own decisions»*. Fine Gael. Retrieved from: <https://surl.li/mhilsu>
- Lynes, M. (2024, April 3). EU's defence push puts its neutral members in tough spot. Brussels Signal. Retrieved from: <https://surl.li/ehoqho>
- NATO. (2025, June 25). *The Hague summit declaration*. NATO. Issued by the NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in The Hague 25 June 2025. Retrieved from: <https://surl.li/ibewtj>

- Neil, M. (2025, January 14). *Poll shows extensive support for Ireland's neutrality*. Irish Examiner. Retrieved from: <https://surl.li/eggfaz>
- O'Carroll, L. (2023, May 8). *Calls for Ireland to boost defence of subsea internet cables*. The Guardian. Retrieved from: <https://surl.li/bbbqmy>.
- Ruehl, M. (2025, March 16). *Donald Trump shock pushes neutral Swiss to seek closer defence ties*. Retrieved from: <https://surl.li/sqrm dv>
- The agreement on Austrian neutrality. (1955). *Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe*. Retrieved from: <https://surl.li/fcxurq>
- Transnational Institute. (2025, February 13). *Alarm at Irish Government plans to dismantle Ireland's Triple Lock*. Retrieved from: <https://surl.li/qdhlqk>

Олександра ДВУРЕЧЕНСЬКА

кандидат історичних наук, доцент,
доцентка кафедри міжнародних відносин і аудиту
НТУ «Дніпровська політехніка», Україна

ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ В УКРАЇНІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ ПРОПАГАНДИ В ЄС

У сучасній системі міжнародних відносин глобальний інформаційний простір перетворився на фактор міжнародної та національної безпеки, де інформаційні загрози сучасності характеризуються високим рівнем децентралізації, що суттєво ускладнює формування механізмів протидії. За умов стрімкого розвитку цифрових комунікацій, мережевих медіа та технологій штучного інтелекту, традиційні інструменти стримування виявляються малоефективними, тому протидія дезінформаційним кампаніям вимагає від держав не лише спростування чи блокування контенту, а переходу до превентивної діяльності та активного формуванню серед іноземної громадськості власного наративу. Високий рівень інформаційних загроз актуалізує пошук комплексних, методів захисту національного суверенітету, серед яких провідне місце посідає координація зусиль державного сектору, громадянського суспільства та міжнародних інституцій.

Російська Федерація володіє багаторічним досвідом здійснення деструктивного інформаційно-психологічного впливу, коріння якого сягає радянських практик. Протягом десятиліть антиукраїнські кампанії в країнах Європейського Союзу системно фінансувалися та координувалися Росією через розгалужену мережу державних та проксі-медіа, де ключовими елементами тривалий час виступали телевізійні та цифрові платформи, зокрема мережа «Russia Today» та інформаційне агентство «Sputnik». Їхня стратегія в ЄС була спрямована на розкол європейських суспільств, підриг довіри до загальноєвропейських інститутів, дискредитацію України та формування образу Росії як великої та непереможної держави. Прикладами таких скоординованих

антиукраїнських кампаній у країнах ЄС є поширення різноманітних версій навколо катастрофи рейсу МН17 у 2014–2022 рр. з метою дезорієнтації європейської громадської думки та розмивання доказової бази офіційного міжнародного розслідування, а також масштабна кампанія з дискредитації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС перед референдумом у Нідерландах у 2016 р., яка супроводжувалася поширенням фейкових відеороликів від імені українських військових із метою сформувати образ України як неспроможної держави та джерела небезпеки. Крім того, російські ІІСО активно експлуатують чутливі соціально-економічні теми всередині ЄС (енергетична безпека, міграційні процеси, аграрна політика).

Сучасна російсько-українська війна має гібридний характер, оскільки поєднує класичні воєнні дії з російськими інформаційними кампаніями спрямованими проти України. Інформаційні атаки з боку РФ спрямовані на делегітимізацію українських інститутів влади, штучне розколювання суспільства через підтримку деструктивних популістських сил, кібератаки на критичну інфраструктуру, розповсюдження дезінформаційних наративів, які становлять загрозу національній безпеці.

Теоретичним фундаментом для аналізу ефективності протидії такій інформаційній агресії є концепція «м'якої сили», сформульована Джозефом Наєм, яка функціонує через привабливість, що прямо залежить від здатності держави розповсюджуючи інформацію про державу, яка буде викликати довіру в іноземних аудиторій. У цьому контексті публічна дипломатія виступає провідним інструментом «м'якої сили», який спрямований на формування позитивного іміджу держави у свідомості іноземних громадян. Інститути ЄС вимагають від країн-членів дотримуватися високих демократичних стандартів, які передбачають розвиток громадянського суспільства. Національні уряди країн-членів ЄС ухвалюють рішення, зокрема, надання фінансової та військової допомоги Україні із врахуванням громадської думки. Публічна дипломатія сприяє взаємодії з іноземними громадянами та стає необхідним елементом зовнішньої політики України.

Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України визначає публічну дипломатію як системну діяльність із розвитку відносин та взаємодії з іноземними аудиторіями з метою формування об'єктивного, позитивного сприйняття України та просування її національних інтересів. Документ визначає ключові стратегічні цілі, що полягають у формуванні позитивного іміджу України як надійного, прогнозованого та ціннісно близького європейського партнера, забезпеченні сприйняття України у світі як демократичної європейської країни, яка є невід'ємною частиною європейської цивілізації, а також у побудові ефективної системи протидії дезінформації, що намагається підірвати міжнародну підтримку (Стратегія, 2021). Основними завданнями публічної дипломатії в межах реалізації Стратегії є розвиток суббрендингу України за ключовими напрямками («Креативна країна», «Інноваційна країна», «Хоробра країна»), розширення мережі закордонних зв'язків та створення сталих каналів стратегічних комунікацій.

До 2022 р. сприйняття України пересічними європейськими громадянами часто відбувалося крізь призму нав'язаних російською пропагандою стереотипних уявлень про корупцію, нестабільність або «сферу легітимних інтересів РФ», тому в умовах повномасштабного вторгнення критичною необхідністю стало руйнування цих деструктивних наративів. Робота з громадською думкою європейських країн дозволила мобілізувати підтримку іноземних громадян, яка мала вплив на політичні рішення лідерів ЄС щодо надання Україні статусу кандидата на членство та постачання озброєння.

В умовах російсько-української війни українська публічна дипломатія зазнала докорінної трансформації, перетворившись із класичного допоміжного інструменту зовнішньої політики на стратегічний інструмент національної безпеки, що реалізується через кілька взаємопов'язаних напрямів. Першим є культурна дипломатія, спрямована на просування українського культурного продукту як доказу європейської ідентичності через діяльність Українського інституту, який організовує масштабні сезони культури та виставки в країнах ЄС, що демонструє самобутність української спадщини та спростовує російський міф про «єдиний народ». Другим напрямом є цифрова дипломатія, яка використовує офіційні канали, зокрема єдину платформу Ukraine.ua у соціальних мережах, де візуальний контент високої якості та швидке реагування на фейки залучають мільйонні аудиторії молодих європейців, а презентація досвіду застосування застосунку «Дія» позиціонує Україну як глобального інноваційного лідера. Третім напрямом виступає експертна та академічна дипломатія, що передбачає створення мереж українських студій у провідних університетах ЄС та взаємодіяти з представниками наукових спільнот ЄС, а також надавати європейським партнерам верифіковані дані про події в Україні.

Сучасне геополітичне позиціонування України в державах Європейського Союзу базується на відмові від наративу «жертви» та переході до іміджу «активного щита Європи» та «контрибutora європейської безпеки», транслюючи чіткий меседж про те, що українські Збройні Сили захищають європейські демократичні цінності від авторитарної експансії Росії. Така модель позиціонування безпосередньо впливає на інформаційне поле ЄС та хід війни через руйнування російського концепту «втоми від війни», демонстрацію успішних прикладів стійкості, прискорення євроінтеграційних процесів та трансформацію сприйняття ролі Російської Федерації європейськими елітами, що призвело до остаточного демонтажу попередньої політики умиротворення агресора.

Таким чином, публічна дипломатія України в умовах екзистенційного протистояння з РФ довела свою спроможність виступати високоефективним інструментом нейтралізації російського інформаційного впливу на просторі Європейського Союзу. Завдяки переходу від епізодичних заходів до стратегічно скоординованої реалізації публічної дипломатії, Україні вдалося не лише зруйнувати ключові пропагандистські російські наративи, а й сформуванати уявлення про себе як про невід'ємну, динамічну та інноваційну частину об'єднаної Європи, хоча подальша ефективність цієї діяльності прямо

залежатиме від глибини її інституціоналізації, сталого фінансування та розвитку інструментів публічної дипломатії. Публічна дипломатія України в умовах російсько-української війни стала невіддільним компонентом національної політики безпеки та протидії гібридним загрозам.

Список використаних джерел

- Ємець, В. (2023) Публічна дипломатія як інструмент формування іміджу України в умовах повномасштабної війни. *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії.* # 46. <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.46.36>.
- Казмірук, Д. (2025) Роль стратегічної комунікації в забезпеченні національної безпеки України в умовах гібридної війни. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія.* Вип. 20. <https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/226/221>
- Кравчук, Н., Луцишин, О., Андросук Д. (2025). Публічна дипломатія як стратегічний імператив зміцнення конкурентоспроможності держави в умовах трансформації світового порядку. *Empirio.* # 2 (1). <https://doi.org/10.18523/3041-1718.2025.2.1.78-91>
- Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця: монографія. Компанцева Л. (ред). К.: НА СБУ, 2021. 500 с. https://msj.ukma.edu.ua/wp-content/uploads/2024/01/Stratehichni_komunikatsii_v_umovakh_hibrydnoi_viiiny_-pohliad_vid_volontera_do_naukovtsia.pdf
- Хорішко, Л. С. (2022). Публічна дипломатія України в умовах сучасної політичної дійсності. *Політикус.* Вип. 3. <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/16412/1/Khorishko%20Liliia%20Serhiivna.pdf>

Олександр ВИСОЦЬКИЙ

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних відносин
Дніпровського національного
університету ім. Олеся Гончара, Україна

КІНОМИСТЕЦЬКІ КОНТРТЕХНОЛОГІЇ РЕФЛЕКСИВНОГО УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА СУСПІЛЬСТВА ЗА УМОВ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Під час повномасштабної війни кінематограф перестає бути лише мистецтвом і перетворюється на стратегічний інструмент когнітивної безпеки держави та суспільства. Якщо рефлексивне управління, за визначенням Тімоті

Томаса, полягає у нав'язуванні противнику таких моделей сприйняття, за яких він «самостійно» ухвалює вигідні ворогу рішення (Thomas, 2004, р. 237), то кіномистецькі контртехнології мають протилежну функцію – формування критичної рефлексії, колективної суб'єктності, інформаційного імунітету та стратегічної стійкості суспільства.

Особливо важливо, що сучасне кіно здатне нейтралізувати ключові механізми рефлексивного управління: дезорієнтацію, деморалізацію, нав'язування хибної картини реальності, фрагментацію ідентичності та інформаційне перевантаження.

Поняття «кіномистецькі контртехнології рефлексивного управління» доцільно визначати як сукупність комунікативних, культурних та аудіовізуальних практик, спрямованих на виявлення, нейтралізацію та попередження зовнішнього когнітивного впливу шляхом формування в аудиторії здатності до критичного осмислення інформації, збереження колективної ідентичності, підтримання психологічної стійкості та вироблення автономних моделей інтерпретації реальності. На відміну від рефлексивного управління, яке, за визначенням Т. Томаса, орієнтоване на передачу спеціально підготовленої інформації з метою спонукання противника до «добровільного» ухвалення наперед визначеного рішення (Thomas, 2004, р. 237), контртехнології рефлексивного управління спрямовані на відновлення суб'єктності суспільства, посилення інформаційного імунітету та руйнування маніпулятивних когнітивних сценаріїв. У сфері кіномистецтва такі контртехнології реалізуються через створення достовірних образів війни, реконструкцію історичної пам'яті, викриття пропагандистських механізмів, емоційну мобілізацію та формування колективного досвіду переживання травми, що унеможливорює нав'язування аудиторії викривленої картини дійсності. Саме тому кінематограф у сучасних умовах виступає не лише засобом культурної репрезентації, а й інструментом стратегічної протидії інформаційно-психологічним операціям, спрямованим на зміну суспільної поведінки та системи цінностей.

Технологія деміфологізації ворожого наративу є однією з ключових контртехнологій рефлексивного управління, оскільки її призначення полягає у руйнуванні нав'язаних противником викривлених моделей сприйняття реальності та відновленні когнітивної автономії суспільства. Рефлексивне управління спрямоване на передачу противнику спеціально підготовленої інформації з метою спонукання його до прийняття рішень, вигідних іншій стороні; відповідно, деміфологізація через кіномистецтво нейтралізує цей механізм шляхом документальної верифікації подій, емоційної персоналізації досвіду та деконструкції пропагандистських символів і міфів. Ефективність цієї технології визначається здатністю формувати критичне мислення, стійкість до дезінформації, довіру до національного інформаційного простору та готовність суспільства до раціонального опору інформаційно-психологічним операціям. Водночас її обмеження пов'язані з ризиком емоційного виснаження аудиторії, інформаційного перевантаження та селективного сприйняття вже поляризованими групами населення. Показовим прикладом є документальний

фільм «20 днів у Маріуполі» (2023, реж. Мстислав Чернов), у якому технологія деміфологізації реалізується через хронікальну зйомку, ефект «присутності камери», монтаж невідредагованих сцен руйнувань і страждань цивільного населення, контраст між реальними подіями та російськими пропагандистськими заявами, що формує у глядача стійкі образи достовірності, моральної ясності та несприйняття ворожих маніпулятивних наративів.

Якщо технологія деміфологізації ворожого наративу спрямована на руйнування штучно сконструйованих противником образів і смислів, то технологія консолідації національної ідентичності забезпечує формування внутрішньої ціннісної єдності суспільства як передумови його стійкості до рефлексивного управління. Її призначення полягає у створенні спільного символічного простору пам'яті, переживання та моральної солідарності, що унеможливорює нав'язування суспільству моделей поведінки через страх, атомізацію чи кризу колективної належності. На думку Поля Рікера, пам'ять є інтерпретативним процесом, через який індивіди й спільноти конструюють власну ідентичність та осмислюють пережитий досвід (Ricoeur, 2004, p. 21–24). Ефективність технології консолідації національної ідентичності визначається здатністю формувати готовність до взаємодії та самопожертви, підтримувати довіру й горизонтальні зв'язки між громадянами, створювати стійкі колективні образи «ми» та спільного історичного досвіду, однак її обмеження пов'язані з ризиком надмірної емоційної уніфікації, символічної героїзації травми та потенційного звуження простору для внутрішнього плюралізму. Показовим прикладом є фільм «Довга доба» (2024, реж. Алан Бадоев), у якому технологія консолідації національної ідентичності реалізується через монтаж сотень аматорських відеосвідчень із різних регіонів України, ефект множинної суб'єктивної камери, документальну фрагментарність повсякденного досвіду війни та синхронізацію індивідуальних історій у єдиний наратив колективного виживання і спротиву, завдяки чому формується уявлення про українське суспільство як про цілісну політичну спільноту, здатну до солідарності та тривалого екзистенційного опору агресії.

На відміну від технології консолідації національної ідентичності, яка забезпечує формування спільного символічного простору та колективного «ми», технологія емоційної мобілізації безпосередньо протидіє рефлексивному управлінню через нейтралізацію його ключового механізму – деморалізації, емоційного виснаження та нав'язування суспільству стану страху, безсилля і пасивності. Її призначення полягає у трансформації індивідуального переживання війни на джерело психологічної стійкості та готовності до дії: замість того, щоб дозволити противнику через шок, тривогу й інформаційний тиск сформувати у населення поведінкові моделі уникнення, апатії чи паніки, ця технологія формує емпатію, внутрішню солідарність і моральну готовність до опору. Відповідно до концепції Сари Ахмед, емоції є не лише індивідуальними переживаннями, а соціальними практиками, що формують колективні орієнтації та політичні способи взаємодії (Ahmed, 2014, p. 8–12). Ефективність технології емоційної мобілізації визначається здатністю підтримувати моральну чутливість

суспільства, знижувати рівень психологічного паралічу, створювати готовність до взаємодопомоги та спротиву, формувати образи людської гідності й незламності в умовах війни, однак її обмеження пов'язані з ризиком емоційного перенасичення, травматизації аудиторії та можливого короткотривалого афективного ефекту без подальшого раціонального осмислення. Показовим прикладом є фільм «Медовий місяць» (2024, реж. Жанна Озірна), у якому технологія емоційної мобілізації реалізується через замкнений камерний простір квартири, тривалі плани, контраст тиші й вибухів, психологічно напружені діалоги та ефект постійної присутності загрози: глядач не лише спостерігає страх героїв, а проживає його разом із ними, однак цей страх не призводить до капітуляції чи емоційної дезінтеграції, а навпаки – трансформується у внутрішню мобілізацію, здатність зберігати людську близькість, моральний вибір і волю до виживання навіть в умовах окупації, що безпосередньо нейтралізує прагнення рефлексивного управління нав'язати суспільству модель поведінки «безсилового об'єкта».

У контексті протидії рефлексивному управлінню ворога важливим є формування здатності критично розпізнавати маніпулятивні інформаційні конструкції, через які агресор намагається нав'язати суспільству викривлені уявлення про реальність. Технологія викриття механізмів пропаганди як інструмент протидії рефлексивному управлінню спрямована на руйнування нав'язаних когнітивних схем і псевдосмислів шляхом демонстрації суперечностей між офіційними пропагандистськими наративами та реальними наслідками війни; її механізм дії полягає у деконструкції маніпулятивних повідомлень через зіставлення фактів, голосів, візуальних свідчень і людських реакцій, що формує у глядача навички критичного мислення, стійкість до інформаційного навіювання та готовність до самостійної інтерпретації подій. Саме в цьому аспекті технологія безпосередньо протидіє рефлексивному управлінню, оскільки позбавляє суб'єкта агресії можливості непомітно програмувати поведінкові реакції аудиторії через страх, дезінформацію чи підміну причинно-наслідкових зв'язків, натомість формуючи альтернативні смисли, засновані на верифікованому досвіді та моральному осмисленні побаченого; критеріями її ефективності виступають здатність аудиторії розпізнавати пропагандистські техніки, зниження рівня довіри до маніпулятивних медіанаративів та формування колективних уявлень про війну на основі емпіричної правди, хоча обмеженням технології є можливість емоційного виснаження або вибіркового сприйняття інформації аудиторією. За думкою Жака Еллуля, пропаганда є найбільш ефективною тоді, коли вона інтегрується у повсякденний досвід людини та перестає усвідомлюватися як зовнішній вплив (Ellul, 1973, р. 5–12). Показовим прикладом реалізації цієї технології є документальний фільм «Мирні люди» («Мирні люди», 2024, реж. Оскана Карпович), у якому через поєднання перехоплених телефонних розмов російських військових із кадрами зруйнованих українських міст засобами монтажного контрасту, асинхронного звуку та документальної візуальної фіксації викривається розрив між пропагандистським образом «визволення» та

реальною практикою насильства, завдяки чому глядач не лише емоційно дистанціюється від нав'язаних наративів, а й набуває здатності розпізнавати сам механізм маніпулятивного конструювання реальності.

Після викриття пропагандистських механізмів особливого значення набуває технологія історичної реконструкції пам'яті, спрямована на відновлення автентичного історичного досвіду суспільства через персоналізовані образи, свідчення та культурні смисли, які формують стійкі колективні уявлення про війну й національну ідентичність. Механізм її дії полягає у відтворенні індивідуальних і колективних переживань у формах, що забезпечують емоційне занурення та критичне осмислення минулого, завдяки чому аудиторія набуває готовності розпізнавати маніпулятивні історичні інтерпретації. Критеріями ефективності технології є здатність закріплювати історичну правду в суспільній свідомості, формувати навички критичного мислення та підтримувати стійкі настанови щодо захисту власної культурної пам'яті. Як наголошує Моріс Гальбвакс, пам'ять людини формується в межах соціальних рамок, які визначають способи колективного сприйняття та інтерпретації минулого (Halbwachs, 1992, р. 38–40). Саме тому технологія історичної реконструкції пам'яті ефективно протидіє рефлексивному управлінню, оскільки руйнує нав'язані зовнішнім суб'єктом когнітивні моделі через повернення суспільства до власного досвіду, унеможливаючи підміну історичних смислів, викривлення причинно-наслідкових зв'язків та програмування поведінки на основі штучно сконструйованих наративів.

Показовим прикладом реалізації цієї технології є фільм Буча (2024, реж. Станіслав Тіунов), заснований на реальних подіях російської окупації Київщини та історії волонтера Костянтина Гудаускаса, який рятував цивільних із захоплених територій. Засобами реконструкції реальних подій, натуралістичної операторської роботи, контрасту між буденністю мирного життя й раптовим вторгненням, а також через персоналізацію досвіду жертв окупації стрічка створює цілісний образ трагедії, який закріплюється у колективній пам'яті як безпосереднє історичне свідчення. У контексті протидії рефлексивному управлінню фільм нейтралізує спроби агресора нав'язати викривлену інтерпретацію подій у Бучі, оскільки глядач отримує емоційно й фактологічно верифіковану модель реальності, побудовану на конкретних людських історіях, а не на абстрактних інформаційних конструктах. Водночас обмеженням технології залишається залежність її впливу від рівня емоційної залученості аудиторії та ризик травматизації глядача, однак саме ця емоційна достовірність забезпечує формування довготривалих смислів, образів і готовностей до опору маніпулятивним інформаційним впливам.

Висновки. Отже, в умовах повномасштабної війни кінематограф трансформується з форми культурної репрезентації у повноцінний інструмент забезпечення когнітивної, психологічної та інформаційної безпеки держави й суспільства. З'ясовано, що кіномистецькі контртехнології рефлексивного управління виконують функцію нейтралізації маніпулятивного впливу агресора, спрямованого на деморалізацію населення, руйнування колективної

ідентичності, нав'язування викривлених моделей реальності та програмування поведінкових реакцій через інформаційно-психологічні механізми впливу. На відміну від рефлексивного управління, орієнтованого на приховане спонукання суспільства до прийняття вигідних противнику рішень, кіномистецькі контртехнології сприяють формуванню критичної рефлексії, когнітивної автономії, емоційної стійкості та здатності до самостійної інтерпретації подій.

Було виокремлено та проаналізовано основні кіномистецькі контртехнології рефлексивного управління. Технологія деміфологізації ворожого наративу забезпечує руйнування пропагандистських міфів через документальну достовірність, верифікацію фактів і персоналізацію воєнного досвіду, формуючи в аудиторії несприйняття маніпулятивних наративів агресора. Технологія консолідації національної ідентичності сприяє зміцненню символічної єдності суспільства, підтриманню колективної пам'яті та формуванню стійкого образу політичного «ми», що унеможливорює атомізацію соціуму під впливом інформаційно-психологічних операцій. Технологія емоційної мобілізації трансформує індивідуальне переживання страху й травми у джерело моральної стійкості, солідарності та готовності до спротиву, нейтралізуючи прагнення противника нав'язати суспільству стан безсилля та апатії.

Водночас технологія викриття механізмів пропаганди формує у глядача здатність розпізнавати маніпулятивні інформаційні конструкції, деконструювати пропагандистські повідомлення та критично оцінювати джерела інформації, що безпосередньо посилює інформаційний імунітет суспільства. Технологія історичної реконструкції пам'яті забезпечує збереження автентичного історичного досвіду та протидіє спробам зовнішнього суб'єкта нав'язати викривлені інтерпретації минулого через формування стійких колективних образів війни, травми та національного спротиву. У сукупності ці технології створюють цілісну систему культурної протидії рефлексивному управлінню, у межах якої кінематограф виступає не лише засобом художнього осмислення війни, а й елементом стратегічної безпеки держави.

До наукового обігу було введено поняття «кіномистецькі контртехнології рефлексивного управління» та здійснена його концептуалізація у контексті сучасної війни як системи аудіовізуальних, комунікативних і культурних практик, спрямованих на нейтралізацію зовнішнього когнітивного впливу. Було розглянуто український кінематограф періоду повномасштабної війни як інструмент стратегічної протидії інформаційно-психологічним операціям, а також визначено механізми впливу окремих кіномистецьких технологій на формування колективної пам'яті, критичного мислення, емоційної стійкості та національної суб'єктності. Було встановлено взаємозв'язок між аудіовізуальними практиками, когнітивною безпекою та процесами суспільної мобілізації в умовах повномасштабної війни.

Список використаних джерел

- Ahmed, S. (2014). The cultural politics of emotion (2nd ed.). *Edinburgh University Press*. <https://www.jstor.org/stable/10.3366/j.ctt1g09x4q>
- Ellul, J. (1973). Propaganda: The formation of men's attitudes. *Vintage Books*.
- Halbwachs, M. (1992). On Collective Memory. Edited, Translated, and with an Introduction by Levis A. Coser. *Chicago: University of Chicago Press*. 244 P.
- Ricoeur, P. (2004). Memory, history, forgetting (K. Blamey & D. Pellauer, Trans.). *University of Chicago Press*. DOI: <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226713465.001.0001>
- Thomas, T. (2004). Russia's Reflexive Control Theory and the Military. *The Journal of Slavic Military Studies*, 17(2), 237–256. DOI: <https://doi.org/10.1080/13518040490450529>

Орина СУЛТАНБЕКОВА

студентка кафедри міжнародних відносин
НТУ «Дніпровська Політехніка», Україна
Науковий керівник – к.і.н., с.н.с., Тетяна КУЛИК

**ОПЕРАЦІЯ «ПАВУТИНА»:
ПРИХОВАНА ДІЯ ЗІ СТРАТЕГІЧНИМ ЕФЕКТОМ**

Операція «Павутина», здійснена Службою безпеки України проти об'єктів російської стратегічної авіації у червні 2025 року, актуалізує проблему прихованої дії в умовах відкритої міждержавної війни. Ураження військових цілей у глибині території росії стало можливим завдяки тривалій таємності підготовки, знанню операційного середовища противника та попередньому розміщенню обмежених за дальністю засобів ураження поблизу авіабаз. Прихованість у цій операції стала способом подолання просторової віддаленості цілі й перетворення локально розміщених FPV-дронів на інструмент впливу на стратегічно значущі військові об'єкти.

Для систем стримування і оборони операція «Павутина» порушує питання стійкості військової авіаційної інфраструктури, на якій зосереджуються високовартісні повітряні платформи, засоби їх обслуговування та логістики. Авіабази залишаються опорними пунктами розгортання сил, підтримки повітряної компоненти оборони й демонстрації військової присутності, тому їхня вразливість безпосередньо впливає на здатність держави зберігати оперативну готовність. Особливість операції «Павутина» полягає у виявленні асиметричної уразливості таких об'єктів, яка проявилась у досягненні стратегічного ефекту через використання середовища доступу, переміщення, цивільного прикриття та внутрішнього контролю навколо цілі, тобто через ті

сегменти безпеки, які передують безпосередньому ураженню. Дослідницька проблема, таким чином, полягає у визначенні того, як операція «Павутина» поставила під сумнів уявлення про захищеність розташованої в глибині території противника стратегічної військової інфраструктури, де просторова віддаленість і традиційна протиповітряна оборона вважалися ключовими чинниками безпеки.

Фактологічна реконструкція операції дає змогу виокремити кілька елементів, важливих для подальшої аргументації. Об'єктами удару були російські авіабази, на яких знаходились літаки дальнього радіолокаційного виявлення А-50 та стратегічні бомбардувальники Ту-95 та Ту-22М3, які Росія використовує для виявлення української ППО та запуску крилатих ракет проти України (Gibson, 2025, р. 1). У ході операції, за даними української сторони, було використано 117 FPV-дронів, оснащених подвійною бойовою частиною, призначеною для пробиття обшивки літака й подальшого ураження його внутрішніх елементів. FPV-дрони були заздалегідь переміщені вглиб території росії у замаскованих конструкціях, розміщених на вантажівках. Після прибуття до районів поблизу цільових авіабаз конструкції мали дистанційно відкриватися, забезпечуючи запуск дронів із близької відстані до об'єктів ураження. Окремі повідомлення вказують, що ці конструкції були обладнані автономними системами живлення, необхідними для підтримання дронів у готовності протягом тривалого часу (The Deep, 2025; Stern, 2025).

Операція мала багатоточковий характер. За повідомленнями джерел у СБУ, удари були спрямовані по авіабазі «Біла» в Іркутській області, авіабазі «Оленья» в Мурманській області, авіабазі «Дягилево» в Рязанській області та авіабазі «Іваново» в Івановській області. Міністерство оборони росії визнало удари FPV-дронами по авіабазах в Іркутській і Мурманській областях, унаслідок яких загорілося кілька літаків, однак заявило про відбиття атак по авіабазах в Івановській, Рязанській та Амурській областях. У російських повідомленнях також ішлося про вантажівку з FPV-дронами поблизу авіабази «Українка» в Амурській області, яка загорілася до запуску дронів (Gibson et al., 2025, р.). Через розбіжності в заявах сторін і відкритих оцінках кількість пошкоджених або знищених літаків потребує обережної атрибуції.

Тривала підготовка була необхідною умовою координації багатоточнової операції, оскільки удари мали бути синхронізовані між географічно віддаленими авіабазами та здійснені з мінімальним часовим вікном для реагування противника. Відстань між окремими цільовими базами сягала понад 4000 км, що вимагало узгодження дій у різних регіонах і вибору одночасного або майже одночасного ударного вікна для досягнення раптовості й дезорганізації реагування. За повідомленнями СБУ, підготовка операції тривала понад 18 місяців і включала залучення агентурних або допоміжних людських елементів, приховане переміщення FPV-дронів та пускового обладнання на територію росії, а також попередній вибір місць запуску поблизу цільових об'єктів (The Deep, 2025).

Цілями операції були авіабази, розташовані на значній відстані від лінії бойового зіткнення, де базувалися літаки дальньої авіації, залучені до російських

ракетних ударів по Україні. Ураження таких платформ на землі мало безпосередню військову доцільність, оскільки зменшувало спроможність росії застосовувати частину засобів далекого ракетного ураження без необхідності перехоплювати кожен ракету після її запуску. Окреме значення мав вибір об'єктів, пов'язаних із функціонуванням російської дальньої авіації, зокрема авіабази «Дягилєво», яка виконує функції навчального й ремонтного центру (The Deer, 2025). Операція була спрямована на послаблення ширшої системи базування, обслуговування й застосування російської стратегічної авіації, включно з літаками дальньої авіації та авіабазами, що забезпечували їхню оперативну готовність. З характером обраних цілей пов'язаний військовий і політичний резонанс операції «Павутина», оскільки удар був спрямований по високовартісних повітряних платформах і військовій авіаційній інфраструктурі, що забезпечує їх базування, обслуговування, ремонт, логістику та оперативну готовність. Ураження таких об'єктів поставило під сумнів здатність держави зберігати стійкість авіаційної компоненти в умовах, коли загроза формується поблизу самої цілі.

Масштабний і майже синхронний характер операції по кількох російських авіабазах поєднувався з механізмом близького запуску FPV-дронів із території росії. За оцінкою фахівців, запуск дронів поблизу цільових авіабаз, ймовірно, дозволив їм уникнути впливу російських систем РЕБ і залишив російській ППО мінімальний час для виявлення та реагування (Gibson et al., 2025, p.). Використання вантажівок як прихованих пускових платформ дало змогу уразити цілі в глибокому тилу, включно з першим під час війни ударом по об'єкту в Сибіру. Оскільки цілями були літаки, які росія використовує для запуску крилатих ракет, а також літаки дальнього радіолокаційного виявлення для виявлення української ППО та координації дій авіації, операція могла принаймні тимчасово обмежити російську здатність здійснювати далекі ракетно-дронові удари по Україні.

Операція «Павутина» поставила під сумнів три припущення, на яких тримається уявлення про захищеність глибоко розташованої військової авіаційної інфраструктури: по-перше, що віддаленість від театру бойових дій суттєво знижує ризик ураження; по-друге, що основна загроза для авіабази формується у повітряному просторі й має бути перехоплена засобами ППО; по-третє, що внутрішнє середовище навколо стратегічного об'єкта є другорядним порівняно з його зовнішнім захистом.

Перше з цих припущень стосується ролі просторової глибини в захисті військової авіаційної інфраструктури. Сучасні військові кампанії спираються на тиллові райони (rear areas) як простір формування сил, розміщення логістичних вузлів, обслуговування техніки та базування далекобійних повітряних платформ. У російсько-українській війні ця залежність проявилася у використанні росією віддалених авіабаз, з яких літаки дальньої авіації застосовувалися для ракетних ударів по Україні. Захищеність таких об'єктів пов'язувалася з просторовою віддаленістю від театру бойових дій, коли глибина території мала знижувати ризик ураження стратегічно важливих авіаційних платформ на землі (Jensen,

2025). Простір між фронтом і авіабазою мав виконувати роль бар'єра, який віддаляє загрозу від літаків на землі та послаблює потребу в постійному контролі найближчого середовища базування. Операція показала вразливість такого розрахунку, оскільки загроза була сформована в безпосередній близькості до неї через попереднє приховане розміщення засобів ураження.

Уразливість аеродромів (airfield vulnerability) є сталою проблемою сучасної війни, оскільки літаки на землі залишаються критичними цілями, а їх ураження зменшує ударні спроможності противника, ускладнює підтримання бойової готовності та змушує витрачати додаткові ресурси на укриття, розосередження, охорону й посилення безпеки баз. Операція надала цій вразливості нового практичного значення через приховане наближення малих FPV-дронів до цілей і створення тимчасових пунктів запуску (pop-up launchpads) поблизу авіабаз у глибині території росії. Стратегічна відстань між Україною та російськими тилowymi об'єктами була подолана на етапі попереднього переміщення засобів ураження, підготовки замаскованих пускових конструкцій і вибору позицій запуску поблизу цілей (Jensen, 2025).

Показовими прикладами стали авіабази «Оленья» та «Біла». «Оленья», розташована на Кольському півострові приблизно за 1900 км від України, раніше сприймалася як захищена завдяки арктичній віддаленості, тоді як «Біла» в Іркутській області, розташована більш ніж за 4000 км від України, вважалася об'єктом поза межами українських ударних можливостей. Їх ураження продемонструвало, що глибокий тил втрачає значення самотійного бар'єра безпеки, коли противник здатний приховано створити точку запуску біля стратегічного об'єкта (Bondar, 2025).

Отже, перший стратегічний ефект операції полягає у руйнуванні уявлення про географічну ізоляцію (geographic insulation) як достатню умову захищеності стратегічної авіаційної інфраструктури (Borsari, 2025). Віддалена авіабаза зберігає вразливість, якщо її оборона зосереджена переважно на зовнішньому повітряному периметрі, а середовище доступу, переміщення, логістики й цивільного прикриття навколо об'єкта не включене до системи безпеки базування.

Друге припущення стосується орієнтації захисту авіабази на загрозу, що наближається через контрольований повітряний простір і має бути завчасно виявлена, супроводжена та перехоплена засобами ППО. Операція «Павутина» виявила обмеження такого захисту, оскільки малі FPV-дрони діяли в нижньому шарі повітряного простору – повітряних прибережних зонах (air littorals), де малорозмірні й низьковисотні цілі складніше надійно відстежувати традиційними радарними системами. Здатність діяти нижче звичних висот застосування бойової авіації поєднувалася з достатньою спроможністю ураження літаків, розміщених на землі, що зробило FPV-дрони придатним засобом удару по авіабазах стратегічної авіації (Jensen, 2025).

Механізм операції посилив цю перевагу малих дронів, оскільки запуск відбувався з вантажівок, заздалегідь розміщених поблизу авіабаз, тому відстань

між стартом і ціллю була мінімальною, а час для виявлення, класифікації та перехоплення різко скорочувався. Скорочення цього інтервалу дало змогу обійти ешелоновані системи ППО (layered air defense systems), включно з Pantsir і S-300, які були зорієнтовані на перехоплення повітряної загрози до її наближення до об'єкта (Bondar, 2025).

Вибір малих FPV-дронів був пов'язаний із потребою адаптуватися до російської ешелонованої ППО, результативнішої проти більших далекобійних ударних дронів, але менш придатної для протидії короткому, прихованому й низьковисотному удару з безпосередньої близькості до цілі (Borsari, 2025). Додаткове значення мала технічна складова, оскільки низьковисотний політ, елементи автономізації, візуальне наведення та використання комерційних каналів зв'язку зменшували залежність удару від класичного маршруту проникнення через повітряний простір, який мала б контролювати ППО (Significance, 2025). Отже, захист авіабази, побудований переважно навколо зовнішнього повітряного виявлення й перехоплення, має обмеження, якщо загроза формується поблизу об'єкта, діє на малих висотах і залишає системам ППО мінімальний час для реагування.

Наступний рівень уразливості пов'язаний з тим, що авіабаза може охоронятися як військовий об'єкт, тоді як цивільне, логістичне й комунікаційне середовище довкола неї залишається поза щільним безпековим контролем. Прихована логістика (covert logistics) у «Павутині» працювала до моменту запуску дронів. Дрони та пускове обладнання були переміщені територією росії, розміщені в конструкціях, замаскованих під звичайний вантаж, доставлені цивільними водіями до визначених місць поблизу авіабаз і активовані дистанційно. Звичайні елементи транспортного й придорожного середовища стали інструментом прихованого наближення до стратегічного об'єкта, вивівши проблему безпеки авіабази за межі її формального військового периметра (Bondar, 2025; Lawless, 2025).

Введення в оману (deception), раптовість (surprise) та операційна безпека (operational security) забезпечувалися технічним маскуванням та використанням звичності цивільного середовища, зокрема вантажівок, модульних конструкцій, придорожніх локацій, місць тимчасової зупинки та об'єктів, які не сприймалися як джерело військової загрози. Важлива відмінність від класичного уявлення про захист стратегічного об'єкта полягає в тому, що небезпека формувалася на повсякденному оточенні авіабази, де цивільний рух, комерційні перевезення, локальні виконавці й комунікаційні канали створили умови для прихованого розгортання ударних засобів (Lawless, 2025; Bondar, 2025).

Людський вимір операції полягав у використанні соціально-логістичної вразливості російського тилу, де цивільні перевезення й повсякденні процедури руху поблизу військових об'єктів не сприймалися як частина загрози. Вразливість російського тилового середовища посилювалася тим, що значна частина цивільного простору всередині росії не сприймає себе як простір війни, попри те, що їх держава є агресором. Звичність комерційних перевезень, низька пильність щодо руху вантажів поблизу військових об'єктів і готовність окремих

виконавців діяти в межах побутових або корупційних практик створили умови, за яких елементи цивільного середовища могли бути використані для прихованого наближення засобів ураження до авіабаз. Російські цивільні водії, маршрути комерційних перевезень, визначені місця паркування, місцева інформація, тривале приховане переміщення дронів і батарей, підтримання їхньої готовності та робота операторів із відео каналами були пов'язані в єдиний механізм доступу до цілі. Технологія FPV-дронів дала результат через людську винахідливість (*human ingenuity*), розрахунок поведінки людей у тиловому середовищі та використання тієї частини простору навколо авіабази, яка не була включена до її військової безпеки (Borsari, 2025; Jensen, 2025; Stern, 2025).

Модель, яку виявила операція «Павутина», можна визначити як модель прихованого внутрішнього наближення до стратегічного об'єкта, у якій сукупний ефект виникає від накладання складових. Просторова глибина втратила захисне значення, бо засоби ураження були перенесені всередину території противника до моменту атаки; ППО втратила час на реагування, бо запуск відбувся поблизу авіабаз і в нижньому шарі повітряного простору; формальний військовий периметр виявився недостатнім, бо цивільно-логістичне середовище довкола об'єкта забезпечило маскування, переміщення, очікування й активацію ударних засобів. У такій моделі відстань, повітряне прикриття й охорона периметру не спрацьовують, оскільки прихована логістика скорочує відстань, близький низьковисотний запуск стискає час для ППО, а використання тилового соціально-логістичного середовища створює доступ до цілі ще до появи повітряної загрози. Сукупний стратегічний ефект операції полягав у тому, що глибокий тил був уражений через попереднє формування загрози всередині середовища, яке забезпечувало повсякденне функціонування стратегічної авіаційної інфраструктури.

Список використаних джерел

- Bondar, K. (2025). How Ukraine's Operation «Spider's Web» Redefines Asymmetric Warfare. CSIS. <https://www.csis.org/analysis/how-ukraines-spider-web-operation-redefines-asymmetric-warfare>
- Borsari, F. (2025). Ukraine Attack: The Spider's Web Still Needs Humans. CEPA. <https://cepa.org/article/ukraine-attack-the-spiders-web-still-needs-humans/>
- Gibson, O., Harvey, A., Novikov, D., Harward, C. and K. Stepanenko. (2025). Russian Offensive Campaign Assessment. Institute for the Study of War. <https://understandingwar.org/wp-content/uploads/2025/06/Russian20Offensive20Campaign20Assessment2C20June2012C2020252028PDF29.pdf>
- Jensen, B. Ukraine's Operation Spider Web destroyed more than aircraft – it tore apart the old idea that bases far behind the front lines are safe. The Conversation. <https://theconversation.com/ukraines-operation-spider-web-destroyed-more-than-aircraft-it-tore-apart-the-old-idea-that-bases-far-behind-the-front-lines-are-safe-258056>

- Lawless, R. (2025). Operation Spider Web and Instrumentalizing Civilian Objects. Lieber Institute. West Point. <https://lieber.westpoint.edu/operation-spider-web-instrumentalizing-civilian-objects/>
- Significance and Implications of Ukraine's Operation Spiderweb. (2025). TRENDS Group. Strategic Studies Department. <https://trendsresearch.org/insight/significance-and-implications-of-ukraines-operation-spiderweb/>
- Stern, D. L. (June 23, 2025). Ukraine intelligence chief gives new details on Spiderweb drone operation. The Washington Post. https://www.washingtonpost.com/world/2025/06/23/ukraine-spiderweb-drones-russia-airfields/?utm_source=
- The Deep Rear Is Dead – Long Live the Deep Rear: Pavutyna FPV Swarms vs Russian Bombers. Proximity Doctrine & Ukraine's AI-Guided FPV Swarms Against Russia's Bomber Fleet – Operatsija «Pavutyna» (Spider's Web). (June 04, 2025). Großwald Systems Desk. <https://www.grosswald.org/pavutyna-ukraine-fpv-deep-strike-russia/>
- Zeigler, S. M., Phillips, D., Hoehn, J., Hagen, J., Edenfield, N., Hill, D., Doll, A. (2025). Assessing Progress on Air Base Defence. RAND Corporation. Research Report. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA3142-1.html

II. Трансформація НАТО в умовах стратегічної конкуренції

Секція присвячена трансформації НАТО в умовах стратегічної конкуренції, посилення політики сили та зростання вимог до колективної оборони, оборонної стійкості й трансатлантичної згуртованості. Увагу зосереджено на змінах безпекового середовища, які впливають на стратегічну роль Альянсу, характер союзницької присутності на східному фланзі, механізми реагування на російські військові й гібридні виклики, а також на розвиток ситуаційної обізнаності як передумови своєчасних рішень. Окреме значення мають політична довіра, правова визначеність союзницьких зобов'язань, взаємодія НАТО, ЄС і України та людська безпека як складові здатності демократичних держав протидіяти примусу, ескалації й випробуванню інституційної єдності Заходу.

II. NATO Transformation amid Strategic Competition

The section addresses NATO's transformation under conditions of strategic competition, the growing use of power politics, and the increasing importance of collective defence, defence resilience, and transatlantic cohesion. The focus is placed on changes in the security environment that affect the Alliance's strategic role, the nature of Allied presence on the eastern flank, mechanisms for responding to Russian military and hybrid challenges, and the development of situational awareness as a prerequisite for timely decision-making. Particular attention is given to political trust, legal clarity of Allied commitments, NATO-EU-Ukraine cooperation, and human security as components of the capacity of democratic states to counter coercion, escalation, and challenges to the institutional unity of the West.

Ольга БАБИЧ

студентка кафедри міжнародних відносин і аудиту
НТУ «Дніпровська політехніка», Україна
Науковий керівник – к.і.н., с.н.с. Тетяна КУЛИК

США В НАТО: ПРАВОВІ МЕЖІ ВИХОДУ ТА РИЗИКИ ДИСТАНЦЮВАННЯ

Питання потенційного виходу США з НАТО набуває особливої ваги в умовах повернення до американського політичного порядку денного транзакційного бачення Альянсу, пов'язаного насамперед із позицією

президента США Д. Трампа та його адміністрації щодо вартості союзницьких зобов'язань, розподілу оборонного навантаження і меж американської відповідальності за європейську безпеку. Попри те, що формальний вихід США з НАТО на сучасному етапі є малоймовірним і юридично ускладненим через законодавчі обмеження, сама постановка цього питання засвідчує трансформацію американського підходу до Альянсу, за якої участь у колективній обороні дедалі частіше розглядається крізь призму оборонних витрат союзників і політичної готовності США виконувати союзницькі зобов'язання в попередньому обсязі. Аналіз правових та політичних аспектів потенційного виходу США з НАТО та визначення можливих наслідків формального виходу або фактичного дистанціювання Вашингтона від Альянсу для національних інтересів США дає змогу оцінити співвідношення між прагненням скоротити американське навантаження у сфері європейської безпеки та ризиком послаблення стратегічного впливу США в євроатлантичному просторі.

Основна дослідницька гіпотеза полягає в тому, що формальний вихід США з НАТО є малоймовірним, однак політична лінія на перегляд американських зобов'язань може трансформуватися у стратегію внутрішнього тиску на союзників, перерозподілу безпекового навантаження та посилення транзакційного підходу до колективної оборони. Для США суперечність такої стратегії полягає в тому, що вимога збільшення оборонних витрат європейських союзників традиційно була складовою американської політики в НАТО, однак її поєднання з погрозами щодо скорочення американської військової присутності або виходу з Альянсу змінює характер союзницької взаємодії. Такий підхід може послабити довіру до готовності США виконувати союзницькі зобов'язання, знизити політичну передбачуваність Вашингтона, обмежити його вплив на європейську безпекову архітектуру та створити додаткові можливості для стратегічних конкурентів США. Отже, формальний вихід США з НАТО залишається малоймовірним сценарієм, однак поступове дистанціювання Вашингтона від Альянсу може створити ризики для національних інтересів США, оскільки досвід 11 вересня 2001 року та подальше застосування статті 5 Північноатлантичного Договору засвідчили обмеженість логіки «фортеці Америка» в умовах асиметричних загроз і нівелювання стратегічного значення географічної відстані.

Сценарій прямого виходу США з НАТО має високий рівень юридичної складності, оскільки після ухвалення відповідних законодавчих положень президент не може одноосібно припинити участь США в Північноатлантичному договорі без залучення Конгресу. Головним правовим обмеженням на внутрішньому рівні виступає Розділ 1250A Закону про національну оборону США на 2024 фінансовий рік (National, 2023), який прямо забороняє президентові припиняти, денонсувати або здійснювати вихід США з Північноатлантичного договору без згоди двох третин Сенату або окремого акту Конгресу, а також накладає заборону на використання виділених коштів для подібних дій (National, 2023). Конституційна природа цього обмеження може

містити елементи дискусії, оскільки виконавча влада здатна наполягати на виключній президентській компетенції щодо припинення участі в міжнародних договорах, а судовий перегляд такого рішення не є гарантованим (Goldsmith, 2024). Подібний крок ставить адміністрацію США у складне становище через ризик судових позовів від штатів під керівництвом демократів або американських громадян і бізнес-структур, які мають ділові інтереси в Європі. Юридичні обмеження суттєво ускладнюють формальний вихід США з НАТО, але не усувають повністю політичну й конституційну невизначеність щодо можливості односторонніх дій президента. Це робить повний юридичний розрив процесуально конфліктним, складним і малоімовірним порівняно з іншими формами зміни американської поведінки в Альянсі.

Реалістичнішим сценарієм розвитку трансатлантичних відносин виступає зміна характеру американської участі в НАТО, за якої США формально залишаються членом Альянсу, але політично переосмислюють обсяг своєї залученості, практичну готовність діяти в межах союзницьких зобов'язань і роль своєї військової присутності в Європі. Адміністрація Дональда Трампа послідовно сигналізує про переосмислення американської присутності в Альянсі, проте зберігається висока невизначеність щодо майбутньої політики США в таких ключових сферах, як безпекові зобов'язання перед союзниками, військова присутність та економічна політика. За такого сценарію американська адміністрація спроможна функціонально переорієнтуватися від багатосторонніх зобов'язань колективної безпеки до слабких, умовних і де-факто двосторонніх безпекових угод (Priebe et al, 2025, p. 5).

Окреслена транзакційна логіка має принципову відмінність від традиційної американської політики розподілу оборонного навантаження (burden sharing). Ідея дистанціювання США від НАТО вкорінена в тривалому американському скептицизмі щодо «безкоштовного користування» європейськими союзниками американською безпекою (Priebe, et al, 2025, p. 35). Масштаб фінансових диспропорцій є довготривалим чинником: навіть в умовах погодження членами Альянсу у 2025 році підвищення цільового показника витрат на оборону до 3,5% ВВП до 2035 року, США забезпечували близько 44% сукупних військових можливостей НАТО (Address, 2025; Tian, et al, 2025). Історично США завжди наполягали на більшій відповідальності європейських союзників суворо в межах внутрішніх переговорів та спільної політики зміцнення Альянсу. Новим і проблемним елементом сучасного підходу є поєднання вимоги фінансового внеску з прямими погрозами щодо зменшення американської залученості. Транзакційний тиск перетворюється на інструмент примусу, який радикально змінює загальну політичну атмосферу всередині Альянсу та підважує передбачуваність стратегічної позиції Вашингтона. (Priebe, et al, 2025, p. 6).

Зміщення акцентів створює глибокі ризики для національних інтересів самих Сполучених Штатів. Потенційна небезпека полягає в тому, що для США послаблення союзницької взаємодії суттєво зменшить ефективність

усталених механізмів стримування, дестабілізує процеси кризової координації, обмежить масштаби військово-політичної присутності в Європі та підірве можливості колективного реагування на загрози. Спроба скоротити американське оборонне навантаження в європейському регіоні обернеться для США втратою вагомої частини тих геополітичних переваг, які країна отримує від участі у Альянсі. Руйнування передбачуваності колективного захисту знизить рівень довіри з боку партнерів та здатне спровокувати симетричне європейське скорочення обміну критично важливою розвідувальною інформацією з Вашингтоном, що обмежить можливості США та створить додаткові стратегічні умови для їхніх глобальних конкурентів (Priebe, et al, 2025, p. 7).

Доведення дослідницької гіпотези веде до висновку, що формальний вихід США з НАТО є малоімовірним через суворі внутрішні правові та політичні обмеження, проте функціональне дистанціювання Вашингтона від Альянсу є цілком реалістичним сценарієм розвитку подій. Саме ця «прихована трансформація» американської участі через транзакційну логіку становить головний ризик для національних інтересів США, оскільки вона здатна суттєво послабити багатосторонні союзницькі механізми, які історично залишаються критично важливими для американської безпеки, стратегічного впливу та глобальної присутності в євроатлантичному просторі.

Список використаних джерел

- National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2024. (2023). US Congress. H.R. 2670, 118th Cong. § 1250A. <https://www.congress.gov/bill/118th-congress/house-bill/2670/text>
- Goldsmith, J. (2024). Can Trump Defy Congress and Pull the US out of NATO? Executive Functions Behind National Security. <https://www.execfunctions.org/p/can-trump-defy-congress-and-pull>
- Priebe, M. Burdette, Z., Behmer, S. (2025). The Implications of a Transactional Approach to Euro-Atlantic Security. *RAND Corporation*. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR2800/RR2807-2/RAND_RRA2807-2.pdf
- Address by NATO Secretary General Mark Rutte at the NATO Parliamentary Assembly (2025). *NATO*. <https://www.nato.int/en/news-and-events/events/transcripts/2025/05/26/address>
- Tian, N., Scarazzato, L., Ricard, J. G. (2025). NATO's new spending target: Challenges and risks associated with a political signal. *SIPRI*. <https://www.sipri.org/commentary/essay/2025/natos-new-spending-target-challenges-and-risks-associated-political-signal>

Катерина ДЕРДЕЛЬ

студентка кафедри міжнародних відносин і аудиту
НТУ «Дніпровська політехніка», Україна
Науковий керівник – к.і.н., с.н.с. Тетяна КУЛИК

ПОСИЛЕНА ПЕРЕДОВА ПРИСУТНІСТЬ НАТО В ЛИТВІ: СТРИМУВАННЯ ТА ОБОРОНА В БАЛТІЙСЬКОМУ РЕГІОНІ

Посилення східного флангу НАТО стало однією з ключових відповідей Альянсу на трансформацію безпекового середовища в Європі після початку війни росії проти України. У Стратегічній концепції НАТО 2022 ці події пов'язуються з необхідністю зміцнення позиції стримування і оборони (deterrence and defence posture) (NATO 2022, 2022), оскільки росія визначається як найбільш значна і пряма загроза безпеці союзників, миру та стабільності в євроатлантичному просторі (NATO 2022, 2022, § 8). Посилена передова присутність НАТО (enhanced Forward Presence, eFP) стала інструментом, який поєднує військову готовність та політичну демонстрацію трансатлантичної єдності для забезпечення колективної оборони Альянсу. У Литві ця функція конкретизується через інтеграцію багатонаціональної бойової групи з національними силами Литви, залученню кількох держав-членів Альянсу до оборони литовського напрямку та підготовці механізмів швидкого підкріплення (rapid reinforcement). Проблемне питання полягає у з'ясуванні того, як передова присутність у Литві функціонує як частина ширшої позиції стримування і оборони (deterrence and defence posture) НАТО в Балтійському регіоні, де російська воєнна загроза поєднується з географічною вразливістю, близькістю Калінінградської області, залежністю білорусі від росії у воєнно-політичній сфері та значенням Сувальського коридору (Suwałki Gap) для сухопутного зв'язку Балтійських держав з рештою території Альянсу.

Можливість НАТО діяти в Балтійському регіоні є вразливою до використання росією асиметричних потенціалів, особливо концепції «заборони/обмеження доступу» («anti-access/area denial», A2/AD), що застосовується з метою зберегти максимальний рівень власного впливу. Розгортання росією мережі систем A2/AD великої дальності, яка охоплює акваторії Балтійського, Чорного та Баренцевого морів, Східне Середземномор'я, а також значні частини територій країн-членів НАТО, може перешкоджати здатності Альянсу забезпечувати підкріплення, поповнювати постачання та проводити операції. У зонах A2/AD росія створює можливість для застосування методів гібридної війни і прямої агресії для захоплення території, що становить виклик для стратегії стримування, оскільки означає ризикове і коштовне

відвоювання захопленої території, якщо стримування не спрацює (Кулик, 2023, с. 100). З огляду на географічне розташування, ББГ у Балтійських країнах можуть бути повністю відрізані через російські можливості A2/AD. Перешкодою є шведський острів Готланд, на який у 2017 році був знову передислокований посилений контингент. У разі захоплення острова й розміщення там систем ПРО росія зможе перекрити постачання морем та повітрям до країн Балтії та Фінляндії, а також заблокувати надання підкріплення союзних військ. Утримання Готланду силами НАТО, навпаки, посилює контроль над доступом до Балтійського моря, створює можливості для використання ракет великої дальності в обороні регіону та ураження об'єктів у глибині території росії (Jack, 2026). Засобами передової присутності забезпечується постійний моніторинг розвитку російських можливостей в регіоні та навколо нього, що підтримує спостереження, оцінку загроз і пильність Альянсу щодо змін воєнної обстановки.

Литовська розвідка оцінює, що в середньостроковій перспективі росія навряд чи матиме спроможності, достатні для широкомасштабної конвенційної війни проти НАТО, однак може сформувати потенціал для обмеженої військової дії проти однієї або кількох держав Альянсу. Небезпека такого сценарію пов'язана з можливим помилковим розрахунком російського керівництва на повільну реакцію НАТО, локалізацію конфлікту та його швидке завершення на вигідних для росії умовах. Калінінградське угруповання й російські можливості A2/AD у Балтійському регіоні посилюють цей ризик, оскільки можуть порушити дії Альянсу в регіоні Балтійського моря та ускладнити своєчасне підкріплення литовського напрямку (Lithuania National, 2025, р. 21). Передова присутність ускладнює російський розрахунок на коротку локалізовану дію, проте її переконливість залежить від здатності Альянсу своєчасно підтримати цей передовий елемент політичним рішенням, підкріпленням і доступом до Балтійського регіону.

Змодельовані сценарії розглядають можливу російську атаку проти Балтійських держав як перевірку здатності НАТО та ЄС діяти спільно. Сценарій гібридної фази конфлікту складається з використання росією прихованої мобілізації під виглядом навчань, звинувачень у підтримці «терористичних» дій, провокування проросійських заворушень, дезорганізації державних служб та оборонних спроможностей тощо. Гібридна фаза має створити політичну невизначеність та ускладнити реакцію Альянсу аж до моменту, коли росія зможе перейти до захоплення окремих стратегічних пунктів або точкових ударів без негайного перетворення конфлікту на повномасштабну війну. Після перетину порогу війни можливі три сценарії колективної відповіді. Перший передбачає повну імплементацію статті 5 Північноатлантичного договору, після чого росія або зупиняє агресію, а НАТО виходить із кризи ослабленим, але більш згуртованим, або відповідає ударами по інших європейських територіях, що призведе до ширшої війни в Європі. Другий сценарій ґрунтується на відмові активувати статтю 5, що фактично означатиме провал колективної оборони; Балтійські держави залишаються без належної союзницької відповіді або їх

підтримує коаліція охочих (Coalition of the Willing). Третій сценарій передбачає неоднозначне рішення Північноатлантичної ради, обмежену допомогу США та перенесення основного тягара війни на європейських союзників (Scenarios, 2025). Ознаки гібридної фази щодо перевірки стійкості та швидкості реакції Альянсу простежуються в поточних інцидентах у Балтійському регіоні. У травні 2026 р. чергові літаки місії НАТО з патрулювання повітряного простору країн Балтії (Baltic Air Policing) виявили дрон у повітряному просторі Литви та супроводжували ціль у межах стандартного завдання повітряного патрулювання (Sytas, 2026). Повітряні інциденти нижче порогу війни, покликані перевіряти процедури реагування без переходу до відкритої військової атаки, є проявом гібридної фази, що передбачає тестування швидкості й узгодженості реакції НАТО із залишенням самого інциденту в зоні обмеженої атрибуції та контрольованої ескалації.

Формування передової присутності у Литві пов'язане з адаптацією НАТО до російської воєнної загрози на східному фланзі. За рішеннями Варшавського саміту 2016 р. Альянс створив посилену передову присутність у північно-східній частині НАТО (Warsaw Summit, 2016, § 3), а в серпні 2017 р. чотири багатонаціональні бойові групи (ББГ) в Естонії, Латвії, Литві та Польщі стали повністю операційними (NATO battlegroups, 2017). Після 2022 р. формат передової присутності було розширено через додаткові бойові групи у Болгарії, Угорщині, Румунії та Словаччині (Statement, 2022). На Мадридському саміті 2022 р. союзники погодили розгортання додаткових сил на східному фланзі Альянсу та можливість масштабування передової присутності від бойових груп батальйонного рівня до підрозділів бригадного рівня там і тоді, де цього вимагатиме безпекова ситуація (Madrid, 2022, § 9). Рішення доповнювалося новою моделлю сил НАТО (NATO Force Model), яка передбачає більшу кількість сил у високій готовності та додаткові заходи для посилення здатності Альянсу швидко підкріплювати східних союзників (NATO Force, 2025).

Багатонаціональна бойова група НАТО в Литві (eFP Battlegroup Lithuania, BG LTU, далі – ББГ Литва) від початку формувалася як передовий елемент на чолі з Німеччиною як рамковою країною, інтегрована з литовською механізованою піхотною бригадою Iron Wolf. У першій конфігурації 2017 р. Німеччина забезпечувала командування, штаб, найбільший контингент, механізовану піхоту, танки Leopard 2A6, артилерійський компонент PzH 2000, інженерні підрозділи та логістичне забезпечення. Внески Нідерландів, Норвегії, Бельгії й Люксембургу надавали групі багатонаціонального характеру й доповнювали її механізованими, броньованими, логістичними, медичними та допоміжними спроможностями (Morrison, 2024). У 2025 р. ББГ Литва була реорганізована в Багатонаціональну бойову групу НАТО в Литві (NATO Multinational Battle Group Lithuania), її 17-та ротація налічувала приблизно 1600 військовослужбовців, включала особовий склад Німеччини, Бельгії, Чехії, Хорватії, Норвегії та Люксембургу й мала на озброєнні танки Leopard 2, бойові машини піхоти CV90, Puma і Boxer та самохідні артилерійські системи PzH 2000

(NATO Enhanced, 2025). На початку 2026 р. ББГ була передана з литовської бригади Iron Wolf до командування й складу німецької 45-ї бронетанкової бригади Litauen, що означає перехід від ротаційної батальйонної присутності, інтегрованої з литовською бригадою, до включення в ширшу німецьку бригадну структуру, розгорнуту для оборони Литви (NATO Multinational, 2026).

Досвід функціонування ББГ у Литві засвідчив подвійний ефект посиленої передової присутності, що поєднував підвищення політичної ціни можливої агресії через стримування силами присутності (tripwire) та виявлення операційних обмежень, які потребували постійного злагодження. Німеччина як рамкова країна зробила значний внесок, що включав командування, штаб, бойові підрозділи та елементи підтримки, а багатонаціональний склад групи посилював сигнал колективної участі в обороні Литви, оскільки напад на литовську територію одразу зачіпав би військових кількох держав-членів НАТО. Разом із тим досвід функціонування ББГ засвідчив, що багатонаціональний формат потребував постійного практичного підтримання взаємосумісності через регулярні ротації, різні національні процедури, мовну взаємодію, логістику, командування, зв'язок і включення бойових рот у литовську бригаду Iron Wolf, що вимагало системних навчань і коригування процедур та перетворювало ББГ на інструмент передової присутності й тактичного злагодження союзних і національних сил (Lanoszka et al, 2020, pp. 61-69).

Для Литви значення ББГ полягало у зміцненні готовності національної оборони через спільні навчання, модернізацію інфраструктури, практичне опрацювання взаємодії з союзниками та демонстрацію того, що безпекові занепокоєння Балтійських держав враховуються як частина колективної оборони НАТО. Стримувальна функція присутності зберігала залежність від здатності Альянсу забезпечити своєчасне підкріплення, військову мобільність, узгоджені командні процедури, подолання російських можливостей А2/AD, захист Сувальського коридору та швидкий перехід від передової присутності до повноцінної оборонної операції. Передова присутність підсилює стримування через постійну багатонаціональну присутність мирного часу, а її переконливість формується зв'язком із національними силами, підкріпленням і здатністю НАТО забезпечити доступ до Балтійського регіону в умовах російського тиску (Lanoszka et al, 2020, pp. 71-78).

Стимування силами присутності (tripwire) у Литві поступово вийшло за межі ротаційного розміщення ББГ і сформувало стійкіший зв'язок між державою розміщення (host nation) та рамковою державою (framework nation). Зв'язок вибудовувався навколо Німеччини, яка забезпечувала командування, найбільший військовий внесок і політичну відповідальність за передовий елемент оборони на литовському напрямі. Для Литви як малої держави така конфігурація посилювала союзницький захист (alliance shelter), оскільки обмеженість національних спроможностей компенсувалася постійною присутністю рамкової держави й інших союзників на її території. Роль Німеччини в литовській ББГ створила основу для переходу від батальйонного

ротаційного формату до глибшого оборонного зв'язку, який охоплює військову співпрацю, інфраструктуру, взаємосумісність, політичне зобов'язання та підготовку підкріплення (Palavenis, 2024). Подальше включення ББГ у структуру німецької 45-ї бронетанкової бригади Litauen стало продовженням цієї еволюції, у межах якої передова присутність у Литві дедалі більше пов'язується з довгостроковою оборонною відповідальністю рамкової держави за конкретний напрям східного флангу НАТО.

Посилена передова присутність НАТО в Литві функціонує як елемент стримування і оборони через поєднання багатонаціональної військової присутності, інтеграції ББГ з національними силами Литви, рамкової ролі Німеччини та підготовки механізмів швидкого підкріплення. Її військовий вимір пов'язаний із постійною присутністю союзних підрозділів, їхнім злагодженням з литовською бригадою Iron Wolf і поступовим переходом від ротаційного батальйонного формату до ширшої бригадної логіки. Політичний вимір полягає в тому, що напад на литовський напрям одразу зачіпав би військових кількох держав-членів НАТО, підвищуючи ціну потенційної російської агресії та ускладнюючи розрахунок на швидку локалізовану дію. Організаційний вимір виявляється у зв'язку передової присутності з командуванням, навчаннями, військовою мобільністю, підкріпленням і довгостроковою оборонною відповідальністю Німеччини як рамкової країни. Переконливість передової присутності у Литві залежить від здатності Альянсу своєчасно перетворити присутність мирного часу на оборонну дію в умовах російських можливостей A2/AD, ризику ізоляції Балтійського регіону та спроб росії використати часовий проміжок між початком кризи й повним розгортанням сил НАТО.

Список використаних джерел

- Jack, V. (28 May 2026). NATO prepares a Baltic fortress to head off Putin. *Politico*. <https://www.politico.eu/article/nato-prepares-a-baltic-fortress-to-head-off-putin/>
- Lanoszka, A., Leuprecht, C. and Moens, A. (2020). Lessons from the Enhanced Forward Presence, 2017-2020. *NATO Defense College*. NDC Research Paper. #14. <https://ndc.nato.int/news/news.php?icode=1504>
- Lithuania National Threat Assessment 2025. (2025). *State Security Department of the Republic of Lithuania*. Vilnius. https://kam.lt/wp-content/uploads/2025/03/2025-GR-ENG-02-21-El-be-uzraso_.pdf
- Madrid Summit Declaration. (2022). Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council. *NATO*. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm
- Morrison, R. (2024). A Look Back at NATO eFP BG LTU in 2017. *Joint Forces*. <https://www.joint-forces.com/features/76245-a-look-back-at-nato-efp-bg-ltu-in-2017>

- NATO 2022 Strategic Concept. (2022). *NATO official texts*. <https://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/publications-and-reports/strategic-concepts/2022/290622-strategic-concept.pdf>
- NATO Battlegroups in Baltic Nations and Poland fully operational. (2017). *NATO*. <https://www.nato.int/en/news-and-events/articles/news/2017/08/28/nato-battlegroups-in-baltic-nations-and-poland-fully-operational>
- NATO Enhanced Forward Presence Battle Group kicks off new rotation in Lithuania by a new name as the NATO Multinational Battle Group. (02 June 2025). *Lithuanian Armed Forces*. <https://kariuomene.lt/en/nato-enhanced-forward-presence-battle-group-kicks-off-new-rotation-in-lithuania-by-a-new-name-as-the-nato-multinational-battle-group/26337>
- NATO Force Model. (2025). *NATO*. <https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/nato-force-model?selectedLocale=>
- NATO Multinational Battlegroup has merged with the German Brigade Litauen stationed in Lithuania. (2026-02-05). *Ministry of National Defence republic of Lithuania*. <https://kam.lt/en/nato-multinational-battlegroup-has-merged-with-the-german-brigade-litauen-stationed-in-lithuania/>
- Palavenis, D. (2024). NATO enhanced forward presence in the Baltics: The Nexus between the Host and the Framework nation. *Security & Defence Quarterly*. 49(1), pp. 74–97. DOI: 10.35467/sdq/193734
- Pathways to Russian Escalation Against NATO from the Ukraine War (2022). *RAND Corporation*. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PEA1900/PEA1971-1/RAND_PEA1971-1.pdf
- Scenarios. NATO and the Russian Threat: The Case of the Baltic States. (2025). Institute Montaigne's Explainers. *Institute Montaigne*. <https://institutmontaigne.org/ressources/pdfs/publications/note-scenarios-nato-and-the-russian-threat-the-case-the-baltic-states.pdf>
- Sytas, A. (May 20, 2026). Lithuanian Lawmakers Shelter, Vilnius Air Traffic Suspended due to Drone Incursion. *Reuters*. <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/lithuanias-vilnius-airport-suspends-flights-due-drone-warning-2026-05-20/>
- Statement by NATO Heads of State and Government. (2022). *NATO official texts*. Brussels. <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2022/03/24/statement-by-nato-heads-of-state-and-government>
- Warsaw Summit Communiqué. (2016). Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council. *NATO*. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm?selectedLocale=en
- Кулик, Т. (2023). Концепція рамоквих країн НАТО. *Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах «Грані»*. Том 26. № 3. 2023. СС. 66-74. DOI: <https://doi.org/10.15421/172355>
- Кулик, Т. (2023). Передова присутність як інноваційна модель позиції стримування та оборони НАТО. *Гілея: науковий вісник: Збірник наукових*

Іванна ЧАЙКІВСЬКА

студентка кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка», Україна
Науковий керівник – к.політ.н., доц. Олег ЦЕБЕНКО

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАТО В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ВИКЛИКІВ

Створення Організації Північноатлантичного договору зумовило зародження єдиної системи євроатлантичної безпеки, де підписання Вашингтонського договору інституціоналізувало роль США як ключового гаранта колективної оборони в межах трансатлантичного безпекового порядку. У сучасних умовах високого рівня турбулентності та невизначеності міжнародного стратегічного середовища трансатлантичне партнерство зазнає змін під впливом динамічних глобальних зрушень та особливо внутрішньополітичних трансформацій як у США, так і в країнах ЄС.

Як зазначається у Стратегічній концепції НАТО, євроатлантичний простір більше не перебуває в стані миру. Загарбницька війна Російської Федерації проти України похитнула мир й значно погіршила середовище безпеки, затвердивши РФ як найбільш значну і пряму загрозу безпеці держав-членів Альянсу. Прагнучи встановити сфери впливу і прямий контроль за допомогою примусу, саботажу, кібер- та гібридних методів, Москва демонструє готовність застосувати військову силу для досягнення своїх політичних цілей, що радикально підриває заснований на правилах міжнародний порядок (НАТО, 2022). За цих безпрецедентних обставин внутрішня стабільність і політична єдність західних союзників стають критично важливим, але водночас дефіцитним ресурсом.

Трансатлантичні відносини з початку 2025 року характеризуються зростанням напруженості та невизначеності щодо подальших перспектив стратегічного партнерства між Сполученими Штатами та Європою. У цьому контексті зміна зовнішньополітичних пріоритетів Вашингтона за адміністрації Дональда Трампа актуалізувала серед європейських держав курс на зміцнення стратегічної автономії. У той час як США за Адміністрації Трампа дедалі більше чинять тиск на Європу з метою змусити її взяти на себе більшу відповідальність за власну оборону, у Європі тривають дебати щодо того, як

реагувати на урізання американських безпекових гарантій та високу ймовірність наполегливих вимог США щодо політичних поступок.

Згідно з висновками дослідження Європейської парламентської дослідницької служби (EPRS) «The Near-term Future of the Transatlantic Relationship», дана криза не є тимчасовою девіацією зовнішньополітичного курсу, а відображає довгострокове розходження стратегічних пріоритетів США та Європи (Strand., 2026). Внутрішня електоральна поляризація у США та посилення протекціоністських доктрин реформували американську безпекову парадигму в бік трансакційного ізоляціонізму. Це автоматично перекладає конвенційний оборонний тягар на європейські столиці, генеруючи дефіцит передбачуваності в межах виконання статті 5 Вашингтонського договору.

Залежність Європи від американських спроможностей стратегічного запевнення (зокрема в сферах протиповітряної оборони, логістики та розвідки) за умов трансакційного підходу Білого дому створює критичні безпекові вразливості, які державам-членам ЄС доводиться компенсувати шляхом подолання внутрішньої індустріальної та політичної фрагментації. Таким чином, у часи домінування «політики сили» та очевидного дефіциту американських безпекових гарантій критичним викликом для колективної безпеки стає нагальна потреба інституціоналізації так званого «Європейського стовпа» НАТО.

Відтак ключове питання полягає в тому, як Європа повинна організувати себе як узгоджений стратегічний гравець у межах Альянсу. Для того щоб Європа стала колективним стратегічним суб'єктом, а не просто сукупністю національних військових контингентів усередині Альянсу, їй необхідно створити власні механізми координації. Одна модель, яка може слугувати відправною точкою, вже існує в НАТО – це Група ядерного планування (ГЯП / NPG). Наразі НАТО бракує форуму, де європейські союзники могли б систематично узгоджувати свої стратегічні пріоритети, врегульовувати внутрішні розбіжності та представляти єдину позицію як європейська спільнота. На думку дослідників European Policy Centre, відправною точкою для формування європейського стовпа НАТО може стати створення Європейської групи планування (European Planning Group (EPG)). Ключова концептуальна новизна EPG полягає у формуванні суверенного координаційного органу, здатного здійснювати оборонне планування, гармонізацію військових доктрин та розбудову оборонно-промислового комплексу європейських країн без безпосередньої операційної участі США. На думку дослідників EPC, функціонування Європейської групи планування дозволить деполітизувати оборонні процеси всередині континенту, оптимізувати розподіл ресурсів у межах Постійного структурованого співробітництва (PESCO) та створити самодостатній мілітарний контур, спроможний до автономного конвенційного стримування. Важливо, що створення ЄГП не означало б віддалення Європи від Альянсу, а навпаки, це означало б посилення її ролі всередині нього. Вашингтон уже давно просить європейців узяти на себе більше відповідальності за власну

оборону, але відповідальність потребує суб'єктності. Створення EPG відповідало б багаторічним закликам Вашингтона до збільшення внеску європейських союзників у колективну оборону (Fiott, Major, 2025). Водночас внутрішньополітичні зміни всередині самого ЄС, зокрема посилення позицій правопопулістських та сувереністських рухів, суттєво гальмують цей транснаціональний поступ, провокуючи прояви «безпекового егоїзму» та національного протекціонізму в галузі ВПК. Таким чином, реформування НАТО через розбудову його європейського стовпа та інституціоналізацію EPG постає не як альтернатива трансатлантичній солідарності, а як необхідний інструмент страхування від геополітичних ризиків, де рівень консолідації європейських лідерів безпосередньо визначатиме архітектуру стримування на всьому континенті.

У координатах розбудови європейського стовпа оборони особливого геостратегічного значення набуває й Україна, яка трансформується з класичного реципієнта міжнародної допомоги на ключового контриб'ютора та донора унікального військового і технологічного досвіду. Сучасна динаміка доводить, що життєздатність оновленої трансатлантичної архітектури безпеки перебуває у прямій функціональній залежності від інтеграції українського оборонного потенціалу. Ця парадигма детально обґрунтовується у доповіді Белферського центру науки та міжнародних відносин Гарвардського інституту державного управління ім. Кеннеді «A New Transatlantic Bargain: Strengthening the European Pillar of Collective Defence» (2025 рік). Дослідники центру зазначають, що будь-яка майбутня європейська модель колективної оборони буде неповноцінною без залучення України. Збройні Сили України володіють єдиним на континенті практичним досвідом ведення повномасштабної, високоінтенсивної конвенційної війни із застосуванням усього спектра сучасного озброєння, розгалужених систем РЕБ та безпілотних технологій. Відтак, інтеграція українського оборонно-промислового комплексу та інтелектуального капіталу ветеранів у загальноєвропейську мілітарну інфраструктуру виступає не просто актом солідарності, а критично необхідним активом для наповнення європейського стовпа реальними операційними спроможностями (Daalder et al., 2025).

Таким чином, кардинальна трансформація безпекового середовища, зумовлена агресією Російської Федерації та зсувом США до трансакційного ізоляціонізму, ставить європейських союзників перед необхідністю негайного переосмислення архітектури колективної оборони. Життєздатність Альянсу відтепер прямо залежатиме від здатності європейського сегмента еволюціонувати у самодостатнього стратегічного суб'єкта. Інституціоналізація «Європейського стовпа» НАТО через створення Європейської групи планування (EPG) постає безальтернативним кроком для подолання воєнно-промислової фрагментації континенту та протидії проявам внутрішнього «безпекового егоїзму». Водночас оновлена архітектура стримування набуде реальної операційної спроможності лише за умови повноцінної інтеграції

оборонного потенціалу України. Унікальний досвід українських військових є тим критичним активом, який спроможний трансформувати теоретичні безпекові концепції європейських держав у дієвий мілітарний щит.

Список використаних джерел

- Daalder, I., Grand, C., Schwarzer, D. (2025). A New Transatlantic Bargain: Strengthening the European Pillar of Collective Defence. *Belfer Center for Science and International Affairs*. Harvard Kennedy School. https://www.belfercenter.org/sites/default/files/202502/Belfer_A%20New%20Transatlantic%20Bargain_Report_Pages.pdf
- Strand, M. (2026). The Near-term Future of the Transatlantic Relationship. *European Parliament*. European Parliamentary Research Service. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2026/782657/EPRS_STU\(2026\)782657_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2026/782657/EPRS_STU(2026)782657_EN.pdf)
- Fiott, D., Major, C. (2025). Laying the cornerstone of NATO's European Pillar. *European Policy Centre*. <https://www.epc.eu/publication/laying-the-cornerstone-of-natos-european-pillar/>
- NATO. (2022). NATO 2022 Strategic concept. <https://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/publications-and-reports/strategic-concepts/2022/290622-strategic-concept-ukr.pdf>

Софія МУРАВЬОВА

студентка кафедри міжнародних відносин і аудиту
НТУ «Дніпровська політехніка», Україна
Науковий керівник к.іст.н., с.н.с. Тетяна КУЛИК

ФІНЛЯНДІЯ В НАТО У ПРОСТОРІ БЕЗПЕКОВОГО МАНЕВРУ

Вступ Фінляндії до НАТО є одним із найбільш показових рішень у сфері європейської та трансатлантичної безпеки після початку війни росії проти України, оскільки він засвідчив глибоку переоцінку фінським політичним керівництвом і суспільством придатності нейтралітету як довгострокового інструменту гарантування національної безпеки. Протягом десятиліть фінська модель безпеки ґрунтувалася на поєднанні військового нейтралітету, розвиненої національної оборони, політичної обережності у відносинах із росією та поступового зближення із західними інституціями. Після 24 лютого 2022 р. попередня рівновага між стриманістю у формальному союзницькому виборі та практичною інтеграцією із Заходом втратила переконливість, оскільки російська агресія проти України продемонструвала готовність застосовувати масштабну військову силу для перегляду міжнародно визнаних кордонів і примусового обмеження суверенного вибору сусідніх держав. Урядовий звіт Фінляндії про

зміни в безпековому середовищі, оприлюднений у квітні 2022 р., прямо пов'язував нову оцінку ризиків із війною росії та наголошував на потребі посилення готовності й безпеки держави внаслідок зміни оперативного середовища (Government Report, 2022, pp. 8, 21-22).

Дослідницька проблема полягає у з'ясуванні того, чому держава з тривалою традицією нейтралітету, високим рівнем власної обороноздатності та значним досвідом обережного управління відносинами з росією визнала членство в НАТО більш надійним механізмом стримування, ніж попередня модель безпекової автономії, а також яке значення цей вибір має для зміцнення трансатлантичної безпеки в Північній Європі. Для Фінляндії вирішальною стала зміна політичного значення сусідства після того, як росія підтвердила здатність і готовність перетворювати воєнну силу на інструмент стратегічного тиску.

Стаття

5 Північноатлантичного договору набула для Фінляндії значення політико- військового механізму, який вбудовує оборону держави в систему колективного стримування Альянсу.

Фінська модель безпеки поєднувала нейтралітет, високу готовність до національної оборони та поступове поглиблення практичної сумісності із західними безпековими структурами. Стійкість ґрунтувалася на розвиненій системі територіальної оборони, мобілізаційному ресурсі, резерві, здатності держави підтримувати оборонну готовність у кризових умовах і політичній культурі обережного управління відносинами з росією. Після завершення холодної війни Фінляндія закріпила політичну належність до Заходу через вступ до Європейського Союзу у 1995 р., зберігаючи при цьому нейтралітет як основу власної безпекової моделі та поступово інтенсифікувала співпрацю з НАТО.

Фінляндія мала значний досвід співпраці з Альянсом в рамках програми Партнерство заради миру, брала участь у військових навчаннях, операціях з врегулювання криз і розвивала оперативну взаємосумісність власних збройних сил із силами держав-членів НАТО. Однак на початковому етапі обережно ставилася до форматів, прямо пов'язаних зі Статтею 5 і союзницькими зобов'язаннями колективної оборони (Isoaho, et al, 2022, p. 2). Повноправна участь у Силах реагування НАТО (тільки два партнери були сертифіковані, Фінляндія та Україна) засвідчувала високий рівень практичної сумісності з Альянсом, оскільки такий формат вимагав сертифікації, ресурсів і готовності діяти за союзницькими стандартами. Фінляндія підписала Меморандум про взаєморозуміння щодо підтримки приймаючої країни, який, за умови національного рішення, дозволяв забезпечувати матеріально-технічну підтримку силам Альянсу, розташованим на її території або транзитним через неї під час навчань чи кризи. Фінляндія підтримувала тісні зв'язки з іншими скандинавськими країнами та бере участь у співпраці з питань скандинавської оборони (NORDEFECO) - регіональній оборонній ініціативі, яка сприяє співпраці між збройними силами Північної Європи (Relations, 2024).

Фінська модель забезпечення безпеки набула виразнішого оборонного змісту, оскільки війна росії проти Грузії 2008 року та початок війни росії проти України 2014 року змінили оцінку ризиків у Північній Європі. Підтримання НАТО Option як суверенного права Фінляндії зберігати можливість вступу до Альянсу стало важливим пріоритетом для фінського зовнішньополітичного й оборонного істеблішменту (Isoaho et al., 2022, p. 2). У період 2014–2022 рр. Фінляндія поглиблювала співпрацю з НАТО та водночас вибудовувала двосторонні та багатосторонні формати оборонної взаємодії з ключовими партнерами, зокрема Швецією, Норвегією, США та Об'єднаними експедиційними силами під проводом Великої Британії (UK-led Joint Expeditionary Force) (Särkkä, et al, 2024, p. 15). Отже, до 2022 р. Фінляндія сформувала модель безпеки, у якій нейтралітет поєднувався із сильною національною обороною, членством у ЄС, поглибленим партнерством з НАТО, північноєвропейськими оборонними форматами та високою оперативною сумісністю із західними силами, що забезпечувало державі простір для маневру. Проте життєздатність такої моделі залежала від припущення, що російська загроза залишатиметься керованою через поєднання стриманості, власної обороноздатності й партнерства. Після 24 лютого 2022 р. це припущення втратило політичну переконливість, що створило підстави для переходу від практичної сумісності з НАТО до повноправного членства в Альянсі.

З початком фази повномасштабного вторгнення війни росії проти України поступова практична інтеграція Фінляндії з НАТО перейшла в площину політичного рішення про вступ, оскільки масштаб, тривалість і багатовимірність війни продемонстрували вищий рівень виклику для обороноздатності, ніж оцінювалося раніше, та засвідчили фундаментальну зміну безпекового й операційного середовища Фінляндії та Європи (Government Report, 2022, pp. 8, 21–22). Членство в НАТО розглядалося як спосіб посилити ефект стримування національної оборони через участь в колективній обороні (Стаття 5 Північноатлантичного Договору) та можливість оборони держави за підтримки Альянсу на основі заздалегідь спланованих і відпрацьованих механізмів. Поєднання сильної національної оборонної спроможності та членства в НАТО формувало переконливе безпекове рішення (Report on Finland's Accession, 2022, pp. 4-5). Політична підтримка такого рішення посилилася після російських вимог кінця 2021 р. щодо обмеження розширення НАТО, які зачіпали право Фінляндії самостійно визначати власний безпековий курс, а після 24 лютого 2022 р. стала достатньою для швидкого парламентського оформлення вступу (Isoaho et al., 2022, pp. 2-3). Протокол про приєднання Фінляндії союзники підписали 5 липня 2022 р., а 4 квітня 2023 р. Фінляндія стала 31-м членом Альянсу після депонування документа про приєднання до Північноатлантичного договору (Relations with Finland, 2024).

Значення вступу Фінляндії для НАТО виходить за межі формального розширення складу Альянсу. НАТО отримала державу з розвиненою системою територіальної оборони, високим рівнем суспільної готовності до оборони,

сучасними збройними силами й безпосереднім стратегічним розташуванням у Північній Європі. Для Фінляндії членство означало включення в систему колективної оборони (Стаття 5 Північноатлантичного договору), участь у спільному оборонному плануванні та посилення ефекту стримування національної оборони через заздалегідь сплановані й відпрацьовані механізми союзницької підтримки. Поєднання сильної національної оборонної спроможності та членства в НАТО формувало переконливе безпечне рішення і підвищувало поріг застосування воєнної сили у Балтійському регіоні та прилеглих до Фінляндії районах (Report on Finland's Accession, 2022, pp. 4–5).

Приєднання Фінляндії до НАТО змінило конфігурацію оборонного планування на північному напрямі, посилило зв'язок між безпекою Арктичного, Балтійського та Північноєвропейського просторів і збільшило значення захисту комунікацій, критичної інфраструктури та морських підходів у Балтійському морі. Фінське членство вплинуло на військовий баланс на Балтійсько-Північному театрі протистояння між росією та Альянсом. Вступ Фінляндії та Швеції посилив геополітичну позицію НАТО на Крайній Півночі та підвищив рівень вимог до колективного планування, логістики та регіональної координації (Isoaho et al., 2022, p. 4; Wieslander, 2024, pp. 3–5).

Для Балтійських держав фінське членство посилює стратегічну глибину НАТО в регіоні та зменшує ізольованість балтійського простору в оборонному плануванні Альянсу. Вступ Фінляндії до НАТО створив для Альянсу нові завдання, пов'язані зі збільшенням спільного кордону НАТО з росією, інтеграцією фінських оборонних спроможностей у спільне планування, посиленням північного флангу, захистом критичної інфраструктури та реагуванням на гібридний тиск. Двосторонні та багатосторонні формати оборонної співпраці після вступу Фінляндії зберегли значення як інструменти координації заходів стримування й оборони, забезпечення безпеки постачання та практичної взаємодії в Північно-Балтійському просторі (Särkkä et al., 2024, pp. 20-23).

Трансатлантичний вимір фінського вступу полягає в поєднанні процесів внутрішньої трансформації фінського стратегічного вибору та просторової перебудови оборонного планування НАТО на півночі Європи. Для Фінляндії членство стало переходом від нейтралітету, національної оборони й партнерства до участі в системі колективної оборони. Для НАТО суттєвим є посиленням північного флангу, розширенням оборонної глибини в Балтійському регіоні та включенням до союзницької системи держави, яка тривалий час розвивала власну оборону з урахуванням російського фактору. Головне значення цього рішення полягає в тому, що війна росії проти України змінила політичну оцінку інституційних механізмів, здатних забезпечити переконливе стримування в Європі.

Список використаних джерел

- Brooke-Holland, L. (2024). NATO enlargement: Finland and Sweden. *House of Commons Library*. Research Briefing # 9574. <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9574/CBP-9574.pdf>
- Government Report on Changes in the Security Environment. (2022). *Publication of the Finnish Government*. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/server/api/core/bitstreams/ffe15198-2b87-45f8-abcf-0ed3cf45de58/content>
- Relations with Finland. (Updated: 03 October 2024). *NATO*. <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/relations-with-finland#enhanced>
- Report on Finland's Accession to the North Atlantic Treaty Organization. (2022). *Finnish Government*. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/server/api/core/bitstreams/0100dd0c-7611-4451-9c80-9e08144f5750/content>
- Särkkä, I., Ålander, M., Linnainmäki, J., Pihlajamaa, A. (2024). Finland's Partnership as a NATO Member Prospects for Defence Cooperation in a Multilateral Framework. *FIIA Report*. https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2024/06/fiia_report_76_finland-s_partnerships_as_a_nato_member.pdf
- Wieslander, A. (2024). How Sweden and Finland's membership in NATO affects the HighNorth. *Atlantic Council*. <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/how-sweden-and-finlands-membership-in-nato-affects-the-high-north/>
- Pesu, M., Wallenius, T. (2025). Two Years in NATO, Finland is Searching for a Plan B. *RUSI*. <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/two-years-nato-finland-searching-plan-b>
- Isoaho, E., Masuhr, N., Merz, F. (2022). Finland's NATO accession. CSS Analyses in Security Policy. *Center for Security Studies (CSS)*. *ETH Zürich*. <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSSAnalyse310-EN.pdf>
- Forsberg, T. (2022). Finland and Sweden's Move to NATO. *The Peace Research Institute Oslo*. <https://www.prio.org/comments/656>

Аліна ТКАЧЕНКО

студентка кафедри міжнародних відносин і аудиту
НТУ «Дніпровська політехніка», Україна
Науковий керівник к.і.н., с.н.с. Тетяна КУЛИК

ПОРОГИ РЕАГУВАННЯ НАТО НА РОСІЙСЬКІ ПОРУШЕННЯ ПОВІТРЯНОГО ПРОСТОРУ В ЗОНІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АЛЬЯНСУ

Ескалація російської активності у повітряному просторі держав-членів НАТО свідчить про систематичне використання повітряного компонента в межах гібридної кампанії проти Альянсу. Регулярні заходи російських безпілотних літальних апаратів, ракет і пілотованої авіації у суверенний повітряний простір держав-членів, а також небезпечні наближення до нього формують практику тестування союзницької готовності. Варіативність таких дій дає росії змогу перевіряти технічну спроможність систем протиповітряної та протиракетної оборони, швидкість ухвалення політичних рішень, узгодженість національних і союзницьких процедур реагування, а також стійкість трансатлантичної солідарності в умовах ризику ескалації.

Проблема для НАТО полягає у тому, що різні форми повітряних порушень не створюють однакового рівня загрози, хоча всі вони працюють на перевірку меж реагування Альянсу. Безпілотник, ракета, пілотований літак або невстановлений повітряний об'єкт потребують різної оцінки щодо походження, траєкторії, наміру, потенційної шкоди та ризику застосування сили. Через це поріг знешкодження повітряної цілі залишається політично чутливим: його надмірне заниження створює ризик неконтрольованої ескалації, а надмірне підвищення послаблює переконливість стримування й заохочує подальше тестування Альянсу. Отже, проблемним питанням є з'ясування того, як варіативність російських повітряних порушень впливає на формування порогу реакції в зоні відповідальності НАТО та на переконливість трансатлантичного стримування.

У 2025–2026 рр. у зоні відповідальності НАТО було зафіксовано низку російських повітряних інцидентів, які відрізнялися за типом повітряного об'єкта, тривалістю порушення, ступенем загрози та формою реагування.

У ніч з 9 на 10 вересня 2025 р. повітряний простір Польщі порушила група російських БПЛА, частину яких було знищено силами протиповітряної оборони за участю польських і союзницьких засобів (Charlish, Kelly, Erling, 2025). Інцидент став підставою для консультацій Альянсу за статтею 4 Північноатлантичного договору та запуску Eastern Sentry (NATO Launches, 2025).

Під час інциденту 13 вересня 2025 р. російський БПЛА типу Geran увійшов у повітряний простір Румунії під час атаки по українській території, був узятий під спостереження румунськими силами, однак не був знешкоджений, що

увиразнює відмінність між виявленням цілі та рішенням про її кінетичне ураження (Starinac, Bostenaru, 2025).

Окремий румунський інцидент 2026 р., пов'язаний із падінням російського БПЛА на житлову будівлю в Галаці та пораненням цивільних осіб, засвідчив наявність прямого ризику для цивільної безпеки на території держави-члена НАТО (Beaumont, 2026).

Порушення повітряного простору Естонії над Фінською затокою 19 вересня 2025 р. трьома російськими винищувачами МіГ-31 призвело до перехоплення італійськими F-35 у межах місії NATO Air Policing (Briefing, 2025).

У Норвегії протягом 2025 р. було зафіксовано три короткочасні порушення повітряного простору російською військовою авіацією (Су-24, L-410 та Су-33) у районах Вардьо і східного Фіннмарку, які були оцінені як серйозні й неприйнятні, але врегульовувалися переважно на національному рівні (Norway, 2025).

Окремий вимір становили повідомлення про появу невстановлених БПЛА у повітряному просторі держав-членів НАТО поза безпосередньою лінією східного флангу. У грудні 2025 р. Генеральний секретар НАТО Mark Rutte згадав про *drone sightings* (появу БПЛА) у Данії під час двох ключових європейських зустрічей у Копенгагені, а також про подібні повідомлення з Нідерландів і Бельгії. За його оцінкою, такі епізоди вже потребують союзницької взаємодії, технологічного посилення протидронових спроможностей і координації з ЄС (Pre-ministerial, 2025). Епізоди такого типу розширюють проблему порогів реагування за межі класичних порушень повітряного простору військовою авіацією, оскільки невстановлений БПЛА поблизу політично або інфраструктурно чутливих об'єктів створює складнішу ситуацію для ідентифікації наміру, атрибуції та вибору між моніторингом, примусовим припиненням польоту й кінетичним ураженням.

Для поглибленого аналізу обрано кейси Польщі, Румунії, Естонії та Норвегії, оскільки вони репрезентують різні типи російських повітряних порушень і різні режими реагування держав-членів НАТО. Польський кейс демонструє перехід до силової реакції проти БПЛА, подальші консультації за статтею 4 Північноатлантичного договору та запуск Eastern Sentry. Румунський кейс висвітлює проблему обмеженого реагування на БПЛА за наявності ризику для цивільної безпеки. Естонський кейс демонструє дію наявних заходів НАТО, зокрема NATO Air Policing (повітряного патрулювання НАТО), щодо пілотованої військової авіації. Порушення повітряного простору в Норвегії були врегульовані переважно на національному рівні без запуску консультаційних механізмів НАТО. Сукупно ці випадки засвідчують залежність порогу реагування від типу повітряного об'єкта, траєкторії й тривалості порушення, рівня безпосередньої загрози, можливості атрибуції та політичної інтерпретації інциденту.

Безпека повітряного простору кожної держави-члена пов'язана зі спільними зобов'язаннями, процедурами, командними механізмами,

оборонними спроможностями НАТО. Стратегічною основою реагування НАТО на повітряні та ракетні загрози є Політика інтегрованої протиповітряної та протиракетної оборони НАТО (NATO Integrated Air and Missile Defence Policy, IAMD), яка визначає постійно діючу систему застосування національних та колективних ресурсів через структуру командування та управління Альянсу (NATO Command and Control). Документ закріплює підхід 360 градусів (360-degree approach) до стримування і оборони від повітряних та ракетних загроз з усіх стратегічних напрямів, а також визначає діяльність, що здійснюється в мирний час, у кризі та під час конфлікту для захисту суверенітету й територіальної цілісності союзників (NATO Integrated, 2025).

Принциповим для аналізу порогів реагування є охоплення спільною політикою всього спектра повітряних і ракетних загроз – від БПЛА до крилатих, балістичних і гіперзвукових ракет, а також передбачене нею безперервне виявлення, супровід, ідентифікація, оцінка характеристик цілі та прогнозування її траєкторії. Реагування вибудовується через взаємодію ситуаційної обізнаності, командування й управління, активної протиповітряної та протиракетної оборони, пасивної протиповітряної та протиракетної оборони, що задає процедурну рамку переходу від моніторингу та класифікації повітряного об'єкта до перехоплення або кінетичного ураження з урахуванням типу цілі, швидкості, висоти, траєкторії, потенційної шкоди та ризиків для цивільного середовища. Градуйована готовність (graduated readiness posture) дозволяє адаптувати сили й засоби до змін стратегічного та оперативного середовища в мирний час, кризі й конфлікті (NATO Integrated, 2025). Архітектура інтегрованої оборони забезпечує виявлення, оцінку й координацію реагування, тоді як поріг переходу до силової реакції залишається пов'язаним із національними процедурами, характером загрози та політичним ризиком ескалації.

Практичним інструментом мирного часу в межах інтегрованої оборони є повітряне патрулювання НАТО (NATO Air Policing) – постійна колективна місія із забезпечення безпеки союзницького повітряного простору, що передбачає цілодобову готовність чергових винищувачів і екіпажів сил швидкого реагування (Quick Reaction Alert, QRA), безперервний моніторинг повітряного руху, ідентифікацію, перехоплення невстановлених або потенційно ворожих повітряних суден. Оперативне управління місією здійснюється під загальним командуванням Верховного головнокомандувача Стратегічного командування з операцій НАТО (Supreme Allied Commander Europe, SACEUR) через Повітряне командування НАТО (Allied Air Command) та об'єднані центри повітряних операцій (CAOCs), які визначають порядок задіяння чергових сил залежно від місця, характеру та динаміки інциденту (NATO Air Policing, 2025). Географічно місія охоплює кілька режимів союзницького забезпечення повітряного простору: повітряне патрулювання Балтії (Baltic Air Policing); посилене повітряне патрулювання (enhanced Air Policing) на східному фланзі після 2014 р.; місії в Східній Адриатиці та Західних Балканах (Eastern Adriatic and Western Balkans) для Словенії, Албанії, Чорногорії та Північної Македонії; патрулювання

повітряного простору Ісландії, а також повітряного простору країн Бенілюксу (Benelux Air Policing) з 2017 р. (NATO Air Policing, 2025).

Алгоритм дій сил реагування регулюється класифікованим документом Військового комітету НАТО MC 362/2, тоді як публічно доступна версія попередньої настанови MC 362/1 дає змогу реконструювати базову послідовність реагування: виявлення неідентифікованої цілі, встановлення радіозв'язку й запит транспондера, подання візуальних сигналів, примусовий супровід за межі суверенного повітряного простору, застосування зброї в порядку самооборони або за наказом центрів повітряних операцій. Практична складність цього механізму полягає в поєднанні стандартизованих союзницьких процедур із національними правилами застосування сили (Rules of Engagement, ROE), оскільки право на летальне ураження повітряної цілі залишається пов'язаним із національною юрисдикцією держави, над територією якої відбувається інцидент, що підвищує значення швидкості політико-військової координації під час реагування на динамічні повітряні загрози (Davis, 2025, р. 6-7).

Проблема порогу реагування виникає на межі між військовою необхідністю припинити повітряне порушення і політичною ціною дії, яку росія може подати як перехід НАТО до вищого рівня конфронтації. Ненавмисна ескалація (inadvertent escalation) у повітряному домені пов'язана з тим, що дія, розрахована на стримування, перехоплення або припинення інциденту, може перетнути важливий для іншої сторони поріг, навіть якщо такий ефект не був метою реагування. Особливої ваги набуває відмінність між БПЛА і пілотованою авіацією, оскільки втрата безпілотної системи має нижчу політичну ціну, тоді як ураження літака з екіпажем створює ризик людських втрат і різко підвищує ескалаційне значення інциденту (Bowen, 2025). Варіативність російських повітряних порушень ускладнює вироблення єдиного порогу реакції. Пілотована авіація зазвичай залишає НАТО ширший простір для процедурної відповіді через можливість встановлення контакту, ідентифікації та супроводу, що дає змогу утримувати інцидент у межах контрольованого перехоплення. БПЛА, ракети й невстановлені повітряні об'єкти створюють іншу ситуацію, бо скорочують час рішення і змушують оцінювати повітряну ціль через можливу траєкторію падіння, ризик для цивільного середовища та умови безпечного ураження. Переконливість стримування залежить від здатності НАТО забезпечити послідовну й повторювану реакцію, у якій жорсткість відповіді відповідає характеру загрози, а готовність припинити порушення залишається зрозумілою для росії та союзників (Halas, 2025).

Окремим чинником є тактико-економічна асиметрія, пов'язана з використанням дешевих БПЛА або дронів-приманок для навантаження значно дорожчих систем перехоплення. У польському інциденті ця проблема проявилася через співвідношення між низькою вартістю БПЛА типу Gerbera і значно вищою вартістю авіаційних або ракетних засобів, необхідних для їх знищення, що перетворює повторювані повітряні порушення на інструмент

ресурсного тиску на союзницьку ППО/ПРО (Hamilton, 2025). Румунський інцидент актуалізував питання безпечного ураження БПЛА поблизу цивільного середовища, де рішення про застосування сили залежить від траєкторії цілі, ризику уламків і наявності засобів протидії безпілотним системам, пропорційних до характеру загрози (Starinac, Bostenaru, 2025).

Рішення про початок операції «Eastern Sentry» (OES) 12 вересня 2025 року стало першим кроком до створення скоординованої системи посилення повітряної безпеки на східному фланзі НАТО. До операції залучено вісім країн, які передали свої чергові сили під безпосереднє командування Верховного головнокомандувача Стратегічного командування з операцій НАТО. Структура національних внесків до операції відображає прагнення європейських союзників компенсувати брак американських ресурсів. Розгортання цих сил не усуває ресурсної вразливості реагування на БПЛА, оскільки використання дорогих ракет для збиття дешевих дронів-приманок зберігає не вигідну для НАТО пропорцію витрат. Спроби реалізувати ініціативу «стіни дронів» або інтегрованого європейського ППО-щита вартістю € 3–7 млрд наразі заблоковані через розбіжності у фінансуванні та різних рівнях сприйняття загроз країнами Західної та Східної Європи (Bortnik, 2025, р. 9). Посилення повітряної безпеки на східному фланзі не знімає політичного ускладнення, яке виникає тоді, коли російський БПЛА або ракета вже досягає повітряного простору держави-члена НАТО і потребує рішення про межу застосування сили.

Проблема реагування НАТО на російські БПЛА і ракети пов'язана із тим, що стаття 5 Північноатлантичного договору часто тлумачиться спрощено. Вона зобов'язує держави-члени розглядати напад на одного союзника як напад на всіх, а конкретний характер відповіді кожна держава визначає на національному рівні. У цій дилемі повітряний інцидент на території Польщі або Румунії потребує реакції, достатньої для захисту союзників і підтримання стримування, проте його автоматичне перенесення в площину колективної військової відповіді створює ризик надмірної ескалації. Одним із виходів стає перенесення оборонного реагування ближче до джерела загрози: або через надання Україні ширших спроможностей для ураження російських дронів і ракет у власному повітряному просторі, або через розгортання сил НАТО в Україні для виконання такого завдання. Перший варіант має безпосереднє значення для порогів реагування Альянсу, оскільки зменшує кількість цілей, здатних випадково або навмисно досягати повітряного простору держав-членів, і відповідно знижує частоту ситуацій, у яких НАТО мусить ухвалювати політично чутливе рішення про застосування сили вже у власній зоні відповідальності (Hamilton, 2025).

Варіативність російських повітряних порушень впливає на поріг реакції НАТО через різну природу загроз, час на ухвалення рішення та рівень політичного ризику. Пілотована авіація переважно підпадає під процедури повітряного патрулювання, перехоплення й супроводження, тоді як БПЛА, ракети та невстановлені повітряні об'єкти створюють складнішу дилему через невизначеність траєкторії, ризик уламків, загрозу цивільному населенню та

можливість ненавмисної ескалації. Поріг реакції формується на перетині національних правил застосування сили, союзницьких процедур НАТО та політичної оцінки наслідків прямого зіткнення з росією. Факт порушення повітряного простору не запускає автоматичного застосування сили, оскільки рішення залежить від характеру об'єкта, рівня загрози й умов безпечного ураження цілі. Невизначеність використовується росією для тестування технічної готовності ППО/ПРО і дає змогу перевіряти, наскільки швидко Альянс здатний перейти від виявлення загрози до узгодженої відповіді. Переконливість стримування залежить від здатності НАТО зберігати гнучкість реакції, не допускаючи перетворення обережності на сигнал безкарності для повторюваних повітряних порушень.

Список використаних джерел

- Beaumont, P. (29 May 2026). NATO Ready to Defend «Every Inch» of Territory as Russian Drone Hits Romania. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2026/may/29/russian-drone-romanian-apartments-wounding-two-people-and-starting-fire>
- Bortnik, R. (2025). Operation Eastern Sentry: A Reflexive Response with Variations. *Hungarian Institute of International Affairs*. <https://hiia.hu/wp-content/uploads/2025/12/Bortnik-Operation-Eastern-Sentry-A-Reflexive-Response-with-Variations.pdf>
- Bowen, W. Russian harassment of NATO aircraft and escalation risk. *King's College*. London. <https://www.kcl.ac.uk/russian-harassment-of-nato-aircraft-and-escalation-risk>
- Briefing on Incursion of Russian Aircraft into Estonian Airspace. (2025). *Security Council Report*. <https://www.securitycouncilreport.org/whatsinblue/2025/09/briefing-on-incursion-of-russian-aircraft-into-estonian-airspace.php>
- Charlish, A., Kelly, L., B. Erling. (September 11, 2025). Poland downs drones in its airspace, becoming first NATO member to fire during war in Ukraine. *Reuters*. <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/poland-downs-drones-its-airspace-becoming-first-nato-member-fire-during-war-2025-09-10/>
- Davis, I. (2025). Policy Brief Avoiding an escalation trap. Using confidence and security building measures to deescalate Russian violations of NATO airspace. *NATO Watch*. https://natowatch.org/sites/default/files/2025-10/csbms_nato_air_policing.pdf
- Frederick, B., Charap, S., Boston, S., Flanagan, S. J., Mazarr, M. J., Moroney, J., Mueller, K. P. (2022). Pathways to Russian Escalation Against NATO from the Ukraine War. *RAND Corporation*. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PEA1900/PEA1971-1/RAND_PEA1971-1.pdf
- Halas, M. (2025). Violations of NATO airspace: How to restore deterrence. *The European Leadership Network*. <https://europeanleadershipnetwork.org/commentary/violations-of-nato-airspace-how-to-restore-deterrence/>

- Hamilton, R. (2025). NATO's Air Defense Dilemma. *War on the Rock*. <https://warontherocks.com/natos-air-defense-dilemma/>
- McGrath, S., Dumitracher, N. (2025). Russian drone targeting Ukraine hits apartment building in Romania. *Associated Press*. <https://apnews.com/article/russia-ukraine-war-romania-drone-aa90986c237b8fa1d9116685c8c32f95>
- NATO Air Policing. (Updated: 24 October 2025). *NATO*. <https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/nato-air-policing?selectedLocale=>
- NATO Integrated Air and Missile Defence Policy. (2025). *NATO official texts*. <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2025/02/13/nato-integrated-air-and-missile-defence-policy>
- NATO Launches «Eastern Sentry» to Bolster Posture along Eastern Flank. (12 September 2025) *NATO*. <https://www.nato.int/en/news-and-events/articles/news/2025/09/12/nato-launches-eastern-sentry-to-bolster-posture-along-eastern-flank?selectedLocale=>
- Norway joins NATO in condemning Russia's violation of Allied airspace. (2025). *Norway Government*. Press Release. <https://www.regjeringen.no/en/whats-new/norge-slutter-seg-til-natos-fordommelse-av-russisk-krenkelse-av-alliert-luftrom/id3119874/>
- Pre-ministerial press conference by NATO Secretary General Mark Rutte ahead of the meetings of NATO Ministers of Foreign Affairs. (02 December 2025). *NATO*. <https://www.nato.int/en/news-and-events/events/transcripts/2026/05/20/pre-ministerial-press-conference>
- Press conference by NATO Secretary General Mark Rutte following a statement by the North Atlantic Council on recent airspace violations by Russia. (23 September 2025). *NATO*. <https://www.nato.int/en/news-and-events/events/transcripts/2025/09/23/press-conference-by-nato-secretary-general-mark-rutte-following-a-statement-by-the-north-atlantic-council-on-recent-airspace-violations-by-russia?selectedLocale=>
- Russian Threats to NATO's Eastern Flank: Scenarios, Strategy, and Policy for European Security. (2026). *Harvard Kennedy School. Belfer Center for Science and International Affairs*. https://www.belfercenter.org/sites/default/files/2026-02/Belfer_Russian%20Threats_3.1.pdf
- Starinac, M., Bostenaru, A. (2025). Russian Drone Incursions in Poland and Romania. *Bloomsbury Intelligence & Security Institute*. <https://bisi.org.uk/reports/russian-drone-incursions-in-poland-and-romania>
- The North Atlantic Treaty. (4 April 1949). Washington D.C. *NATO official texts*. <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/1949/04/04/the-north-atlantic-treaty>

Тетяна КУЛИК

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,
доцентка кафедри міжнародних відносин,
НТУ «Дніпровська Політехніка», Україна

Іван ЩЕРБІНА

студент кафедри міжнародних відносин і аудиту
НТУ «Дніпровська політехніка», Україна

СИТУАЦІЙНА ОБІЗНАНІСТЬ НАТО

Ситуаційна обізнаність НАТО (situational awareness) є важливою умовою ефективного кризового реагування Альянсу, оскільки забезпечує збирання, аналіз, інтеграцію та поширення інформації, необхідної для своєчасного розуміння кризових процесів, оцінювання ризиків і прийняття політичних та військових рішень. У сучасному безпековому середовищі, яке характеризується складністю, технологічним прискоренням, гібридними загрозами, багатодоменністю та розмиванням меж між миром, кризою і конфліктом, значення ситуаційної обізнаності для НАТО суттєво зростає. Проблемне питання полягає в тому, як ситуаційна обізнаність НАТО впливає на ефективність кризового реагування Альянсу та підтримання трансатлантичної безпеки в умовах гібридних загроз, технологічного прискорення і зростання ролі морського, повітряного, космічного та кібернетичного доменів.

Сучасне стратегічне середовище є складною, динамічною й адаптивною системою з великою кількістю державних, недержавних, локальних і міжнародних акторів. Для забезпечення своєчасного та ефективного стратегічного попередження осіб, які приймають рішення в НАТО створюються можливості та процедури з постійного моніторингу безпекового середовища, виявлення потенційних криз, оцінювання загроз і формування попереджень для політичного та військового керівництва Альянсу. За визначенням НАТО, ситуаційна обізнаність – це знання про елементи бойового простору, необхідні для прийняття обґрунтованих рішень (NATO Glossary, 2020, p. 119).

Особливе значення має розуміння відносин і взаємозв'язків між акторами в межах визначеної зони інтересів (area of interests), тобто простору, який викликає занепокоєння командування у зв'язку з поточними або потенційними операціями, зонами впливу (area of influence), зонами операцій (area of operations) зонами відповідальності (area of responsibility) та прилеглими територіями (NATO Glossary, 2020, p. 14). У такому середовищі ситуаційна обізнаність потрібна для своєчасного виявлення кризових тенденцій, оцінки їхнього можливого розвитку й визначення, чи потребує ситуація реагування з боку Альянсу.

Після 2014 року значення ситуаційної обізнаності для НАТО зросло у зв'язку з агресією росії проти України, посиленням гібридних загроз і

необхідністю зменшення невизначеності в умовах навмисного розмивання меж між миром, кризою та конфліктом. Показовим прикладом є Балтійський регіон, де після окупації Криму росією у 2014 році значення своєчасного виявлення, обробки та поширення інформації для НАТО суттєво зросло. Для стримування потенційної кризи на східному фланзі Альянсу важливим стало комплексне розуміння можливостей, дій і намірів потенційного противника, а також здатність швидко доводити потрібну інформацію до тих, хто приймає рішення. Ситуаційна обізнаність стала практичною умовою раннього попередження, оцінювання ризиків і готовності НАТО реагувати на кризу поблизу кордонів держав-членів (Ferguson et al., 2019).

Після 2022 року потреба стала ще більш очевидною через повномасштабне вторгнення росії в Україну, посилення загроз критичній інфраструктурі, активізацію кібероперацій, зростання ролі космосу, розвиток безпілотних систем і прискорення технологічних змін. Війна засвідчила багатодоменний характер сучасного збройного протистояння, у якому події на землі, у повітрі, кіберпросторі, космосі та інформаційному середовищі взаємно впливають на перебіг воєнних і політичних процесів. Масове використання безпілотних систем для спостереження, наведення та оцінювання результатів ударів, застосування кібернетичних впливів, боротьба в електромагнітному середовищі та використання космічних даних для відстеження переміщень сил показали, що ефективне розуміння безпекової ситуації залежить від здатності швидко поєднувати інформацію з різних джерел. Для НАТО цей досвід посилив значення ситуаційної обізнаності як умови раннього попередження, оцінювання ризиків, підтримки рішень і координації реагування на кризові процеси поблизу східного флангу Альянсу (Slusher, 2025].

У документах НАТО ситуаційна обізнаність визначається як знання про елементи бойового простору, необхідні для прийняття обґрунтованих рішень, але у ширшому розумінні вона означає здатність розуміти, що відбувається у певному середовищі, чому це відбувається і як ситуація може розвиватися далі. Для пояснення цього поняття Комплексна директива з планування операцій визначає три рівні ситуаційної обізнаності: сприйняття, усвідомлення і прогнозування (Allied Command Operation, 2013, р. 2-5). Сприйняття означає виявлення важливих елементів ситуації: об'єктів, подій, акторів, систем, умов і змін у середовищі. Усвідомлення передбачає інтеграцію цієї інформації та розуміння її значення для цілей і завдань НАТО. Прогнозування є найвищим рівнем ситуаційної обізнаності, оскільки дає змогу оцінити можливий розвиток подій і підготувати відповідні рішення (Endsley, 1995, р. 36). Отже, ситуаційна обізнаність передбачає перетворення даних на розуміння ситуації, а розуміння на основу для прогнозування та прийняття рішень.

У системі кризового менеджменту НАТО ситуаційна обізнаність використовується для раннього попередження, політичних консультацій, планування операцій, оцінювання ризиків і підтримки рішень Північноатлантичної ради та військових органів Альянсу. Вона допомагає НАТО

визначити, чи становить певна ситуація загрозу для безпеки союзників, яким може бути її подальший розвиток і які варіанти реагування можуть бути доцільними. З метою виявлення потенційних криз, їх розуміння (*understanding*) та розвитку ситуаційної обізнаності (*situational awareness*) Стратегічне командування з операцій НАТО здійснює горизонтальне сканування (*horizon scanning*), управління інформацією/знаннями (*information/knowledge management*), та генерування знань (*knowledge development*). Отримані дані використовуються для планування діяльності та проведення завчасних підготовчих заходів (The NATO Information, 2007, p. 1).

Управління інформацією (*Information Management*) охоплює обробку інформації протягом усього її життєвого циклу з метою забезпечення Альянсу потрібною інформацією у належній формі та якості. Політика НАТО щодо управління інформацією (*NATO Information Management Policy, NIMP*) визначає рамки ефективною та безпечною роботи з інформацією, включаючи дані, що створюються цивільними й військовими органами НАТО або надходять від держав-членів та інших джерел (The NATO Information, 2007, p. 2). Інформація є критично важливим ресурсом, а управління нею спрямоване на досягнення інформаційної переваги, підвищення ефективності та збереження цінної інформації (Csanádi, 2018, p. 157).

Горизонтальне сканування (*horizon scanning*) спрямоване на оцінювання потенційних ризиків і загроз інтересам безпеки НАТО з використанням політичних і військових можливостей Альянсу на різних рівнях. Аналіз стратегічного прогнозування 2023 (*Strategic Foresight Analysis 2023*) Стратегічного командування НАТО з трансформації забезпечує багатогранне бачення з урахуванням різних точок зору та досвіду, цілісне розуміння фундаментальних тенденцій, що формують світ, потенційних стратегічних потрясінь (*strategic shocks*) (Strategic Foresight, 2023). Горизонтальне сканування передбачає постійний моніторинг середовища, виявлення кризових тенденцій, аналіз геополітичної ситуації, формування індикаторів попередження та залучення експертних оцінок.

Генерування знань є процесом збирання, інтеграції, аналізу й поширення інформації, отриманої з військових і невійськових джерел. Концепція генерування знань, що розроблялась й впроваджувалась в рамках Командної структури НАТО, була призначена для планування, проведення та оцінки операцій, забезпечення цілісного погляду на простір залучення. Мета полягала у формуванні глибшого розуміння ситуації, акторів, їхніх можливостей, мотивації, взаємозв'язків і потенційних дій. Згенеровані знання використовуються для визначення необхідних критеріїв впливу, а також відповідних заходів або дій для досягнення бажаних результатів (Menzel, 2016, p. 38). Генерування знань допомагає НАТО краще розуміти складні операційні середовища, оцінювати можливі наслідки політичних, військових, економічних і цивільних дій та підтримувати процес прийняття рішень.

Сучасний кризовий менеджмент НАТО потребує реагування на вже очевидну кризу та здатності заздалегідь виявляти ознаки її наближення. Ситуаційна обізнаність таким чином поєднується зі стратегічним прогнозуванням, аналізом тенденцій і формуванням спільного розуміння безпекового середовища. Після 2022 року ситуаційна обізнаність НАТО дедалі більше розвивається як багатодоменна. Альянс має відстежувати ситуацію на суші, у морі, повітрі, космосі та кіберпросторі, оскільки сучасні кризи можуть одночасно охоплювати кілька середовищ: військову активність, кібероперації, загрози критичній інфраструктурі, інформаційний тиск, ракетні удари, порушення морських комунікацій або використання космічних систем.

Стратегічна концепція НАТО 2022 визначила необхідність посилення технологічної переваги Альянсу для подальшого зміцнення стримування та оборони, адаптації командної структури НАТО до умов інформаційної епохи шляхом використання цифрових технологій для забезпечення військової ефективності (NATO 2022, 2022, § 24). Концепція цифрової трансформації НАТО (NATO's Digital Transformation Vision) надає загальні напрями впровадження цифрових технологій для проведення багатодомених операцій, забезпечення взаємосумісності між союзниками, підвищення ситуаційної обізнаності та підтримки політичних консультацій і прийняття рішень на основі даних (NATO'S Digital, 2024). Цифрова трансформація НАТО спрямована на підвищення ситуаційної обізнаності, забезпечення взаємосумісності, підтримку політичних консультацій і прийняття рішень на основі даних й передбачає розвиток цифрової інфраструктури, екосистеми обміну даними, цифрової взаємосумісності та здатності об'єднувати інформацію з багатьох джерел у спільну картину ситуації (NATO'S Digital, 2024).

Ситуаційна обізнаність у морському домені пов'язана із захистом морських шляхів, свободою судноплавства, безпекою критичної підводної інфраструктури, моніторингом підозрілої активності та оцінюванням ризиків у морському середовищі. Після пошкоджень підводної інфраструктури в Балтійському морі НАТО посилило увагу до моніторингу морського простору, використання сенсорів, автономних систем і технологій об'єднання даних. Започаткована у січні 2025 року діяльність Baltic Sentry, спрямована на посилення присутності НАТО в Балтійському морі та захист критичної підводної інфраструктури після серії інцидентів, пов'язаних із пошкодженням підводних кабелів і морської інфраструктури. Посилена присутність Альянсу в регіоні поєднала морське патрулювання, спостереження, обмін даними та координацію дій союзників для захисту критичної підводної інфраструктури. Прихований і гібридний характер загроз на морі потребує постійного виявлення підозрілої активності, швидкого обміну інформацією та спільного оцінювання ризиків, що дає змогу НАТО своєчасно готувати кризове реагування (SHAPE, 2025; SG Report, 2025, p. 8].

У повітряному домені ситуаційна обізнаність має особливе значення через високу швидкість розвитку загроз. Інтегрована протиповітряна та

протиракетна оборона НАТО потребує постійного спостереження, раннього виявлення і супроводження повітряних та ракетних загроз, оцінювання їхніх характеристик і прогнозування траєкторій. Альянс таким чином має більше часу для реагування і підтримує здатність до стримування та оборони. У 2024 році союзники продовжували підвищувати готовність, інтегрованість і оперативність сил протиповітряної та протиракетної оборони. Авіаційні й наземні підрозділи вздовж східного флангу НАТО проводили посилене повітряне патрулювання та заходи пильності, включаючи повітряні патрульні місії. Ситуаційна обізнаність посилювалася завдяки повітряному попередженню, розвідці, спостереженню та рекогносцировці, а ротаційна модель інтегрованої протиповітряної та протиракетної оборони, запроваджена у 2023 році, забезпечувала регулярну підготовку й ротаційну присутність сучасних систем у євроатлантичному просторі з початковим акцентом на східному фланзі. Повітряний домен показує залежність кризового реагування НАТО від швидкого виявлення загроз, обміну інформацією та підтримання спільної картини повітряної обстановки (The Secretary General's, 2025, p. 14).

Використання космічних даних для зв'язку, навігації, раннього попередження, розвідки, спостереження, прогнозування і підтримки командування та управління складає ситуаційну обізнаність космічного домену. Космос є важливим для інших доменів, оскільки космічні сервіси допомагають НАТО швидше виявляти загрози, підтримувати спільну оперативну картину і координувати дії союзників. Визнання космосу операційним доменом відбулось в рамках ухвалення Загальної космічної політики НАТО (Overarching Space Policy), яка визначає, що космічні дані, продукти і сервіси є критичним елементом здатності Альянсу передбачати загрози, реагувати на кризи з більшою швидкістю, ефективністю і точністю та підтримувати діяльність в інших операційних доменах (NATO's approach, 2025). Космічний операційний центр НАТО (NATO Space Operations Centre, NSpOC), створений при Командуванні повітряних сил союзників у Рамштайні, забезпечує підтримку операцій, місій та іншої діяльності Альянсу, сприяє обміну інформацією і координації зусиль союзників у космічному домені. Центр взаємодіє з національними космічними структурами для надання командувачам НАТО необхідних космічних даних і сервісів, а зосередження запитів на космічні продукти через єдиний орган підвищує оперативність Альянсу та підтримує своєчасне прийняття рішень. Додатковим інструментом є Стратегічна система ситуаційної обізнаності в космосі (Strategic Space Situational Awareness System, 3SAS), яка має допомогти НАТО краще розуміти космічне середовище, космічні події та їхній вплив на всі домени. Впроваджені механізми посилюють здатність Альянсу аналізувати ситуацію в космосі, інтегрувати космічні дані у спільну оперативну картину та координувати реагування в умовах кризи (NATO's approach, 2025).

Кіберпростір формує окремий вимір багатодоменної ситуаційної обізнаності, оскільки загрози в цьому середовищі можуть розгортатися нижче порогу збройного нападу та мати прихований або відтермінований характер.

Ситуаційна обізнаність у кіберпросторі означає здатність НАТО виявляти зловмисну активність, оцінювати її масштаб, можливе походження та наслідки для критичної інфраструктури, мереж, систем командування і процесу прийняття рішень. Її підтримують Центр операцій у кіберпросторі, Інтегрований центр кібероборони, механізми обміну інформацією, взаємодія з національними кіберорганами союзників та обмін технічними індикаторами загроз. У 2025 році Північноатлантична рада засудила зловмисну кібердіяльність проти Чехії, пов'язану з китайським актором АРТ31, а також окремо засудила російські кібероперації, пов'язані з діяльністю ГРУ проти держав-членів НАТО й України. Такі заяви показують, що кібернетична ситуаційна обізнаність має практичне значення для політичного реагування Альянсу: спочатку союзники мають виявити зловмисну активність, оцінити її характер, обмінятися інформацією, узгодити атрибуцію та визначити політичну позицію. Кіберпростір ускладнює кризове реагування через прихований характер дій і складність швидкого встановлення відповідальності, тому обмін технічною інформацією, взаємодія національних кіберорганів і координація в межах НАТО допомагають перетворити окремі кіберінциденти на спільне розуміння загрози для безпеки союзників (Statement, 2025).

Інструментом підтримання багатодоменної ситуаційної обізнаності є заходи пильності НАТО (NATO Vigilance Activities), які проводяться цілодобово, у різних доменах і в межах зони відповідальності Верховного головнокомандувача Стратегічного командування з операцій. Заходи підвищують стратегічну обізнаність Альянсу, підтримують готовність сил і допомагають особам, які приймають рішення, краще розуміти можливі сценарії розвитку ситуації. Протягом серії навчань Neptune Strike НАТО відпрацьовує можливості щодо інтеграції передових морських ударних операцій та гарантування свободи судноплавства. Проведені Морськими ударними силами та силами підтримки НАТО із залученням авіаносних ударних груп та інших морських сил у Балтійському, Середземному й Північному морях, навчання демонстрували здатність Альянсу підтримувати ситуаційну обізнаність, координувати дії у різних операційних середовищах і забезпечувати готовність до реагування на можливі кризові сценарії (The Secretary General's, 2025, p. 8).

Окрему роль відіграє Ситуаційний центр НАТО (NATO Situation Centre, SITCEN), який забезпечує попередження та ситуаційну обізнаність для Північноатлантичної ради і Військового комітету. Центр отримує, обробляє та поширює інформацію з різних джерел, підтримуючи зв'язок між моніторингом ситуації, військовою оцінкою та політичним прийняттям рішень. Через SITCEN інформація, отримана з військових і цивільних джерел, національних ситуаційних центрів, стратегічних командувань, делегацій союзників та партнерських структур, включається в процес політичного консультування і кризового менеджменту НАТО. Центр працює як постійний інформаційний вузол, що допомагає узгоджувати дані про розвиток ситуації у різних доменах, доводити їх до політичного і військового рівнів та підтримувати спільне

розуміння загроз. Завдяки цьому ситуаційна обізнаність перетворюється з технічного або оперативного знання про події на основу консультацій Північноатлантичної ради, оцінювання ризиків і підготовки узгодженого реагування Альянсу (Situation, 2026).

Ситуаційна обізнаність НАТО впливає на ефективність кризового реагування Альянсу через здатність своєчасно виявляти ознаки загроз, поєднувати інформацію з різних джерел, формувати спільне розуміння ситуації та доводити його до рівня політичних консультацій і військового планування. В умовах гібридних загроз така здатність має особливе значення, оскільки небезпечні дії можуть розгортатися приховано, поступово, нижче порогу збройного нападу або одночасно в кількох середовищах. Морські інциденти в Балтійському морі, повітряні загрози на східному фланзі, залежність від космічних даних і зростання кількості зловмисних кіберкампаній свідчать, що кризове реагування потребує постійного моніторингу, швидкого обміну інформацією та узгодженого оцінювання ризиків.

Технологічне прискорення посилює значення ситуаційної обізнаності, бо скорочує час між появою загрози, її виявленням і необхідністю прийняття рішення. Дієвість НАТО потребує цифрової взаємосумісності, спільної оперативної картини, ефективного управління інформацією, залучення даних з морського, повітряного, космічного та кібернетичного доменів, а також функціонування інституційних механізмів, здатних передавати оперативне знання на політичний рівень. Ситуаційний центр НАТО виконує в цьому процесі роль інформаційного вузла, через який попередження, оцінки та дані з різних джерел підтримують консультації Північноатлантичної ради, діяльність Військового комітету і підготовку рішень у кризових умовах.

Ситуаційна обізнаність виступає одним із чинників підтримання трансатлантичної безпеки, оскільки підвищує здатність Альянсу розпізнавати кризові тенденції, оцінювати можливі сценарії їх розвитку, координувати дії союзників і готувати своєчасне реагування. Її розвиток у багатодоменному форматі виявляє залежність сучасної трансатлантичної безпеки від якості інформації, швидкості її аналізу, спільного розуміння загроз і здатності перетворювати це розуміння на узгоджені політичні та військові рішення.

Список використаних джерел

- Allied Command Operation Comprehensive Operations Planning Directive. (2013). Interim V2.0, 444 p.
- Baltic Sentry to Enhance NATO's Presence in the Baltic Sea. (Jan 14, 2025). *SHAPE*. Retrieved from <https://shape.nato.int/news-releases/baltic-sentry-to-enhance-natos-presence-in-the-baltic-sea>
- Csanádi, G. (2018). Informational Management in NATO. How NATO Defines and Organizes Information Management, Strategies and its Point of View. Military

- Science. # 2018/1. PP. 136-158. https://honvedelem.hu/files/files/112426/dr_2018_1_beliv_angol_szemle_136_158.pdf
- Cyber defence. (2024). NATO. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_78170.htm
- Ferguson, M. E., Harper C., Hooker R. D. (2019). Over the Horizon NATO Joint Intelligence, Surveillance, and Reconnaissance in the Baltic Sea Region. Atlantic Council. <http://www.jstor.com/stable/resrep20948.4>
- Endsley, M. R. (1995). Towards a Theory of Situation Awareness in Dynamic Systems. Human Factors Journal. # 37(1). PP. 32-64. DOI: <https://doi.org/10.1518/001872095779049543>
- Menzel, M. (2016). Knowledge Development vs. Intelligence in NATO. A Problem Delineation and its Ramification [Електронний ресурс]. JAPCC Journal. # 22. PP. 38-44. <https://www.japcc.org/knowledge-development-vs-intelligence-nato>
- NATO 2022 Strategic Concept. (2022). NATO. <https://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/publications-and-reports/strategic-concepts/2022/290622-strategic-concept.pdf>
- NATO's Approach to Space. (Updated: 30 July 2025). NATO. <https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/natos-approach-to-space?selectedLocale=>
- NATO'S Digital Transformation Implementation Strategy. (2024). NATO Official Documents. <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2024/10/17/natos-digital-transformation-implementation-strategy?selectedLocale=>
- NATO Glossary of Term and Definitions. (2020). *Allied Joint Publication* (AAP-6(2020). NATO MILMED COE. [https://www.coemed.org/files/stanags/05_AAP/AAP-06_2020_EF_\(1\).pdf](https://www.coemed.org/files/stanags/05_AAP/AAP-06_2020_EF_(1).pdf)
- Situation Centre (SITCEN). (Updated: 03 April 2026). NATO. Retrieved from <https://www.nato.int/en/about-us/organization/nato-structure/situation-centre-sitcen?selectedLocale=>
- Slusher, M. (2025). Lessons from the Ukraine Conflict: Modern Warfare in the Age of Autonomy, Information, and Resilience. CSIS. <https://www.csis.org/analysis/lessons-ukraine-conflict-modern-warfare-age-autonomy-information-and-resilience>
- Statement of condemnation by the North Atlantic Council concerning Russian malicious cyber activities. (18 July 2025). *North Atlantic Council*. <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2025/07/18/statement-of-condemnation-by-the-north-atlantic-council-concerning-russian-malicious-cyber-activities>
- The NATO Information Management Policy. (2007). *NAC Memorandum* C-M(2007) 0118. 2007. <https://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/Archives/policies/NATO-information-management-policy-en.pdf>
- The Secretary General's Annual Report 2024. (2025). NATO. https://www.nato.int/content/dam/nato/legacy-wcm/media_pdf/2025/4/pdf/sgar24-en.pdf#page=4

The Secretary General's Annual Report 2025. (2026). *NATO*.
<https://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/publications-and-reports/annual-reports/sgar25-en.pdf#page=41>

Nargiz VALIYEVA
PhD Student
International Relations Department,
Baku State University, Azerbaijan

NATO'S ROLE IN ADVANCING HUMAN SECURITY IN THE 21ST CENTURY

In recent decades, the nature of warfare has changed significantly. Great power competition, terrorism, internal conflicts, cyber threats, and climate change create real risks and often directly affect individuals and communities, shaping new ways of thinking about security. The concept of human security is one such outcome. Human security is a multidimensional approach that prioritizes people. In this context, for NATO, human security means identifying and preventing risks and threats to populations wherever NATO conducts operations, missions, or activities. NATO aims to contribute to reducing the impact of threats on civilians in conflict zones and other areas where it operates (Kaldor, 2012).

NATO has developed several policies and guiding documents related to human security. These include the Protection of Civilians policy (2016), the prevention of and response to conflict-related sexual violence (2021), counter-trafficking in human beings (updated in 2023), and children and armed conflict (2023).

NATO leaders first addressed the issue of children affected by armed conflict at the 2012 Chicago Summit. As a result, NATO's first Military Guidelines on Children and Armed Conflict were adopted later that year, integrating the framework of UN Security Council Resolution 1612 into training and education (Jolly, 2013).

It is well known that children are exposed to the effects of armed conflicts in various ways. The United Nations Security Council identifies six grave violations against children: killing and maiming, recruitment or use as soldiers, sexual violence, abduction, attacks on schools and hospitals, and denial of humanitarian access. NATO has appointed a Special Coordinator on Children and Armed Conflict within its International Staff, responsible for maintaining close dialogue with the UN.

NATO has also developed an e-learning module on child protection for deployed personnel. This tool, created in cooperation with the UN in 2013, is available to all allies and partner countries and provides an overview of the six grave violations and relevant legal frameworks. NATO personnel are trained to recognize and respond to such violations, and standard procedures for monitoring and reporting are implemented in cooperation with NGOs (Daft, 2018).

At the 2014 Wales Summit, NATO leaders emphasized the need for greater preparedness in addressing violations against children in conflict zones. In response, NATO, in cooperation with the UN, developed the “Progressive Way” initiative to support monitoring of violations.

In 2015, NATO adopted military guidelines on preventing and responding to conflict-related sexual violence, aligning with UN Security Council Resolution 1820. These guidelines emphasize the responsibility of NATO personnel to prevent, respond to, and report such violence and to cooperate with international and local actors.

At the 2016 Warsaw Summit, NATO adopted the Protection of Civilians Policy. This policy establishes a coherent and integrated approach to protecting civilians in NATO-led operations, including the protection of property, services, and cultural and religious sites. It was developed in consultation with international organizations, including the United Nations.

Human trafficking is a widespread global phenomenon targeting vulnerable populations. Its impact is particularly severe in conflict zones, where displacement, poverty, and instability increase the risk of exploitation. NATO recognizes that trafficking fuels corruption and organized crime and undermines peace and security. While NATO is not the primary actor in combating trafficking, it supports international efforts and assists relevant authorities within its mandate.

Given the likelihood that deployed forces may encounter victims or trafficking networks, NATO’s Military Committee plays a key role in implementing related policies. NATO ensures that personnel are aware of these issues and integrates them into operational planning.

Conflict-related sexual violence is recognized as one of the most serious violations of international law. It has long been used as a tactic of war and has devastating long-term effects on individuals and communities. NATO continues to work with international organizations and civil society to combat this issue (Yilmaz, A. G. 2025).

In 2018, NATO approved the Military Concept for the Protection of Civilians, which includes four key objectives:

- understanding the human environment (culture, demographics, etc.);
- protecting civilians from harm;
- facilitating access to basic needs and services;
- supporting local governance institutions.

In its 2022 Strategic Concept, NATO emphasized that human security, including civilian protection and mitigation of harm, is central to its approach to crisis prevention and management. It also highlights cooperation with other international actors to address broader instability (Andersen-Rodgers, & Crawford, 2022).

At the 2024 Washington Summit, NATO reported progress in key human security areas, including resilience and climate security, demonstrating its evolving approach to modern global challenges.

NATO also considers the protection of cultural property an essential element of human security. During conflicts, destruction of cultural heritage has been used as a

tactic to erase collective identity. NATO's commitment is based on both its values and international law, including the 1954 Hague Convention.

Examples include NATO's protection of religious sites in Kosovo and cultural heritage initiatives in Afghanistan, such as museum reconstruction and archaeological preservation.

Overall, NATO's modern approach reflects a hybrid security model that integrates human security issues—such as gender equality, climate risks, and societal resilience—into broader defense and crisis management strategies.

However, this transformation also has limitations. Human security within NATO is not yet a central objective but rather a complementary tool supporting strategic and military goals. Especially after Russia's war against Ukraine, the Alliance has refocused on territorial defense and deterrence, sometimes overshadowing human-centered approaches (Smura et al., 2026).

In general, NATO's human security policy can be described as a pragmatic and evolving approach. Its future effectiveness will depend on NATO's ability to balance military priorities with inclusive, human-centered security strategies.

References

- Andersen-Rodgers, D., & Crawford, K. F. (2022). Human security: Theory and action (2nd ed.). *Bloomsbury Publishing*. <https://www.bloomsbury.com/us/human-security-9781538159927/>
- Daft, S. (2018). The relationship of human security discourse and international law: A principled approach. *Routledge*. <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315271637/relationship-human-security-discourse-international-law-shireen-daft>
- Jolly, R. (2013). Security and development: Context-specific approaches to human insecurity. In M. Martin & T. Owen (Eds.), *Routledge handbook of human security*. *Routledge*. <https://doi.org/10.4324/9781315885926.ch10>
- Kaldor, M. (2012). *New and old wars: Organized violence in a global era* (3rd ed.). *Polity Press*.
- Smura, T., Lipka, R., & Czub, S. (Eds.). (2026). Ukraine's path to NATO: Prospects, challenges, and strategic implications. *NATO Science for Peace and Security Series E: Human and Societal Dynamics* (Vol. 161).
- Yilmaz, A. G. (2025). Operationalizing human security in NATO: The blurring of police and military boundaries and the rise of stability policing. *Scandinavian Journal of Military Studies*. 8(1), 295–307. <https://sjms.nu/articles/10.31374/sjms.331>

III. Роль України в європейській та євроатлантичній системі безпеки

Сесія присвячена обговоренню стратегічної ролі України у трансформації європейської та євроатлантичної системи безпеки в умовах багаторівневої нестабільності. Аналізуються формати взаємодії України з ключовими безпековими акторами: Європейським Союзом, НАТО та США у двосторонньому та багатосторонньому вимірах. Розглядаються питання трансформації оборонної політики та стратегії ЄС, посилення оборонної автономії, а також формування інтеграційного безпекового трикутника Україна-ЄС-НАТО. Окремий наголос зроблено на здатності Європи конкурувати за глобальне лідерство, адаптації НАТО до нової геополітичної реальності, зокрема зміцненні трансатлантичній згуртованості та єдності у відповідь на триваючу війну в Україні в контексті стратегічної конкуренції.

III. Ukraine's Role in European and Euro-Atlantic Security

The session is devoted to discussing Ukraine's strategic role in the transformation of the European and Euro-Atlantic security system under conditions of multi-level instability. It examines formats of Ukraine's interaction with key security actors, including the European Union, NATO, and the United States, in both bilateral and multilateral dimensions. The session addresses the transformation of EU defence policy and strategy, the strengthening of European defence autonomy, and the formation of an integrated Ukraine-EU-NATO security triangle. Particular emphasis is placed on Europe's capacity to compete for global leadership, NATO's adaptation to the new geopolitical reality, the strengthening of transatlantic cohesion and unity, and the response to the ongoing war in Ukraine within the broader dynamics of strategic competition.

Валентина БАБІНА

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин та права,
Національний університет «Одеська політехніка», Україна

БЕЗПЕКОВА ВЗАЄМОДІЯ УКРАЇНА-ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ-НАТО В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ: ЕВОЛЮЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ПОРЯДКУ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Сучасний етап розвитку міжнародних відносин характеризується переходом від відносно стабільного постбіполярного порядку до фрагментованої системи глобальної стратегічної конкуренції. Посилення суперництва між провідними центрами сили, трансформація механізмів глобального управління, ерозія норм міжнародного права та зростання ролі безпекового фактору формують нову архітектуру світової політики. У цьому контексті регіональні системи міжнародних відносин набувають підвищеної автономії, а безпекові альянси та інтеграційні об'єднання стають ключовими інструментами стабілізації та стримування (Chatham House, 2022).

Російська агресія проти України стала каталізатором глибинних змін у європейському та євроатлантичному безпековому середовищі, фактично завершивши епоху «постхолодної» ілюзії стабільності. Вона не лише актуалізувала класичні загрози державного суверенітету, але й продемонструвала неспроможність попередніх форматів безпекового діалогу забезпечити ефективне стримування ревізіоністських акторів. У результаті відбувається переосмислення ролі України як суб'єкта міжнародної безпеки, а також трансформація форматів взаємодії між Україною, Європейським Союзом та НАТО.

Глобальна стратегічна конкуренція на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин виступає системоутворюючим фактором трансформації безпекового середовища, визначаючи логіку поведінки держав, конфігурацію союзів та характер міжнародної взаємодії. На відміну від біполярної конфронтації періоду холодної війни, сучасна конкуренція має поліцентричний характер і характеризується одночасною взаємодією кількох центрів сили, серед яких провідну роль відіграють США, Китай, а також коаліційні утворення, зокрема євроатлантична спільнота (RAND Corporation, 2024).

У цьому контексті стратегічна конкуренція виходить за межі виключно військово-політичного протистояння та набуває комплексного, багатовимірного характеру. Вона охоплює економічну боротьбу за ринки та ресурси, технологічне суперництво у сфері інновацій (зокрема штучного інтелекту, кібербезпеки, космічних технологій), інформаційно-когнітивні впливи, а також боротьбу за нормативне домінування у формуванні правил міжнародної системи. Таким чином, безпека дедалі більше розглядається не лише як військова категорія, але

як інтегральна характеристика стійкості держави та її здатності протистояти комплексним загрозам.

Важливою ознакою сучасної стратегічної конкуренції є розмивання меж між миром і війною, що проявляється у поширенні гібридних форм протистояння. Використання інструментів економічного тиску, енергетичного шантажу, інформаційних операцій, кібератак та політичної дестабілізації дозволяє державам досягати стратегічних цілей без формального переходу до відкритого збройного конфлікту (Carnegie Europe, 2023). Це, у свою чергу, ускладнює функціонування традиційних механізмів міжнародної безпеки та вимагає їх адаптації до нових умов.

Європейський регіон у цих умовах знову набуває статусу одного з ключових геополітичних просторів, де перетинаються інтереси провідних акторів міжнародної системи. Відбувається фактичний демонтаж попередньої моделі європейської безпеки, яка базувалася на принципах кооперації, взаємної довіри та інституційного врегулювання конфліктів. Натомість формується нова логіка, що ґрунтується на стримуванні, балансуванні сил та військово-політичній консолідації (NATO, 2022).

У цьому процесі Організація Північноатлантичного договору (НАТО) суттєво посилює свою роль як центрального елементу системи колективної оборони, адаптуючи стратегічні концепції до умов високої інтенсивності конфліктів та гібридних загроз. Паралельно Європейський Союз трансформується з переважно економічного інтеграційного об'єднання у більш комплексного безпекового актора, розвиваючи власні інструменти у сфері оборони, кризового реагування та стратегічної автономії.

Суттєвим каталізатором цих процесів стала російська агресія проти України, яка зруйнувала залишки постбіполярної системи європейської безпеки та продемонструвала обмеженість попередніх форматів стримування. У цьому контексті Україна перетворюється на ключовий елемент регіональної безпекової архітектури, виконуючи не лише функцію об'єкта агресії, але й активного суб'єкта протидії ревізіоністській політиці.

В умовах повномасштабної війни Україна фактично інтегрується у західний безпековий простір, поглиблюючи взаємодію з НАТО та ЄС на практичному рівні — від військово-технічної співпраці до координації стратегічних рішень. При цьому її роль виходить за межі традиційного сприйняття як “буферної зони” та трансформується у статус ключового форпосту стримування, що безпосередньо впливає на баланс сил у Європі.

Більше того, Україна виступає каталізатором інституційних змін у євроатлантичному просторі. Її досвід ведення сучасної війни, адаптації до гібридних загроз та мобілізації суспільства формує нові підходи до розуміння безпеки як комплексного явища. Це, у свою чергу, сприяє перегляду стратегічних документів, оборонних пріоритетів та механізмів взаємодії між ключовими акторами регіону.

Еволюція безпекової взаємодії між Україною та Організація Північноатлантичного договору (НАТО) є показовим прикладом трансформації партнерських відносин у напрямі поступової інтеграції в умовх зростання загроз та зміни структури міжнародної безпеки. Хоча інституційні засади співпраці були закладені ще у 1990-х роках, зокрема через участь України у програмі «Партнерство заради миру» та створення Комісії Україна–НАТО, тривалий час ці відносини мали обмежений характер і не виходили за рамки політичного діалогу та точкової військово-технічної взаємодії (Горбулін, 2022).

Якісний злам відбувся після 2014 року, коли внаслідок російської агресії було переосмислено роль НАТО як ключового гаранта безпеки в євроатлантичному просторі (Council on Foreign Relations, 2023). Саме з цього періоду співпраця почала набувати більш практичного змісту, включаючи розширення програм підготовки військових, реформування сектору безпеки і оборони України та поступове впровадження стандартів НАТО (STANAG). Водночас навіть на цьому етапі взаємодія залишалася асиметричною та обмеженою політичними чинниками, зокрема небажанням окремих держав-членів провокувати ескалацію з боку Росії.

Повномасштабна війна 2022 року стала критичною точкою біфуркації, яка радикально змінила як зміст, так і інтенсивність відносин Україна–НАТО (НАТО, 2024). Відбулося фактичне зміщення від моделі “партнерства без гарантій” до формату, який можна охарактеризувати як де-факто інтеграцію у систему колективної безпеки без формалізованого членства. Це проявляється у безпрецедентному рівні координації, взаємодії та взаємозалежності у сфері оборони.

Окремої уваги заслуговує зміна функціональної ролі України у взаємодії з НАТО. Якщо раніше вона розглядалася переважно як реципієнт безпекової допомоги (*security consumer*), то в умовх війни Україна дедалі більше виступає як постачальник безпекового досвіду (*security provider*). Практичний досвід ведення сучасної війни високої інтенсивності, протидії гібридним загрозам, використання безпілотних систем, кіберзахисту та мобілізації ресурсів становить значну цінність для Альянсу та впливає на перегляд його стратегічних підходів.

У цьому сенсі Україна не лише адаптується до стандартів НАТО, але й сама впливає на трансформацію Альянсу. Зокрема, досвід українсько-російської війни сприяє переосмисленню концепцій стримування, оборонного планування та реагування на багатовимірні загрози (RAND Corporation, 2024). Це проявляється у посиленні східного флангу НАТО, збільшенні оборонних витрат держав-членів та перегляді стратегічних документів з урахуванням нових реалій безпеки.

Водночас процес інтеграції України у безпековий простір НАТО супроводжується низкою викликів. Серед них – відсутність формалізованих гарантій колективної оборони, залежність від політичної кон’юнктури в окремих державах-членах, а також необхідність подальшого реформування сектору безпеки і оборони України відповідно до принципів демократичного цивільного контролю.

Безпековий вимір взаємодії між Україною та Європейський Союз зазнає суттєвої трансформації під впливом глобальної стратегічної конкуренції та повномасштабної війни, що фактично переосмислює роль ЄС у системі міжнародної безпеки. Традиційно Європейський Союз позиціонувався як нормативна сила (normative power), яка реалізує свій вплив переважно через інструменти економічної інтеграції, правового регулювання та “м’якої сили”. Однак сучасні виклики, пов’язані з військовими загрозами високої інтенсивності, змушують ЄС адаптуватися до нової реальності, у якій безпековий компонент стає невід’ємною складовою його зовнішньої політики (European External Action Service, 2022).

Одним із ключових проявів цієї трансформації є фінансування військової допомоги Україні через Європейський фонд миру (European Peace Facility) (European Council, 2024), який фактично став інструментом колективного фінансування оборонної підтримки. Це є безпрецедентним кроком у практиці ЄС, оскільки раніше подібні механізми не передбачали прямого фінансування летальної допомоги. Таким чином, відбувається інституційне розширення функцій ЄС у сфері безпеки, що свідчить про зміну його стратегічної культури.

Водночас взаємодія Україна – ЄС не обмежується лише отриманням допомоги, а має глибший інтеграційний вимір. Україна поступово включається у європейський безпековий простір через механізми євроінтеграції, які виходять за межі традиційного економічного співробітництва. Набуття статусу кандидата на вступ до ЄС стало не лише політичним сигналом підтримки, але й інституційною рамкою для довгострокової інтеграції у спільні політики, включаючи сферу безпеки та оборони.

Особливістю сучасного етапу є також зміна ролі України у відносинах з ЄС. Вона поступово переходить від статусу об’єкта політики сусідства до активного суб’єкта, який впливає на формування безпекових пріоритетів Союзу. Досвід України у протидії гібридним загрозам, кібербезпеці, енергетичній стійкості та мобілізації ресурсів стає важливим елементом спільної європейської безпеки (European Commission, 2023).

Водночас цей процес супроводжується низкою структурних обмежень і викликів. Серед них — різний рівень стратегічної культури держав-членів, обмеженість військових ресурсів, а також залежність від співпраці з Організацією Північноатлантичного договору у сфері колективної оборони. Крім того, питання стратегічної автономії ЄС залишається дискусійним, оскільки потребує балансування між прагненням до самостійності та необхідністю збереження трансатлантичної єдності.

Формування трикутника взаємодії Україна – Європейський Союз – Організація Північноатлантичного договору є однією з ключових ознак трансформації сучасного європейського безпекового порядку. Ця конфігурація не зводиться до суми двосторонніх відносин, а являє собою якісно нову модель багаторівневої взаємодії, що поєднує елементи військово-політичного альянсу,

інтеграційного об'єднання та партнерської безпекової взаємодії (Brookings Institution, 2023).

На відміну від класичних моделей регіональної безпеки, заснованих на жорстко інституціоналізованих союзах або балансі сил, трикутник Україна – ЄС – НАТО функціонує як гібридна структура з високим рівнем адаптивності. Він формується в умовах глобальної стратегічної конкуренції та реагує на виклики через гнучке поєднання інституційних і неформальних механізмів координації.

Трикутник Україна – ЄС – НАТО не позбавлений внутрішніх суперечностей і структурних обмежень. Однією з ключових проблем є асиметрія інституційного статусу України, яка, попри високий рівень залученості, формально не є членом жодної з організацій.

Іншим важливим викликом є залежність ефективності цієї моделі від політичної волі держав-членів ЄС і НАТО. Різниця у стратегічних культурах, національних інтересах та внутрішньополітичних пріоритетах може ускладнювати процес ухвалення рішень та знижувати рівень консолідації.

Не менш значущим фактором є ризик так званої “втоми від війни” у західних суспільствах, що може впливати на політичні рішення урядів та обсяги підтримки. Інформаційний тиск, економічні витрати та внутрішні соціально-політичні процеси створюють додаткові виклики для стабільності трикутника взаємодії.

Окремо слід відзначити необхідність узгодження стратегічних підходів між ЄС і НАТО. Попри високий рівень співпраці, ці організації мають різні інституційні логіки, інструменти та пріоритети, що іноді призводить до дублювання функцій або розбіжностей у підходах до реагування на загрози.

Разом з тим, попри наявні виклики, трикутник Україна – ЄС – НАТО демонструє високу адаптивність до умов глобальної стратегічної конкуренції. Його гнучкість, багаторівневність та здатність до швидкої трансформації роблять його ефективним інструментом реагування на сучасні безпекові загрози.

У більш широкій перспективі ця модель може розглядатися як прототип нової системи регіональної безпеки, яка поєднує елементи колективної оборони, інтеграційних процесів та партнерських мереж. Вона відображає перехід від ієрархічних до мережевих форм організації міжнародної взаємодії, де ключову роль відіграють не лише формальні інститути, але й практики співпраці, взаємозалежність та спільне вироблення безпекових рішень.

Сучасна трансформація міжнародного порядку відбувається під визначальним впливом глобальної стратегічної конкуренції, яка не лише підвищує рівень конфліктності міжнародного середовища, але й змінює саму логіку організації безпеки. У цих умовах відбувається зміщення акцентів із універсалістських механізмів глобального управління до регіоналізованих форматів, у межах яких формується більш адаптивна та функціонально диференційована архітектура безпеки.

Повномасштабна агресія Росії проти України стала не лише каталізатором кризових процесів, але й точкою незворотності у демонтажі постбіполярної

моделі європейської безпеки. Вона актуалізувала класичні категорії сили, стримування та військово-політичного балансування, водночас інтегруючи їх із новими вимірами безпеки, такими як гібридні загрози, технологічне суперництво та інформаційні впливи. У результаті формується нова парадигма, в якій безпека розглядається як комплексна характеристика стійкості політичних систем та їх здатності до адаптації в умовах багатовимірного протистояння.

У цьому контексті взаємодія України з Організація Північноатлантичного договору демонструє якісну зміну формату відносин — від периферійного партнерства до моделі функціональної інтеграції, що фактично забезпечує включення України у євроатлантичний безпековий простір без формалізованого членства. Паралельно Європейський Союз зазнає внутрішньої трансформації, посилюючи власний безпековий вимір і переходячи до поєднання інструментів “м’якої” та “жорсткої” сили, що свідчить про зміну його ролі у системі міжнародних відносин.

Синергія цих процесів матеріалізується у формуванні трикутника Україна – ЄС – НАТО як нової моделі регіонального порядку, що не зводиться до класичних форм союзницької взаємодії. Йдеться про гібридну, мережеву конфігурацію безпеки, яка поєднує елементи колективної оборони, інтеграційної політики та партнерської координації, забезпечуючи високий рівень адаптивності до умов стратегічної невизначеності. У межах цієї моделі Україна перестає бути об’єктом зовнішнього впливу та набуває ознак системоутворюючого актора, здатного впливати на параметри регіональної безпеки та еволюцію євроатлантичних інституцій.

Досліджувана конфігурація взаємодії відображає глибинні структурні зміни у міжнародній системі, пов’язані з переходом від ієрархічних до мережевих форм організації безпеки. Подальша інституціоналізація цієї моделі залежатиме від здатності забезпечити стратегічну узгодженість між Європейський Союз та Організація Північноатлантичного договору, підтримувати політичну консолідацію їхніх держав-членів та інтегрувати Україну як повноцінний елемент нової європейської безпекової архітектури.

Список використаних джерел

- NATO. (2022). NATO 2022 Strategic Concept. <https://www.nato.int/strategic-concept/>
- European Commission. (2023). Ukraine 2023 Report. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2023_en
- European Council. (2024). EU support to Ukraine. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-response-ukraine-invasion/>
- European External Action Service. (2022). A Strategic Compass for Security and Defence. https://www.eeas.europa.eu/strategic-compass_en
- NATO. (2024). Relations with Ukraine. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm

- Council on Foreign Relations. (2023). How NATO Is Responding to Russia's Invasion of Ukraine. <https://www.cfr.org/article/how-nato-responding-russias-invasion-ukraine>
- Chatham House. (2022). The future of European security after Ukraine. <https://www.chathamhouse.org/2022/03/future-european-security-after-ukraine>
- Brookings Institution. (2023). Ukraine and the future of European security. <https://www.brookings.edu/articles/ukraine-and-the-future-of-european-security/>
- RAND Corporation. (2024). NATO's role in a new era of strategic competition. https://www.rand.org/pubs/research_reports.html
- Carnegie Europe. (2023). Europe's security order after Ukraine. <https://carnegieeurope.eu>
- Горбулін, В. П. (2022). Безпекова політика України в умовах війни. *Наука і оборона*, 4, 3–10. <http://www.nio.nuou.org.ua>

Максим ВОЛКОВ

аспірант кафедри міжнародних відносин,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, Україна

ЗМІЩЕННЯ ЦЕНТРУ ТЯЖІННЯ ТРАНСАТЛАНТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА СХІД: ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ У 2022-2026 РР.

Повномасштабна агресія Російської Федерації проти України, розпочата 24 лютого 2022 року, стала тим критичним рубежем, який радикально переформатував архітектуру європейської та трансатлантичної безпеки. Якщо протягом тридцятилітнього періоду після завершення холодної війни центром тяжіння західної безпекової конструкції залишалися західноєвропейські столиці та Брюссель, то нинішня війна об'єктивно зміщує цей центр на схід – у напрямку фронтових держав НАТО та України. Країни Вишеградської четвірки (В4) – Польща, Чехія, Словаччина та Угорщина – опинилися у ролі лабораторії цієї трансформації: водночас її головних бенефіціарів, провідників та перешкод. У межах цих тез обґрунтовується теза про те, що геополітичний зсув на схід уже інституційно закріплений у рішеннях НАТО та ЄС 2022-2025 років, проте сама В4 як когерентний регіональний формат фрагментується, поступаючись місцем новій конфігурації східного флангу.

Аналітичним інструментом для розгляду досліджуваного процесу слугує теорія регіональних безпекових комплексів Б. Бузана та О. Вівера, згідно з якою світова безпека структурована довкола регіональних кластерів

взаємозалежності, де моделі ворожнечі та дружби (amity and enmity) визначають конфігурацію загроз (Buzan & Wæver, 2003, р. 40-41). У такій оптиці східний фланг ЄС/НАТО з 2022 року перетворюється з периферійної підсистеми європейського безпекового комплексу на його визначальне ядро. Доповнює цю рамку концепція стратегічної культури, яку Я. Ушак застосовує до В4: спільні історичні травми створили основу для співпраці, проте розбіжності в їх інтерпретації нині створюють глибокі суперечності у відповіді на спільну загрозу (Ušiak, 2024, с. 12-13).

Реакція НАТО та ЄС на російську агресію формалізувала переорієнтацію Альянсу на схід. Стратегічна концепція НАТО, ухвалена у Мадриді в червні 2022 року, вперше після холодної війни визначає Російську Федерацію як «найбільш значну і пряму загрозу безпеці союзників та миру і стабільності в Євроатлантичному регіоні» (НАТО, 2022, с. 4). Документ закріплює концепцію «deter and defend forward» (передового стримування й оборони), яка передбачає «суттєву та постійну присутність на суші, на морі й у повітрі», розгортання боєздатних багатодоменних сил у місцях їх застосування та готовність до високоінтенсивної багатодоменної війни проти ядерно озброєного супротивника (НАТО, 2022, р. 6). Гаазький саміт 2025 року посилив цю концепцію зобов'язанням про щорічні витрати на оборону на рівні 5% ВВП до 2035 року, з яких 3,5% – на основні оборонні потреби, а 1,5% – на критичну інфраструктуру та оборонно-промислову базу (НАТО, 2025). Принципово, що пряма підтримка України та її оборонної промисловості зараховується до національних оборонних видатків союзників (НАТО, 2025), що нормативно інтегрує українську оборону в систему колективної безпеки. Європейська Рада 23 жовтня 2025 року, у свою чергу, схвалила «European Defence Readiness Roadmap 2030», прямо назвавши російську війну «екзистенційним викликом для Європейського Союзу» та виокремивши східний фланг як пріоритетний (European Council, 2025, р. 3-4).

Парадоксально, але інституціоналізація східного зсуву збігається з найглибшою кризою В4 за всю історію цього формату. Польща та Чехія сформували проукраїнський полюс: Польща у 2022 році надала допомогу Україні на рівні близько 1% ВВП та стала головним логістичним хабом для західних поставок зброї (Czyż, 2024, р. 261), Чехія ініціювала загальноєвропейську програму закупівлі боеприпасів та послідовно нарощує оборонні витрати. Натомість Угорщина В. Орбана від початку війни займала амбівалентну позицію: підтримувала санкції ЄС, проте блокувала військову допомогу Україні, тримала енергетичну залежність від Росії та блокувала засідання комісії НАТО-Україна (Czyż, 2024, р. 263-264).

Після парламентських виборів у Словаччині 2023 року та повернення до влади Р. Фіцо ця країна приєдналася до угорської лінії, призупинивши військову підтримку Києва. У результаті, як констатує Я. Ушак, В4 фактично розколовся на два антагоністичні блоки – чесько-польський та словацько-угорський (Ušiak, 2024, р. 21). Глибинні чинники цього розколу криються у відмінностях

історичних травм та їх політичних інтерпретацій, які формують відповідні стратегічні культури країн В4 (Ušiak, 2024, р. 12-14). Особливим джерелом дистанціювання Угорщини від проукраїнського консенсусу є питання угорської меншини у Закарпатті, яке для Будапешта залишається пріоритетним у двосторонніх відносинах з Києвом і за каденції Орбана використовувалось як інструмент тиску – зокрема через блокування засідань комісії НАТО-Україна (Czyż, 2024, р. 266-267). Хоча у 2023-2024 рр. формат В4 поступово «розморожувався» (Czyż, 2024, р. 267), глибинні суперечності між його учасниками не були усунуті.

Якісно нове джерело можливої реконфігурації В4 виникло у квітні 2026 року: на парламентських виборах в Угорщині 12 квітня партія TISZA на чолі з П. Мадяром здобула конституційну більшість (141 із 199 мандатів) і поклала край 16-річному правлінню В. Орбана. Новий уряд декларує проєвропейський курс та знімає попереднє вето Будапешта на пакет фінансової допомоги ЄС Україні, водночас зберігаючи стриманість попередника щодо прискореного вступу України до ЄС і прямої військової підтримки Києва (Buras & Zerka, 2026). Це робить демонтаж словацько-угорського полюсу В4 ймовірним сценарієм, проте повне зближення Будапешта з чесько-польською лінією залишається невизначеним.

Зсув центру тяжіння виявляється у новій якості ролі країн В4 у трансатлантичній безпеці. Польща перетворилася на фронтову державу Альянсу: рівень оборонних видатків перевищує 4% ВВП, країна виступає координатором допомоги Україні та одним з головних постачальників військового обладнання серед європейських союзників (Czyż, 2024, с. 261). Чехія, попри менший масштаб, відіграє нішеву, але стратегічно важливу роль через ініціативу закупівлі боєприпасів та політичну послідовність у підтримці Києва. Натомість Угорщина та Словаччина дотримувались відмінного від решти В4 бачення безпекової політики й не приєдналися до повноцінної підтримки України (Czyż, 2024, р. 268); їхні лідери В. Орбан та Р. Фіцо просуvalи про-кремлівські наративи, що підривало єдність як самої В4, так і ширших євроатлантичних структур (Ušiak, 2024, р. 15-17). Це створило нову асиметрію: ефективним суб'єктом східного зсуву стає не В4 як цілісний формат, а окремі держави регіону у двосторонніх та багатосторонніх конфігураціях – Славковський трикутник (Czyż, 2024, р. 267), Ініціатива Тримор'я (Ušiak, 2024, р. 22). Сам формат В4, заснований 1991 року як інструмент євроатлантичної інтеграції, демонструє нездатність адаптуватися до якісно нової безпекової реальності.

Період 2022-2026 років фіксує об'єктивне зміщення центру тяжіння трансатлантичної безпеки на схід Європи – процес, що інституційно закріплений у Мадридській стратегічній концепції НАТО, Гаазькій декларації 2025 року та висновках Європейської Ради. Україна перестає бути зовнішнім «об'єктом» західної безпекової політики та інтегрується у її конститутивні елементи через зарахування військової допомоги Києву до національних оборонних видатків союзників. Натомість Вишеградська четвірка як суб'єкт цього зсуву зазнає

внутрішньої фрагментації: проукраїнський полюс Польщі та Чехії довгий час був недостатнім, щоб компенсувати ревізійністську інерцію Угорщини й Словаччини; квітневі вибори 2026 року в Угорщині відкривають можливість часткового виправлення цієї асиметрії, проте без гарантії повної переконфігурації блоків. Перспективним напрямом подальшого дослідження є аналіз нових регіональних форматів – Славковського трикутника, Ініціативи Тримор'я та двосторонніх стратегічних альянсів, – які потенційно заміщують В4 у функціональній архітектурі східного флангу.

Список використаних джерел

- Buras, P., & Zerka, P. (2026). Magyar's mandate: Six insights from a post-election Hungary. *European Council on Foreign Relations*. <https://ecfr.eu/article/magyars-mandate-six-insights-from-a-post-election-hungary/>
- Buzan, B., & Wæver, O. (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Czyż, A. (2024). The Visegrad Group Countries Towards the War in Ukraine in 2022. *Studia Politologiczne*, 73, 254-271. DOI: 10.33896/SPolit.2024.73.15
- European Council. (2025). European Council meeting (23 October 2025) – Conclusions (EUCO 18/25). Brussels. <https://www.consilium.europa.eu/media/d2nhnqso/20251023-european-council-conclusions-en.pdf>
- NATO. (2022). NATO 2022 Strategic Concept. Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Madrid, 29 June 2022. <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/strategic-concepts/nato-2022-strategic-concept>
- NATO. (2025). The Hague Summit Declaration issued by the NATO Heads of State and Government. <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2025/06/25/the-hague-summit-declaration>
- Ušiak, J. (2024). Navigating New Waters: Russian Military Aggression on Ukraine and Effects on the Visegrad Group. *Revista UNISCI*, 66, 9-25. DOI: <http://dx.doi.org/10.31439/UNISCI-208>

Надія РУДІК

кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри економіки та менеджменту,
Український державний університет
науки і технологій, Україна

БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР ШЕНГЕНСЬКОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ВИКЛИКІВ

З моменту запровадження Шенгенського циклу у 2022 р.¹ щорічний звіт «Про стан Шенгену» (далі – Звіт), який готує Європейська Комісія, забезпечує стратегічний нагляд та комплексний ситуаційний огляд Шенгенської зони. Завдяки інтегрованому аналізу та висновкам, що ґрунтуються на фактах, Звіт сформував узгоджений та орієнтований на майбутнє політичний порядок денний для Шенгенського простору. Він гарантує постійну політичну увагу в межах Шенгенської ради, підтримує ефективне визначення пріоритетів та сприяє більш скоординованій взаємодії у шенгенських справах (European, 2026a).

Шенгенська зона продовжує демонструвати стійкість, яка підкріплюється спільними зусиллями як на рівні ЄС, так і на національних рівнях, що принесло конкретні результати, які полягають у зменшенні кількості випадків незаконного перетину кордону та вторинного переміщення всередині Шенгенської зони, зміцненні транскордонного співробітництва, а також збільшенні кількості ефективних повернень осіб, які не мають права перебувати в ЄС.

Попри ці відчутні досягнення, оцінювання Європейською Комісією стану Шенгену продовжують виявляти прогалини, які потребують термінового усунення. Це особливо важливо в контексті сучасної нестабільної геополітичної ситуації та дедалі складнішого безпекового ландшафту, що вимагає колективної відповідальності для забезпечення того, аби Шенгенська зона залишалася безпечною, єдиною та стійкою.

Пріоритети п'ятого Шенгенського циклу (2026 – 2027 рр.) зосереджуватимуться на: консолідації досягнень, усуненні наявних прогалин та підвищенні готовності до реагування на поточні та майбутні виклики. Пропозиція Європейської Комісії щодо наступної Багаторічної фінансової програми (БФП) є стратегічною можливістю для подальшої підтримки тривалих і цільових інвестицій у реформи, які сприяють належному функціонуванню Шенгенського простору.

¹ Шенгенський цикл структурований навколо щорічної звітності та системи подальших дій, що включає такі інструменти: Звіт про стан Шенгенської зони, який визначає основні політичні та операційні пріоритети, якими слід керуватися щоквартальним засіданням Шенгенських рад; Шенгенський барометр+, який двічі на рік надає регулярну картину ситуації в усьому просторі, спираючись на внески держав-членів та агентств ЄС; та Шенгенське табло. Координатор Європейської Комісії з питань Шенгену надає підтримку загальному функціонуванню циклу шляхом структурованої двосторонньої та багатосторонньої взаємодії з державами-членами.

В Звіті зазначається (European, 2026a, p. 1), що фокусуючись на консолідації та готовності, ЄС продовжуватиме забезпечувати одне зі своїх найважливіших і найбільш відчутних досягнень: безпечну, єдину та стійку Шенгенську зону перед лицем нових викликів.

У 2025 р. Шенгенська зона залишалася найбільш відвідуваним напрямком у світі (European, 2026a, p. 1), залучивши понад 790 млн мандрівників. Шенгенські держави видали 10 млн віз, а громадяни понад 60-ти країн скористалися правом безвізового в'їзду до Шенгенського простору. Спільна візова політика, яка є першим рубежем безпекової перевірки Союзу, відіграє ключову роль у забезпеченні безпеки Європи, допомагаючи запобігати нелегальній міграції, організованій злочинності та тероризму. Вона також полегшує в'їзд до Шенгену для добросовісних мандрівників та гарантує надійні відносини з країнами-партнерами, що ґрунтуються на повазі до правил Союзу та узгодженні з ними.

У січні 2026 р. Комісія ухвалила першу в історії Візову стратегію ЄС (ЕС, 2026с), яка визначає рамки візової політики, що просуває довгострокові інтереси Союзу, зміцнює безпеку по всій Шенгенській зоні, сприяє процвітанню та конкурентоспроможності ЄС, а також демонструє позицію та стійкість Союзу на світовій арені.

Стратегія окреслює амбітний порядок денний та конкретні дії, які сприятимуть зміцненню зовнішнього виміру Шенгену. Комісія зазначає (ЕС, 2026a, p. 2), що протягом цього Шенгенського циклу основну увагу буде зосереджено на розробці нової системи оцінювання з чіткими критеріями надання безвізового статусу країнам-партнерам, що дозволить ефективніше обслуговувати стратегічні інтереси ЄС, а також на підготовці цільового перегляду Візового кодексу для зміцнення безпеки ЄС. Для подальшого підвищення глобальної конкурентоспроможності ЄС Стратегія також сприятиме розвитку партнерства з ключовими країнами-партнерами з метою кращої відповідності світових талантів потребам ринку праці ЄС. У цьому контексті відкриття першого Офісу легальної міграції (*Legal Gateway Office*) в Індії (ЕС, 2025) стало важливим кроком на шляху до залучення талантів та зміцнення взаємовигідного співробітництва. Зараз увагу слід зосередити на його успішному розгортанні, а також на створенні аналогічних європейських офісів *Legal Gateway* в інших ключових країнах-партнерах.

Крім того, у Стратегії анонсовано (European, 2026с) цільові заходи для підтримки спроможності держав-членів ефективно керувати візовим процесом. Оцінювання стану Шенгену та моніторингова діяльність за 2025 р. свідчать, що розгляд візових заяв загалом є ґрунтовним, із налагодженими процесами, які забезпечують якісне ухвалення рішень. Хоча було вжито значних кроків для скорочення часу очікування на прийом для подачі документів та опрацювання візових заяв, консульства в деяких локаціях все ще стикаються зі значними затримками. Тому впровадження Стратегії також допоможе державам-членам справлятися з великими обсягами заяв, особливо в пікові періоди – наприклад,

шляхом розгортання ІТ-систем для управління кордонами, а також цільової підтримки з боку Frontex у проведенні тренінгів для консульських посадових осіб, наданні допомоги у верифікації документів та виявленні підробки документів.

В Звіті також зазначається (ЕС, 2026а, р. 5), що ЄС має бути готовим до потенційної загрози внутрішній безпеці ЄС, яку становлять російські екскombatанти, які брали участь в агресії проти України. На виконання рішень Європейської Ради від березня 2026 р. (European, 2026), Європейська Комісія підготує оцінку можливих шляхів вирішення цієї проблеми.

Шенген спроектований як спільна інституційна рамка, де єдині правила, стандарти та обов'язки однаково застосовуються в усіх державах-членах, що беруть у ньому участь. У дедалі складнішому геополітичному контексті Кіпр робить унікальний внесок (ЕС, 2026а, р. 13) у зміцнення спільного ситуаційного розуміння ризиків і можливостей у своєму регіоні, водночас ділячись досвідом, який посилює колективну спроможність у питаннях управління кордонами, міграції та безпеки. У цьому контексті в грудні 2025 р. Комісія провела моніторингову діяльність щодо Шенгену, щоб оцінити стан готовності Кіпру та підтримати наступні кроки на шляху до його повноправного вступу до Шенгенської зони. У 2025 р. було досягнуто суттєвого прогресу: кіпрська влада впровадила значні реформи та заходи відповідно до найвищих шенгенських стандартів. Ірландія також продовжила свої зусилля, спрямовані на демонстрацію готовності повною мірою застосовувати ті частини шенгенського законодавства, які стосуються внутрішньої безпеки Шенгенського простору.

Крім того, в Звіті наголошується (European, 2026а, р. 14) на необхідності продовжувати поглиблення структурованої взаємодії з партнерами по розширенню. Кандидати на вступ до ЄС є водночас і кандидатами на вступ до Шенгену, тому вкрай важливо забезпечити системне інтегрування шенгенської готовності в процес євроінтеграції. Першим кроком на шляху до членства в Шенгені є створення надійних систем шенгенського врядування на національному рівні. Саме тому Комісія вже активізувала свою взаємодію з країнами-вступниками. Спільно з Frontex та експертами держав-членів Комісія провела у лютому 2026 р. першу інформаційну сесію з питань шенгенського врядування для країн-вступників. Ця ініціатива, організована Чорногорією, надала практичні рекомендації щодо розбудови ефективних національних координаційних структур. Вона також підтвердила високу зацікавленість з боку країн-вступників та підкреслила додану вартість завчасної та структурованої підготовки. Водночас у межах переговорів посилюється увага до ранньої шенгенської підготовки, що включає ретельний моніторинг розробки та виконання Шенгенських планів дій у країнах-вступниках, а також надання технічної допомоги окремим країнам для підтримки держав-кандидатів у цьому процесі.

Європейська Комісія наголошує (European, 2026а, р. 14), що консолідація досягнень та усунення будь-яких наявних прогалин гарантуватимуть, що Шенгенська зона залишатиметься пильною та належним чином підготовленою, оскільки стрімкі зміни геополітичних умов можуть суттєво вплинути на

динаміку міграції та безпеки. На Шенгенський цикл 2026 – 2027 рр. Комісія пропонує Шенгенській раді затвердити ряд пріоритетів на своєму наступному засіданні у червні 2026 р. Серед цих пріоритетів можна виділити такі:

1. Підтримка зовнішнього виміру Шенгену. На рівні ЄС Комісія має намір: а) запропонувати перегляд Візового кодексу із запровадженням цільових заходів для зміцнення безпеки ЄС, а також б) підвищити глобальну конкурентоспроможність ЄС шляхом подальшого розвитку взаємовигідного партнерства з ключовими країнами для залучення талантів у сферу інновацій.

2. Зміцнення шенгенського врядування. На рівні ЄС Комісія планує: а) забезпечити консолідацію досягнень та імплементацію пріоритетів, визначених у цьому звіті, зокрема шляхом більш систематичних дискусій щодо конкретних країн, а також за допомогою стратегічного фінансування в межах наступної БФП; б) завершити процес вступу Кіпру до Шенгенської зони; в) завершити процедури, необхідні для повноцінного впровадження в Ірландії правил Шенгену, що стосуються внутрішньої безпеки; г) продовжувати активну взаємодію з країнами-вступниками.

Отже, сучасний етап розвитку Шенгенського простору характеризується переходом від оперативного реагування до стратегічної консолідації та посилення безпекової стійкості. Впровадження Візової стратегії ЄС, цифровізація управління кордонами та жорстка верифікація документів створюють надійний перший рубіж оборони від асиметричних інструментів гібридного впливу. Особливого геополітичного значення набуває інтеграція безпекових стандартів у політику розширення ЄС, де системна підготовка до майбутнього членства в Шенгені стає невіддільною частиною самого євроінтеграційного процесу. У цьому контексті для України, яка виступає ключовим безпековим форпостом на східному фланзі Європи, рання адаптація до критеріїв шенгенського врядування та розбудова стійкої прикордонної інфраструктури є стратегічно необхідними кроками. Це дозволить не лише пришвидшити загальну інтеграцію до ЄС, а й суттєво посилити колективну безпекову архітектуру всієї європейської спільноти перед лицем тривалих зовнішніх викликів.

Список використаних джерел

- European Commission. (2025). Schengen cycle. <https://surl.li/yhfzmf>
- European Council, (March 19 2026). European Council conclusions on Ukraine. <https://surl.li/edkbmz>
- European Commission, (2026a). 2026 State of Schengen report. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions (COM(2026) 150 final). <https://surl.li/rkxxhd>
- European Commission, (2026b). European Legal Gateway Office in India. <https://eu-legal-gateway.eu/>

European Commission, (2026c). Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on EU visa policy strategy (COM(2026) 43 final). <https://surl.li/aqnrjdj>

Олександр НЕПРИЦЬКИЙ

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри всесвітньої історії
і міжнародних відносин

Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського, Україна

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ТА ЄВРОПЕЙСЬКА БЕЗПЕКА: УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ КАРОЛЯ НАВРОЦЬКОГО

Сучасна архітектура безпеки в Європі переживає період глибокої трансформації, де внутрішньополітичні вектори окремих держав безпосередньо впливають на регіональну стабільність. Обрання Кароля Навроцького на пост Президента Республіки Польща у 2025 році ознаменувало перехід до стратегії «суверенної дипломатії», де національні інтереси та історична ідентичність домінують над принципами європейської солідарності. У контексті триваючої російської агресії польсько-українські відносини залишаються ключовим елементом східного флангу НАТО, проте риторика нового президента вносить у цю взаємодію елементи напруженості, що базуються на ревізії історичного минулого. Використання інструментів історичної пам'яті як засобу політичної мобілізації всередині країни створює нові виклики для безпекового діалогу між Києвом, Варшавою та Брюсселем.

Наукове осмислення зовнішньої політики Кароля Навроцького наразі перебуває на стадії формування, оскільки його каденція розпочалася відносно нещодавно. Важливими є публікації, що аналізували виборчу кампанію польського президента та прогнозували зовнішню політику після інавгурації. Експерти Європейської ради з міжнародних відносин (ECFR), зокрема П. Пацула (Rasula, 2025), застерігали, що президентство Навроцького може призвести до віддалення Польщі від європейського центру сили та інтенсифікації антиукраїнських настроїв. Водночас М. Фалатський та В. Міхнік (Fatalski, 2025) (LSE IDEAS) вказують на «роздоріжжя», на якому опинилася Польща, балансуючи між проєвропейським кабінетом міністрів та консервативним президентом, що прагне зміцнити атлантизм.

Мета статті – проаналізувати механізми використання історичної пам'яті у політичному дискурсі Кароля Навроцького та їхній вплив на динаміку українсько-польських відносин і систему загальноєвропейської безпеки.

Аналіз міжнародної комунікації президента Кароля Навроцького свідчить про свідоме зміщення фокусу з питань безпеки на історичні та соціально-економічні суперечки. Дослідження показують, що менше половини повідомлень про Україну опублікованих на сторінці президента Республіки Польщі протягом перших п'яти місяців його перебування на посаді стосувалися контексту російсько-української війни. Команда Навроцького цілеспрямовано уникає позиціювання війни як екзистенційної загрози для Європи в рамках двосторонніх відносин з Україною. Замість цього війна розглядається як «тимчасовий фактор», що не повинен заважати вирішенню «фундаментальних» історичних претензій (Неприцький, 2026, с.221). Така стратегія деконтекстуалізації дозволяє президенту переформатувати порядок денний, де Україна виступає не стільки стратегічним щитом, скільки складним сусідом, від якого Польща має захищатися в культурному та економічному плані.

Ключовим інструментом підтримки напруженості у відносинах з Києвом стала експлуатація теми діяльності УПА та «бандеризму». Резонансною ініціативою Кароля Навроцького став намір розглянути питання про позбавлення Володимира Зеленського Ордена Білого Орла. Приводом для цього стало надання одному з підрозділів Сил спеціальних операцій ЗСУ почесного найменування «імені Героїв УПА». Навроцький публічно заявив, що це є доказом неготовності України бути частиною «європейської родини» через «возвеличення вбивць» [Василук, 2026]. При тому, що в Україні велика кількість об'єктів (вулиць, площ тощо) і до того вже мала назви, пов'язані із спадщиною УПА, а в Польщі багато разів вшановані прихильники польського націоналізму (наприклад, Р. Дмовський [Uchwała, 1999], відомий своїми антиукраїнськими поглядами), цей крок президента явно мав на меті загострити конфлікт. Використовуючи таку жорстку риторику, президент вирішує два завдання: по-перше, він ефективно утримує свій правий, націоналістично налаштований електорат, демонструючи безкомпромісність у питаннях «національної честі». По-друге, це стає зручним інструментом для блокування ініціатив Європейського Союзу, оскільки будь-яке зближення України з ЄС тепер може обумовлюватися Варшавою через призму історичної політики.

Антиєвропейський вектор Навроцького чітко простежується в його функціональному скептицизмі щодо Брюсселя. Президент систематично критикує «Зелений курс» ЄС, міграційний пакт та енергетичну та безпекову політику, вважаючи їх загрозою для польського суверенітету. Підриваючи єдність ЄС, Навроцький натомість демонструє виражений проамериканізм, орієнтуючись на адміністрацію Дональда Трампа як на єдиного безальтернативного союзника. У його дискурсі США подаються як гарант безпеки, тоді як Німеччина та структури ЄС часто згадуються у негативній конотації як «історичні боржники» або джерела помилкових рішень, що призвели до посилення Росії (Неприцький, 2026, с.222-223]. Це створює політичний парадокс підсилює конфлікт на національному рівні влади: у той час як польський уряд та генералітет активно залучають кошти ЄС через механізми

на кшталт SAFE для зміцнення армії та заповнення прогалів після допомоги Україні, президент використовує свою платформу для підризу довіри до цих європейських інституцій.

Варто зазначити, що програма SAFE, яка передбачає 43,5 млрд євро позик на закупівлю озброєння, розглядається польськими військовими та міністром оборони як критично важлива для стримування Росії (Tałach, 2026). Проте політичні конфлікти, що роздуваються Навроцьким навколо історичних питань, створюють ризик фрагментації цієї допомоги. Якщо безпекові ініціативи стають заручниками виборчих гасел про «заборону бандеризму» або вимог репарацій від Німеччини, це послаблює здатність Європи до швидкого та скоординованого реагування на загрози.

Політика Кароля Навроцького, побудована на пріоритеті історичної пам'яті має деструктивний вплив на обороноздатність Європи. По-перше, деконтекстуалізація війни як загрози розпорошує суспільну увагу та знижує рівень підтримки оборонних ініціатив, переносячи акцент на соціально-історичні конфлікти. По-друге, підризу єдності ЄС через критику Брюсселя та блокування інтеграційних процесів України послаблює «європейський стовп» безпеки, роблячи регіон надмірно залежним від політичної кон'юнктури у Вашингтоні.

Зрештою, інструменталізація трагічних сторінок минулого, таких як Волинська трагедія чи діяльність УПА, для досягнення короткострокових електоральних переваг, ставить під загрозу десятиліття зусиль з українсько-польського порозуміння. У ситуації, коли безпека континенту залежить від монолітності східного флангу, риторика «насамперед Польща» може призвести до того, що обороноздатність усього регіону буде поставлена під загрозу через прагнення політичних еліт змістити акцент з сучасних воєнних загроз на історичні дискусії.

Список використаних джерел

- Fatałski, M., Michnik, W. (October 12025). Poland at a Crossroads? Strategic Choices Amid Shifting Transatlantic Security Dynamics. *JSTOR*. <https://www.jstor.org/stable/resrep72947>
- Pacula, P. (4 czerwca 2025). Eksperti ECFR o wynikach wyborów: prezydentura Nawrockiego będzie oddaleniem Polski od Europy. *OKO.press*. Retrieved from: <https://oko.press/eksperti-ecfr-o-wynikach-wyborowprezydentura-nawrockiego-bedzie-oddaleniem-polski-od-europy>
- Tałach S. (1 czerwca2026). Szef MON o SAFE: "Nie dajcie sobie wmówić". *Interia BIZNES*. Retrieved from <https://biznes.interia.pl/gospodarka/news-szef-mon-o-safe-nie-dajcie-sobie-wmowic,nId,23490603>
- Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 stycznia 1999 r. o uczczeniu pamięci Romana Dmowskiego. (1999) Monitor Polski. nr 3. poz. 12. Retrieved from <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP19990030012>

Василюк І. (29 maja 2026) Prezydent Polski chce odebrać Order Żelazniemu: powodem «Bohaterowie UPA». *Твоє місто*. Retrieved from: <https://tvoemisto.tv/pl/news/3968-prezydent-polshchi-khoche-zabraty-orden-u-zelenskoho-prychyna--heroyi-upa>

Неприцький О. (2026) Міжнародні наративи у Facebook-комунікації президента Республіки Польщі Кароля Навроцького. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. Т. 18. № 1. СС. 217-224. DOI:10.15421/352625

Дар'я САМСОНОВА

студентка кафедри міжнародних відносин і аудиту
НТУ «Дніпровська політехніка», Україна

Науковий керівник – к.і.н., доц. Олександра ДВУРЕЧЕНСЬКА

БЕЗПЕКОВЕ ПАРТНЕРСТВО УКРАЇНИ ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У 2022–2025 РР.

З початком повномасштабного вторгнення Росії на територію України, ситуація у системі сучасної європейської безпеки суттєво змінилась і показала, що традиційні механізми безпеки виявилися недостатньо ефективними в нових воєнних умовах. У цих умовах двосторонні та багатосторонні безпекові партнерства набули критичного значення для підтримки обороноздатності України. Водночас Україна поступово трансформує свою роль у системі європейської безпеки: з об'єкта захисту вона перетворюється на активного суб'єкта формування безпекового середовища, чий бойовий та стратегічний досвід стає важливим ресурсом для вироблення нових підходів до протидії агресії та захисту міжнародного правопорядку. Однією з перших країн, серед безпекових партнерів України, стала Велика Британія, яка надала найбільшу серед європейських країн військову та політичну підтримку після початку війни. Підписання у січні 2024 р. «Угоди про співробітництво у сфері безпеки» між країнами підтвердило перехід українсько-британських відносин на новий рівень та закріпило їхній стратегічний характер.

З лютого 2022 р. Велика Британія підтримувала позицію України та вже у перші місяці війни Лондон розпочав масштабні поставки військової техніки та озброєння, зокрема, протитанковими засобами (NLAW, Javelin), системами протиповітряної оборони (ППО Starstreak, авіаційні ракети ASRAAM) та іншими видами летальної допомоги (Mills, 2024; Ministry of Defence, 2022). Почалося навчання українських військових на території Великої Британії за операцією Interflex, у межах якої підготовку пройшли понад тисяча українських військових за стандартами НАТО, що сприяло підвищенню боєздатності Збройних Сил України та поступовій інтеграції у західний безпековий простір. У дослідженні

Бібліотеки Палати громад, Велика Британія розглядається як держава, що формувала стратегічні підходи та слугувала орієнтиром для інших європейських партнерів (Mills, 2024).

У 2023-2024 рр. Україна та Британія перейшли на новий рівень відносин. Підписання у січні 2024 р. Угоди про співробітництво у сфері безпеки закріпило можливість системної та довготривалої допомоги. Окрім елементів військового співробітництва, посилилася координація у сфері розвідки, кібербезпеки та інформаційної протидії. Угода закріпила довгострокові зобов'язання Лондона щодо підтримки України та визначила основні напрями безпекової взаємодії, зокрема у військовій, оборонно-промисловій, кібернетичній, санкційній та інформаційній сферах (Agreement, 2024). Вперше двосторонні безпекові гарантії були формалізовані в окремому міждержавному документі такого рівня, який інституціоналізував підтримку України в умовах триваючої збройної агресії Росії. Угода укладена строком на десять років із можливістю продовження, що підкреслює її стратегічний та довготривалий характер.

За 2025 р. українсько-британське безпекове партнерство продовжило розвиватися у напрямі довгострокової стратегічної взаємодії. Велика Британія залишалася одним із ключових учасників обговорення майбутніх безпекових механізмів для України, зокрема у межах європейських ініціатив зі стримування Росії (IISS, 2025). Варто зазначити, що роль Великої Британії стала ключовою у формуванні довгострокових безпекових гарантій для України включно з ідеями створення європейських сил стримування та посилення східного флангу НАТО. Обидві країни активно розвивають нові моделі безпекової взаємодії, що формувалися протягом попередніх років та ґрунтуються на довгострокових зобов'язаннях і спільній відповідальності, а розвиток цих моделей сприяв поглибленню співпраці у сфері оборони, започаткованої Угодою 2024 року (Agreement, 2024).

У контексті високого рівня політичної підтримки та безпекового співробітництва, пріоритетними векторами взаємодії, за оцінками українських експертів, є:

- підтримка опору України російським загарбникам і засудження злочинів агресора;
- взаємні довгострокові інтереси, засновані на цінностях демократії та верховенства права;
- сприяння європейській та євроатлантичній інтеграції України. (Центр Разумкова, 2023)

Водночас реалізація партнерства стикається з певними обмеженнями, пов'язаними насамперед з можливостями британської оборонної промисловості, що впливало на темпи та обсяги постачання окремих видів озброєння. Крім того, процес ухвалення рішень щодо передачі Україні сучасних систем озброєння, зокрема далекобійних ракет та окремих елементів протиповітряної оборони, часто залежав від внутрішньополітичних дискусій у Великій Британії та необхідності координації позицій із союзниками НАТО.

Зазначені фактори не свідчать про нестабільність партнерства, а радше відображають складність ухвалення стратегічних рішень у межах демократичної системи та колективної безпеки. Водночас вони демонструють, що навіть за наявності політичної волі об'єктивні структурні обмеження, виробничі, фінансові та коаліційні – залишаються визначальними для динаміки військової допомоги. У довгостроковій перспективі це підштовхує до глибшої інтеграції оборонно-промислових комплексів та посилення двосторонньої кооперації, що може трансформувати партнерство з політичного союзу підтримки у більш системну модель стратегічної взаємозалежності.

Слід зазначити, що до підписання Угоди 2024 року двосторонні відносини у сфері безпеки мали переважно політичний характер і базувалися на добровільних зобов'язаннях сторін (Mills, 2024). Угода формалізувала їх у чіткому міжнародно-правовому механізмі, що створило інституційну основу для довгострокової співпраці.

Протягом 2022-2025 рр. безпекове партнерство України та Великої Британії пройшло шлях від епізодичної військової підготовки до повноцінної стратегічної та інституціоналізованої співпраці, у межах якого Україна зміцнила свою обороноздатність та поглибила стратегічну взаємодію з Великою Британією. У результаті плідної співпраці, протягом років повномасштабного вторгнення, партнерство започаткувало формування нових підходів у міжнародній безпеці, співпраці, зобов'язаннях та спільній відповідальності.

Список використаних джерел

- Agreement on Security Co-operation between the United Kingdom of Great Britain & Northern Ireland and Ukraine. (2024, January 12). *Official website of the President of Ukraine*. <https://www.president.gov.ua/en/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-88277>
- Barry, B., Kennon, J., Barrie, D., Childs, N., Hackett, J., Boyd, H., Bentham, J., & Naradichiantama, D. (2025, March). A European Reassurance Force for Ukraine: Options and Challenges. *International Institute for Strategic Studies*. Research Paper. <https://www.iiss.org/research-paper/2025/03/a-european-reassurance-force-for-ukraine--options-and-challenges/>
- Mills, C. (2024). Military assistance to Ukraine since the Russian invasion. *House of Commons Library*. Research Briefing CBP-9477. <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9477/CBP-9477.pdf>
- Ministry of Defence. (2022). UK to send scores of artillery guns and hundreds of drones to Ukraine. *GOV.UK*. <https://www.gov.uk/government/news/uk-to-send-scores-of-artillery-guns-and-hundreds-of-drones-to-ukraine>
- Pashkov, M., Sunhurovskyi, M., Stetsiuk, P., Chekunova, S., Mischenko, M., Pyshchulina, O., Shnyrkov, O., & Stukalenko, I. (2023). Strategic partners of Ukraine (realities and priorities in war). *National Security and Defence*. #3-4. https://razumkov.org.ua/images/2023/10/04/NSD193-194_2022_eng.pdf

Міністерство оборони України. (2026). Рік столітнього партнерства між Великобританією та Україною: як угода зміцнює безпеку України. <https://mod.gov.ua/en/news/one-year-of-the-uk-ukraine-one-hundred-year-partnership-how-the-agreement-strengthens-ukraine-s-security>

Максим ТКАЧ

студент Інституту гуманітарних наук,

Національний університет

«Одеська політехніка», Україна

Науковий керівник – к.політ. н., доц. Валентина БАБІНА

УКРАЇНА ЯК КАТАЛІЗАТОР ЗМІН У ПОЛІТИЦІ ЗАХІДНИХ АЛЬЯНСІВ: ПОЗИЦІЯ США У 2014–2025 РР.

З 2014 року агресія Росії проти України змінила сучасну систему міжнародної безпеки. У 2022 році повне вторгнення Росії змінило стратегію західних країн щодо колективної оборони, стримування та міжнародного співробітництва. У таких обставинах Україна стала важливою частиною об'єднання західних союзників, особливо НАТО. Сполучені Штати Америки відіграють важливу роль у цьому процесі, оскільки вони є головним координатором міжнародної підтримки України та основним гарантом трансатлантичної безпеки. Метою дослідження є вивчення впливу російської агресії проти України на зміну політики західних альянсів і ролі Сполучених Штатів у процесі їх консолідації протягом 2014–2025 років.

У 2014 році анексія Криму та початок збройного конфлікту на сході України поставили під загрозу європейську систему безпеки. Дії Росії показали, що вона готова використовувати військову силу, щоб досягти своїх зовнішньополітичних цілей, що змусило західні країни задуматися про те, як вони гарантують стабільність в Європі. Сполучені Штати Америки, Європейський Союз і інші країни висловили свою підтримку суверенітету та територіальної цілісності України, а також запровадили санкції проти Росії. Згодом НАТО збільшило свою присутність на східному фланзі, проводячи більше навчань і оборонних заходів у Центральній і Східній Європі. Політика західних альянсів поступово змінилася після подій 2014 року. У відносинах між Сполученими Штатами, НАТО та Росією українське питання відіграло важливу роль, а головним напрямком діяльності Альянсу знову стала політика стримування. Таким чином, Захід переосмислив свої пріоритети щодо безпеки завдяки російській агресії проти України, що призвело до подальшої згуртованості союзників.

Після початку російської агресії у 2014 році Україна поступово стала важливою частиною зовнішньополітичної політики США. Політика Вашингтона полягала в тому, щоб захистити суверенітет і територіальну цілісність України, а також запобігти подальшій експансії Росії. Санкції на Росію, дипломатична підтримка України та надання фінансової та військово-технічної допомоги стали основними інструментами американської політики під час адміністрації Барака Обами. Побоюючись подальшої ескалації конфлікту, Сполучені Штати утримувалися від постачання летального озброєння.

Під час президентства Дональда Трампа відбулися значні зміни. Рішення про передачу Україні летальної зброї, зокрема протитанкових ракетних комплексів Javelin, було прийнято в 2017 році. Цей крок продемонстрував підтримку США Україною та визнання її значення для регіональної безпеки. Адміністрація Джо Байдена, яка розпочала свою роботу у 2021 році, прагнула розширити стратегічне партнерство з Україною. Наприкінці 2021 року Сполучені Штати почали посилювати дипломатичні зусилля та надавати більше безпекової допомоги через збільшення військової активності Росії поблизу українських кордонів. Таким чином, американська політика щодо України змінилася від обмеженої підтримки в 2014–2021 роках до довгострокового стратегічного партнерства. Це створило важливу основу для об'єднання західних союзників після початку повномасштабної війни.

Тотальне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року стало переломним моментом для європейської системи безпеки та діяльності західних альянсів. Новий етап війни вимагав від США та їхніх союзників швидких і скоординованих дій, якщо підтримка України після 2014 року була переважно стримувальною. Сполучені Штати створили міжнародну коаліцію, щоб допомогти Україні. Вашингтон розпочав надання значної військової, фінансової та гуманітарної допомоги, а також координував дії своїх союзників щодо посилення санкційного тиску на Росію. Контактний формат з питань оборони України, також відомий як «Рамштайн», об'єднав десятки держав заради підтримки обороноздатності України. Цей формат був важливим інструментом для цієї комунікації.

У результаті агресії Росії Північноатлантичний альянс став більш єдиним. Країни-члени НАТО збільшили свої витрати на оборону, збільшили свою військову присутність на східному фланзі та посилили співпрацю у сфері колективної безпеки. Крім того, війна в Україні значною мірою вплинула на вступ Фінляндії до НАТО та Швеції до Альянсу, що значно змінило безпеку в Північній Європі. У нових обставинах Україна стала важливою частиною європейської безпеки та союзником західних союзників. Незважаючи на те, що Україна протистояла російській агресії, це викликало переосмислення ролі НАТО,

зміцнення єдності між Сполученими Штатами та переосмислення західних альянсів щодо сучасних викликів міжнародної безпеки.

Сполучені Штати Америки залишалися ключовим учасником процесу консолідації західних союзників щодо підтримки України з 2014 по 2025 рік. Американська влада значною мірою забезпечила координацію політичних, економічних і військових заходів для протидії російській агресії. Американська підтримка України виходить за межі двостороннього співробітництва та є важливою частиною ширшої стратегії зміцнення трансатлантичної єдності. Вашингтон значною мірою сприяв узгодженню політики санкцій, наданню військової допомоги та створенню нових форм безпекового співробітництва між союзниками. Як наслідок, Україна не лише отримала міжнародну підтримку, але й стала важливою частиною зміцнення західних альянсів і їх адаптації до поточних викликів. Таким чином, позиція Сполучених Штатів стала ключовою для того, як Захід відповідав на російську агресію та змінив європейську систему безпеки.

Отже, російська агресія проти України була одним із основних факторів, які змінили політику західних альянсів у двадцять першому столітті. У 2014 році почалося переосмислення безпекових пріоритетів США та їхніх союзників, і повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році значно прискорило це переосмислення. Україна тепер має вирішальне значення для зміцнення західної спільноти та трансатлантичної єдності. Дослідження показало, що політика Сполучених Штатів щодо України змінилася з 2014 по 2025 рік, переходячи від основної дипломатичної та санкційної підтримки до значної військової, фінансової та політичної допомоги. У той же час американське лідерство стало ключовим фактором, який допоміг західним союзникам співпрацювати, щоб протистояти російській агресії.

Таким чином, Україна отримала як міжнародну допомогу, так і зміну політики західних альянсів. Підвищення системи європейської безпеки значною мірою залежатиме від результатів російсько-української війни, а також від того, наскільки Сполучені Штати та їхні союзники залишаться єдиними щодо підтримки України та стримування агресивної політики Росії.

Список використаних джерел

- NATO. (2022). NATO 2022 Strategic Concept. <https://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/publications-and-reports/strategic-concepts/2022/290622-strategic-concept.pdf>
- NATO. (2023). Vilnius Summit Communiqué. Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Vilnius. <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2023/07/11/vilnius-summit-communicue?selectedLocale=>

- NATO. (2024). Washington Summit Declaration issued by the NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council. <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2024/07/10/washington-summit-declaration?selectedLocale=>
- Sloan, S. R. (2005). NATO, the European Union, and the Atlantic Community. The Transatlantic Bargain Challenged, 2nd Edition. https://library.kpi.kharkov.ua/files/new_postupleniya/euatac.pdf

Вадим ФЕДОРЧУК

студент кафедри міжнародних відносин
і зовнішньої політики

Донецького національного університету
імені Василя Стуса, Україна

Науковий керівник – к.і.н., доц. Юрій ТЕМІРОВ

ЄВРОСКЕПТИЦИЗМ ЯК ВИКЛИК ЄВРОПЕЙСЬКІЙ БЕЗПЕЦІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТРАНСАТЛАНТИЧНИХ ВІДНОСИН

Після початку повномасштабної російської агресії проти України у лютому 2022 року Європа постала перед найбільшою безпековою загрозою з часів Холодної війни. Складності додає посилення невизначеності щодо майбутньої конфігурації трансатлантичної системи колективної безпеки, яка тривалий час була головною запорукою безпеки Європи. Повернення до влади Дональда Трампа поставило під питання надійність США як головного гаранта безпеки континенту. У новій стратегії національної безпеки адміністрація Трампа визначила одним з пріоритетів прийняття європейськими державами основної відповідальності за власну оборону (The White House, 2025). Це прямо посилює значення внутрішньої єдності Європейського Союзу як чинника стабільності. У цих умовах посилення євроскептичних настроїв створює додаткові ризики для вироблення спільної безпекової політики, що потребує рішучих та швидких дій.

Метою дослідження є виявлення особливостей впливу євроскептичних наративів на безпеку Європейського Союзу. Політика держав ЄС щодо інтеграції України була взята як основний приклад з огляду на те, що саме включення нашої держави може значно посилити оборонний потенціал Союзу.

Євроскептицизм як явище визначається передусім через опозицію до наднаціональної складової інтеграції, однак його конкретний вплив на стабільність ЄС залежить від форми та рівня прояву. Згідно з класичною типологією, «жорсткий» євроскептицизм передбачає принципове заперечення членства в ЄС, тоді як «м'який» зводиться до критики окремих політик без відкидання інтеграції як такої (Taggart & Szczerbiak, 2002, p. 25). Саме останній

різновид є найбільш поширеним у сучасних державах-членах і водночас найбільш небезпечним з точки зору єдності: він не руйнує Союз відкрито, але систематично підриває консенсус щодо конкретних рішень.

В цьому контексті такі надважливі питання як розширення дедалі частіше стають об'єктом внутрішньополітичної мобілізації, в результаті чого наднаціональні рішення перетворюються на заручників внутрішньої електоральної конкуренції. Водночас варто розмежовувати євроскептицизм і спротив розширенню як самостійні, хоча й пов'язані явища: негативне ставлення до вступу нових членів може мати суто прагматичні мотиви - зокрема, побоювання щодо перерозподілу структурних фондів та зниження частки дотацій для нинішніх отримувачів. Тим не менш євроскептичне середовище виступає підсилювачем такої позиції: там, де загальна недовіра до наднаціональних інституцій вже сформована, бюджетні застереження легко трансформуються в інструмент системного блокування. Паралельно, для низки політичних акторів тема військової допомоги та санкцій стала не питанням безпекової стратегії, а інструментом мобілізації незадоволених виборців.

Найбільш показовим прикладом інституційного блокування, зумовленого євроскептичними настроями, була позиція Угорщини щодо вступу України до ЄС за правління Віктора Орбана. З липня 2024 року Будапешт систематично використовував право вето для гальмування переговорного процесу, заблокувавши відкриття першого переговорного кластеру попри те, що Єврокомісія констатувала відсутність об'єктивних підстав для відмови (Liboreiro, 2025). У грудні 2025 року ця позиція унеможливила прийняття загальноєвропейських висновків щодо розширення, надіславши, «хибний сигнал» країнам-кандидатам (The New, 2025). Показово, що подібну тактику подекуди застосовує і Словаччина на чолі з прем'єр-міністром Фіцо, який, на відміну від більшості колег, відмовився від надання Україні військової допомоги і приєднувався до блокування пакетів санкцій (Fella, 2026). Таким чином, правило консенсусу, покликане забезпечити легітимність рішень ЄС, перетворюється на інструмент асиметричного тиску з боку окремих держав-членів, чії внутрішньополітичні мотиви суперечать колективним безпековим інтересам.

Разом з тим, загальноєвропейська громадська думка демонструє значно вищий рівень солідарності, ніж можна було б очікувати, зважаючи на риторику євроскептичних партій. Згідно зі Стандартним Євробарометром осені 2025 року, 77% громадян ЄС підтримують збереження допомоги Україні до досягнення справедливого миру, а 81% виступають на підтримку спільної оборонної та безпекової політики (European Parliament, 2025). Щодо розширення опитування зафіксувало підтримку вступу України до ЄС на рівні 52%, причому вона є найвищою серед усіх країн-кандидатів (European Commission, 2025). Ці дані свідчать про існування суттєвого розриву між позицією євроскептичних урядів і налаштуваннями їхніх виборців, що відкриває простір для проєвропейської мобілізації. Водночас тривожним є факт зниження довіри до ЄС у деяких країнах

саме на тлі дискусій про обтяжливість витрат на підтримку України, що може слугувати живильним середовищем для популістських наративів (Dyvik, 2025).

В умовах послаблення трансатлантичних гарантій безпеки ЄС вжив безпрецедентних заходів для зміцнення власного оборонного потенціалу. У березні 2025 року Єврокомісія представила план ReArm Europe / Readiness 2030, що передбачає мобілізацію до 800 мільярдів євро додаткових інвестицій у сфері оборони до 2030 року (European Council, 2025). Водночас на Гаазькому саміті НАТО у червні 2025 року держави-члени погодились підвищити витрати на оборону до 5% ВВП до 2035 року. Ці рішення засвідчують, що трансатлантична невизначеність парадоксально стимулює військову консолідацію Європи. Проте саме тут євроскептицизм виявляє свою найбільшу деструктивну роль: аргументи про надмірну вартість перебудови оборонної архітектури та допомоги Україні активно використовуються євроспектиками для підриву суспільної підтримки цих ініціатив.

Відповідно можна виокремити кілька ключових механізмів, через які євроскептицизм впливає на безпеку ЄС. По-перше, він уповільнює прийняття рішень через інституційне блокування, особливо в питаннях, що вимагають консенсусу. По-друге, сприяє фрагментації зовнішньополітичних позицій, підриваючи єдність сигналу, який ЄС надсилає зовнішнім акторам. По-третє, перешкоджає реалізації потенціалу розширення як інструменту зміцнення безпеки: вступ України, яка вже довела здатність протистояти повномасштабній агресії, міг би якісно змінити оборонний профіль Союзу. По-четверте, євроскептичний наратив у сфері оборонних витрат ускладнює формування стійкого суспільного консенсусу навколо підвищення оборонних бюджетів.

Принципово важливим є розуміння того, що євроскептичні наративи не формуються виключно з внутрішніх причин - вони цілеспрямовано посилюються зовнішніми акторами, насамперед росією. Підтримка євроскептичних і правопопулістських партій є невід'ємною складовою російської стратегії гібридного впливу, спрямованої на підрив єдності ЄС зсередини. Задokumentованим прикладом є мережа «Voice of Europe» - прокремлівське медіа, виявлене чеськими спецслужбами у березні 2024 року, яке здійснювало виплати правим і євроскептичним депутатам Європейського парламенту з Франції, Німеччини, Бельгії, Нідерландів, Угорщини та Польщі в обмін на поширення антиукраїнських наративів (Torres, 2026). У травні 2024 року Рада ЄС призупинила мовлення цього ресурсу поряд із рядом інших російських державних медіа (Alliance For Securing Democracy, 2024). Паралельно цій операції російські спецслужби проводили масштабну кампанію з інформаційних маніпуляцій «Doppelganger» націлену на посилення антиєвропейських та антиукраїнських наративів напередодні виборів до Європейського парламенту 2024 року, сприяючи зростанню представництва проросійських сил у ньому (EUvsDisinfo, 2024). Таким чином, Росія виступає не лише як головна зовнішня безпекова загроза для ЄС, але й як активний архітектор внутрішньої дезінтеграції Союзу: вона одночасно провокує потребу в консолідованій безпековій відповіді

і цілеспрямовано підриває здатність ЄС таку відповідь сформувавши. Це робить боротьбу з гібридним впливом невіддільною від порядку денного зміцнення безпеки ЄС і перетворює стійкість до дезінформації на стратегічний пріоритет нарівні з нарощуванням оборонних витрат.

Таким чином, євроскептицизм у сучасному його прояві становить системний виклик для безпеки ЄС не стільки через ускладнення подальшої інтеграції, а через здатність блокувати або уповільнювати критично важливі безпекові рішення в умовах, коли часовий фактор набуває стратегічного значення. Трансформація трансатлантичних відносин за другого президентства Трампа посилює цю вразливість, оскільки компенсація американського відходу вимагає безпрецедентного рівня внутрішньоєвропейської координації. Подолання цього виклику потребує як інституційних реформ - зокрема перегляду механізму консенсусу в питаннях зовнішньої політики та безпеки - так і активної комунікаційної стратегії, спрямованої на роз'яснення громадянам зв'язку між безпекою, розширенням і процвітаням ЄС.

Список використаних джерел

- Alliance For Securing Democracy. (2024). Voice of Europe 2024: Russian-backed media outlet bribes European politicians. Retrieved from <https://securingdemocracy.gmfus.org/incident/voice-of-europe-2024-russian-backed-media-outlet-bribes-european-politicians/>
- Dyvik, E. (2025). Euroscepticism. Statista. Retrieved from <https://www.statista.com/topics/10425/euroscepticism/>
- European Commission. (2025). Special Eurobarometer. Attitudes towards EU enlargement. EU NeighboursEast. https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2025/09/attitudes-towards-eu-enlargement_sp564_report_v6.pdf
- European Council. (2025). European defence readiness. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/european-defence-readiness/>
- European Parliament. (2025). Plenary Insights – October II 2025. <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/en/be-heard/eurobarometer/plenary-insights-october-ii-2025>
- EUvsDisinfo. (2024). Doppelganger Strikes Back: Unveiling FIMI Activities Targeting European Parliament Elections. Retrieved from <https://euvdisinfo.eu/doppelganger-strikes-back-unveiling-fimi-activities-targeting-european-parliament-elections/>
- Fella, S. (2026). Changing positions on the EU and Ukraine in central Europe. *House of Commons Library*. <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-10616/>
- Taggart, P., & Szczerbiak, A. (2002). Europeanisation, euroscepticism and party systems: Party-based euroscepticism in the candidate states of Central and

- Eastern Europe. *Perspectives on European Politics and Society*. 3(1), 23–41. DOI: 10.1080/15705850208438827
- The New Union Post. (2025). The EU failed to adopt its 2025 enlargement conclusions. Retrieved from <https://newunionpost.eu/2025/12/16/eu-enlargement-conclusions-2025-hungary/>
- The White House. (2025). Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/12/2025-National-Security-Strategy.pdf>
- Torres, A. (2026). Russia's Strategic Corruption: Targeting European Politics. *George W. Bush Presidential Center*. <https://www.bushcenter.org/publications/targeting-european-politics>

Вероніка КОСТЮКОВА,
студентка кафедри політології
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова, Україна
Науковий керівник – к. політ. н., доц. Наталія КАДУК

ЧОРНОМОРСЬКИЙ ВЕКТОР БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНІСТЬ ІДЕЙ ЮРІЯ ЛИПИ У ХХІ СТОЛІТТІ

Чорноморська доктрина Юрія Липи є прикладом стратегічного геополітичного передбачення, яке формується на підґрунті аналізу історії різних країн. Він зазначає про важливість Чорноморського простору, порівнюючи його з фортецею та зазначає про стратегічно важливі «брами», такі як: Західна – ложе Дунаю, Східна – давня Каспійська брама римлян та Південна – протока Босфор із Дарданеллами. (Липа, 2007, с. 13) В свою чергу провідне місце Ю. Липа відводить Україні, називаючи її склепінням, тобто всеобіймаючою частиною великого Чорноморського простору. Осередком та джерелом морської незалежності України вважає півострів Тавриду. А Білорусь висуває ключем склепіння, який є межею недопущення спільного кордону між балтійським і фіно-уральським експансійним осередком та захистом українських земель від розподілу і шматування (Липа, 2007, с. 18). Головними вартовими України є Дністер – на заході та Дон – на сході. Якщо ці дві річки будуть під егідою України, то чорноморських простір буде у цілковитій безпеці, проте якщо це не буде контролюватися – то про стратегічну безпеку можна забути. Кавказ на думку Ю. Липи є запорукою панування України на півдні, а вона в свою чергу є визволительською вільного Кавказу від Ірану, Турції та росії. У функціонуванні Чорноморського простору відіграють важливу роль велика частка країн та регіонів: Підкавказзя та Кавказ, Туреччина, Іран, Греція, Албанія, Румунія, Болгарія та ін. вони повинні укласти союз Чорноморських держав, який передбачає спільний економічний та політичний інтерес (Липа, 2007, с. 97), тобто країни мають

підтримувати дружні стосунки для процвітання цього простору. Проте саме Україна має на меті об'єднати ці країни, висуваючи свою протекцію.

Сьогодні можна провести паралель з передбаченням Ю. Липи і станом, який має Україна сьогодні. Він писав, що Підкавказзя, Кавказ та Україна з Доном понесуть тяжкі жертви за відділ від советів (Липа, 2007, с. 93). Що ми і побачили в обличчі росії, як послідовувачки советщини. У 2014 році, коли ми остаточно позбулися проросійського впливу на підґрунті Євромайдану та Революції Гідності країна-агресор розпочала свою penetрацію з окупації Криму та східної частини України. В основу геополітичної стратегії росії покладений політичний реалізм, відповідно до якого лише окопування сусідніх держав забезпечує функціонування та панування цієї держави (Баскакова, 2021, с. 19). Гарно демонструє імперське мислення росії бачення Г. Моргентау та Р. Лебоу, які порівнюють держави з живим організмом. Чому агресія почалася саме з цих регіонів? Тому що підстави фізичної оборонності України є в її промислі. А він знаходиться на: Донбасі, Кривому Розі, Керчі (Липа, 2007, с. 40). Тому аби ослабити державу та не дати змоги оборонятися треба вдарити по точкам опертя, тобто промислу, аби було легко вибити з колії.

Все розпочалося з Криму, бо для росії Чорноморський регіон був завжди центром спрямування стратегічних планів (Центр, 2023а), це помітно ще з Кримських війн та як, росії кортіло затвердити свій вплив на тих територіях. Також серед кримського населення вдало поширювався наратив про вічну єдність з російським народом (Центр, 2023b), бо російське ІПСО працювало задовго до фізичного вторгнення. Таврида містила в собі не лише основний потенціал розвитку економічного сектору: Керченська металургія та Севастопольське кораблебудування, але й стратегічно-важливу місію, оскільки без володіння Кримом Україна втрачала не лише могутність, але й під загрозу падала вже й самостійність держави (Липа, 2007, с. 104). Володіння Тавридою відкриває шлях росії, практично, до повного контролю на Чорному морі, це перетворило півострів на плацдарм викачки ресурсів та базування військового потенціалу для майбутньої агресії.

Оскільки росії вдалося легко окупувати Крим, то актори активно поширили свою агресію на Схід. Із новою силою захопивши Донеччину та Луганщину (АЗОВ, 2025). Ю. Липа писав, що Донбас містить в собі вугілля та руду, що є стратегічно важливим для України. Дон органічно має належати Україні, оскільки виступає захисником Донецького басейну та обороняє середню Україну, північ та схід (Липа, 2007, ст. 27). Тож не маючи цього щита росія легко вторглася на землі Донбасу у 2014 році, бо ця територія розглядалася крізь призму їхньої пропаганди, як частина «руського міра» (Нашивочніков, 2022, с. 8). Східні регіони для країни-агресора мають теж стратегічну вагу, оскільки стають рубіжем між росією та Україною. Утворюється так звана периферія, яка забезпечує зручне розташування військ країни-агресора, що стало помітним у 2022 році, коли розпочалося повномасштабне вторгнення.

Ідеї Ю. Липи досі мають вагу у розвитку геополітичного та стратегічного орієнтування України. Москва постійно впроваджувала колоніальну політику щодо українських земель. Це помітно впродовж всієї строкатої історії нашої держави. Терени України постійно ставали ареною кривавих баталій росії, були лиш зручним ресурсом для розширення експансії. Тому Україна повинна звільнитися від цього гніту та встановити панування у Чорноморському регіоні, витіснивши росію. Це є стимулом для деокупації наших територій та відновлення справедливості. Українці є нацією, який об'єднає всі чорноморські країни (Липа, 2007, с. 148) боротиметься за моральні цінності, свою та всезагальну свободу.

Список використаних джерел

- АЗОВ.ONE. (13 лютого 2025 року). «Агресія росії проти України». Retrieved 02.06.2026 from <https://azov.one/blog/war-in-ukraine/russian-aggression-against-ukraine>
- Баскакова, А. (2021, 2 березня). Окупація Кримського півострова та російсько-українське збройне протистояння на сході України. *Науковий журнал «Політикус»*. (2). 19-25. https://politicus.od.ua/2_2021/3.pdf
- Липа, Ю. (2007). Всеукраїнська трилогія. *Київ: МАУП*, 2007. Т.2. Чорноморська доктрина. Чорноморський простір. Розподіл Росії.
- Нашивочников, О. (2022) Причини виникнення сепаратистських рухів на донбасі у 2014 році. *Воєнно-історичний вісник*. (1(43)). 1-14. <https://viv.nuou.org.ua/article/view/258309/255116>
- Центр протидії дезінформації. (2023a). Історія повзучої анексії Криму: 1992-2003 рр. Retrieved 02.06.2026 from <https://cpd.gov.ua/articles/istoriya-povzuchoyi-aneksiyi-krymu-1992-2003-roky/>
- Центр протидії дезінформації. (2023b). Історія повзучої анексії Криму: 2004-2010 рр. Retrieved 02.06.2026 from <https://cpd.gov.ua/articles/istoriya-povzuchoyi-aneksiyi-krymu-2004-2010-roky/>

Анастасія БЄЛІЧЕНКО,

студентка кафедри міжнародних відносин і аудиту

НТУ «Дніпровська політехніка», Україна

Науковий керівник - к.і.н., доц. Олександра ДВУРЕЧЕНСЬКА

СТАВЛЕННЯ ГРОМАДЯН ЄС ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 р. стало викликом не тільки для України як держави, а й випробуванням для

всього ЄС, заснованого на принципах суверенітету, поваги до міжнародного права та територіальної цілісності держав. Після початку повномасштабного вторгнення Україна почала сприйматися як держава, від стійкості якої залежить не лише її безпека, а й стабільність європейського простору. І через це громадська думка держав-членів Європейського Союзу має велике значення через її вплив на позиції національних урядів, надання фінансової, гуманітарної та військової допомоги, а також на довгострокові стратегії Євросоюзу щодо України.

Європейська інтеграція України після 24 лютого 2022 р. більше не є питанням лише технічного виконання критеріїв членства, а стає частиною ширшої дискусії, пов'язаної з безпекою Європи, політичною єдністю, стратегічною автономією та здатністю протистояти агресії. І якщо раніше членство України в Євросоюзі розглядалося як віддалена перспектива, то після надання Україні статусу кандидата це стало елементом порядку денного Європейського Союзу. Водночас підтримка громадян Євросоюзу не є сталою або автоматичною, оскільки вона залежить від кількох факторів, таких як безпекова ситуація, економічні очікування, політичні настрої в державах-членах, а також ефективність комунікації європейських інституцій.

З 2022 р. ставлення громадян Європейського Союзу до європейської інтеграції України зазнало значних змін, що підтверджується результатами офіційних опитувань Eurobarometer. У 2022–2026 р. офіційні дані показували стійку, хоча поступово більш обережну позицію щодо підтримки євроінтеграції України. У травні 2022 р. 66% громадян ЄС підтримували вступ України до Євросоюзу, коли Україна буде готовою до цього, а 71% вважали Україну вже частиною Європейського Союзу (European, 2022). У 2023 р. за даними Standard Eurobarometer 100, 61% європейців схвалювали надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС (European, 2023). У 2024 р. цей показник був приблизно на рівні 60%, тобто 6 із 10 громадян ЄС підтримували кандидатський статус України (European, 2024). У 2026 р. згідно зі Standard Eurobarometer 105, 57% громадян ЄС схвалювали надання Україні статусу кандидата, а 76% погоджувалися, що ЄС має продовжувати підтримувати Україну задля досягнення справедливого й тривалого миру (European, 2026 p.)

У 2023 р. ставлення громадян Європейського Союзу поступово перейшло від емоційного до більш прагматичного. Підтримка України залишалася значною, однак дедалі частіше з'являлося занепокоєння щодо можливих наслідків майбутнього розширення: впливу на бюджет, аграрний ринок, міграційні процеси, боротьбу з корупцією, верховенство права та інституційну готовність Європейського Союзу до прийняття у свої лави великої держави, яка наразі перебуває в стані війни. Також важливо зазначити, що підтримка України не є однаковою в усіх країнах Євросоюзу. Опитування показали, що найвища підтримка була в Данії – 50% опитаних, а також в Польщі, де відсоток складав 47%, тоді як в Австрії 52% респондентів були проти вступу України до Євросоюзу (The Guardian, 2023) І така різниця пояснюється не лише політичними

цінностями, а й географічною близькістю до війни, історичним досвідом відносин з Росією, економічними інтересами, а також внутрішньополітичними дискусіями в окремих країнах.

У 2024–2025 роках громадська підтримка євроінтеграції України зберіглася, але насправді стала більш умовною: більшість громадян не заперечує проти вступу України до ЄС, проте пов'язують його з виконанням таких умов, як продовження реформ, боротьба з корупцією, незалежність судової системи, відповідність критеріям членства, а також здатністю України інтегруватися в економічний та правовий простір Європейського Союзу.

Показовим є результат Eurobarometer «Attitudes towards EU enlargement» 2025 р., за яким 56% громадян ЄС підтримували подальше розширення Євросоюзу, а Україна стала найбільш підтримуваною країною-кандидатом (European, 2025 р.). Це свідчить, що ставлення до України формується не лише через симпатію, а й через поєднання соціальної солідарності, безпекових страхів, економічних очікувань, політичної довіри, а також рівня інформованості. Для України ж це означає те, що збереження позитивного ставлення потребує не лише виконання реформ, але й активної комунікації з європейським суспільством, наприклад, розповідати про її безпековий досвід у стримуванні країни-агресора, потенціал у сфері оборонної промисловості, енергетики, аграрного сектору та цифровізації. І саме така комунікація може посилити сприйняття України як необхідної частини європейського простору.

Одним із викликів вважається так звана «втомленість від війни». Тривалий характер російсько-української війни поступово впливає на настрої громадян ЄС, особливо в тих країнах, де суспільство менше відчуває безпосередню загрозу з боку Росії. Також важливим викликом є економічний фактор. Україна є великою державою з потужним аграрним сектором та значною територією, і це може викликати побоювання, що майбутнє членство України може вимагати значного фінансування з бюджету ЄС. Дослідження Bruegel щодо довгострокових наслідків членства України в ЄС показує, що вступ України буде матиме не лише політичне, але ще й суттєве економічне значення для самого Європейського Союзу, і тому громадяни ЄС можуть підтримувати Україну як морально так і політично, проте водночас застережливо ставитися до того, як саме членство України вплине на фінансову рівновагу всередині ЄС. Таким чином, основні виклики підтримки європейської інтеграції пов'язані з поєднанням безпекових, інституційних, інформаційних та економічних чинників.

Перспективи підтримки європейської інтеграції України серед громадян ЄС залежать від того, наскільки Україна та інституції ЄС переконують їх у стратегічній важливості майбутнього членства України в ЄС. Однією з головних перспектив є переосмислення України як безпекового активу для Європи. Війна показала, що Україна має унікальний досвід протидії сучасним формам агресії: військовій силі, ракетним атакам, кібератакам, інформаційним операціям, енергетичному шантажу та гібридним загрозам. Цей досвід може бути корисним

не лише для України, а й для всієї європейської системи безпеки. Україна є ключовим чинником стримування Росії в Європі, і тому майбутнє членство України в ЄС може зміцнити не лише Союз, а й співпрацю між ЄС і НАТО, оскільки безпека Європи сьогодні дедалі більше залежить від здатності демократичних держав діяти спільно. Перспективи ставлення громадян ЄС до європейської інтеграції України можна оцінити як загалом позитивні, але не гарантовані.

Отже, у 2022–2026 роках ставлення громадян Європейського Союзу до євроінтеграції України змінилося від емоційної солідарності до більш прагматичної та умовної підтримки. Європейське суспільство загалом зберегло позитивне ставлення до України, проте тепер дедалі частіше пов'язує її з виконанням критеріїв вступу, продовженням реформ, боротьбою з корупцією, зміцненням верховенства права та готовністю самого ЄС до нового етапу розширення та неминучих внутрішніх змін, проте це потребує постійного зміцнення через довіру суспільства, результати та зрозумілу політичну аргументацію. Це свідчить, що громадська думка в ЄС не є фіксованою або безумовною: її формують хід війни, внутрішній стан справ в Україні, економічні очікування громадян країн-членів, політична комунікація та рівень довіри до європейських інституцій. Отже, ставлення громадян ЄС до інтеграції України у 2022–2026 рр. демонструє поєднання солідарності, обережності та стратегічного інтересу. Підтримка України залишається значною, однак її подальше збереження залежить від здатності України та ЄС пояснити суспільству, що майбутнє членство України є не лише питанням безпеки, а й важливою умовою формування нової системи європейської та трансатлантичної безпеки і повинна розглядатися як довгостроковий політичний та безпековий проєкт, від успішності якого залежить не лише майбутнє України, а й стабільність Європи загалом.

Список використаних джерел

- Buras, P., Morina, E. (2023). Catch-27: The contradictory thinking about enlargement in the EU. *European Council on Foreign Relations*. <https://ecfr.eu/publication/catch-27-the-contradictory-thinking-about-enlargement-in-the-eu/>
- Darvas, Z., Dabrowski, M., Grabbe, H., Léry Moffat, L., Sapir, A., & Zachmann, G. (2024). Ukraine's path to European Union membership and its long-term implications. *Bruegel Policy Brief*. 05/2024. <https://www.bruegel.org/policy-brief/ukraines-path-european-union-membership-and-its-long-term-implications>
- European Union. (2022). Eurobarometer: EU's response to the war in Ukraine. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_2784

- European Union. (2023). Standard Eurobarometer 100 – Autumn 2023. Retrieved from <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3053>
- European Union. (2024). Standard Eurobarometer 102 – Autumn 2024. Retrieved from <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3215>
- European Union. (2025a). Attitudes towards EU enlargement: Special Eurobarometer 564. Retrieved from <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3413>
- European Union. (2025b). New Eurobarometer survey on EU enlargement: Ukraine the most favoured for accession. EU Neighbours East. Retrieved from <https://euneighbourseast.eu/news/latest-news/new-eurobarometer-survey-on-eu-enlargement-ukraine-the-most-favoured-for-accession/>
- European Union. (2026). Standard Eurobarometer 105 – Spring 2026. Retrieved from <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3613>
- Henley, J. (2023, December 12). Europeans open to Ukraine joining EU, survey shows before key summit. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/world/2023/dec/12/europeans-open-to-ukraine-joining-eu-survey-shows-before-key-summit>

Катерина РИНДИК

студентка спеціальності міжнародні відносини
Вищої школи підприємництва
і адміністрації в Любліні (WSPA), Польща
Науковий керівник – PhD Ярослав КІТ

ГАРАНТІЇ БЕЗПЕКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ДО ВСТУПУ В НАТО: ДВОСТОРОННІ УГОДИ ЯК ТИМЧАСОВА АЛЬТЕРНАТИВА ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ

Повномасштабна та неспровокована агресія Російської Федерації проти України кардинально деконструювала існуючу архітектуру європейської та глобальної безпеки, продемонструвавши повну неспроможність діючих міжнародно-правових інститутів запобігати масштабним міждержавним конфліктам. У цих реаліях стратегічним, ціннісним та законодавчо закріпленим вектором розвитку України залишається набуття повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору. Тільки колективна оборона в межах статті п'ятої Вашингтонського договору здатна забезпечити довгостроковий суверенітет та територіальну цілісність держави. Проте очевидна політична та безпекова складність миттєвого вступу України до Альянсу в умовах триваючої гарячої фази конфлікту змушує українську дипломатію та її західних партнерів шукати принципово нові, адаптивні та дієві формати безпекового забезпечення. Метою цих розширених тез є комплексний аналіз сутності, потенціалу та

юридичної природи двосторонніх безпекових угод як перехідного механізму та інституційної реальності на шляху до євроатлантичної інтеграції.

Концептуальний генезис нинішньої системи безпекових зобов'язань бере свій початок із розробки проєкту «Київського безпекового договору» у вересні дві тисячі двадцятого другого року міжнародною робочою групою під керівництвом Андрія Єрмака та Андерса Фог Расмуссена. Запропонована ними філософія передбачала відхід від парадигми пасивних очікувань на користь створення системи багаторічних, юридично зобов'язуючих угод із державами-гарантами (The Kyiv, 2022). Цей концепт отримав практичне політичне втілення під час Вільнюського саміту НАТО у липні дві тисячі двадцятого третього року, де лідери країн «Групи семи» підписали Спільну декларацію про підтримку України (G7 Leaders, 2023). Цей документ створив універсальну міжнародну рамку, яка дозволила кожній окремій державі розпочати сепаратні трекові переговори та формалізувати свої довгострокові зобов'язання перед Києвом у вигляді конкретних нормативно-правових актів.

Системний аналіз уже укладених двосторонніх угод, зокрема з Великою Британією (Угода, 2024), Німеччиною, Францією, Данією, Канадою, Нідерландами та Сполученими Штатами Америки, дозволяє констатувати їхній глибокий якісний розрив із колишніми політичними деклараціями типу Будапештського меморандуму дві тисячі дев'яносто четвертого року. Новітні договори є деталізованими прагматичними документами, що фіксують чітко окреслені параметри співробітництва у військово-технічній, фінансовій та промисловій сферах. Угоди чітко визначають фіксовані обсяги щорічної фінансової допомоги на сектор оборони, регламентують графіки постачання сучасних видів озброєнь, а також передбачають масштабні програми підготовки та тренування українських військовослужбовців за стандартами НАТО. Більше того, критично важливим елементом є акцент на синергії оборонно-промислових комплексів, що включає локалізацію виробництва західної техніки на території України, спільні науково-дослідні розробки та трансфер високих технологій. Окремим наріжним каменем цих документів виступає пункт про запуск механізму екстрених двосторонніх консультацій протягом двадцяти чотирьох годин у разі повторення збройного нападу в майбутньому для оперативного визначення обсягів військової та економічної допомоги.

У межах академічного та міжнародно-правового дискурсу ключове аналітичне питання полягає у розмежуванні дефініцій «гарантії безпеки» та «безпекові зобов'язання». З формально-юридичного погляду підписані договори репрезентують саме безпекові зобов'язання, оскільки вони не містять пунктів про безпосереднє розгортання іноземних військових контингентів або залучення третіх країн до ведення бойових дій на боці України. Зазначений підхід базується на концепції стримування через заперечення, де головна мета полягає у максимальному зміцненні власної обороноздатності України до такого рівня, щоб ціна потенційної агресії стала неприйнятною для ворога. Відтак ці договори не можуть інтерпретуватися як абсолютна та довгострокова альтернатива

колективній обороні НАТО, адже вони не знімають з України першочерговий тягар ведення оборонної війни, а лише забезпечують її необхідним для цього інструментарієм.

Незважаючи на вказані лімітації, функціональне значення двосторонніх угод в умовах сучасної стратегічної невизначеності є колосальним і відображає три ключові аспекти. Насамперед відбувається інституціоналізація зовнішньої підтримки, що виводить фінансову та військову допомогу з площини короткострокових політичних рішень у сферу довгострокової державної стратегії партнерів на найближче десятиліття, мінімізуючи вплив електоральних коливань. Крім того, ці угоди виконують важливу психологічну та стратегічну роль у контр-стримуванні агресора, руйнуючи плани Кремля щодо стратегічного виснаження ресурсів України та розколу західної коаліції. Поряд із цим практичне виконання пунктів угод виступає потужним прискорювачем внутрішньої трансформації українського сектору безпеки, де-факто інтегруючи Україну в євроатлантичний простір через досягнення повної технічної, логістичної та операційної взаємосумісності з силами Альянсу ще до офіційного отримання політичного членства.

Підсумовуючи, можна зробити обґрунтований висновок, що двосторонні безпекові угоди не є штучною чи пасивною альтернативою Північноатлантичному альянсу. Навпаки, вони стали вагомою геополітичною реальністю та незамінним архітектурним елементом перехідного періоду. Виступаючи своєрідним безпековим мостом, ці угоди створюють тривке нормативне та матеріально-технічне підґрунтя для виживання та розвитку держави в умовах війни та майбутньої повоєнної реконструкції. Проте в довгостроковій історичній перспективі стабільний мир на європейському континенті та остаточне нівелювання ревізіоністських амбіцій агресора можуть бути гарантовані виключно через інтеграцію України у повноцінну систему колективної безпеки та отримання нею де-юре статусу члена НАТО.

Список використаних джерел

- G7 Leaders: Joint Declaration of Support for Ukraine. (12 July 2023). European Council. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/07/12/g7-joint-declaration-of-support-for-ukraine/>
- Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії. (2024). Офіційне інтернет-представництво Президента України. <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobotnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-88277>
- The Kyiv Security Compact. International Security Guarantees for Ukraine: Recommendations (2022). Working Group On International Security Guarantees for Ukraine. https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/01/15/89/41fd0ec2d72259a561313370cee1be6e_1663050954.pdf

IV. Геоелекономічні трансформації, критичні залежності та безпекова стійкість

Секція присвячена безпековим наслідкам геоелекономічних трансформацій, у межах яких економічні, енергетичні, міграційні та оборонно-промислові процеси дедалі більше впливають на стійкість держав і союзів. Аналізується, як війна росії проти України, ресурсна конкуренція, залежність від критичних регіонів, зміни міграційної політики та переорієнтація оборонного виробництва формують нові параметри національної, європейської і трансатлантичної безпеки

IV. Geoeconomic Transformations, Critical Dependencies, and Security Resilience

The section focuses on the security implications of geoeconomic transformations, in which economic, energy, migration, and defence-industrial processes increasingly shape the resilience of states and alliances. It examines how Russia's war against Ukraine, resource competition, dependence on critical regions, shifts in migration policy, and the reorientation of defence production are forming new parameters of national, European, and transatlantic security.

Kalina LUBAS

PhD, Lecturer,

Metropolitan University, Katowice, Poland

THE WAR ECONOMY OF UKRAINE – THE FOUNDATION OF ECONOMIC SAFETY TO SURVIVE AND DEFEND AGAINST THE RUSSIAN AGGRESSION

Economy, which is the foundation of economic safety in the overall context of the approach towards the national safety of Ukraine, constitutes the essential support for actions undertaken in order to maintain the country's stability and defensive capabilities. Economic safety, serving as the resultant of factors of economic development in the circumstances of an ongoing armed conflict initiated by Russian aggression, has gained importance, with a particular focus put on the possible limiting factors. Ukraine's efforts to maintain a possibly stable condition of its economy and to implement its basic objectives comprise a necessary factor in countering detrimental external activities that undermine the country's economic capabilities. The said component is crucial for the maintenance and an ongoing supplementation of the

priority defensive potential of Ukraine following the military acts that serve as a security buffer at a global scale.

The economic aspect is one of five key elements of a modern security environment (Buzan & et al., 1998). Russia's aggression against Ukraine in 2022 led to worldwide problems in supply of critical raw materials such as, among others, energy, pharmaceutical products as well as other commodities, the shortage of which generates risks to economic security. The situation in question has resulted in the spreading of adverse consequences for international supply chains, i.e., an increased uncertainty in the scope of global economic policy (OECD, 2025, p. 14). In 2025, the value of export from Ukraine amounted USD 40.5 billion, which is 40% lower than in 2021 that preceded the war. On the other hand, since the beginning of the Russian invasion in 2022, the import has increased. In 2025, it exceeded its pre-war levels, i.e., rising from USD 73 billion in 2021 to USD 85 billion in 2025. With a situation leading to a negative trade balance resulting from the lack of domestic production alternatives under the held war economy, the described tendency may remain unchanged (Matuszak, 2026).

Economic safety is an essential indicator that determines a nation's level of prosperity and its sustainable social, environmental, and economic development (Caldara, Iacoviello, 2022, p. 1194-1225). It reflects the capacity of Ukraine's economic system to countermeasure the threats and dangers in order to achieve stability, sustainable development, and economic growth. At the moment, military operations have put most of Ukrainian regions in the state of emergency or uncertainty, which indicates a critical situation (Kovalska, Zavadzka, 2024, p. 65-66). The main reasons of such a position, constituting the main threat to Ukraine's economic safety, are related to, among others: high unemployment, deficient financial capabilities of companies, higher death rate compared to births, population's low income and spending power, as well as low investment attractiveness. However, in order to eliminate the said issues, the armed conflict must end and then be followed by the development and implementation of post-war economic restoration programs.

Ukraine's functioning under the maintained war economy is concentrated, among others, on areas such as: financial needs, public debt, military expenditures, and the outflow of workers from the domestic market. The priority financial needs, complemented with external financial aid, are allocated to ongoing matters, that is the war. It is of utmost importance and related to creating the so-called "hard" security, with a particular focus put on the economic safety, pursuant to Art. 17 of the Constitution adopted on 28 June 1996 (P. A. Leszczyński., 2014, p. 51).

Ukraine's defense-related expenditures, which absorb most of the existing domestic revenue, generate the need to ensure civil support through external aids, among others, in form of subsidies or low-interest long-term loans. Based on the World Bank's report, the financial needs in the context of rebuilding Ukraine will amount USD 524 billion in the next decade (Talavera, Rosik, 2026). Consequently, Ukraine's public debt has doubled since the beginning of war, i.e., from USD 98 billion at the beginning of 2022 (equal to approx. 49% of the GDP) to USD 213 billion at the

beginning of 2026, which may indicate that the debt has exceeded 100% of the GDP. The costs of repayment and handling of Ukraine's public debt should be considered as a factor detrimental to the country's economic safety. Being indicated in the finance bill for 2026 as the second most important expenditure item right after the country's defensive capabilities will result in a need to plan the budget for the future periods. According to the repayment schedule, an average of approximately USD 15 billion annually will have to be allocated for a period of ten years (Matuszak, 2026).

Ukraine was able to adapt to the war thanks to a combination of factors such as: the country's perseverance, efficient social adaptability, and the received external financial aid. Nevertheless, the severe deficiency in components necessary to maintain the economic level, among others, in form of an efficient labor market, have led to relocation and, consequently, labor scarcity. However, the outflow of domestic workers from Ukraine due to reasons such as drafting and relocation resulted in an influx of workforce in other countries. From the perspective of Poland as a neighboring state, citizens of Ukraine – characterized as war refugees – constitute a fundamental contribution to the Polish labor market with the involvement of foreigners. This has been proven in statistical data which revealed that, at the end of 2025, 857,000 citizens of Ukraine were registered in the Polish Social Insurance Company (ZUS), which corresponded to 67% of all foreigners insured in by the said institution. The significant contribution to the Polish labor market has also been evidenced in data stating that Ukrainian citizens account for approx. 5% of all people insured in Poland (Gazeta Prawna, 2026). This has a key impact on the labor market in Poland and the pace of economic growth. Ukrainian citizens who take up legal employment in Poland pay pension, disability pension and health insurance contributions, which consequently increases the proceeds in the above-mentioned social insurance system. Ukrainian workers who make up for the labor shortage of Polish employees make a significant contribution to GDP growth. According to data of June 2025, Ukrainian citizens generated 2.7% of Poland's GDP in 2024 and their impact in 2025 was assessed as still growing thanks to higher professional activity and increasing number of established companies. For the Polish GDP of approximately PLN 3.7–3.9 billion, it means that Ukrainian citizens working and running businesses in Poland contributed nearly PLN 130–150 billion (Deloitte & UNHCR, 2025 p. 19). From the socio-economic perspective of Poland, further support to Ukraine remains justified since the professional activity of Ukrainian citizens working in Poland helps reduce the labor market shortages and increase the revenues of the social insurance system. Thereby, it reflects the increase in the Gross Domestic Product, generating long-lasting benefits both for Poland and the migrants.

In the context of economic safety, the support of the European Union and its member states remains of key importance for Ukraine's stable public finances. With the aid in the amount of USD 168 billion in form of loans or subsidies, granted so far in the period of 2022–2025, Ukraine was able to finance almost all expenditures unrelated to defense activities. The total amount of yearly installments has increased on a year-by-year basis, reaching USD billion 41.7 in 2024 and USD 52.4 billion in

2025. Ukraine's economy has managed to greatly adapt to wartime circumstances. However, it is undoubtedly dependent on continuous support, which is confirmed by the fact that since 2022 more than half of budget expenditures comprised of defense spending (Matuszak, 2026).

Russian aggression has shaped the economic situation of Ukraine by generating a systemic risk of economic destabilization in the region. Economic safety and its condition have an impact on stability that is dependent on constant support. The aid (not only financial, but also military and institutional) provided by the European Union constitutes the key element that enables Ukraine's secured perseverance (Kłos & Latoszek, 2023, p. 127). The support of EU member states provided to Ukraine is the fundamental component of safety policy, solidifying stability in Eastern Europe. What is more, the said situation alleviates the risk of conflict escalation and contributes to the European Union's role in stabilizing its neighboring regions by ensuring support to maintain Ukraine's resilience.

References

- Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J. (1998). Security: A new framework for analysis. Lynne Rienner Publishers. Retrieved from https://books.google.pl/books?id=j4BGr-Elsp8C&printsec=frontcover&hl=pl&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.
- Caldara, D., Iacoviello, M. (2022). Measuring geopolitical risk. *American Economic Review*, 112(4), 1194–1225. <https://doi.org/10.1257/aer.20191823>
- Deloitte & UNHCR. (2025). Analysis of the impact of refugees from Ukraine on the economy of Poland (2nd ed.). <https://data.unhcr.org/es/documents/details/116621>
- Gazeta Prawna. (2026). Liczba cudzoziemców w ZUS przekroczyła 1,28 mln osób. <https://www.gazetaprawna.pl/praca/artykuly/10634083,liczba-cudzoziemcow-w-zus-przekroczy-la-128-mln-osob.html>
- Kłos, A., Latoszek, E. (2023). The economic security of Ukraine and the European Union in the context of a military crisis. *Studia Europejskie – Studies in European Affairs*, 27(4), 109–132. <https://doi.org/10.33067/SE.4.2023.7>
- Końska, L., Zavadzka, O. (2024). *Półrocznik*, 2 (39). https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_19253_reme_2024_02_003/c/articles-60016614.pdf.pdf
- Leszczyński, P. A. (2014). Bezpieczeństwo narodowe Ukrainy w kontekście jej podstaw konstytucyjnych i położenia geopolitycznego – węzłowe zagadnienia. Retrieved from <https://czasopisma.uph.edu.pl/znadministracja/article/download/2072/1752>
- Matuszak, S. (2026). Względna stabilizacja. Ukraińska gospodarka u progu piątego roku wojny. Ośrodek Studiów Wschodnich. Retrieved from <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2026-03-06/wzgledna-stabilizacja-ukrainska-gospodarka-u-progu-piatego>
- OECD. (2025). Organisation for Economic Co-operation and Development. Economic security in a changing world. OECD Publishing. Retrieved

from https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/09/economic-security-in-a-changing-world_78f3b129/4eac89c7-en.pdf

Talavera, O., Rosik, P. (2026). Bez funduszy zewnętrznych Ukrainie trudno byłoby przetrwać. Obserwator Finansowy. Retrieved from <https://www.obserwatorfinansowy.pl/bez-kategorii/rotator/bez-funduszy-zewnetrznych-ukrainie-byloby-trudno-przetrwac/>

Світлана ФЕДУЛОВА

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри глобальної економіки,
Університету імені Альфреда Нобеля, Україна

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЦИФРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА ПРОБЛЕМА НЕРІВНОСТІ МІЖ КРАЇНАМИ У РОЗПОДІЛІ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ²

Цифровізація глобальної економіки породжує принципово нову географію створення вартості. Там, де раніше конкурентні переваги визначалися доступом до природних ресурсів або дешевої робочої сили, сьогодні вирішальну роль відіграє цифровий потенціал – сукупна спроможність країни, регіону чи підприємства генерувати, опрацьовувати та монетизувати цифрові активи. Нерівномірний розподіл цього потенціалу між акторами глобальної економіки перетворився на одне з центральних джерел нерівності у привласненні доданої вартості.

За оцінками Світового банку, цифрова економіка становить близько 15% світового ВВП у номінальному вираженні, або приблизно \$16 трлн із \$108 трлн у 2024 році. У США цифрова економіка вже охоплює понад 18% ВВП і зростала в середньому на 19% щорічно з 2020 року, тоді як загальна економіка – лише на 7% [Tibaldi, Vaughan, 2025]. Утім, ці здобутки розподілені вкрай нерівномірно, і ця нерівномірність виявляється на трьох рівнях: між країнами, між фірмами та між домогосподарствами.

Цифровий потенціал можна представити як комплексну здатність економічного суб'єкта (держави, регіону, підприємства) ефективно використовувати цифрові технології для створення доданої вартості. Він охоплює щонайменше чотири взаємопов'язані складові:

² Тези підготовлено у рамках реалізації міжнародного проєкту “Висвітлення нової архітектури європейської безпеки у викладанні та наукових дослідженнях” № 101126795 – EuSANU – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH

- інфраструктурна, а саме це наявність широкопосмугового доступу до інтернету, хмарних обчислень, центрів обробки даних, 4G/5G-покриття;
- людський капітал – володіння цифровими навичками, STEM-освіта, здатність до навчання впродовж життя;
- інституційна, мова йде про регуляторне середовище, захист даних, кіберзаконодавство, ефективність держуправління;
- інноваційна – це витрати на R&D, стартап-екосистема, патентна активність, доступ до венчурного капіталу.

До основних інструментів кількісної оцінки цифрового потенціалу країн можна віднести наступні (табл. 1).

Таблиця 1

Індекс	Організація	Ключові виміри
DESI (Digital Economy and Society Index)	Європейська комісія	Підключення, людський капітал, інтернет-послуги, цифровий бізнес, е-уряд
Network Readiness Index (NRI)	Portulans Institute	Технології, люди, управління, вплив
IMD World Digital Competitiveness Ranking	IMD Business School	Знання, технологічна готовність, майбутня готовність
Global Digital Readiness Index	IDCA	Зрілість цифрової економіки

**Складено автором за [The Digital Economy, 2024; Network, 2025; World Digital, n.d.; Digital Readiness, n.d.].*

Зокрема, DESI вимірює прогрес держав ЄС у досягненні цілей Програми цифрового десятиліття до 2030 року за чотирма напрямками: цифрова інфраструктура, цифрові навички, цифровий бізнес та цифрові публічні послуги. В Україні цей індекс запроваджено з 2023 року.

Найбільш очевидна диференціація фіксується між розвиненими та країнами, що розвиваються. Лише 20% жителів найменш розвинених країн користуються інтернетом, і зазвичай, за вищими цінами та значно нижчою швидкістю [Inequalities, 2021]. Середня швидкість мобільного інтернету у розвинених країнах утричі вища, ніж у найменш розвинених країнах.

Доступ до інтернету становить 80–93% у країнах з вищим і вище-середнім рівнем доходу, але лише 27% у низькодохідних країнах [Schellekens, 2024]. При цьому, вартість фіксованого широкопосмугового доступу становить 1% щомісячного ВНД на душу населення у багатих країнах, але 31% – у низькодохідних.

Міжнародні потоки даних географічно сконцентровані і основний трафік проходить маршрутами Північна Америка – Європа та Північна Америка – Китай [Inequalities, 2021]. Це структурно обмежує участь решти світу у формуванні цифрової доданої вартості.

Всередині країн головним механізмом концентрації доданої вартості стала поява «суперзіркових фірм» – технологічних гігантів із надзвичайно високою ринковою владою.

Цифровізація змінює структуру розподілу доданої вартості в глобальних ланцюгах створення вартості. У сучасних умовах ключові джерела економічної вигоди дедалі більше зміщуються від безпосереднього виробництва до етапів розробки інноваційних рішень, управління цифровими платформами та даними, а також до сфер брендингу, аналітики й післяпродажного супроводу. Саме на цих сегментах концентрується найбільша додана вартість, тоді як цифрові сервіси стають самостійним джерелом конкурентних переваг і прибутковості. За окремими оцінками, їхня частка у структурі створюваної вартості в окремих секторах перевищує 20–30 % [Digital economy, 2024].

Для країн, що розвиваються, ця трансформація несе парадоксальну загрозу. Фактично формується нова модель цифрової залежності: одні країни постачають дані, ресурси та дешеву працю, а інші – володіють алгоритмами, платформами та прибутками. Перші експортують кобальт, літій і марганець, але імпортують смартфони, сервери та цифрові сервіси. Ба більше, саме вони часто залишаються відповідальними за переробку електронних відходів, опиняючись на найменш прибутковому сегменті глобального цифрового ланцюга вартості.

Отже, цифровий розрив набуває ознак довгострокової структурної нерівності, що ґрунтується на кумулятивних ефектах концентрації даних, платформізації економіки та посилення ринкового домінування технологічних лідерів. Наслідком цього є нерівномірний розподіл економічних вигод і доданої вартості на глобальному, галузевому та суспільному рівнях.

Список використаних джерел

- Digital Economy Report 2024. (2024). *UNCTAD*. <https://unctad.org/publication/digital-economy-report-2024>
- Digital Readiness Index by Country. (n.d.). Digital Identity Index. Retrieved 2026 from: <https://digitalidentityindex.com/digital-readiness-index-by-country/>
- Inequalities threaten wider divide as digital economy data flows surge. *UNCTAD*. 2021. <https://unctad.org/news/inequalities-threaten-wider-divide-digital-economy-data-flows-surge>
- Network Readiness Index 2025. (n.d.). *Network Readiness Index*. Retrieved 2026 from: <https://networkreadinessindex.org/>
- Schellekens, Ph. & Skilling, D. (2024). Three Reasons Why AI May Widen Global Inequality. *Center for Global Development*. <https://www.cgdev.org/blog/three-reasons-why-ai-may-widen-global-inequality>
- Tibaldi, B. & Vaughan, M. (2025). IAB Research: Digital Economy Surges to \$4.9 Trillion, Fuels 28.4 Million U.S. Jobs Across All 435 Congressional Districts. *IAB Global Network*. <https://www.iab.com/news/measuring-digital-economy-2025/>

The Digital Economy and Society Index (DESI). (2024). *European Commission*.
<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>
World Digital Competitiveness Ranking. (n.d.). *IMD - International Institute for Management Development*. Retrieved from:
<https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-digital-competitiveness-ranking/>

Олександр КОПТЄВ

доктор філософії у галузі міжнародних відносин,
доцент кафедри міжнародних відносин,
Дніпровського національного
Університету імені Олеся Гончара, Україна

ЕКОНОМІЧНІ ТА БЕЗПЕКОВІ НАСЛІДКИ ВИХОДУ ОАЕ З ОПЕК+ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА СВІТУ

Традиційно, ОАЕ є прикладом країни, яка успішно використовує м'які інструменти зовнішньої політики, а також економічні, культурні та інші можливості для досягнення своїх цілей, не нав'язуючи іншим країнам свої погляди та економічні й демонструючи стриманість у своїй зовнішній політиці (Яновська, 2025, с.36). Однак, так було до подій американо-іранського конфлікту та тотальної блокади Ормузької протоки, що змусило країну замислитися про подальші перспективи ведення справ. Результатам цього став вихід Об'єднаних Арабських Еміратів із ОПЕК+ у травні 2026 року. Це, очевидно, дуже гучний сигнал про трансформацію глобального нафтового порядку в своєму регіоні, який десятиліттями базувався на координації видобутку та стримуванні конкуренції.

В практичному розумінні, рішення ОАЕ означає послаблення картельної дисципліни, зростання ролі національних інтересів і перехід до більш фрагментованого та менш передбачуваного ринку. Вихід ОПЕК+ Об'єднаних Арабських Еміратів став відображенням глибших трансформацій у глобальній енергетичній системі, де на перший план виходять національні інтереси, геополітичні ризики та прагнення до стратегічної автономії.

Однією з ключових причин цього кроку стали економічні інтереси ОАЕ, які прагнули збільшити обсяги видобутку нафти понад встановлені квоти, щоб максимально використати власні виробничі потужності та отримати додаткові прибутки. І це все на тлі того, що за даними Reuters, які спиралися на оцінки «Macquaire», минулого року ціна бареля Brent знизилася до 69-65 доларів, що для більшості держав є неприйнятним (Ghaddar et al., 2024). В умовах такої високої конкуренції на енергетичних ринках обмеження, накладені картельними домовленостями, почали сприйматися як стримувальний фактор розвитку. Ба

більше, важливу роль відіграли й внутрішні суперечності в межах ОПЕК, передусім напруженість у відносинах із Саудівською Аравією, яка традиційно виступає неформальним лідером організації. Незадоволення розподілом квот і домінуванням окремих гравців підштовхнули ОАЕ до перегляду своєї ролі в альянсі.

Геополітичний контекст також суттєво вплинув на рішення, адже загострення конфлікту з Іраном, атаки на енергетичну інфраструктуру та ризики для стратегічно важливої Ормузької протоки зробили гнучкість у видобутку та експорті нафти критично необхідною. Для розуміння, Ормузька протока є одним із найкритичніших «вузьких місць» глобальної логістики, яка з'єднує Перську затоку з Індійським океаном і забезпечує транзит значної частки світових поставок нафти та скрапленого газу (Жихарева, Берестенко, 2026, с.8). У цих умовах, як на мене, вихід із картелю став інструментом досягнення так званого «енергетичного суверенітету», який дозволить ОАЕ самостійно формувати свою політику без узгодження з іншими учасниками.

Якщо ж казати про наслідки такого рішення для світової економіки, то вони ще до кінця не досліджені, а тому є неоднозначними. На мою думку, безпосередньо, вихід ОАЕ з організації має послабити інституційну роль ОПЕК як механізму колективного регулювання ринку нафти та має підірвати довіру до здатності організації координувати обсяги видобутку, а також стабілізувати ціни, що в довгостроковій перспективі може означати завершення епохи «керованого» нафтового ринку. Однак, переконаний, що у короткостроковій перспективі ефект може бути обмеженим через вплив воєнних факторів і логістичних обмежень, однак у довгостроковій перспективі відсутність узгодженої політики видобутку здатна спричинити різкі коливання. Тобто якщо ОАЕ вирішать різко наростити видобуток нафти, це може призвести до суттєвого зниження цін, але така тенденція буде нестійкою і багато в чому залежати від дій інших гравців.

Також таке рішення говорить про перерозподіл глобального впливу в енергетичній сфері, через що роль Саудівської Аравії як ключового координатора видобутку нафти має послабитися, тоді як позиції незалежних виробників, навпаки, зміцняться, бо це буде стимулювати держави до диверсифікації джерел енергії та може прискорити перехід до альтернативних ресурсів.

В контексті безпекового виміру, як на мене, рішення ОАЕ слід розглядати в кризі призму ширшої геополітичної напруги на Близькому Сході, де енергетична інфраструктура дедалі частіше стає об'єктом атак, а контроль над транспортними артеріями, такими як Ормузька протока, набуває вже стратегічного значення. У таких умовах енергетичний ринок вже перетворюється на інструмент політичного тиску, а його стабільність залежить не лише від економічних факторів, а й від військово-політичної ситуації.

Щодо України, то ці процеси мають як потенційно позитивні, так й негативні наслідки, адже, як на мене, з одного боку Україна може виграти від

можливого зниження світових цін на нафту, що сприятиме зменшенню інфляції, здешевленню транспортних витрат і загальному підвищенню економічної стабільності. Ба більше, ослаблення картельного впливу відкриває ширші можливості для диверсифікації постачання та зменшення залежності від окремих постачальників. А з іншого боку, зростання ризиків коливання цін на нафту створить додаткові ризики для економіки, зокрема у сфері бюджетного планування, валютної стабільності та інвестиційного клімату. Очевидно, що в безпековому вимірі ослаблення ОПЕК+ потенційно зменшує доходи РФ як одного з ключових експортерів нафти, що є стратегічно вигідним для нашої держави, але загострення глобальної нестабільності може відволікти увагу міжнародних партнерів від російсько-української війни.

Підбиваючи підсумки варто наголосити, що у довгостроковій перспективі можливі кілька сценаріїв розвитку подій. Перший, як на мене, передбачає лібералізацію ринку з посиленням конкуренції та зниженням цін, що є вигідним для імпортерів, другий пов'язаний із хаотизацією ринку, різкими ціновими коливаннями та зростанням геополітичних ризиків, а третій передбачає формування нової енергетичної архітектури, у межах якої з'являться альтернативні альянси, а також суттєво посиляться роль великих незалежних виробників і прискориться глобальний енергетичний перехід.

Тому наразі вихід ОАЕ з ОПЕК+ бачиться більше як позитивний чинник та точно не є локальним епізодом, а скоріше реакцією на міжнародну політику США. Все це є симптомом глибших змін у світовій енергетиці і вже у короткостроковій перспективі слід очікувати переходу до більш фрагментованої, конкурентної та водночас менш передбачуваної системи, де економічні інтереси дедалі тісніше переплітаються з питаннями безпеки та геополітики, а для України це означає необхідність адаптації до нових умов, використання потенційних переваг і водночас мінімізації ризиків, пов'язаних із глобальною нестабільністю.

Список використаних джерел

- Ghaddar, A., Lawler, A., El Dahan, M. (2024). OPEC+ extends deep oil production cuts into 2025. *Reuters*. Retvieved 05.05.2026 from <https://www.reuters.com/business/energy/opec-seen-prolonging-cuts-2024-into-2025-two-sources-say-2024-06-02/>
- Жихарева В. , Берестенко В. (2026). Відновлення вантажної бази морських портів України та фінансування портової інфраструктури: монографія за наук. ред. д.е.н., проф. Жихаревої В. В. *Одеса: ОНМУ*. 136 с <https://rp.onmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/5627/mn4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Яновська, В. В. (2025). Зовнішня політика ОАЕ на початку ХХІ століття. Історичний факультет. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього

рівня «бакалавр». Український державний університет імені Михайла Драгоманова. <https://theses.udu.edu.ua/index.php/if/article/download/46/43>.

Farman AMIROV

Doctoral Researcher, Department of Political Science,
Western Caspian University, Azerbaijan

STATE HYDROPOWER POLICY OF IRAQ

Situated at the heart of historical Mesopotamia, Iraq is the cradle of some of the earliest civilizations, which, among other innovations, developed advanced irrigation systems. Ancient civilizations such as the Sumerians, Akkadians, and Babylonians constructed the first canals and irrigation networks, enabling the organization of agriculture under conditions of limited water availability. These historical practices laid the foundation for understanding the necessity of rational water resource management, which today constitutes a critical issue of national security (Al-Obaidi, 2011, pp. 27–28)

Iraq is predominantly characterized by a flat topography. A significant portion of the country consists of fertile floodplains and river valleys formed by the Tigris River and Euphrates River, as well as their tributaries. These plains represent one of the oldest centers of agriculture; however, in the modern context, they face challenges related to land degradation and instability due to inefficient irrigation practices.

The climate of Iraq is classified as arid and semi-arid, with extremely low average annual precipitation (approximately 100–150 mm) and very high evaporation rates, which may reach up to 2000 mm per year (Frenken, 2009, p. 199) Such extreme climatic conditions result in uneven and insufficient natural replenishment of water resources, failing to meet the demands of a growing population and the agricultural sector. Consequently, water scarcity has become one of the most pressing issues for the country. In recent years, water shortages have emerged in many regions of Iraq, particularly in the southern areas, and are likely to intensify due to climate change. Studies indicate that between 1980 and 2017, the average air temperature in Iraq increased by 0.7°C per decade. This rise in temperature has contributed to increased evaporation, reduced precipitation (declining from approximately 177 mm in 1980 to 156 mm in 2017), and altered weather patterns that exacerbate water scarcity (Al-Ansari et al., 2020, pp. 248–249)

Iraq's water resources are primarily supplied by the Tigris River (45.4 km³/year) and the Euphrates River (25.52 km³/year), with a combined annual flow of approximately 95.81 km³ (Issa et al., 2013, p. 14618). Approximately 80% of this volume is utilized for irrigation, making agriculture the principal consumer of the country's water resources (Fanack Water, 2022)

Despite the fact that Iraq encompasses nearly half (47%) of the basin of the Euphrates River and the Tigris River, the country receives only a small proportion (15%) of the basin's annual precipitation. Furthermore, long-term precipitation patterns indicate that rainfall is predominantly concentrated in the northern regions, while the southern part of the country frequently remains arid. In contrast, neighboring countries such as Turkey, Iran, and Syria receive the majority (approximately 85%) of the basin's annual precipitation, distributed over only 53% of its total area (Damming Diplomacy, 2023, p. 8)

Many tributaries of these rivers originate in adjacent countries. This is evident in the case of the Tigris tributaries, such as the Great Zab River, which rises in Turkey, as well as the Lesser Zab River, Diyala River, Nahr al-Tib, Doverich River, Shehabi River, and Karkheh River, most of which originate in Iran. Similarly, the principal headwaters forming the Euphrates—namely the Karasu River and the Murat River—are located within Turkish territory.

The Tigris and Euphrates rivers converge in southern Iraq to form the Shatt al-Arab. The total length of this river is approximately 192 km, with a drainage basin covering 80,800 km², ultimately discharging into the Persian Gulf. Historically, the river's annual discharge was about 35.2×10^9 m³ at the city of Al-Faw. It has two main tributaries, the Suwaid River and the Karun River, both of which join the main channel from Iran (Al-Ansari, 2021, p. 16).

These hydrological dynamics have contributed to a reduction in agricultural land from 650,000 hectares to 240,000 hectares. With the implementation of the Southeastern Anatolia Project, approximately 80% of the Euphrates' waters are expected to be controlled by Turkey, and following the completion of the Ilisu Dam, Turkey will control around 47% of the Tigris River's flow (Al-Ansari & Adamo, 2018, p. 307). There is a significant likelihood that this dam will exert additional pressure on Iraq's agriculture and natural ecosystems, intensifying desertification and salinization, particularly in remote areas such as the southern marshlands of Iraq. It is important to note that, overall, Turkey's water management projects have contributed—and continue to contribute—to increased salinity and declining water quality, adversely affecting agricultural productivity and the livelihoods of local populations.

Since the commissioning of the Ilisu Dam in May 2020, Iraq has been compelled to request minimum monthly water releases from Ankara. Despite the signing of memoranda of understanding in December 2014 and March 2021, which emphasize the importance of cooperation in managing the waters of the Tigris and Euphrates rivers and determining equitable water shares among the riparian states (Middle East Monitor, 2021) this issue remains highly relevant and unresolved.

Syria also intensified the implementation of its own hydraulic projects during the 1970s, constructing dams on the Euphrates River with a total storage capacity of 14.1 billion m³ (Abd-El-Mooty et al., 2016, p. 5). In turn, Iran significantly reduced the flow of transboundary rivers (including the Diyala River and Zab River) through the construction of more than 100 dams, depriving Iraq of up to 7 billion m³ of water annually. In this context, in 2022 Iraq announced preparations to file a lawsuit with the

International Court of Justice in The Hague, accusing Iran of excessive water retention (Al Qutbah, 2024)

On the one hand, these developments have had a negative impact on traditional irrigation systems established by ancient civilizations, which have gradually deteriorated under the pressure of modern challenges such as inefficient management, soil salinization, and population growth (Al-Ansari, 2013, p. 667)

On the other hand, the construction of dams by Turkey, Syria, and Iran has compelled the Iraqi government to accelerate the development of its own hydrological projects. As a result, the period from 1970 to 1990 can be considered the most productive phase in the development of Iraq's water management systems. By 1987, Iraq's total electricity generation capacity had reached 8,538 MW. Major hydropower facilities included the Haditha Dam (also referred to as Qadisiyah) on the Euphrates, generating approximately 600 MW; the Mosul Dam (formerly known as Saddam Dam), producing 300–400 MW; and the Dukan Dam, generating around 400 MW (Kliot, 1994, p. 121)

Irrigation projects in Iraq encompass several categories, including dams, barrages, canals, drainage systems, pumping stations, regulators, and reservoirs. Currently, six major dams are in operation in Iraq, five of which are located within the Tigris River Basin and one within the Euphrates River Basin (Mukhalad & Al-Ansari, 2021, p. 35)

None of these dams reached their maximum storage capacity during the first decades of the twenty-first century. This is primarily attributed to the depletion of the flow of the Euphrates River and the Tigris River as a result of upstream dam construction in Turkey and Syria. It is worth noting that the Haditha Dam has become nearly ineffective due to the severe reduction in the Euphrates' discharge (Al-Ansari et al., 2015, p. 16)

Among the most critical challenges facing large reservoirs in Iraq are foundation seepage and instability issues at the Mosul Dam, landslides and earthquake-related impacts at the Darbandikhan Dam, as well as the pressing need for maintenance and rehabilitation across nearly all dam infrastructures. The following section examines key trends in Iraq's hydropower sector through selected hydraulic structures.

As previously noted, the first major dam constructed under a targeted development program was the Dukan Dam, built by the French company Dumez-Ballot. It remains the only large concrete arch dam in Iraq. Structurally, the dam is a concrete arch carved into limestone and dolomite formations, supported by gravity abutments and situated within a narrow, steep gorge. It is located on the Lesser Zab River in the Dukan area, approximately 65 km southeast of Sulayman iyah (World Bank, 2006, p. 32)

Situated in the valley of the same name, the Duhok Dam is an earth-fill dam with a clay core, constructed in 1988. It has a height of 60 meters, a crest length of 613 meters, and a tunnel extending 2,035 meters (Mukhalad et al., 2019a, p. 284) Due to its location within Iraqi Kurdistan, the Duhok Dam is administered by the Kurdish autonomous authorities.

Constructed by a consortium of American and European companies between 1956 and 1961, the Darbandikhan Dam and its associated hydropower station represent a multipurpose embankment structure on the Diyala River, located in the northern part of the Sulaymaniyah Governorate, now within Iraqi Kurdistan. The dam body consists of a clay core surrounded by a rockfill shell. Its maximum height reaches 128 meters, while the crest width extends to 535 meters. The maximum operational water level is 485 meters above sea level, and the minimum operational level is 434 meters above sea level. The reservoir has a designed capacity of 3 billion cubic meters, of which 2.5 billion cubic meters constitute active storage (Mukhalad et al., 2019b, pp. 121–122)

New spillway gates at the Darbandikhan Dam were installed between 1989 and 1990 after having been dismantled in 1988 due to the Iran–Iraq War. During the war, both the spillway and the substation were damaged by bombardments, and the power station itself was further damaged by airstrikes in 1990.

In 2007, the World Bank initiated a project valued at USD 35.36 million for the rehabilitation of the Darbandikhan Dam and the Dukan Dam. The restoration of the Darbandikhan Dam alone cost approximately USD 18.85 million and was completed in 2013 (World Bank, 2015, pp. 1–3)

At present, the Darbandikhan Dam and its associated hydropower station are under the authority of the government of Iraqi Kurdistan, which, operating with a significant degree of autonomy from the central government of Iraq, effectively determines both the future development of this facility and the broader hydropolitical strategy across the territories under its control.

As indicated by the data presented, the largest dam in Iraq is the Mosul Dam. It is also the second-largest dam in the Middle East and the only dam located on the main course of the Tigris River within Iraq. Initial studies concerning its construction began as early as 1953. Over the following quarter-century, extensive geological investigations were conducted to develop the dam's design, which underwent multiple revisions. The feasibility of construction was repeatedly questioned due to the presence of gypsum formations beneath the proposed site, posing a significant risk to structural stability.

Ultimately, a design proposed by a Swiss consulting company was adopted, and construction commenced in January 1981 by a German-Italian consortium. The dam was officially inaugurated on July 7, 1986. The project consists of a main dam 3,600 meters in length, designed as an earth-fill embankment with a clay core. The maximum height of the dam reaches 100 meters, while the operational water level is 330 meters above sea level. The minimum operational level is 300 meters above sea level, below which lies the dead storage capacity of 2.95 billion m³, while the active storage capacity amounts to 8.16 billion m³.

The dam is equipped with four Francis turbine units located on the right bank, with a total installed capacity of 750 MW at the base of the structure. Additionally, it includes two diversion tunnels on the right side and a pumped-storage facility designed to meet peak electricity demand without reducing overall water reserves. Water is stored in an artificial reservoir with a capacity of 11 million cubic meters, constructed

above the Tayra Hill to the right of the dam. The dam structure also incorporates the outlet of the unfinished South Jazira irrigation project. In addition to the existing hydropower plant, there are proposals for the construction of a new facility.

Downstream of the main dam, at a distance of 9 km along the Tigris River, a regulating dam was constructed to control high discharges from the power station and to ensure a minimum release of 330 m³/s. This regulating dam was built by the Austrian company Elin Union. It has a length of 381 meters and a height of 20 meters and is designed as an earth-fill dam with a storage capacity of 21 million cubic meters. The structure includes tunnels, bottom outlets, a spillway, and a power station equipped with four Kaplan turbine units with a total capacity of 60 MW (Al-Ansari et al., 2021, p. 107)

Concerns regarding the structural instability of the Mosul Dam led to large-scale rehabilitation and reinforcement efforts following the 2003 invasion of Iraq. In 2014, the dam was briefly captured by militants of ISIS. After its recapture, issues related to the dam's foundation received widespread international attention. In 2016, Iraqi scientists and engineers raised serious concerns about the dam's condition, noting that the risk of catastrophic failure had significantly increased as a result of military conflict. According to their projections, a collapse of the dam could lead to the flooding of vast territories, including the cities of Mosul and Baghdad, potentially resulting in the loss of more than one million lives (Borger, 2016)

The water infrastructure of Iraq has been severely affected by four decades of conflict and remains inadequate to meet present and future challenges. Much of the aging network of dams was originally constructed for flood control, at a time when Iraqi rivers carried excessive water volumes rather than facing scarcity. Approximately 80% of Iraq's water resources are consumed by the agricultural sector, which continues to rely on inefficient irrigation methods and deteriorating infrastructure. Successive governments have neglected wastewater infrastructure, leading to frequent water contamination. In addition, weak regulatory frameworks governing water allocation, consumption, and pollution have contributed to growing inequalities between upstream populations with relatively better access to water and downstream communities experiencing acute shortages (Hall & Harper, n.d.)

As early as 2014, Iraq's Ministry of Water Resources sought USD 184 billion to finance the rehabilitation of the country's deteriorating water infrastructure; however, as of 2023, these plans have remained largely unfunded (Norwegian Refugee Council, 2023, p. 12)

Thus, the Kurdistan Regional Government has, in practice, pursued primarily its own interests, often disregarding broader national priorities. Moreover, in recent years, the autonomous administration has taken steps that diverge from the strategic objectives of the Iraqi state as a whole.

Another critical issue closely linked to water scarcity is the accelerating and expanding process of desertification, which has affected more than 85% of the country's territory. Among its primary causes are not only the construction of hydraulic infrastructure by neighboring states, but also the destruction of vegetation due to

overgrazing, the cultivation of marginal lands unsuitable for agriculture, and other forms of economic activity that disrupt the fragile ecological balance. Once a global leader in date production, Iraq has lost more than 18 million of its approximately 30 million palm trees

Another significant concern is the degradation of the unique Mesopotamian marshlands—a millennia-old ecosystem located in the central and southern regions of Iraq. Once the largest wetlands in the Middle East, these marshes historically covered an area of approximately 20,000 square kilometers, sustaining rich biodiversity and the distinctive culture of the Marsh Arabs. In the early 1990s, their extent was reduced to just 7% of their original size after they were deliberately drained by Saddam Hussein in an effort to displace Shiite insurgents hiding within them. Their partial restoration following the 2003 invasion of Iraq was widely regarded as a major environmental success.

However, climate change, along with proposed dam construction projects in the Iraqi Kurdistan region, threatens several major tributaries of the Tigris River, which—together with the Euphrates River—sustain the marsh ecosystem (Walker, 2020). In the southern marshlands, areas that were once fertile agricultural fields have now turned into desert. Some lakes, such as Lake Hamrin and Umm al-Binni Lake, have already lost more than 50% of their volume and may completely dry up in the coming years.

As water resources continue to decline and grain production in Iraq decreases (with wheat production falling by 40% in 2022), the country is becoming increasingly dependent on international grain markets, which, as demonstrated by the Russian invasion of Ukraine, are highly vulnerable to price shocks caused by conflict or drought (Arab Center DC, 2023). Beyond agriculture, livestock farming is also experiencing severe decline: largely due to water scarcity, the buffalo population in Iraq has dropped from approximately 150,000 in 2015 to fewer than 65,000 (Aty, 2025).

In effect, the country is rapidly approaching the threshold of a humanitarian crisis driven by escalating water shortages. As river flows recede, communities face existential threats in the form of unemployment and food insecurity. In recent years, these conditions have forced farmers in central and southern provinces of Iraq to abandon their lands on a large scale and sell off their livestock.

Water scarcity has also contributed to rising tensions, including conflicts between tribal groups, anti-government protests, and clashes with law enforcement agencies. At the governmental level, dissatisfaction with water allocation has generated friction between provincial authorities and the national government of Iraq (Arif, 2023).

These negative trends are further exacerbated by climate-related challenges associated with global warming. Under such critical circumstances, it is imperative for the Iraqi government to adopt emergency measures and develop a comprehensive national water strategy. Such a strategy should take into account the current realities of water resource availability, the impacts of climate change, and the influence of transboundary hydropower projects implemented by neighboring countries.

References

- Abd-El-Mooty, M., Kansoh, R., & Abdulhadi, A. (2016). Challenges of Water Resources in Iraq. *Hydrology Current Research*, 7(4), 1–8. DOI: 10.4172/2157-7587.1000260
- Al-Ansari, N. (2013). Management of Water Resources in Iraq: Perspectives and Prognoses. *Engineering*, 5, 667–684. DOI: 10.4236/eng.2013.58080
- Al-Ansari, N. (2021). Water Resources of Iraq. *Journal of Earth Sciences and Geotechnical Engineering*, 11(2), 15–34. DOI: 10.47260/jesge/1122
- Al-Ansari, N., Abbas, N., Laue, J., & Knutsson, S. (2020). Water Scarcity: Problems and Possible Solutions. *Journal of Earth Sciences and Geotechnical Engineering*, 11(2), 243–312. DOI: <https://doi.org/10.47260/jesge/1127>
- Al-Ansari, N., Adamo, N. (2018). Present Water Crises in Iraq and its Human and Environmental Implications. *Engineering*, 10, 305–319. DOI: 10.4236/eng.2018.106021
- Al-Ansari, N. et al. (2021). Mosul Dam Problem and Stability. *Engineering*, 13, 105–124. DOI: 10.4236/eng.2021.133009
- Al-Ansari, N. et al. (2015). Mystery of Mosul Dam: The Most Dangerous Dam in the World. *Journal of Earth Sciences and Geotechnical Engineering*, 5(3), 15–31. https://www.researchgate.net/publication/275949173_Mystery_of_Mosul_Dam_the_most_Dangerous_Dam_in_the_World_The_project
- Al Qutbah, S. (2024, June 14). Hydropolitics and Water Disputes in the MENA Region <https://trendsresearch.org/insight/hydropolitics-and-water-disputes-in-the-mena-region/>
- Al-Obaidi, H. H. (2011). Problems of Transboundary Water Resource Use: The Case of Turkey, Syria, and Iraq (Doctoral dissertation).
- Arif, L. (2023, February 15). In the Midst of the Riparians: Kurdistan's Position at the Center of an Impending Water Crisis in the Tigris–Euphrates River Basin. *Washington Kurdish Institute*. <https://dckurd.org/2023/02/15/kurdistans-position-at-the-center/>
- Aty, M. (2025, April 30). Droughts in Iraq endanger buffalo and farmers' livelihoods. *Reuters*. <https://www.reuters.com/business/environment/droughts-iraq-endanger-buffalo-farmers-livelihoods-2025-04-30/>
- Borger, J. (2016, March 2). Mosul dam engineers warn it could fail at any time, killing 1 million people. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2016/mar/02/mosul-dam-engineers-warn-it-could-fail-at-any-time-killing-1m-people>
- Chibani, A. (2023, May 30). Water politics in the Tigris–Euphrates basin. Arab Center Washington DC. <https://arabcenterdc.org/resource/water-politics-in-the-tigris-euphrates-basin/>
- Damming Diplomacy: The brutal impact of Turkish Water Politics on Syria and Iraq. (2023, July 27). *DD Geopolitics*. <http://iraqieconomists.net/en/wp->

- content/uploads/sites/3/2023/07/Damming-Diplomacy-The-Brutal-Impact-of-Turkish-Water-Politics-on-Syria-and-Iraq-1.pdf
- Fanack Water. (2022, September 20). The Tigris and Euphrates in Iraq: The land between two rivers under threat. <https://water.fanack.com/publications/the-tigris-and-euphrates-in-iraq-the-land-between-two-rivers-under-threat/>
- Frenken, K. (Ed.). (2009). Irrigation in the Middle East region in figures. *Food and Agriculture Organization of the United Nations*. <https://www.fao.org/4/i0936e/i0936e00.pdf>
- Hall, N., & Harper, C. (n.d.). Local to global: Tensions course through Iraq's waterways. *CSIS*. <https://www.csis.org/analysis/local-global-tensions-course-through-iraqswaterways>
- Issa, I. E., Al-Ansari, N. A., Sherwany, G., & Knutsson, S. (2013). Trends and future challenges of water resources in the Tigris–Euphrates rivers basin in Iraq. *Hydrology and Earth System Sciences Discussions*, 10, 14617–14644. DOI: 10.5194/hessd-10-14617-2013
- Kliot, N. (1994). *Water resources and conflict in the Middle East*. Routledge. <https://www.routledge.com/Water-Resources-and-Conflict-in-the-Middle-East/Kliot/p/book/9780415097529>
- Middle East Monitor. (2021, March 15). Minister: Turkey agrees to release 'fair share' of Tigris, Euphrates waters to Iraq. <https://www.middleeastmonitor.com/20210315-minister-turkey-agrees-to-release-fair-share-of-tigris-euphrates-waters-to-iraq/>
- Mukhalad, A., & Al-Ansari, N. (2021). Irrigation projects in Iraq. *Journal of Earth Sciences and Geotechnical Engineering*, 11(2), 35–160. DOI: 10.47260/jesge/1123
- Mukhalad, A., Al-Ansari, N., & Laue, J. (2019a). Water resources projects in Iraq: Medium and small storage dams. *Journal of Earth Sciences and Geotechnical Engineering*, 9(4), 283–289.
- Mukhalad, A., Al-Ansari, N., & Laue, J. (2019b). Water resources projects: Large storage dams. *Journal of Earth Sciences and Geotechnical Engineering*, 9(4), 109–135. https://www.researchgate.net/publication/337318045_Water_Resources_Projects_in_Iraq_Reservoirs_in_The_Natural_Depressions
- Norwegian Refugee Council. (2023). Inadequate and inequitable: Water scarcity and displacement in Iraq. https://www.researchgate.net/publication/337318045_Water_Resources_Projects_in_Iraq_Reservoirs_in_The_Natural_Depressions
- Walker, K. (2020). Dam building risks water stress in Iraq. *DW*. <https://www.dw.com/en/dam-building-projects-could-fuel-water-stress-in-middle-east/a-55169989>
- World Bank. (2006). Dokan and Darbendikhan dam inspections: Final report.
- World Bank. (2015). Iraq – Dokan and Darbandikhan emergency hydro power project.

Юліана ОСІПЧУК

студентка спеціальності економіка та
міжнародні економічні відносини
факультету міжнародної торгівлі та права
Державного торговельно-економічного університету, Україна
Науковий керівник – Геннадій ЩЕРБАК

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ТОРГОВИХ ВОЄН ТА ТАРИФНОГО ПРОТИСТОЯННЯ МІЖ США ТА КИТАЄМ

Торговельна війна між двома найбільшими економіками світу – Сполученими Штатами Америки та Китайською Народною Республікою розпочалася у 2018 році після запровадження США низки заходів, спрямованих на обмеження китайської торгівлі, та дій у відповідь з боку Китаю. Ситуація суттєво ускладнилася, коли обидві держави, активно застосовуючи дискримінаційні торговельні заходи на засадах реторсій та репресалій, потрапили у «пастку Фуکیدіда», що відбилося на розвитку торговельної війни. Найбільшого загострення конфлікт досяг навесні 2025 року, ставши одним із найсерйозніших викликів для багатосторонньої торговельної системи, очолюваної Світовою організацією торгівлі (СОТ). Актуальність теми зумовлена тим, що поглиблення торговельного конфлікту між США та Китаєм створює ризики для стабільності міжнародної торговельної системи та сприяє зростанню напруженості у міждержавних відносинах, що потребує подальшого наукового дослідження (Савченко та ін., 2023, с. 77).

Витоки цього економічного протистояння криються у тривалій історії торговельних відносин між США та Китаєм, які поєднували як взаємовигідне економічне співробітництво, так і постійні суперечки та взаємні звинувачення. Відчутна хвиля ескалації торговельно-економічної напруги між Вашингтоном та Пекіном припадає на період першого президентства Д. Трампа. Офіційним поштовхом до загострення конфлікту стало підписання американським президентом у березні 2018 р. меморандуму «Про боротьбу з економічною агресією Китаю» (Стржельська, І. О. Калюжна, 2025, с. 10-12). США ввели мита від 10% до 25% на близько 370 мільярдів доларів китайських товарів, у той час як Китай відповів тарифами у розмірі 110 мільярдів доларів американського експорту (Саркісян & Кашуба, 2025, с. 2-4).

Однією з ключових причин початку торговельної війни стало те, що США звинувачували Китай у нечесній торговельній практиці, крадіжці інтелектуальної власності та підтримці національних компаній за рахунок державних субсидій. Наступною причиною нинішньої торговельної війни між Китаєм і США є збільшення торговельного дефіциту між двома країнами. Дефіцит торгового балансу - це різниця між тим, скільки США імпортують з інших країн, і тим, скільки експортує. Зменшення цього розриву є ключовою

частиною торговельної політики Трампа (Савченко та ін., 2023, с. 77). Також розвиток експортного сектору китайської економіки за рахунок захоплення нею ринків, що традиційно належали розвинутим країнам (у тому числі США), сформували підґрунтя для американсько-китайської торговельної війни (Дергачова та ін., 2021, с. 55-56).

Друге президентство Д. Трампа позначилося подальшою ескалацією торговельно-економічного протистояння США та КНР. Точкою відліку, безумовно, стало 2 квітня 2025 року, коли тарифи Трампа на «День визволення» посилили торговельну війну. Всього через два місяці після набуття чинності своєї другої адміністрації, президент Трамп знову радикально загострив відносини з Китаєм, як і під час свого першого терміну. Після серії обмінів штрафними митами Трамп у квітні оголосив про найбільш масштабне підвищення тарифів для всіх торговельних партнерів США з часів Закону Смуту – Хоулі про тарифи 1930 року, відомого впливом на загострення Великої депресії (Стржельська, І. О. Калюжна, 2025, с. 10-12).

Означена ескалація викликала бурхливі реакції світових лідерів і вплинула на країни, що залежать від глобальних ланцюгів постачання. Торговельна війна негативно вплинула на споживачів, а також на багатьох виробників по всьому світу. Зокрема, у квітні 2025 року адміністрація США, за ініціативи президента Дональда Трампа, запровадила мита на китайські товари у розмірі 34% з поступовим збільшенням протягом місяця до 104%, розпочавши нову активну фазу війни. Ці дії не лише поглибили економічну конфронтацію між двома найбільшими економіками світу, але й поставили під загрозу принципи вільної торгівлі, закріплені в угодах Світової організації торгівлі (СОТ) (Щурова та ін., 2025, с. 156-157).

Хоча у ЗМІ торгіву війну Трампа часто пов'язують винятково з Китаєм, насправді мита США зачепили й багатьох союзників. У 2018 році адміністрація Трампа запровадила мита на імпорт сталі та алюмінію не лише з Китаю, а й з Канади, Мексики, ЄС, Південної Кореї, Японії та України. Подібні кроки повторилися у 2025 році – цього разу щодо технологічних товарів та автомобілів (Омельченко, 2025).

Офіційним правовим обґрунтуванням цих дій з боку США стало дедалі ширше тлумачення інтересів національної безпеки (зокрема, в рамках Статті XXI ГАТТ). Проте такий підхід призвів до ігнорування принципу найбільшого сприяння, який вимагає недискримінаційного ставлення до торговельних партнерів. Впровадження односторонніх обмежень США та відповідних контрзаходів Китаю розкриває глибоку розбіжність у тлумаченні співвідношення національного суверенітету та міжнародно-правових зобов'язань, що дестабілізує систему врегулювання спорів у рамках СОТ (Щурова та ін., 2025, с. 158-159).

Одним із найбільш руйнівних наслідків цього протистояння для міжнародного правопорядку став триваючий параліч правосуддя всередині самої СОТ. Ще у 2019 році, під час першої каденції Дональда Трампа, США

заблокували призначення суддів до апеляційного органу СОТ, і ця деструктивна позиція була продовжена під час його другого терміну. Це фактично паралізувало систему вирішення спорів, адже без апеляційного рівня рішення третейських груп не набувають чинності. Як наслідок, держави отримують юридичну можливість ухилятися від міжнародно-правової відповідальності, а постраждалі сторони позбавляються дієвих інструментів захисту своїх інтересів через СОТ (Омельченко, 2025).

Крім зупинки роботи Апеляційного органу у діяльності СОТ виникла низка й інших проблем. Аналітики НІСД зазначають, що на сьогоднішній день СОТ неспроможна впоратися з такими викликами, як призупинення лібералізації торгівлі, недотримання державами-членами зобов'язань та порушення ними угод СОТ, потреба в консенсусі під час прийняття рішень, винятки для країн, що розвиваються, відсутність кворуму в Апеляційному органі, а також повномасштабне вторгнення РФ в Україну та його вплив на глобальну торгівлю (Юрченко, Никонюк, 2024, с. 3-4).

Торговельна війна між Китаєм та Сполученими Штатами Америки вже сьогодні має значний вплив на економіки обох країн та відбивається на глобальному економічному ландшафті. Безпрецедентні підвищення тарифів і реторсії кидають виклик принципам СОТ та світовому балансу. Односторонні протекціоністські заходи у вигляді надвисоких тарифів, що явно суперечать узгодженим ставкам і принципам СОТ, підривають багатосторонню систему регулювання та створюють прецедент для подальшої фрагментації глобальної торгівлі (Щурова та ін., 2025, с. 161)

Тому важливо розробити ефективні механізми контролю за застосуванням винятків із національної безпеки, які б зменшили суб'єктивність і політизацію цих норм. Необхідним є також ухвалення міжнародного кодексу етики санкцій для запобігання недобросовісній економічній конкуренції. Відновлення функціональності Апеляційного органу СОТ є критично важливим для повернення довіри до багатосторонньої системи вирішення спорів, що дозволить ефективно реагувати на порушення і запобігати одностороннім діям. Водночас державам варто поступово знижувати тарифи, цифровізувати митницю та розвивати власні інновації, а реалізація спільних міжнародних проєктів допоможе країнам перейти від конфронтації до партнерства.

Отже, лише поєднання юридичних інновацій, політичної волі та балансу між національним суверенітетом і багатосторонніми зобов'язаннями здатне створити стійку та передбачувану систему міжнародного торговельного права. Оновлення цієї правової архітектури є ключовою умовою не лише для врегулювання поточної торговельної війни між США та Китаєм, а й для запобігання подальшій фрагментації глобального ринку та забезпечення довгострокової стабільності світової економіки.

Список використаних джерел

- Дергачова, В. В., Голюк, В. Я., & Згуровський, О. М. (2021). Торговельна війна США і Китаю: причини та наслідки для світової економіки. *Китаєзнавчі дослідження*, (1), 54-63. Вилучено із <https://www.chinese-studies.com.ua/index.php/journal/article/view/96>
- Омельченко, О. (2025). Момент істини для СОТ. Європейська правда. Retrieved 2026 from <https://www.eurointegration.com.ua/project/2019/tradewars/article17.html>
- Савченко М. В., Цибуляк Д. С., Шемчук А. В. (2023). Торговельна війна між США та Китаєм: масштаби та наслідки для світової економіки. *Актуальні проблеми економіки*. № 7 (265). СС. 76–87. DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2023-1-265-76-87>
- Саркісян, Л., & Кашуба, Д. (2025). Вплив торговельної війни між Китаєм і США: фінансові наслідки. *Молодий вчений*. № 6 (137). DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2025-6-137-29>
- Стрельська, І. О. Калюжна, Н. Г. (2025). Геополітичні виклики торговельної конфронтації між США та Китаєм. *Бізнес Інформ*. № 9. С. 8–16. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-9-8-16>
- Щурова, Е., Вовк, М., & Зверева, К. (2025). Вплив торговельних воєн між США та Китаєм на багатосторонню торговельну систему: правові, економічні та геополітичні наслідки. *Universum*. (21). СС. 155–162. <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1970>
- Юрченко, О., & Никонюк, К. (2024). Торговельні конфлікти та способи їх врегулювання в системі міжнародних комунікаційних зв'язків. *Економіка та суспільство*. (61). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-59>

Олексій ЗАБАРНИЙ

студент Державного торговельно-економічного університету, Україна

Науковий керівник – Геннадій ЩЕРБАК

**НАСЛІДКИ БЛОКУВАННЯ ОРМУЗЬКОЇ ПРОТОКИ.
ЗАЛЕЖНІСТЬ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІК ВІД БЕЗПЕКИ КРИТИЧНО
ВАЖЛИВИХ РЕГІОНІВ**

Блокування Ормузької протоки спричиняє надзвичайно великі перебої у постачанні нафти, скрапленого природного газу (СПГ), сечовини, аміаку та іншої надважливої сировини, що зумовлює зростання цін, сповільнення та стагнацію економік.

До конфлікту через протоку щодня проходило близько 20 млн барелів сирої нафти та нафтопродуктів, що становило 20–25% світової морської торгівлі

нафтою. Це перевищує показники криз 1973 і 1990 років, коли цей відсоток становив 4–6% (Lutz Kilian, Michael Plante and Alexander W. Richter, 2026, с. 1). Хоча Саудівська Аравія і ОАЕ компенсують 3,5–5,5 млн барелів на день за допомогою альтернативних маршрутів, блокування все одно призвело до 20% (~1 млрд барелів) дефіциту нафти на ринку та підвищення цін (IEA, 2026, р. 1, 5). Як приклад, ціна на нафту підскочила з \$ 62 станом на лютий 2026 року до \$ 112 за барель на кінець березня 2026 року, а вартість похідних продуктів, таких як дизель, зросла ще більше (Trading Economics, 2026).

Ситуація зі скрапленням газом не краща. Через Ормузьку протоку проходить близько 20% світового експорту, що становить понад 112 млрд куб. метрів на рік (IEA, 2026, с. 8). Дефіцит у 300 млн куб. метрів на день спричинив зростання ціни з 30 EUR/MWh станом на лютий 2026 року до 61 EUR/MWh у березні 2026 року (Trading Economics, 2026). Альтернативного шляху для забезпечення постачання не було, оскільки єдиний газопровід з Катару до Оману та ОАЕ “Dolphin” має обмежені резервні потужності, а термінали Оману вже мали 100% коефіцієнт використання (IEA, 2026, с. 8).

Проблеми постачання стосуються не лише нафти та газу, а й критично важливих матеріалів для агросектору. Перська затока забезпечує постачання близько 30% сечовини, 20% аміаку та фосфатів і близько 50% сірки на світовому ринку, які необхідні для виробництва добрив і хімікатів (Кисляк, 2026, с. 3). Через це значно зросли ціни з лютого по березень: сечовини — з 444 до 687 доларів за тонну (Trading Economics, 2026), аміаку — з 472 до 634 доларів за тонну (SGX Group, 2026), сірки — з 560 до 702 доларів за тонну (Trading Economics, 2026).

Окрім зростання цін на сировину, блокування Ормузької протоки призвело до заторів у портах Індійського океану та розриву ланцюгів постачання. 27 лютого 2026 року через протоку пройшов 141 корабель, а вже 3 березня — всього 3, що становить зменшення на 97,8% (UN Trade and Development, 2026); бронювання на доставку контейнерів впало на 81%. Зміна маршрутів спричинила зростання вартості фрахту та збільшення завантаженості альтернативних портів: наприклад, індійського порту Нхава-Шева — з 10% до 64%, а в Сінгапурі та Коломбо вона вже перевищує 40% (Forbes, 2026).

Таке стрімке зростання цін та логістичні проблеми призводять до глобальної інфляції та зниження темпів зростання світової економіки. Як приклад, утримання ціни на нафту на рівні понад 100 доларів за барель додає близько 0,7 відсоткових пунктів до глобальної інфляції, а зростання ціни на кожні 10 \$ знижує темпи економічного зростання на 10–20 базисних пунктів (TRENDS Virtual Office in China, 2026). Як наслідок, ми маємо замкнене коло: при збільшенні собівартості зростає ціна на товар, що зменшує попит, призводить до скорочення обсягів виробництва, втрати робочих місць та стагнації.

Ця ситуація чітко засвідчила, наскільки в сучасному глобалізованому світі економіки залежать одна від одної: навіть перекриття однієї критично важливої

для світової торгівлі протоки спричиняє надзвичайно тяжкі наслідки для всього світу. Через це держави прагнуть контролювати такі регіони, посилюючи свій вплив на світовій арені.

Список використаних джерел

- Crude Oil (2026). Trading Economics. Retrieved 2026 from <https://tradingeconomics.com/commodity/crude-oil>
- SGX Argus Ammonia FOB Middle East Futures (2026). *SGX Group*. Retrieved 2026 from <https://www.sgx.com/derivatives/products/ammonia?cc=AMMF>
- EU Natural Gas (2026). Trading Economics. Retrieved 2026 from <https://tradingeconomics.com/commodity/eu-natural-gas>
- Sulfur (2026). Trading Economics. Retrieved 2026 from <https://tradingeconomics.com/commodity/sulfur>
- Urea (2026). Trading Economics. Retrieved 2026 from <https://tradingeconomics.com/commodity/urea>
- The Impact of the U.S.-Israel-Iran Conflict on the Global Economy (2026). *Journal Trends Research and Advisory*. Retrieved 2026 from <https://trendsresearch.org/insight/the-impact-of-the-u-s-israel-iran-conflict-on-the-global-economy/>
- Kilian, L., Plante, M., Richter, A. (2026). What the closure of the Strait of Hormuz means for the global economy. *Federal Reserve Bank of Dalas*. <https://www.dallasfed.org/research/economics/2026/0320>
- Ramírez, R., (2026). The Heavy Price of the Iran War on the Energy Markets – and Beyond. *Istituto Affari Internazionali research*. <https://www.iai.it/en/publications/c05/heavy-price-iran-war-energy-markets-and-beyond>
- Strait of Hormuz Factsheet. (2026). *The International Energy Agency*. <https://www.iea.org/about/oil-security-and-emergency-response/strait-of-hormuz>
- Strait of Hormuz disruptions: Implications for global trade and development. (2026). *UN Trade and Development*. <https://unctad.org/publication/strait-hormuz-disruptions-implications-global-trade-and-development>
- Morgan D. Bazilian. (2026). How the Gulf Energy Crisis Is Reshaping Asian Economies. <https://www.e-ir.info/2026/05/14/how-the-gulf-energy-crisis-is-reshaping-asian-economies/>
- Економічні наслідки війни США та Ізраїлю з Іраном почали виходити далеко за межі Близького Сходу. (2026). *Journal Forbes*.

<https://forbes.ua/news/ekonomichni-naslidki-viyna-ssha-proti-iranu-vzhe-viyshli-za-mezhi-blizkogo-skhodu-bloomberg-07032026-36919>

Самойленко, А. (2026). Закриття Ормузької протоки спричинило різке падіння темпів світової торгівлі. *Главком*. <https://glavcom.ua/world/world-economy/oon-zakrittja-ormuzkoji-protoki-sprichinilo-rizke-padinnja-tempiv-svitovoji-torhivli-1111475.html>

Кисляк, Р. (2026). Як події на Близькому Сході визначають майбутнє економіки України, Європи і світу. *Slawa*. <https://slawa.tv/92053217/yak-podi-na-blizkomu-shodi-viznachat-majbutn-ekonomiki-ukrani-vropi-i-svitu>

Віолетта ТЕРХАНОВА,
студентка кафедри міжнародних відносин і аудиту
НТУ «Дніпровська політехніка»,
Науковий керівник – д.е.н. проф. Марина ПАШКЕВИЧ

РОЛЬ ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ У ЗМІЦНЕННІ ТРАНСАТЛАНТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ: ОБОРОННО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

В умовах трансформації міжнародного безпекового середовища, коли регіональні кризи набувають глобального значення, технологічна конкуренція стає чинником стратегічного протистояння, а оборонна спроможність союзників визначає стійкість альянсів, Південну Корею доцільно розглядати як індо-тихоокеанського партнера держав, залучених до ширшої мережі безпекової взаємодії. Її вплив на трансатлантичну безпеку проявляється через партнерство з НАТО, оборонну промисловість, постачання озброєнь союзникам Альянсу, кібербезпеку, співпрацю з ЄС та посилення оборонної спроможності України і східного флангу НАТО (НАТО, 2026).

Оборонно-технологічний потенціал Республіки Корея набуває значення для євроатлантичної безпеки через посилення взаємозалежності між Індо-Тихоокеанським і євроатлантичним безпековими просторами. Розвиток партнерства Республіки Корея з НАТО формує канали політичного діалогу й практичної співпраці, через які високотехнологічне озброєння, напівпровідникові технології, кібероборона, науково-технологічна кооперація та оборонні інновації корейської держави можуть бути залучені до реагування на спільні безпекові виклики. Значення цієї взаємодії зростає в умовах війни росії проти України, прискореної технологізації війни та потреби демократичних держав у стійких ланцюгах виробництва, інновацій і обміну даними. Практичне поєднання цих спроможностей перетворює партнерство Республіки Корея з НАТО на один із напрямів посилення стійкості євроатлантичної безпекової системи.

Подальша інституціоналізація партнерства Республіки Корея з НАТО формує механізм безпекової координації, який пов'язує індо-тихоокеанський вимір союзницьких партнерств із практичними потребами євроатлантичної безпеки та відкриває офіційні канали участі корейської держави в окремих напрямках співпраці з Альянсом.

Республіку Корея доцільно розглядати як партнера НАТО в Індо-Тихоокеанському регіоні, взаємодія з яким набуває дедалі більш прикладного характеру через інституціоналізацію політичного діалогу, кібербезпекової, науково-технологічної та оборонно-промислової співпраці (NATO, 2026). Партнерський формат цієї взаємодії зберігає євроатлантичну природу Альянсу й розширює коло держав, здатних функціонально підтримувати стійкість євроатлантичної безпеки в умовах взаємозалежності Індо-Тихоокеанського та євроатлантичного безпекових просторів (Ballbach, 2025).

Особливого значення ця взаємодія набуває для України. Війна росії проти України засвідчила залежність безпекової стійкості Європи від поєднання політичних рішень держав-членів НАТО з матеріальною основою оборони: боєприпасами, обсягами оборонного виробництва, сучасною електронікою, системами протиповітряної оборони, артилерією, дронами, кіберзахистом, напівпровідниками та швидкими логістичними рішеннями. Україна виявила практичний зміст нової природи безпеки, за якої стійкість НАТО і ЄС потребує ширшої мережі технологічно розвинених партнерів, здатних посилювати оборонне виробництво, інновації та оперативне реагування (Lee, C., 2026).

Інституційно оформлене партнерство Республіки Корея з НАТО створює політичну рамку взаємодії, практичне значення якої визначається оборонно-промисловим ресурсом корейської держави. Феномен «K-Defense» позначає модель розвитку оборонної промисловості, що поєднує національне виробництво сучасних систем озброєння, експортну орієнтацію, здатність до швидкого постачання та готовність до технологічної кооперації з партнерами. K-Defense забезпечила перехід Республіки Корея від імпортера оборонних технологій до помітного експортера озброєнь: за даними International Trade Administration, у 2023 році вона мала дев'ятий за розміром оборонний бюджет у світі та посідала восьме місце серед експортерів оборонної продукції (International, 2023; George et al., 2026).

Практична роль Республіки Корея у зміцненні трансатлантичної безпеки простежується через її оборонну співпрацю з Польщею. Різке зростання воєнної загрози після 2022 р. посилює потребу Польщі у швидкому нарощуванні військових спроможностей, модернізації озброєння та зміцненні східного флангу НАТО. Постачання танків K2, самохідних артилерійських установок K9, літаків FA-50 та інших систем прискорило переозброєння польської армії й частково компенсувало обмеження європейської оборонно-виробничої бази (Valpolini, 2022). Оборонна співпраця Південної Кореї з Польщею виходить за межі звичайного експорту озброєнь, оскільки формує нову конфігурацію оборонної взаємозалежності між євроатлантичною системою безпеки та технологічно

розвиненим партнером в Індо-Тихоокеанському регіоні. Польща, яка межує з Україною і відіграє ключову роль на східному фланзі НАТО, перетворюється на один із головних напрямів практичного застосування K-Defense у європейській безпеці. K-Defense відіграє роль механізму функціонального долучення Республіки Корея до зміцнення євроатлантичної безпеки через оборонне виробництво, технологічну кооперацію та прискорене нарощування спроможностей союзників.

Оборонно-промисловий вимір не вичерпує ролі Південної Кореї. Вона також бере участь у формуванні інфраструктури стійкості, без якої сучасна оборона неможлива в умовах цифровізованої війни, стратегічної конкуренції та залежності від критичних ланцюгів постачання. Ключовою є напівпровідникова промисловість. Samsung, SK Hynix та інші корейські технологічні актори є елементами технологічної стійкості демократичного світу (Jin et al., 2025). Системи озброєння, зв'язку, штучного інтелекту, кіберзахисту, супутникової інфраструктури, безпілотні платформи та системи управління військами дедалі більше залежать від напівпровідників, високопродуктивної пам'яті й цифрових компонентів (Lee, J., 2026). Потреба НАТО і ЄС у зменшенні залежності від вразливих або політично ризикованих ланцюгів постачання посилює значення південнокорейського технологічного ресурсу. Український вимір цієї взаємодії пов'язаний із цифровою стійкістю, захистом критичної інфраструктури, технологічною модернізацією оборони та відновленням безпекового сектору після війни. Продовженням такої кооперації стають рещоринг напівпровідникових ланцюгів і мінеральна безпека, де Республіка Корея має спроможність виступати одним із провідних технологічних і промислових партнерів.

Республіка Корея залишається державою, зовнішня та безпекова політика якої формується під впливом напруженої регіональної динаміки на Корейському півострові. Зростання ядерного потенціалу КНДР посилює безпековий тиск на південнокорейську державу та звужує простір її зовнішньополітичного маневру (Reuters, 2026). Несталість міжкорейського діалогу, залежність дипломатичних можливостей від північнокорейсько-американських відносин і брак дієвого регіонального механізму безпекової координації підтримують високий рівень невизначеності в Північно-Східній Азії (Erästö, Su, 2026). Ці чинники зумовлюють функціональний і вибірковий характер партнерства Республіки Корея з НАТО, за якого глобальні партнерські зобов'язання поєднуються з безпековими ризиками на Корейському півострові.

Роль Республіки Корея у зміцненні трансатлантичної безпеки розкривається через оборонно-технологічний ресурс, який поєднує розвинену оборонну промисловість, високотехнологічне озброєння, кібербезпекові спроможності, напівпровідникові технології та готовність до виробничої й інноваційної кооперації з партнерами. Партнерство Республіки Корея з НАТО надає спроможностям політично оформлений канал взаємодії, а оборонна співпраця з Польщею демонструє їх практичне значення для зміцнення східного

флангу Альянсу та підтримки України в умовах війни росії проти України. Оборонно-технологічний вимір партнерства засвідчує зміну характеру трансатлантичної безпеки, стійкість якої дедалі більше залежить від здатності союзників залучати технологічно розвинених партнерів поза власним регіоном. Республіка Корея не належить до трансатлантичного простору географічно, проте її виробничі, технологічні й кібербезпекові спроможності посилюють функціональну стійкість євроатлантичної безпекової системи. Регіональні безпекові обмеження на Корейському півострові зумовлюють вибіркового характер цієї участі, через що значення Республіки Корея полягає у практичному посиленні окремих напрямів оборонної, технологічної та кібербезпекової координації з НАТО, європейськими союзниками й Україною.

Список використаних джерел

- Ballbach, E. J. (2025, January 21). South Korea's ever-closer relations with NATO. Stiftung Wissenschaft und Politik. <https://www.swp-berlin.org/publikation/south-koreas-ever-closer-relations-with-nato>
- Cho N. S., Nakano, J. (2025). The Minerals Security Partnership under the South Korean leadership. *The Center for Strategic and International Studies*. <https://www.csis.org/analysis/minerals-security-partnership-under-south-korean-leadership>
- Erästö, T. Su, F. (2026, March 30). From deadlock to dialogue on the Korean Peninsula: It is time to revisit the idea of North East Asian regional security talks. *Stockholm International Peace Research Institute*. <https://www.sipri.org/commentary/topical-backgrounder/2026/deadlock-dialogue-korean-peninsula-it-time-revisit-idea-north-east-asian-regional-security-talks>
- George, M., Djokic, K., Hussain, Z., Wezeman, P. D., & Wezeman, S. T. (2026, March). Trends in international arms transfers, 2025. Stockholm International Peace Research Institute. <https://www.sipri.org/publications/2026/sipri-fact-sheets/trends-international-arms-transfers-2025>
- International Trade Administration. (2023, December 5). South Korea – Defense industry equipment. <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/south-korea-defense-industry-equipment>
- Jin, H., Yang, H., & Lee, J. (2025, October 30). Samsung beefs up advanced chip output after memory chip sales hit record high. *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/china/samsung-electronics-q3-profit-jumps-32-conventional-chip-boom-2025-10-30/>
- Lee, C. M. (2026). Are long-term NATO–South Korea defense ties possible? Transitioning from an arms exporter to a trusted defense partner. *Carnegie Endowment for International Peace*. <https://carnegieendowment.org/research/2026/02/are-long-term-nato-south->

korea-defense-ties-possible-transitioning-from-an-arms-exporter-to-a-trusted-defense-partner

- Lee, J. (2026, June 18). Nvidia supplier SK Hynix ships samples of next-generation chips to major customers. *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/sk-hynix-says-ships-samples-12-layer-next-gen-hbm4e-chips-major-customers-2026-06-17/>
- NATO. (2026, April 15). Relations with the Republic of Korea. North Atlantic Treaty Organization. <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/relations-with-the-republic-of-korea?selectedLocale=>
- Reuters. (2026, April 13). South Korea and Poland to upgrade ties as Tusk calls Seoul key ally after US. <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/south-korea-poland-upgrade-ties-comprehensive-strategic-partnership-media-2026-04-13/>
- Shim, K.-S., Lee, J. (2026, April 15). UN watchdog says North Korea is boosting nuclear weapons capacity. *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/north-korea-sharply-boosting-nuclear-weapons-capacity-iaea-chief-says-2026-04-15/>
- Valpolini, P. (2022). K2 tanks, K9 howitzers and FA-50 aircrafts – The Polish Army will receive powerful weapons, and the Polish defence industry will receive a strong impulse for development. *European Defence Review*. <https://www.edrmagazine.eu/k2-tanks-k9-howitzers-and-fa-50-aircrafts-the-polish-army-will-receive-powerful-weapons-and-the-polish-defence-industry-will-receive-a-strong-impulse-for-development>

V. Сучасні виклики, інновації та майбутні сценарії безпеки

Сесія об'єднує аналітику новітніх загроз та орієнтована на осмислення складних і взаємопов'язаних вимірів сучасних безпекових викликів, які виникають у контексті цифрової трансформації та гібридних загроз із баченням майбутнього безпеки. Обговорюються сценарії майбутніх конфліктів і підходи до стратегічного передбачення, зокрема в умовах невизначеності, проривних технологій та еволюції способів ведення війни. Окремий фокус спрямовано на інформаційно-психологічні операції, алгоритмізацію вторгнень й цифрові ІПСО як нову площину конфліктності. Увага приділяється дискурсу безпекових гарантій, здатності міжнародного публічного права реагувати на новітні загрози, а також пошуку інноваційних правових механізмів забезпечення державного суверенітету й оновлення підходів до колективної безпеки в багатосторонньому вимірі.

V. Contemporary Security Challenges, Innovation and Future Scenarios

The session brings together analyses of emerging threats and focuses on understanding the complex and interconnected dimensions of contemporary security challenges arising from digital transformation and hybrid threats, with a view to the future of security. It addresses scenarios of future conflicts and approaches to strategic foresight under conditions of uncertainty, disruptive technologies, and the evolution of warfare. A separate focus is placed on information and psychological operations, the algorithmization of intrusions, and digital information-psychological operations as a new domain of conflict. Attention is also given to the discourse of security guarantees, the capacity of international public law to respond to emerging threats, the search for innovative legal mechanisms to safeguard state sovereignty, and the renewal of approaches to collective security in a multilateral dimension.

Esmira JAFAROVA,
PhD in Political Science, Associate Professor
Mingachevir State University, Azerbaijan

Matanat YUSIFOVA
Senior Lecturer,
Mingachevir State University, Azerbaijan

POLITICAL GAMES OBSTRUCTING PEACE IN THE SOUTH CAUCASUS

The article discusses the struggle between the East and the West at the end of the twentieth century over geoeconomic and geopolitical regions, rich natural resources, raw material sources, promising markets, advanced technologies, information, and human resources. It emphasizes that Eurasia, particularly the Caspian–Black Sea basin and the South Caucasus, became one of the most significant geopolitical regions within this global competition. The study notes that the main causes of disputes among regional states include issues related to territorial integrity, territorial claims by certain neighboring states, control over regional energy resources, oil and gas export routes, and the desire to dominate East–West transportation, communication, and transit infrastructures.

The article refers to the ideas of twentieth-century classical geopolitical thinkers such as Alfred Thayer Mahan, Karl Haushofer, American political scientist Zbigniew Brzezinski, and U.S. diplomat and prominent political figure Henry Kissinger in order to demonstrate the special importance of Central Asia (Turkistan), the Caspian–Black Sea basin, and the South Caucasus within the framework of the new world order. Special attention is also devoted to the Zangezur Corridor, which is considered a strategic point of the South Caucasus, and to its importance for the states of the region. It is emphasized that resolving this issue is critically important for transforming peace in the South Caucasus into a sustainable and institutionalized mechanism after the end of the Karabakh War and for achieving long-term regional stability. However, several external factors continue to hinder the acceleration of this process, and the article analyzes the main directions of these factors.

At the end of the twentieth century, the class-based and ideological confrontation between East and West was replaced by a struggle for control over strategically important geoeconomic, geopolitical, and military-geostrategic regions, promising markets, advanced technologies, information, and human resources. One of the most important geopolitical regions of the new era became the Caspian–Black Sea basin and the South Caucasus. According to political analysts, the region's rich energy resources and its location along the shortest, most advantageous, and geopolitically reliable transportation, communication, and energy export corridors connecting two continents significantly increased its role in world politics. The geopolitical struggle for control over the South Caucasus and Central Asia was, in fact, one of the broader attempts to establish dominance over larger parts of Eurasia.

In the new era, global attention became increasingly focused on the energy resources and military-geostrategic significance of Central Asia and the Caspian region. The policy directed toward the South Caucasus generally aimed to maintain the region within various spheres of influence, which in turn encouraged manipulation around issues of sovereignty over regional territories. Within the framework of the struggle for influence in the region, each state pursued its own interests and corresponding ambitions.

Twentieth-century classical geopolitical thinkers such as Alfred Thayer Mahan, Karl Haushofer and others compared this continental region to transnational strategic straits and waterways such as the Bosphorus, Dardanelles, Strait of Gibraltar, and the Suez Canal, which have historically driven global confrontation and served as constant arenas of geopolitical struggle. They emphasized the future strategic importance of controlling this region and also highlighted Russia's attempts to dominate it (Mammadov, 2011, p. 81).

The well-known American political scientist Zbigniew Brzezinski wrote that Central Asia, the Caspian–Black Sea basin, and the South Caucasus constitute the point where the future geostrategic, geoeconomic, and transnational political interests of the global world intersect. He described the region as “the grand chessboard on which the struggle for global supremacy continues to be played” (Brzezinski, 2020, p. 124). Brzezinski called upon the Western world to direct its major strategic efforts toward this region, support the newly independent states of the region, free them from Russia's geopolitical sphere of influence, and integrate them into the community of developed European countries. According to Brzezinski, the West should primarily support the transnational geopolitical and geoeconomic projects of states such as Azerbaijan, Ukraine, Kazakhstan, Georgia, and Uzbekistan, which pursue independent policies, and through them strengthen its own strategic positions in the region (Brzezinski, 2020, p. 165).

While discussing the role of Eurasia in world geopolitics, U.S. diplomat and prominent political figure Henry Kissinger focused mainly on Russia's policy in the region and its possible future military-geostrategic consequences. Kissinger emphasized that Russia's geostrategic interests in Central Asia and the South Caucasus, which it considers its “near abroad,” are more important than its interests in other former Soviet territories. At the same time, he pointed out that Russia has often attempted to secure these interests through “non-civilized methods and approaches contrary to international law” (Kissinger, 2014, p. 143).

It is well known that until the collapse of the Soviet Union, the geopolitical environment of the region remained relatively stable. The rich oil and gas reserves of the Caspian Sea belonged entirely to the USSR, and naturally, no serious interstate tensions were observed. The primary reason for this was the Soviet Union's refusal to allow any external powers into the region. Although the United States and NATO countries attempted to pursue their regional interests through Türkiye during that period, they were unable to achieve any major success. Likewise, China, Iran, and other major regional and global powers, which preferred not to provoke tensions with the

USSR and instead pursued coordinated policies with it, had not yet emerged as independent and influential actors in this part of Eurasia.

Following the collapse of the Soviet Union, both the geopolitical and security environment of the region underwent substantial transformation. Russia managed to preserve much of its previous influence over the basin by taking advantage of the opportunities created when Central Asian states gained the ability to export their energy resources independently to global markets. However, increasing transnational influence gradually reshaped regional relations. As the successor state to the USSR, Russia frequently found itself confronting geopolitical actors such as the United States, NATO, and Türkiye in the region. At the same time, the newly independent states, having become subjects of international law, began pursuing alternative geopolitical orientations and regional policies based on their own national interests.

All these developments further increased the strategic importance of the region. Geopolitical analysts note that the discovery of new hydrocarbon reserves in the Caspian basin during the post-Soviet period attracted an increasing number of states seeking access to the region. The struggle for control over the energy resources of the Caspian basin, export routes to global markets, and other transnational mechanisms became one of the most important issues in world politics after the Cold War period (Mammadov, 2011, p. 87).

For nearly thirty years, Azerbaijan sought a peaceful resolution to the “Armenia–Azerbaijan Nagorno-Karabakh conflict.” However, as a result of the Second Karabakh War in 2020 and the anti-terror operations conducted in 2023, Azerbaijan fundamentally altered the balance of power in the South Caucasus. By restoring its territorial integrity within the framework of international law, Azerbaijan created a new political reality in the region. Today, Azerbaijan continues to strengthen this reality through diplomatic, political, and economic means while pursuing a balanced foreign policy. Official Baku simultaneously avoids direct confrontation with Russia but does not accept Russian regional hegemony, and therefore continues to expand cooperation with the West, Türkiye, and the states of Central Asia.

The Azerbaijan–Armenia meeting held in Washington on August 8, 2025, is of particular importance for the states of the South Caucasus and Central Asia. Countries such as Kazakhstan, Uzbekistan, Turkmenistan, Kyrgyzstan, and Tajikistan had long been seeking reliable routes to access European markets. However, Russia’s war in Ukraine rendered the Northern Transport Corridor passing through Russian territory unreliable, while tensions in the Red Sea endangered traditional maritime routes. Military confrontations in the inland sea located between Africa and the Arabian Peninsula caused serious disruptions to global trade and supply chains. Although the situation is gradually stabilizing, risks still remain.

Armenia is also considered one of the beneficiaries of this strategy because the country had remained regionally isolated for many years and was politically and economically dependent on Russia. Following its military defeats during the Second Karabakh War in 2020 and the anti-terror operations of 2023, the Armenian leadership

realized that achieving peace had become inevitable. In this context, the Zangezur Corridor acquires particular strategic importance.

The Azerbaijan–Armenia peace agreement signed in Washington on August 8, 2025, created a new geopolitical situation in the South Caucasus. The parties discussed the normalization of bilateral relations, ending decades of hostility, and expanding economic cooperation. The United States acted as a mediator in this process. The meeting concluded with the signing of the TRIPP project (Trump Route for International Peace and Prosperity). This initiative envisages strengthening economic and transportation links among Armenia, Azerbaijan, and the United States, primarily by connecting Azerbaijan with Nakhchivan Autonomous Republic through Armenian territory. Another issue under discussion concerns the proposed lease period of the project, which is being considered either for 49 or 99 years.

It is well known that the trilateral declaration of November 10, 2020, had granted Russia a dominant position in security and transportation processes in the South Caucasus. However, with the approval of the Trump Route project, Russia's role in the region significantly decreased. Official Baku continues to maintain relatively stable relations with Moscow; there is no open political confrontation between the two states, and cooperation in economic, energy, and transportation sectors continues. Although there is no open hostility between the two countries, Azerbaijan does not support Russian hegemony in the region. Azerbaijan consistently prioritizes preserving regional stability, protecting national interests, and minimizing long-term strategic risks.

At a time when Western political circles are attempting to launch an economic and trade corridor stretching along the Europe–Caucasus–Caspian–Central Asia axis, they succeeded, as usual, in bringing Azerbaijan and Armenia together while simultaneously intensifying tensions between Azerbaijan and Russia and excluding both Russia and China from this large-scale route. The primary objective of the West is to consolidate full political and economic control over regional communication lines. However, official Baku is not interested in placing the Zangezur Corridor entirely under the control of the United States and the European Union and therefore continues to pursue a balanced foreign policy.

It is also important to discuss in greater detail the significance of the Zangezur Corridor at the present stage. In the modern era, control over transit routes, energy flows, and logistics, especially land corridors, is becoming the foundation of future political and economic power. From this perspective, traditional transportation routes, including railways, transport networks, and water resources, particularly drinking water, are increasingly turning into serious causes of geopolitical confrontation and conflict. In Eurasia, the restoration of old land routes and the creation of new transportation corridors are being promoted primarily by Türkiye, Israel, and partially by United Kingdom as part of a broader geopolitical strategy. In the implementation of this policy, these states act as Azerbaijan's partners and allies. Naturally, Azerbaijan also pursues its own national interests within this process.

According to political analyst Elchin Mirzabayli, the Zangezur Corridor is an issue of great importance both for Azerbaijan and for the region as a whole. Therefore, Armenia cannot refuse to fulfill this obligation: “This is a responsibility undertaken by Armenia. If we approach the issue from the perspective of communication and transportation, it represents a broad and complex concept. If communication routes are not opened, then the border between Türkiye and Armenia will also remain closed. In other words, this is a reciprocal process. Azerbaijan is a country capable of maintaining dialogue with the West, the South, and the East alike. Undoubtedly, Azerbaijan will restore full control over all of its territories. At that point, a new geopolitical reality will emerge — one that all political powers will have to take into account” (“The situation regarding the Zangezur Corridor has changed: Ankara’s response” 09.08.2024).

In general, official Baku firmly states that any actors attempting to design geopolitical, geostrategic, and geoeconomic projects through the South Caucasus must first and foremost take Azerbaijan’s interests into consideration. Otherwise, official Baku will not hesitate to block such initiatives regardless of their authors. In this regard, during the Second Shusha Global Media Forum held in Shusha on July 20–22, 2024, under the theme “Exposing False Information: Countering Disinformation” the President of the Republic of Azerbaijan, Ilham Aliyev, emphasized that “the future lies in humanitarian cooperation” (Speech of the President of the Republic of Azerbaijan Ilham Aliyev at the Second Shusha Global Media Forum on the topic ‘Exposing False Information: Countering Disinformation, 2024).

Thus, the conducted analysis demonstrates that the main factor obstructing peace in the South Caucasus is not the regional states themselves, but rather the geopolitical rivalry of major powers. The Zangezur Corridor remains the central element of this struggle. Sustainable peace, however, is possible only on the basis of respect for regional interests and balanced cooperation.

References

- Əliyev, İ. (2024). “Yalan məlumatların ifşası: Dezinformasiyaya qarşı mübarizə” mövzusunda II Şuşa Qlobal Media Forumunda çıxış. <https://prezident.az>
- Brzezinski, Z. (2020). *Böyük şahmat taxtası* (s. 124, 165). Qanun nəşriyyatı.
- Kissinger, H. (2014). *Dünya nizamı*. Qanun nəşriyyatı.
- Məmmədov, N. (2011). *Geosiyasətə giriş: II cild: Müasir geosiyasi proseslər*. Azərbaycan nəşriyyatı.
- Zəngəzur dəhlizi ilə bağlı vəziyyət dəyişdi: Ankaranın cavabı (2024, 9 avqust). *Konkret.az*. <https://konkret.az>

Kamil MIRIYEV

Doctoral student,
Azerbaijan National Academy of Sciences, Azerbaijan

EXTERNAL INFLUENCE AND INTERNAL CHANGE: U.S. MIDDLE EAST POLICY IN THE ARAB WORLD

The Middle East has always been one of the most strategic regions in the world of politics. Its geographical position linking Asia, Africa and Europe, along with its enormous energy resources and complicated political landscape, have made it the focus of international attention for many decades. Among outsiders having been involved in the area, the United States has played a particularly influential role, with US policy in the Middle East having evolved through a combination of strategic interests, concerns for security, economic priorities, and ideological considerations. Over the years, these policies have not only influenced interstate relationships and regional power relationships, they have also been influential in the internal socio-political developments in the Arab societies (Walt, 2018).

The basis for American involvement in the Middle East was laid out during the Cold War period in large part. During this period, the region dominated the thinking of U.S. policymakers who inaugurated this period of their diplomatic relations with the countries of the Global South during the Cold War. U.S. policy makers saw the region primarily in terms of global ideological competition between the Western bloc and the Soviet Union. Maintaining allied governance stability and access to energy resources and keeping Soviet influence in check were the delicate and important objectives to put in place in order to steer U.S. policy toward the region. Consequently, the United States forged close political, military, and economic alliances with a number of Middle Eastern countries. These relations had a significant impact on the political structures and security systems of a great number of Arab countries (Anderson, 2011).

Following the end of the Cold War, the strategic environment of the Middle East underwent a rather significant change. The collapse of the Soviet Union removed one of the big external hangers-on for influence in the region, giving the United States the chance to increase its role as the dominant world power. American foreign policy toward the Middle East in this period came to include such themes as political reform, democratization, and economic modernization. These objectives were usually expressed as part of wider programs towards promoting stability and integration in the global political and economic system (Brown, 2013).

However, the state of their implementation brought about complicated outcomes in the Arab world as a whole. In certain instances, cooperation with the United States helped contribute to economic development, institutional reforms and greater levels of international engagement. Various programs supporting civil society development, educational exchange and economic cooperation, aimed to support governance structures and stimulate gradual political transformation. At the same time, the strong

security partnerships between the United States and several regional governments also shored up already existing political systems and structures of power.

The impact of US policy in the socio-political process in the Arab world became especially apparent during the early twenty-first century. This period saw a series of political developments which showed the significance of the deep social and political challenges existing in many Arab countries. Rising unemployment, economic inequality, corruption, low levels of political participation and demographic pressures provided an environment in which public dissatisfaction found ever-increasing expression through political activism and social movements (Gerges, 2018).

External political discourse and international attention towards issues such as governance, political rights and democratic reform played a role in the general political environment where these movements evolved in. American foreign policy rhetoric often touched on the need for democratic rule and political reform in the Middle East. While the degree to which such rhetoric contributed directly to developments in the region at home is still a matter of debate among scholars, it certainly played a part in the international context of political change in the region.

Another significant aspect of the US influence in the Middle East is related to security policies and involvement in military affairs. Throughout the past decades, the United States has had a significant military presence in the region and participated in several different security initiatives to both combat regional threats and ensure stability. These actions have had important consequences to the political environment within a number of Arab states. On one hand, security cooperation has been aiding governments to overcome challenges pertaining to terrorism and regional conflicts. On the other hand, military interventions and long-term security engagements have at times sparked political debates and public reactions within the Arab societies (Lynch, 2012).

The dynamics that exist between the external influence and the internal political dynamics are inherently a very complicated relationship. Political change in any society is generally caused by a combination of factors, both domestic such as economic conditions, social structures, institutional arrangements, and public expectations. At the same time, international actors may influence the environment in which these domestic factors are operating. In the regard of the Arab world, U.S. policy has had a parity of interaction with the internal political processes in a number of ways, sometimes encouraging these processes to reformation, and sometimes being a factor contributing to the political tensions or public debates about sovereignty and external influence (Telhami, 2013).

Economic relations are also an important channel through which U.S. policy has affected developments in the Arab world. Trade agreements, foreign investment, development assistance and financial cooperation programmes have contributed to determining economic policies and strategies for reform in a number of countries. Economic modernization programmes often had the goals of making markets more liberal, formulating institutional reforms and joining the global economy. These economic transformations have had significant social implications that have impacted employment patterns, social mobility and expectations of younger generations.

In addition to the economic and political interaction, cultural and information communication between the United States and the Arab world has had a role in the changing socio-political arena. Educational programs, academic cooperation, media exchanges, and technological connectivity have enabled the establishment of the new ideas and political discourses. Access to global media and digital communication platforms has enabled individuals and social groups in Arab societies to participate more actively in international debates on issues of governance, political participation and social justice.

The variation in the Arab world has meant that the effect of U.S. policy has varied considerably from country to country. Political systems throughout the region vary between monarchy and republic, and their institutional development and the extent of political participation and economic diversification vary. Consequently, the interaction of outside influence and domestic political processes has yielded different outcomes as per local conditions and historical situations (Kamrava, 2013).

Scholarly discussions on the subject often point to the need not to consider U.S. policy as an exclusive factor in shaping political developments in the Arab world. Rather, it operates within a larger framework of regional dynamics which incorporates the role of local political actors, regional organizations, economic trends, demographic changes and evolving social expectations. Nevertheless, as one of the most influential powers in the world involved in the region, the United States is still considered one of the outsiders that can closely impact the trajectory of political developments in the Middle East (Posen, 2014).

Understanding the dynamics between U.S. Middle East policy and socio-political change in the Arab world is therefore essential in understanding the politics of the region today. The interplay between external policies and internal changes still determines the political future of the region. Looking at this relationship offers useful information about how international policies might affect domestic political processes, and the way in which regional societies respond to external pressures and opportunities.

As the Middle East is still undergoing political evolution, economic reform, and changing geopolitical alliances, the role of outside actors such as the United States will continue to be a topic of great academic and political interest. Studying these interactions is not only important for having a better understanding of the region itself, but can be discussed in a wider context in international relations regarding the role of global power politics in the political development of regions.

References :

References

- Anderson, L. (2011). Demystifying the Arab Spring: Parsing the Differences Between Tunisia, Egypt, and Libya. *Foreign Affairs*, 90(3), 2–7.
- Brown, N. J. (2013). *When Victory Is Not an Option: Islamist Movements in Arab Politics*. Cornell University Press.
- Gerges, F. A. (2018). *Making the Arab World: Nasser, Qutb, and the Clash That Shaped the Middle East*. Princeton University Press.

- Lynch, M. (2012). *The Arab Uprising: The Unfinished Revolutions of the New Middle East*. PublicAffairs.
- Posen, B. R. (2014). *Restraint: A New Foundation for U.S. Grand Strategy*. Cornell University Press.
- Walt, S. M. (2018). *The Hell of Good Intentions: America's Foreign Policy Elite and the Decline of U.S. Primacy*. Farrar, Straus and Giroux.

Aytan GURBANOVA

PhD student,
Baku State University, Azerbaijan

NEO-REALISM AND ETHNIC CONFLICT: A COMPARATIVE ANALYSIS OF RWANDA AND BOSNIA

The post-Cold War transformation of the international system has been accompanied by a marked shift from interstate to intrastate conflict, with ethnic violence emerging as a dominant form of insecurity. This article critically examines the explanatory capacity of neo-realism in accounting for ethnic conflicts through a comparative analysis of the 1994 genocide in Rwanda and the 1992-1995 war in Bosnia and Herzegovina. Drawing on core neo-realist concepts - particularly anarchy and the security dilemma - the study argues that state collapse and the resulting security vacuum constitute necessary structural conditions for conflict escalation. However, through comparative inquiry, it demonstrates that neo-realism alone is insufficient to explain variations in the intensity, duration, and patterns of violence. The findings suggest that ideational factors, elite agency, and identity construction must be integrated into the analytical framework to achieve a comprehensive understanding of ethnic conflict.

The end of the Cold War marked a critical juncture in the evolution of global conflict. While bipolar rivalry had structured international politics for decades, its dissolution gave rise to new forms of violence, increasingly localized and identity-driven. Ethnic conflicts in particular became more frequent and more destructive, challenging the explanatory scope of traditional international relations theories.

Neo-realism, originally formulated to explain patterns of interstate behavior, has been adapted to account for intrastate conflict by extending systemic concepts to the domestic sphere. Central to this adaptation is the notion that the breakdown of state authority generates conditions analogous to international anarchy, thereby triggering security competition among sub-state groups. This study investigates the extent to which such a framework adequately explains two of the most consequential ethnic conflicts of the post-Cold War era: Rwanda and Bosnia.

Neo-realism assumes that the absence of a central authority - anarchy - constitutes the defining feature of the international system. Under such conditions,

actors are compelled to pursue self-help strategies to ensure survival. Kenneth Waltz (1979) argues that this structural constraint shapes behavior irrespective of internal characteristics.

The extension of neo-realist logic to intrastate conflict is most prominently articulated by Barry Posen (1993), who conceptualizes the “ethnic security dilemma”. According to this perspective, when state authority weakens or collapses, ethnic groups face acute uncertainty regarding their survival. In response, they arm themselves defensively; however, these actions are perceived as offensive threats by rival groups, thereby generating a spiral of escalation driven by mutual fear. This framework offers a parsimonious explanation for the onset of violence, emphasizing structural conditions over individual or ideational variables. Yet, its explanatory sufficiency remains contested, particularly in cases where similar structural conditions yield divergent outcomes.

The 1994 genocide in Rwanda represents one of the most extreme manifestations of ethnic violence in the modern era. The collapse of state authority following the assassination of President Juvenal Habyarimana created a profound security vacuum. In the absence of centralized control, society fragmented into competing ethnic constituencies, primarily Hutu and Tutsi. From a neo-realist perspective, the ensuing violence can be interpreted as a function of the security dilemma. The breakdown of order intensified perceptions of existential threat, prompting preemptive violence as a strategy of survival. However, such an interpretation captures only part of the causal dynamics.

The Rwandan case underscores the critical role of elite manipulation and ideological mobilization. Stuart J. Kaufman (1996) highlights how political elites construct and disseminate “symbolic politics” narratives that frame rival groups as existential enemies. In Rwanda, state-controlled media outlets actively propagated hate speech, transforming latent fears into organized mass violence. Thus, while structural conditions enabled violence, ideational and organizational factors determined its scale and intensity.

The war in Bosnia and Herzegovina emerged from the disintegration of Yugoslavia, which dismantled existing political and security structures. As in Rwanda, the collapse of central authority generated a security dilemma among ethnic groups - Bosniaks, Serbs, and Croats - each seeking to secure territorial and political control. However, the Bosnian conflict diverged significantly in its trajectory. Unlike Rwanda’s rapid escalation, the Bosnian war was prolonged and characterized by shifting alliances, territorial fragmentation, and extensive external involvement. John Mearsheimer (1990) emphasizes the instability inherent in multipolar systems, a condition reflected in Bosnia’s complex interplay of local, regional, and international actors. The presence of external interventions - ranging from neighboring states to international organizations - altered the conflict dynamics, extending its duration and reshaping its outcomes. This multi-level dimension exposes a limitation of neo-realism when applied narrowly to domestic structures, as it underestimates the influence of external actors and international norms.

A comparative examination of Rwanda and Bosnia reveals both convergence and divergence in the dynamics of ethnic conflict. Both cases demonstrate that state collapse serves as a critical enabling condition for violence, consistent with neo-realist assumptions. The emergence of a security dilemma in the absence of centralized authority led to escalating mistrust and militarization among ethnic groups. Despite similar structural conditions, the conflicts differed markedly in intensity, duration, and organization. Rwanda experienced rapid, highly centralized mass violence, whereas Bosnia underwent a protracted and fragmented conflict shaped by external intervention. These differences suggest that structural factors alone cannot account for the full range of conflict outcomes. Instead, variations are better explained by the interaction of structural conditions with ideational, political, and international variables.

While neo-realism provides a powerful framework for understanding the structural origins of conflict, it exhibits significant limitations when applied to ethnic violence. Specifically, it underestimates:

- The role of identity as a socially constructed and politically mobilized phenomenon.
- The agency of political elites in shaping conflict narratives.
- The impact of ideology and propaganda in facilitating mass participation.
- The influence of international actors and normative frameworks.

These limitations indicate that neo-realism, in isolation, offers an incomplete account of ethnic conflict dynamics. Consequently, neo-realism constitutes a necessary but insufficient framework for explaining ethnic conflict. The cases of Rwanda and Bosnia confirm the centrality of structural conditions - particularly state collapse and the security dilemma - in initiating violence. However, they also reveal that the escalation, form, and duration of conflict are contingent upon factors beyond the scope of neo-realist theory. A comprehensive understanding of ethnic conflict requires an integrative analytical approach that combines structural insights with constructivist and agency-based perspectives. Only through such theoretical synthesis can the complexity of contemporary intrastate conflicts be adequately captured.

References

- Brown. M. E. (1993). *Ethnic Conflict and International Security*. Princeton University Press. 288 p.
- Kaufman. S. J. (1996). Symbolic politics or rational choice? Testing theories of extreme ethnic violence. *International Security*. 30(4). PP. 45–86.
- Mearsheimer. J. J. (1990). Back to the future: Instability in Europe after the Cold War. *International Security*, 15 (1). PP.5–56.
- Posen. B. R. (1993). The security dilemma and ethnic conflict. *Survival*. 35 (1). PP. 27–47.
- Rotberg. R. I. (2004). *When States Fail: Causes and Consequences*. Princeton University Press. 352 p.

Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*, Reading, MA: Addison-Wesley. 129 p.

Khalil YUSIFLI,

Doctoral student

Ganja State University, Azerbaijan

THE INFLUENCE OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS ON THE FORMATION AND IMPLEMENTATION OF YOUTH POLICY

Introduction

In modern societies, young people are considered not only as a demographic group but also as a strategic resource in terms of economic development, social integration, and political stability. Youth policy, aimed at addressing the problems of young people and their sustainable development, is also systematically developing as one of the priority directions of the social policy of countries.

Since the 1950s–60s, youth policy, which began to take shape in the developed countries of Europe, is not only a key element of social stability but also a guarantee of national security. In the evolution and implementation of this policy, the activities of international organizations play an important role. By developing and implementing specific programs, strategic plans, and regional and international projects, these organizations directly become subjects of youth policy.

The aim of this study is to theoretically analyze the activities of United Nations (UN), the Council of Europe, and the European Union in the field of youth policy, and to determine their impact on the formation and implementation of youth policy.

Methodology

The study employs the main methods of social science research, including analysis, synthesis, and comparative analysis. The method of analysis is used to examine the approaches of international organizations in youth policy and the implementation paradigms of mechanisms. The synthesis method enables the integration of findings into broader conceptual understandings, while comparative analysis facilitates the identification of similarities and differences between policy frameworks and the evaluation of how international cooperation influences policy outcomes.

United Nations and Youth Strategies

United Nations acts as a source of protection and support for youth, as well as a platform for problem-solving, empowerment, and the development of relationships. Engaging in various fields of activity, the UN uses methods and approaches that reflect this diversity, as all young people can achieve full inclusiveness, empowerment, and

development. At the same time, the UN recognizes youth as social partners and encourages governments and other organizations to improve the effectiveness of youth policy.

In international practice, the United Nations plays a special role in defining the main principles, directions, and patterns of youth policy. For example, although different approaches to the concept of youth have been proposed, many countries and organizations, in accordance with the UN standard definition, consider youth as individuals aged 15–24.

Adopted by the United Nations in 1996 and updated in 2007, the “World Programme of Action for Youth” has long been used by states to define the main directions of youth policy. This programme provides a policy framework and practical guidelines for youth development worldwide, and it is also the first global plan for the implementation of an effective youth policy. The 15 priority areas defined within it are directly aimed at the problems of young people. These include employment, education, participation, health, leisure, globalization, etc (UN, 1996).

In addition, within the framework of the United Nations Development Programme, a youth strategy covering the years 2014–2017 was developed. This strategy engages youth as a positive force for transformative change. The three main expected outcomes of the implementation of the strategy are as follows:

- a) economic empowerment of youth;
- b) strengthening youth as citizens;
- c) strengthening societal resilience and increasing responsibility through the empowerment of young people (UNDP, 2014, p. 2).

To achieve these main outcomes, the development of the capacity of youth-led organizations, the consideration of youth-related issues in all areas of development planning, the effective participation of young people in global political discussions and networks through thought leadership, and ensuring the sustainability of progress in youth issues through the development and implementation of national youth policies are considered key factors. In addition, it is also possible to emphasize that youth policy is not only implemented at the national level, but also that the development of regional and international cooperation and experience exchange is of importance.

The Council of Europe in shaping youth policy

Council of Europe was established in 1949 as an intergovernmental organization based in Strasbourg, France. The organization is one of the first to pay attention to youth work and youth policy fields. After the political unrest that took place in Europe in 1968, in which young people were particularly involved, addressing youth problems through cooperation became one of the main areas of activity of the Council of Europe (Denstad, 2009, p. 22).

The Council of Europe does not have mechanisms to compel states, it is still able to exert a significant influence on the development of youth policy. By preparing numerous recommendations up to the present day, it has defined the main concepts in youth policy and contributed to shaping its development.

It should be noted that the Council of Europe has influenced the development of youth policy infrastructure in countries. In the example of the European Youth Centre and the European Youth Foundation, both established in 1972, similar purpose-oriented infrastructure is being developed today in many countries. The European Youth Centres are educational institutions designed to provide space for youth organizations to conduct trainings and seminars. Various types of training are held there. The main topics include issues such as unemployment, peace, disarmament, and North–South dialogue. The European Youth Foundation, in turn, supports youth organizations financially and ensures the implementation of international youth project (Blakely, 2005, p. 139-140).

Today, the Council of Europe continues to consistently promote international cooperation in youth policy. In January 2020, the Council of Europe's youth sector adopted the Youth Strategy 2030. This document is a comprehensive policy framework that defines the objective of actively supporting, protecting, promoting, and enabling the enjoyment of its core values such as human rights, democracy, and the rule of law (Williamson, Fras, & Lavchyan, 2021, p. 79).

The Political and Economic Role of European Union Youth Policy

The European Union is a political and economic union of 27 member states, and a legal community. In specifically designated areas of regulation, Union law takes precedence over national law, with direct effect and, while directives require transposition through national legislation, regulations enter into force immediately on national territories

In youth policy, the European Union, unlike the Council of Europe, is more oriented towards the economic development of young people. For many years, by implementing exchange programmes for young workers in Europe, the European Union, starting from the 2000s, began to operate in many areas of youth policy. The main objective of youth policy in the European Union is to form a unified strategy. The European Commission took another step in 2001 with the publication of the White Paper entitled “A New Impetus for European Youth”. This became a catalyst for the evolution of EU youth policy (Chevalier & Loncle, 2021, p. 2-3).

The White Paper proposed the appointment of a national coordinator in each member state to act as the Commission's representative on youth issues. It also identified four priority areas: first, the introduction of new ways to enable young people to participate in public life; second, improving information for young people on European matters; third, promoting voluntary activities; and fourth, increasing knowledge and understanding of youth-related issues. The White Paper also proposed giving greater consideration to the youth dimension when developing other relevant policies, including education and training, non-formal education, employment and social integration, health, the fight against discrimination, and youth autonomy. Based on the four priority areas identified in the White Paper, the Council established a framework for European cooperation in the youth field.

Since the early 2000s, cooperation in the youth field within the EU has progressively strengthened, leading first to the European Youth Pact in 2005, then to the first EU Youth Strategy for 2010–2018, and subsequently to the second EU Youth Strategy for 2019–2027 (Williamson, Fras, & Lavchyan, 2021, p. 69).

Conclusion

The analysis of the activities of the above-mentioned organizations allows us to conclude that these organizations encourage and support countries in the implementation of youth policy. The organizations, while defining the main provisions and patterns of youth policy, also form mechanisms for the implementation of real policy measures. In addition, by playing a coordinating role among countries, they increase the effectiveness of youth policy and create conditions for the dissemination and adoption of positive practices by other countries.

The activities of the organizations show that the United Nations has the broadest scope of activity, and its documents already define standards in the development and implementation of youth policy. In particular, countries with large youth populations and less developed economies have been able to achieve certain results through UN programmes.

References

- Blakely, G. (2005). *Youth policy*. Routledge.
- Chevalier, T., Loncle, P. (2021). Introduction: The development of youth policies in Europe in past decades. *Youth & Globalization Journal*, 3, 1–11.
- Denstad, F. Y. (2009). Youth policy manual: How to develop a national youth strategy. *Council of Europe Publishing*.
- United Nations Development Programme. (2014). UNDP youth strategy 2014–2017: Youth empowered as catalysts for sustainable human development.
- United Nations. (1996). World Programme of Action for Youth to the Year 2000 and Beyond.
- Williamson, H., Fras, M., & Lavchyan, Z. (2021). A reference manual for youth policy from a European perspective. *Council of Europe Publishing*.

Сергій ШУЛЯК

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин
Університету митної справи та фінансів, Україна

Анастасія МАЗУР

магістр кафедри міжнародних відносин
Університету митної справи та фінансів, Україна

ПРИНЦИП ЦЕНТРАЛЬНОСТІ АСЕАН В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНОГО ПРОТИСТОЯННЯ В ІНДО-ТИХООКЕАНСЬКОМУ РЕГІОНІ

У ХХІ ст. Індо-Тихоокеанський регіон перетворився на головний центр світової економічної активності та один із ключових осередків геополітичного суперництва. Посилення протистояння великих держав, прискорена військова модернізація та зростаюча технологічна конкуренція зробили регіон центральним елементом міжнародної системи. Невизначеність позиції керівництва США стосовно союзів, міжнародних інституцій і світової торгівлі, загострення китайсько-американського суперництва, а також низка давніх викликів (територіальні суперечки, економічна нерівність, кліматичні ризики), змушують країни регіону діяти в складному й нестабільному середовищі.

Напружені відносини між США та Китаєм залишаються ключовим чинником регіональної безпеки та продовжують впливати на стратегічне середовище. Хоча, час від часу, докладаються зусилля щодо нормалізації стосунків, вони, значною мірою, нівелюються переважаючим у США консенсусом на користь стратегічної конкуренції з Китаєм. Структурні причини цього суперництва, ймовірно, залишатимуться чинними, а тимчасові компроміси навряд чи забезпечать довгострокову стабільність. Торговельна війна між США та Китаєм посилює невизначеність та дедалі більше загрожує регіональній безпеці, змушуючи держави регіону робити складний вибір (Labresque, 2025, р. 4-5).

З метою збереження миру та стабільності держави Індо-Тихоокеанського простору дедалі активніше прагнуть впливати на формування його майбутнього. У цих умовах Південно-Східна Азія залишається важливою ареною стратегічного балансування. Попри зростаючий тиск щодо необхідності визначитися між США та Китаєм, Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) прагне зберегти свою центральну роль у забезпеченні регіональної безпеки. АСЕАН перетворилася на головний інституційний центр безпекового співробітництва у регіоні. В основу її політики було покладено принцип «центральності АСЕАН» (ASEAN Centrality), формально проголошений у ст.1 Хартії АСЕАН (ASEAN Charter) у 2007 р.: «підтримувати центральну роль і проактивну позицію АСЕАН як головної рушійної сили у її відносинах і співробітництві з зовнішніми партнерами в регіональній архітектурі, яка є

відкритою, прозорою та інклюзивною» (ASEAN, 2008). Принцип передбачає, що визначення порядку денного та головування є прерогативами АСЕАН, а держави-члени інтегруються у систему «кооперативної безпеки», що дозволяє уникнути домінування однієї держави чи групи держав (Koga, 2022, p. 27).

Саме інституційний кластер навколо АСЕАН є найбільш розвиненою структурою для реагування на регіональні безпекові виклики. З метою зміцнення довіри, формування спільного розуміння регіональних проблем безпеки та підходів до їх розв'язання, а також обмеження потенційної конкуренції було розроблено мережу інституційних механізмів АСЕАН, серед яких: Регіональний форум АСЕАН (ASEAN Regional Forum, ARF), Формат «АСЕАН плюс три» («ASEAN Plus Three», APT), Східноазійський саміт (East Asia Summit, EAS), Зустріч міністрів оборони АСЕАН (ASEAN Defence Ministers' Meeting, ADMM).

АСЕАН виступає у ролі архітектора регіональної системи безпеки. Мережа створених нею інституцій формує комплексну архітектуру регіональної взаємодії, забезпечуючи платформи для діалогу з питань безпеки, економічної інтеграції та соціокультурного співробітництва. АСЕАН фактично стала «кермом» макрорегіональних процесів, формуючи так звану «мультиплексну архітектуру», де існує не один домінуючий інститут, а мережа взаємопов'язаних форматів. Це дозволяє вирішувати низку завдань: зменшувати конкуренцію між великими державами; уникати жорсткого поділу на «включених» і «виключених»; просувати співпрацю на основі норм, а не лише балансу сил (Шуляк & Телятнікова, 2026, с. 210). Центральність АСЕАН дозволяє їй виконувати роль посередника між ключовими акторами, насамперед США та Китаєм. Завдяки своїй нейтральності та здатності скликати багатосторонні форуми, АСЕАН знижує рівень недовіри між великими державами, запобігає домінуванню однієї сили, підтримує інклюзивний діалог.

Принцип власної центральності, апробований у забезпеченні регіональної безпеки у Південно-Східній Азії, АСЕАН сьогодні намагається застосувати до більш широкого простору – Індो-Тихоокеанського регіону, який перебуває у стані зростаючого геополітичного протистояння. У 2019 р. АСЕАН запропонувала «Погляд АСЕАН на Індо-Тихоокеанський регіон» (ASEAN Outlook on the Indo-Pacific, AOIP) – стратегічну ініціативу, що визначає її підхід до формування інклюзивного, відкритого та стійкого регіонального порядку в Індо-Тихоокеанському регіоні, з акцентом на свою центральну роль. AOIP передбачає: 1) розгляд АТР та регіону Індійського океану не як суміжних просторів, а як інтегрованого та взаємопов'язаного регіону, в якому АСЕАН відіграє центральну та стратегічну роль; 2) Індо-Тихоокеанський регіон – простір діалогу та співпраці, а не суперництва; 3) Індо-Тихоокеанський регіон – простір розвитку та процвітання для всіх; 4) важливість морського виміру та морської перспективи у формуванні регіональної архітектури. При цьому АСЕАН «має залишатися «чесним посередником» у стратегічному середовищі конкуруючих інтересів» (ASEAN, 2019, p.1-5). У травні 2025 р. АСЕАН підтвердила намір

забезпечити реалізацію АОІР «через конкретні проекти та практичні заходи» (ASEAN, 2025, р. 3).

Попри амбітні плани щодо утвердження своєї ролі у якості центрального елемента у безпековій архітектурі Індो-Тихоокеанського регіону, АСЕАН, у цьому сенсі, стикається з серйозними викликами:

1. Загострення стратегічного суперництва між США та Китаєм, що створює ризик маргіналізації АСЕАН або її розколу за лініями суперництва великих держав. Економічна вага та географічна близькість забезпечують Китаю значний вплив у Південно-Східній Азії. Водночас багато країн АСЕАН зберігають безпекові зв'язки зі США і розглядають їх як протизвагу китайській силі. Це формує складний баланс, у якому АСЕАН змушена маневрувати між конкуруючими інтересами, зберігаючи автономну роль.

2. Конкуренція з боку альтернативних (мінілатеральних) форматів. Такі безпекові проекти, як Quad (Чотиристоронній безпековий діалог між США, Японією, Індією та Австралією) та AUKUS (Австралія, Велика Британія, США) потенційно обходять механізми АСЕАН і підривають її центральність.

3. Внутрішня неоднорідність. Різноманітність політичних систем, рівнів розвитку та стратегічних орієнтацій держав-членів ускладнює вироблення узгодженої позиції, особливо з чутливих питань, де задіяні інтереси зовнішніх держав. Прикладом є криза в М'янмі після військового перевороту в лютому 2021 р., яка продемонструвала обмеженість можливостей АСЕАН.

4. Інституційні обмеження. Порівняно невеликі ресурси Секретаріату АСЕАН обмежують його спроможність реалізовувати амбітні регіональні ініціативи. Консенсусна модель ухвалення рішень часто призводять до мінімально узгоджених результатів, особливо у спірних питаннях, таких як конфлікти в Південно-Китайському морі. Крім того, форуми під егідою АСЕАН часто критикують як «дискусійні майданчики», що продукують декларації без ефективних механізмів виконання (Valockova, 2025).

Отже, АСЕАН продовжує виконувати важливу функцію майданчика для діалогу через свої інституційні механізми, забезпечуючи можливості для консультацій і зміцнення довіри навіть в умовах посилення конкуренції між великими державами. Хоча ці інституції залишаються важливими, їх часто критикують за нездатність ефективно реагувати на головні регіональні виклики. У результаті протягом останніх років виникла низка нових мінілатеральних форматів співпраці та коаліцій, орієнтованих на конкретні проблеми. Особливо помітним стало зростання впливу середніх держав Азії завдяки їхній активній участі в таких нових об'єднаннях.

Список використаних джерел

ASEAN. (2008). The ASEAN Charter. <https://asean.org/wp-content/uploads/images/archive/publications/ASEAN-Charter.pdf>

- ASEAN. (2019). ASEAN Outlook on the Indo-Pacific. https://asean.org/wp-content/uploads/2021/01/ASEAN-Outlook-on-the-Indo-Pacific_FINAL_22062019.pdf
- ASEAN. (2025). ASEAN Community Vision 2045: Resilient, innovative, dynamic, and people-centred ASEAN. https://asean.org/wp-content/uploads/2025/05/05.-ASEAN-Community-Vision-2045_adopted.pdf
- Koga, K. (2022). Managing Great Power Politics: ASEAN, Institutional Strategy, and the South China Sea. *Singapore: Springer*.
- Labrecque, Ch. (2025). Introduction. In V. Nadjibulla & Ch. Labrecque (Eds.). CSCAP Regional Security Outlook 2025. <https://www.asiapacific.ca/publication/cscap-regional-security-outlook-2025>
- Valockova, B. (2025). ASEAN centrality and its narratives in an evolving regional order. <https://www.e-ir.info/pdf/107872>
- Шуляк, С.В., Телятнікова, А. Р. (2026). АСЕАН у системі регіональної безпеки Південно-Східної Азії. *Політикус*. <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2026-2.31>

Bohdan NOVIN'KOV

student of the Department of International Relations and Audit,
Dnipro University of Technology, Ukraine
Scientific supervisor – DSc, Prof. Oleksandr VYSOTSKYI

TECHNOLOGIES OF SPIRITUAL SECURITY IN THE CONTEXT OF UKRAINIAN STATE-BUILDING PROCESSES OF MODERNITY

The Ukrainian state-building processes of modernity represent the ongoing evolution of the nation's sovereign institutions, national identity, and strategic resilience. Today, this multifaceted process is fundamentally shaped by post-Soviet transformation, democratic consolidation, and the critical necessity to protect national sovereignty against external aggression.

State national security represents an integrated system that consolidates military-technical, informational, economic, political, and socio-cultural factors. Here, national security technologies emerge as vital instruments utilized by the state to shield its citizens from both direct and indirect risks. Ultimately, this technological framework ensures systemic resilience across a broad spectrum of domains, including physical, social, environmental, economic, food, healthcare, psychological, political, cultural, and technological spheres (Vysotskyi, 2023). In this context, spiritual security emerges as a fundamental basis for preserving sovereignty and driving the nation's strategic advancement amid global competition (Мануйлов, Калиновський, 2019).

In the context of international relations, technologies of spiritual security refer to non-material, value-based, and cultural mechanisms that states use to project

influence, establish global legitimacy, and shape ideological narratives. Unlike hard power, these methods operate on the level of belief systems, morality, identity, and shared consciousness (Калиновський, Жданенко, 2022). In the contemporary realities of Ukraine, these technologies are acutely manifested through the lens of countering hybrid aggression, forcing domestic science to rethink the paradigms of state-building and mental defense.

This study examines three dimensions of spiritual security technologies in the context of Ukrainian state-building: the concept of a "total mental barrier" and its limitations (Курбан, 2017); the alternative model of cognitive resilience and societal immunity; and the institutional manifestation in the religious sphere. These dimensions are critical because they directly shape how Ukrainian wartime identity navigates the fundamental tension between defensive self-preservation and long-term pluralistic integration - a tension that will determine the nation's post-war resilience and Euro-Atlantic trajectory.

The study of spiritual security is carried out within various scientific paradigms. According to V. Baranivskyi, it is a critical factor in preserving the nation and the state, while neglecting it threatens geopolitical collapse (Баранівський, 2013). Conversely, V. Krutov positions the spiritual component as the bedrock of a new model for human development in the 21st century (Крутов, 2012).

Ensuring the spiritual security of society accentuates the task of identifying and neutralizing relevant threats. The latter are interpreted as a set of destructive factors (events, phenomena, processes) that destabilize the spiritual sphere of the individual, society, and the state, thereby harming their vital interests. Concurrently, the sources of threats emerge as forms of destructive impact on culture, as well as mass and individual consciousness, aimed at value transformation and destabilization of the social system.

Considerable attention in contemporary scientific discourse is paid to the means of countering the spiritual aggression carried out against Ukraine. Researcher O. Kurban argues that an effective means of countering information attacks against the state should be the creation of a total mental barrier based on statist ideologemes, adequate knowledge about the history and present of the Ukrainian people, and the implementation of constructive fundamentalism in the worldview of the Ukrainian people (Курбан, 2017).

However, the idea of a "total mental barrier" contains signs of absolutism, since "totality" implies comprehensiveness, the unpredictability of exceptions, and rigid hermeticism. This is closer to doctrinal or even defensive-fundamentalist thinking than to constructive one. Adding the prefix "constructive" may be perceived as an attempt to legitimize rigid ideological isolation, veiling it as rational planning. Nevertheless, true constructivism in the social sciences usually avoids total solutions, offering flexible, adaptive, and critical mechanisms instead. This highlights a major implementation limit of total defensive concepts in open societies, where rigid hermeticism can compromise democratic values.

Concurrently, existential challenges arising from hybrid aggression against Ukraine transform ideological maximalism from a philosophical construct into a tool for social defensive response. Amidst the adversary's exploitation of any vulnerability within an open society, the concept of a "total barrier" acquires attributes of pragmatic rationality aimed at compensating for vulnerabilities within the national humanitarian space.

Despite preserving a rational target-setting framework (the protection of sovereignty and identity), such an approach limits the instrumental flexibility and self-reflection of security strategies. This inherent tension forces researchers to balance normative academic criticism against utilitarian efficiency under martial law, where intellectual maximalism is interpreted as a strategem for the survival of the social system.

Consequently, the limitations of the "total mental barrier" concept within an open information society accentuate the search for alternative humanitarian technologies. A viable paradigmatic alternative to the strategy of ideological isolation emerges in the concept of fostering cognitive resilience and societal cognitive immunity. The core of this technology lies in shifting from external institutional restrictions on information flows (censorship) to internal, proactive "immunization" of individual and mass consciousness. Media literacy, the advancement of critical thinking, and the deconstruction of manipulative AI narratives are thus transformed from educational tools into foundational elements of the national security system. In this model, the primary efficiency criterion shifts from the completeness of external exclusion to the level of internal psychological and critical stability of the population. Instead of constructing hermetic ideological walls, state-building efforts should focus on cultivating a flexible yet value-resilient national identity capable of assimilating external informational impacts without losing its sovereign target orientations.

The institutional manifestation of spiritual security technologies in contemporary Ukrainian state-building is evident within the religious sphere, which has transformed into an arena of intense geopolitical confrontation. In this context, state policy is directed toward dismantling instruments of ideological influence affiliated with the aggressor state (primarily the Russian Orthodox Church and its structural subdivisions), serving as a legitimate act of national sovereignty protection.

Concurrently, ensuring religious security requires a synergy of legal restrictions and institutional support for the autocephalous Orthodox Church of Ukraine as the spiritual core of social consolidation. Furthermore, the development of the chaplaincy institution within the security and defense sector integrates the sacred component into the state's military resilience. Consequently, the religious dimension of spiritual security demonstrates that under conditions of existential conventional warfare, elements of a "hard barrier" and legal protectionism by the state constitute an irreplaceable prerequisite for preserving the nation's mental integrity.

The analysis confirms that spiritual security technologies are inherently ambivalent. Under martial law, they provide necessary defensive functions – mental barriers, value protection, and institutional consolidation. However, their long-term

application without adaptive mechanisms risks institutional rigidity, self-isolation, and the closing of public self-reflection. This tension is not a flaw but an intrinsic feature of wartime identity formation. Therefore, the dual nature of spiritual security requires a hybridized approach: fostering cognitive resilience and societal immunity in the information sphere, while implementing decisive legal and institutional actions to protect the religious-ecclesiastical space from external instrumentalization. Preserving the nation's mental integrity depends not on choosing between hard barriers and open immunity, but on managing their coexistence strategically.

References

- Vysotskyi, O. (2023). National Security Technologies in the Domestic and Foreign Policy of the State. *Scientific and Theoretical Almanac Grani*, 26(3), 126-133. DOI: 10.15421/172358
- Баранівський, В. Ф. (2013). Вища освіта у розв'язанні проблем духовної безпеки українського суспільства. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Філософія*, 41(1), 206–221.
- Калиновський, Ю., Жданенко, С. (2022). Безпечне існування соціальних систем у турбулентному світі: аксіологічний контекст. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*, 3(54). DOI: 10.21564/2663-5704.54.265591
- Крутов, В. В. (2012). Концептуально-правові засади забезпечення національної безпеки через призму духовності людини. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*, 1(27), 191–201.
- Курбан, О. В. (2017). *Інформаційні війни в соціальних онлайн-мережах* [Монографія]. Київський університет імені Бориса Грінченка, 392 с.
- Мануйлов, Є. М., Калиновський, Ю. Ю. (2019). Духовна безпека українського суспільства в державотворчих процесах сучасності. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*, 1(40), 21–38. DOI: 10.21564/2075-7190.40.155748

Parvin BAYRAMOVA

Doctoral student in Political Institutions and Systems,
Lecturer at the Department of Sustainable Development Management
Academy of Public Administration under
the President of the Republic of Azerbaijan, Azerbaijan

TRANSFORMATION OF AZERBAIJAN'S MILITARY-POLITICAL COOPERATION: YESTERDAY AND TODAY

Military-political cooperation is defined as an alliance-based activity conducted by states in bilateral or multilateral formats with foreign countries and international organizations to enhance security, defense capabilities, and regional stability. This domain encompasses critical areas such as joint exercises, technical support, security agreements, and strategic partnerships. Azerbaijan's cooperation in this sphere is fundamentally rooted in national interests and security, targeting defense capability enhancement, arms supply, education, and military-technical partnerships with entities such as Turkey, Pakistan, Israel, the Organization of Turkic States (OTS), and NATO.

In the early years of independence, Azerbaijan prioritized cooperation with leading international organizations like NATO to strengthen security guarantees and become a full member of the international community. During that period, the country faced Armenian territorial claims, separatism in Karabakh, and expanding military aggression. Consequently, an active foreign policy and international military cooperation were necessary to protect sovereignty and territorial integrity. Azerbaijan joined NATO's "Partnership for Peace" program by signing the framework agreement in Brussels on May 4, 1994 (Azerbaijan-NATO Partnership 20, 2014, p. 3).

Joint reforms with Turkey have played a special role in aligning the Azerbaijani Army with NATO standards. These reforms, based on the experience of the Turkish Armed Forces and NATO operational standards, have transitioned the Azerbaijani Army into a new organizational and operational stage.

By achieving victory in the Patriotic War in 2020, Azerbaijan liberated its territories and eradicated regional separatism. Following the restoration of sovereignty across all territories, a new security environment emerged, impacting the transformation of Azerbaijan's military-political cooperation. With a new geopolitical configuration and shifted power balance, Azerbaijan now possesses significant influence over regional processes. Since the early years of independence, Turkey has remained Azerbaijan's most important military-political ally, a relationship that reached a formal alliance level after the Second Karabakh War. This partnership was enriched by the Shusha Declaration signed on June 15, 2021 (Shusha Declaration on Allied Relations between the Republic of Azerbaijan and the Republic of Turkey, 2021). Under this declaration, the parties agreed to conduct joint consultations and provide necessary assistance in accordance with the UN Charter if the independence, sovereignty, or security of either party is threatened by a third state. Furthermore, Turkey and Azerbaijan cooperate closely in the defense industry, including the joint production and modernization of

unmanned aerial vehicles, various weaponry, and armored vehicles (Shusha Declaration on Allied Relations between the Republic of Azerbaijan and the Republic of Turkey, 2021).

Azerbaijan has placed special emphasis on expanding military-political cooperation since the Second Karabakh War. The Azerbaijani leadership has repeatedly stated that the country is not preparing for a new war and has no territorial claims, as its strategy is defensive and aimed at regional stability. However, global processes indicate that fundamental principles of international law, such as the non-use of force and sovereign equality, are being seriously violated. This has become a central problem in international relations, as reflected in President Ilham Aliyev's observation that "might is right" continues to prevail over international law in the modern world (Ilham Aliyev was interviewed by local TV channels 2026).

Modern warfare has also evolved, extending to space and cyberspace, where artificial intelligence and new technologies increase escalation risks. The Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) has warned of a global trend toward nuclear armament (Nuclear risks grow as new arms race looms – new SIPRI Yearbook out now 2025). In light of this crisis in international law and global armament trends, Azerbaijan is modernizing its army and strengthening strategic partnerships with Turkey, Central Asian countries, and NATO.

Cooperation with NATO extends beyond military exercises to include energy security, trans-regional transport infrastructure protection, and cybersecurity. Azerbaijan also collaborates with Turkey on ICT, space industry, and artificial intelligence. Simultaneously, Azerbaijan and China are expanding relations in cybersecurity and military-technical fields, including the consideration of joint ventures. Classic military cooperation is increasingly transforming into the realm of cybersecurity, as modern defense is impossible without it.

Within the Organization of Turkic States, Azerbaijan also prioritizes military cooperation. During the OTS summit in Gabala, President Aliyev proposed initiatives for joint military exercises and strengthening cooperation (Speech by Ilham Aliyev at the 12th Summit of the Council of Heads of State of the Organization of Turkic States held in Gabala 2025). This is viewed as a strategic initiative aimed at increasing mutual trust and deterrent potential rather than creating a military bloc against third parties.

Similarly, military cooperation with Pakistan has ascended to a strategic partnership level involving defense agreements, joint exercises, and defense industry expansion. Pakistan's experience in aviation and defense technology is significant for Azerbaijan, culminating in the recent acquisition of JF-17C multi-role fighter aircraft (JF-17C multirole aircrafts presented to President Ilham Aliyev 2024). Ultimately, these developments demonstrate that Azerbaijan's international cooperation policy in defense and security is evolving in a consistent and purposeful manner.

References

- Azerbaijan – NATO Partnership 20. (2014). https://nato-pfp.mfa.gov.az/files/file/broch_AZE-OTAN_LR.pdf
- Ilham Aliyev was interviewed by local TV channels (2026). <https://president.az/en/articles/view/71213>
- JF-17C multirole aircrafts presented to President Ilham Aliyev. (2024). <https://president.az/en/articles/view/66923>
- Nuclear risks grow as new arms race looms—new SIPRI Yearbook out now. (2025). <https://www.sipri.org/media/press-release/2025/nuclear-risks-grow-new-arms-race-looms-new-sipri-yearbook-out-now>
- Shusha Declaration on Allied Relations between the Republic of Azerbaijan and the Republic of Turkey. (2021). <https://president.az/en/articles/view/52122>
- Speech by Ilham Aliyev at the 12th Summit of the Council of Heads of State of the Organization of Turkic States held in Gabala. (2025). <https://president.az/en/articles/view/70315>

Анастасія ЖИБИЧ

студентка кафедри міжнародних відносин і аудиту
НТУ «Дніпровська політехніка», Україна

Науковий керівник – д.політ.н., проф. Олександр ВИСОЦЬКИЙ

ТЕХНОЛОГІЇ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року поставило питання публічної дипломатії в центр стратегічного порядку денного держави. Публічна дипломатія перестала бути інструментом мирного іміджування і стала елементом виживання: від її ефективності залежали масштаби міжнародної підтримки, обсяги озброєнь та санкційний тиск на агресора. Технологічний вимір цього явища - тобто питання про конкретні інструменти, механізми дії та критерії ефективності - залишається недостатньо систематизованим у вітчизняній науці. Дослідження технології публічної дипломатії крізь призму умов активного збройного конфлікту є актуальним науковим і практичним завданням.

Публічна дипломатія є одним із ключових компонентів системи технологій зовнішньої безпекової політики держави. О. Висоцький, класифікуючи технології національної безпеки, відносить технології публічної дипломатії до технологій зовнішньої політики, які «спрямовані на розширення участі держави в глобальному управлінні безпекою та створення регіональних і глобальних механізмів безпеки, що можуть забезпечити їй простір і достатній рівень свободи

для захисту своїх національних інтересів» (Висоцький, 2023, р. 128). О. Висоцький та О. Висоцька уточнюють, що технології публічної дипломатії не тільки впливають на мислення і поведінку політичних лідерів і активістів інших країн, а й виступають рушійною силою повноцінного антропологічного проєкту з формування модернізованої транснаціональної свідомості (Висоцький, Висоцька, 2020, р. 139). Ця дефініція вказує на глибинний стратегічний вимір технології: йдеться не про разові комунікаційні акти, а про системне формування лояльної міжнародної аудиторії.

Механізм дії технологій публічної дипломатії є багатоканальним і охоплює прямі та опосередковані форми впливу на зарубіжну громадськість. О. Висоцький та О. Висоцька визначають, що успішне впровадження технологій публічної дипломатії - це не стільки завоювання сердець і умів, скільки створення інституційних каналів для плідного лобіювання власних інтересів у будь-якій точці світу (Висоцький, Висоцька, 2020, р. 139). Механізм передбачає взаємодію принаймні трьох рівнів: (1) інституційного - посольства, культурні центри, урядові комунікаційні платформи; (2) медійного - стратегічні наративи у зарубіжних ЗМІ, цифрова дипломатія та соціальні мережі; (3) особистісного - прямі звернення лідерів держави до зарубіжних парламентів, урядів та громадськості. В умовах повномасштабної війни всі три рівні функціонували одночасно та синхронно, що й забезпечило безпрецедентну ефективність.

Особливою рисою технології публічної дипломатії України під час повномасштабної війни стала центральна роль глави держави як її головного суб'єкта. О.Висоцький, О.Пруднікова та М.Триняк наголошують, що роль Президента України Володимира Зеленського у перетворенні публічної дипломатії на ефективну технологію міжнародної політики є безпрецедентною (Vysotskyi et al., 2023, р. 644). Дослідники виокремлюють чотири унікальних виміри реалізації технологій публічної дипломатії Володимира Зеленського. По-перше, неймовірне зростання ваги глави держави як головного актора такої дипломатії. По-друге, інституціоналізація та інтенсифікація публічної дипломатії як інструменту впливу на глобальну громадську думку. По-третє, її відчутна результативність та ефективність. По-четверте, широке використання цифрових платформ для її реалізації (Vysotskyi et al., 2023, р. 644). Щоденні звернення до зарубіжних аудиторій перетворились на системний механізм формування міжнародної підтримки.

Аналіз публічної дипломатії В. Зеленського дозволяє ідентифікувати конкретні технологічні прийоми, які складають основу публічно-дипломатичного технологічного впливу в умовах збройного конфлікту. О. Висоцький, О. Пруднікова та М. Триняк виокремлюють технології долучення через апеляцію до спільних для всіх географічних регіонів цінностей - «life, security, freedom, children, and family» (Vysotskyi et al., 2023, р. 657). Додатково застосовувалась технологія залученої комунікації, яка є «емпатійною, співчутливою за характером і ґрунтується на повазі до цінностей, символів, ідеалів, трагедій і втрат, що складають геокультурний фон світогляду

громадськості в кожній країні» (Vysotskyi et al., 2023, p. 657). Разом із цим активно використовувалась технологія викриття дезінформації агресора, що стала, за оцінкою авторів, «одним з провідних напрямів публічної дипломатії В. Зеленського та головною інформаційною зброєю проти агресора» (Vysotskyi et al., 2023, p. 655).

Стратегічною метою технологій публічної дипломатії в умовах російсько-української війни стала кристалізація глобальної солідарності. О. Висоцький та Д.Павлов у дослідженні публічної дипломатії В. Зеленського встановили, що «апеляції до спільної відповідальності, взаємопов'язаної безпеки, спільного майбутнього формували глобальну солідарність як один із ключових стратегічних компонентів протистояння російському агресору під час повномасштабної війни в Україні» (Висоцький, Павлов, 2024, р. 56). Формування глобальної солідарності мало не лише символічний, але й конкретний безпековий вимір. Воно безпосередньо впливало на рішення держав щодо постачання озброєнь, введення санкцій та надання фінансової допомоги Україні.

Визначення критеріїв ефективності технологій публічної дипломатії є одним із ключових теоретичних питань. О. Висоцький та О. Висоцька зазначають, що публічна дипломатія має не лише чітко сформульовані цілі, а й вимірювані результати - зміни у громадській думці, рівень підтримки зарубіжних урядів, обсяги наданої допомоги та включення до порядку денного ключових міжнародних інституцій (Висоцький, Висоцька, 2020, р. 145). У реаліях воєнного часу ці критерії набули конкретного виміру: ефективність вимірювалась сумою наданих пакетів допомоги, переліком підтриманих санкційних пакетів, рівнем ізоляції агресора в міжнародних організаціях, а також збереженням уваги світової спільноти до України попри загрозу «втоми від війни».

Технології публічної дипломатії ефективно застосовуються в умовах масштабної інформаційної протидії агресора. О. Пархоменко-Куцевіл серед ключових проблем забезпечення національної безпеки у воєнний час виокремлює проблему забезпечення інформаційної безпеки, забезпечення захисту суспільства від фейків та викривлень інформації, які можуть призводити до панічних настроїв населення, негативного сприйняття державно-управлінських рішень органів державної влади, втрати довіри до органів державної влади (Пархоменко-Куцевіл, 2023, р. 143). Ця проблема пронизує і зовнішньополітичний вимір. Росія систематично запускала дезінформаційні кампанії, спрямовані на підрив довіри до України у зарубіжних аудиторій, що безпосередньо створювало контрпродуктивне середовище для публічної дипломатії. Саме тому технологія викриття дезінформації стала невід'ємним складником публічно-дипломатичного арсеналу.

Принципово новим виміром реалізації технологій публічної дипломатії в умовах сучасного збройного конфлікту є її цифрова інфраструктура. О. Висоцький та О. Висоцька визначають, що «цифрова дипломатія є органічним продовженням публічної дипломатії у цифровому просторі, де держава може безпосередньо і без медійних посередників звертатись до зарубіжних аудиторій,

формуючи потрібні наративи у режимі реального часу» (Висоцький, Висоцька, 2020, р. 143). Масштабне використання В. Зеленським Telegram, Instagram, онлайн-звернень до парламентів продемонструвало, що цифрові технології здатні кардинально підвищити швидкість, масштаб охоплення та емоційну ефективність публічної дипломатії. Безпосереднє звернення Президента України до Конгресу США, Бундестагу, Кнесету та десятків інших парламентів було проявом цифрового типу публічної дипломатії.

Технології публічної дипломатії в умовах російсько-української війни трансформувались з інструменту мирного іміджування в ключовий механізм безпекової зовнішньої політики. Механізм їх здійснення охоплює три взаємопов'язані рівні - інституційний, медійний та особистісний - і реалізується через конкретні технологічні прийоми: апеляцію до спільних цінностей, залучену емпатійну комунікацію, геокультурну адаптацію повідомлень та систематичне викриття дезінформації агресора. Критеріями ефективності технологій публічної дипломатії в умовах збройного конфлікту є обсяги міжнародної підтримки, ступінь ізоляції агресора та збереження уваги світової спільноти. Досвід України 2022–2026 рр. засвідчив, що технології публічної дипломатії здатні перетворити міжнародну громадську думку на реальний стратегічний ресурс.

Список використаних джерел

- Vysotskyi, O., Prudnykova, O., & Trynyak, M. (2023). The geography of public diplomacy of President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy during the full-scale Russia-Ukraine war. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 32(3), 644–659. DOI: 10.15421/112357
- Висоцький, О. (2023). Технології національної безпеки у внутрішній та зовнішній політиці держави. *Науково-теоретичний альманах Грані*, 26(3), 126–133. DOI: 10.15421/172358
- Висоцький, О., Висоцька О. (2020). Технології публічної дипломатії:: методологічні принципи та практичний потенціал. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*. 3 (1). 139-147. DOI: <https://doi.org/10.15421/342015>
- Висоцький, О., Павлов, Д. (2024). Глобальна солідарність як стратегічна основа протистояння агресору: публічна дипломатія президента України у пошуках шляхів об'єднання світу в умовах повномасштабної російсько-української війни. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 1 (18). СС. 56-69. <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2024-01-56-69>
- Пархоменко-Куцевіл, О. (2023). Проблеми забезпечення національної безпеки в умовах воєнного часу. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування»*, (3), 143–150. DOI: 10.32782/2786-5681-2023-3.19

Олександра МАРЧЕНКО,
студентка кафедри міжнародних відносин
НТУ Дніпровська Політехніка, Україна
Науковий керівник – к.і.н., с.н.с., Тетяна КУЛИК

РОЛЬ МАГАТЕ У ЗАПОБІГАННІ КАТАСТРОФИ НА ЗАЕС

На початку фази повномасштабного вторгнення війни Росії проти України у зоні окупації Росії опинилися дві українські атомні електростанції: Запорізька АЕС та Чорнобильська АЕС. Це були перші випадки в історії, коли об'єкти мирної атомної енергетики опинилися у зоні військового конфлікту. Росія постійно завдає ударів різними типами озброєнь по цивільній інфраструктурі в Україні, і винятком для них не стали навіть об'єкти «мирного» атому. Українська влада з самого початку вторгнення заявляла і продовжує наполягати на тому, що дії з боку РФ є незаконними та терористичними, активно закликаючи міжнародні організації та інші країни визнати цей факт. Російська ж сторона неодноразово вдавалася до шантажу, викрадення, погроз і тортур місцевого населення та персоналу станції у місті Енергодар, який був життєво необхідним для функціонування станції (Truth, 2023) а також до обстрілів ліній електропередачі, які живлять систему охолодження всіх шести вимкнених атомних реакторів станції (Nuclear, 2022). Також російські загарбники вдавалися до шантажу та залякування міжнародної спільноти через свої медіа, використовуючи у своїх погрозах ЗАЕС як об'єкт, який може бути використаний у теракті з українського боку, або використовуючи станцію як військову базу, на якій розміщували РСЗВ та іншу військову техніку. Проблемним питанням дослідження є визначення міжнародно-правових можливостей МАГАТЕ щодо запобігання та реагування на аварії й катастрофи на атомних об'єктах у зоні війни росії проти України, зокрема на Запорізькій атомній електростанції, захопленій російськими військами 4 березня 2022 року.

З самого початку повномасштабного вторгнення МАГАТЕ уважно стежило за перебігом подій в Україні та рішуче закликала до припинення військових дій біля атомних об'єктів, засуджуючи дії РФ у своїх резолюціях та закликаючи її вивести війська з територій, наближених до атомних електростанцій (Nuclear, 2022b). В той час переважали нетривалі місії особистого характеру на конкретних об'єктах, але згодом, у вересні 2022 року, вперше вдалося встановити постійний контроль на ЗАЕС. Також важливим питанням стала розробка правил поведіння та використання атомних об'єктів під час воєнного стану. Через те, що ситуація із захопленням однією країною атомного об'єкта іншої країни виникла у світі вперше, агентство зосередилося на створенні основних принципів безпеки під час бойових дій, які складаються із семи пунктів, зокрема: забезпечення фізичної цілісності об'єкта, забезпечення об'єкта зовнішнім електроживленням та забезпечення належних умов праці для персоналу станції. Агентство неодноразово висловлювало підтримку Україні

через резолюції та тісну співпрацю з українським урядом. Насамперед організація надає медичну та гуманітарну підтримку персоналу, займається постачанням технічного обладнання задля забезпечення ядерної безпеки та захисту в умовах поточного військового конфлікту, безперервно консулюється з Україною стосовно розробки додаткових безпекових заходів, готує публічні звіти щодо стану АЕС та робить прогнози щодо можливих перебоїв з електропостачанням (Assistance, n.d).

Хоча агентство виконує всі зазначені функції, його дії все ще стикаються з критикою, яка зумовлюється політичною невизначеністю організації в деяких питаннях щодо російсько-української війни, прямою взаємодією зі стороною загарбників та окупованими територіями і намаганнями генерального директора Рафаеля Гроссі організувати мирні перемовини між двома сторонами конфлікту задля створення «спеціальної безпекової зони» навколо станції. Через те, що росіяни обмежують дії місії на території ЗАЕС, вона не в змозі виконувати свою роботу належним чином, тобто повноцінно доповідати про актуальний стан речей (Nikitin, 2024). Незважаючи на всі вжиті заходи, станція все ще перебуває у критичному стані через брак працівників, нестачу зовнішнього електроживлення, обстріли території навколо станції або ж самих її приміщень, а також через втрату основного джерела води – Каховської ГЕС, яку росіяни підірвали 6 червня 2023 року. Усі ці фактори створюють безпосередній ризик виникнення аварійних ситуацій.

Запорізька атомна електростанція є однією з найбільших атомних електростанцій у Європі. На її території знаходиться велика кількість об'єктів: від шістьох реакторів та сховищ відпрацьованого палива до лабораторій і навчально-тренувального центру для персоналу. Також до її системи входить дві високовольтні лінії електропередачі: «Дніпровська» на 750 кВ, яка є основною лінією живлення і «Феросплавна-1» на 330 кВ, яка залишається резервною лінією.

Після початку повномасштабного вторгнення сили ворога у Запорізькій області просувалися досить стрімко, а саме до району міста Енергодар, яке було створено для персоналу Запорізької атомної електростанції та їх родин. Російські загарбники здійснили штурм у ніч з 3 на 4 березня, використовуючи артилерію, бронетехніку та інше важке озброєння. Українська влада трималася у місті та станції ще тиждень, допоки на станції не з'явилися представники російської компанії «Росатом». 12 березня 2022 року, окупаційна адміністрація повідомила керівництву ЗАЕС про те, що станція переходить під повний контроль Росії.

До початку повномасштабної війни на станції працювало приблизно 11 тисяч людей. Коли російські загарбники захопили місто, вони почали напряду перешкоджали роботі персоналу навмисно не надаючи йому доступ до деяких приміщень на станції. Також через катування, допити, викрадення та психологічний тиск більше половини працівників, згодом, залишили окуповані території, повністю відмовляючись від співпраці з окупаційною владою (Truth, 2023). Наразі на станції працює лише п'ята частина довоєнного штабу. Близько

2000-3000 людей підписали контракт з «Росатомом» (Чайка, Орел, 2023). Така маленька кількість персоналу не може повністю задовільнити достатнє технічне обслуговування енергоблоків та електромереж, систем безпеки та сховища з відпрацьованим паливом, проводити планові та капітальні ремонти і поточний радіаційний контроль. Через безпекову ситуацію та нездатність персоналу виконувати свої дії було прийняте рішення поступово зупиняти усі шість енергоблоків станції, які у різний час перебували у робочому стані або знаходилися на плановому технічному обслуговуванні. Таким чином ЗАЕС була повністю зупинена 11 вересня 2022 року (Nuclear, 2022a). Однак окупанти навіть після цього неодноразово намагалися перевести четвертий енергоблок у стан «гарячого зупину», начебто для того щоб забезпечити станцію паром і гарячою водою, хоча експерти з МАГАТЕ неодноразово наголошували, що ці дії створюють ризик для виникнення аварій через те, що системи охолодження починають працювати під більшим навантаженням через підвищення температури у середині реактора (Енергоатом, 2023).

Протягом ведення бойових дій від російських атак страждали об'єкти критичної та допоміжної інфраструктури станції. До критичних об'єктів, які постраждали від обстрілів РФ, зокрема відносять сховища відпрацьованого палива та приміщення для зберігання свіжого ядерного палива, насосні та допоміжні системи охолодження, азотно-киснева станція, відкриті розподільчі пристрої, трансформаторне обладнання та хімічні приміщення станції. До допоміжних об'єктів, які неодноразово страждали від російських атак відносять різні адміністративні будівлі, лабораторії, новий навчально-тренувальний центр для персоналу та пожежну станцію, яка зазнала пошкоджень внаслідок обстрілу 5-6 серпня 2022 року. Усі ці дії так чи інакше призводили до прямих та непрямих ризиків для виникнення аварійної небезпеки на станції (Nuclear, 2022a).

Ще одним критичним об'єктом, який страждав від атак ворога ще з початку 2022 року є зовнішні високовольтні лінії електропередачі, які опинялися під обстрілами ворога 14 разів через що станцію приходилося підключати до резервного живлення у вигляді дизельних генераторів. Такі ситуації вважаються найкритичнішими, так як при повному вимкненні електропостачання до станції, перестають працювати системи охолодження реакторів, що часто призводить до аварійних ситуацій. Також, система охолодження ЗАЕС потребує постійного нагляду через підлив росіянами Каховської ГЕС у червні 2023 року. Після підливу дамби, рівень води у сховищі значно зменшився, що викликало велику стурбованість у міжнародному середовищі, так як без достатньої кількості води, системи охолодження станції більше не могли працювати у звичайному режимі, залишаючи ризик для перегрівань у реакторі. Хоча експерти з МАГАТЕ стверджують, що цього рівня води достатньо для тривалого охолодження усіх шести вимкнених атомних реакторів, однак наразі невідомо, чи зможе станція потім функціонувати у звичайному режимі (Update, 2023; Енергоатом, 2023).

Через постійні обстріли зовнішніх ліній електропередачі неодноразово порушувалася робота систем аварійного сповіщення та радіаційного контролю.

Наприклад, внаслідок обстрілу «Дніпровської» лінії 6 серпня 2022 року, система аварійного сповіщення залишилася знеструмленою на деякий час. Крім того, внаслідок ворожої атаки з 25 по 26 серпня 2022 року на одну добу припинила свою роботу система аварійного моніторингу. Окрему небезпеку також становлять удари по об'єктах фізичного захисту та контролю безпеки. Під час атаки 3 вересня 2022 року під ворожий обстріл потрапила будівля, де була розташована Центральна станція сигналізації системи фізичного захисту та контейнер із системою радіаційного моніторингу, розташований поблизу сухого сховища відпрацьованого ядерного палива (Nuclear, 2022a).

Від української влади та різних експертів неодноразово поступала інформація про те, що Росія розміщувала свої війська безпосередньо на території станції. За різними даними вони розміщували бронетехніку, вантажівки, боєприпаси та військовий персонал, зокрема поблизу енергоблоків і в турбінних залах. Також поступали повідомлення про використання окремих технічних приміщень та підземних споруд як місць зберігання боєкомплектів і укриттів для військових. Такі дії створювали великий ризик аварій, оскільки у разі детонації або вибуху існувала велика імовірність виникнення пожежі на території станції (Nuclear, 2022a).

Російські війська також використовували територію ЗАЕС як військову базу для ведення бойових дій. Українська сторона неодноразово заявляла, що обстріли прилеглих територій здійснювалися зі самої станції, оскільки вони розраховували на те, що українські сили не завдаватимуть ударів у відповідь по ядерному об'єкту через ризики катастрофи (Nuclear, 2022a). МАГАТЕ активно слідкувало за розвитком подій в Україні. У одній з найперших резолюцій стосовно ядерної безпеки в Україні, Агентство та держави, які її підтримали, засудили дії Росії, закликавши її припинити бойові дії навколо станції (Nuclear, 2022b).

Після окупації ЗАЕС було розроблено «Сім незамінних принципів ядерної безпеки» (Seven Pillars of Nuclear Safety and Security). Ці сім пунктів включають до себе: повне збереження фізичної цілісності об'єктів, збереження у працездатному стані систем та обладнання ядерної безпеки і фізичного захисту, забезпечення сприятливих умов праці для оперативного персоналу, забезпечення зовнішнього електропостачання для ядерних об'єктів, безперервне функціонування логістичних ланцюгів постачання та транспортного сполучення до і від ядерних об'єктів, забезпечення ефективної системи радіаційного моніторингу на майданчику та за його межами, а також заходів аварійної готовності та реагування та підтримка постійного зв'язку національним регулятором та іншими відповідальними структурами. Додатково 30 травня 2023 року Генеральний Директор Агентства виголосив у своєму зверненні до Ради Безпеки ООН ще п'ять пунктів стосовно захисту ЗАЕС під час ведення бойових дій: повний захист станції від ведення бойових дій, не використання станції у якості військового майданчика, забезпечення станції зовнішнім

електропостачанням, забезпечення захисту станції від актів саботажу, невживання дій, які могли б порушити ці правила (Nuclear, 2022b).

Окрім публічної звітності, моніторингу, допомоги у зв'язку з усіма станціями та аналізу даних, МАГАТЕ також надає Україні технічне обладнання та гуманітарну допомогу. До технічного обладнання належать: обладнання для радіаційного моніторингу; системи зв'язку та передачі даних; комп'ютерне та електротехнічне обладнання; засоби захисту персоналу; лабораторне обладнання; компоненти для аварійного реагування; технічні засоби для підтримки систем ядерної безпеки та фізичного захисту; обладнання для контролю радіаційної обстановки на ядерних об'єктах. Гуманітарна підтримка включала до себе: медичне обладнання та медикаменти для персоналу; транспорт і логістичну підтримку для місій; забезпечення аварійних центрів необхідними ресурсами; підтримку українських спеціалістів у сфері ядерної безпеки; допомогу у проведенні оцінок ризиків та кризового реагування; організацію міжнародних експертних місій на українські ядерні об'єкти (Assistance, n.d) (Nuclear, 2022a).

Також 1 вересня 2022 року Генеральний Директор повідомив про постійну присутність організації у вигляді місій, яку до цього не можна було організувати через відсутність домовленостей між двома воюючими сторонами та через бойові дії на станції.(ДІЯРУ, 2022). Позиція Генерального Директора Рафаеля Гроссі все ще залишалася невизначеною. У початкових звітах дії РФ майже не критикувалися, а усі терміни стосовно злочинів замінювалися на більш нейтральні, без прямого покладання відповідальності за скоєнні злочини. Значна частина формулювань уникала чітких політичних оцінок, що дозволяло РФ маніпулювати риторикою навколо ситуації. Крім того значно критикувалася ідея «безпечної зони» навколо станції (Державна, 2022a) Українська сторона наполягала і продовжує наполягати на тому, що головною причиною загроз ядерній безпеці є сама присутність російських військ на території станції. Саме тому, на думку України, гарантуванням безпеки ЗАЕС може бути лише повна демілітаризація станції та виведення російських військ і представників «Росатому» з її території (Nuclear, 2024; Tirone, 2023).

Особливо гостро висловлювало свою критику та обурення діями організації Державна інспекція ядерного регулювання України. Представники ДІЯРУ заявляли, що окремі дії та заяви МАГАТЕ є недостатньо принциповими та фактично ігнорують факт військової окупації ЗАЕС. У 2022 році ДІЯРУ навіть заявляла, що окремі заяви керівництва МАГАТЕ можуть «заохочувати акти ядерного тероризму РФ». (Державна, 2022a) Критикувалися водночас візити Гендиректора до Москви та продовження співпраці агентства з Російською Федерацією у межах окремих міжнародних програм. Українська сторона була невдоволена тим фактом, що ротація постійної місії іноді відбувалася через окуповані території, що є прямим порушенням кордонів України (Nikitin, 2024). Постійну місію МАГАТЕ на ЗАЕС також критикують через те, що вона не має прямого доступу до деяких приміщень на станції та не надає повну інформацію

стосовно стану станції українській стороні (Державна, 2024). Але основна частина критики МАГАТЕ полягає у тому, що саме Агентство обмежене власним мандатом і не має механізмів примусового доступу до ядерних об'єктів у зоні війни. Через це воно змушене діяти виключно через переговори та дипломатичні домовленості зі сторонами конфлікту, навіть попри те, що Росія неодноразово вдавалася до військових злочинів на території станції (Nikitin, 2024)

Після захоплення ЗАЕС російськими військами ризик аварії або катастрофи на станції став значно вищим через перешкоджання роботі персоналу, обстріли важливої інфраструктури, використання станції у якості військового майданчику та провокації та шантаж з боку РФ. Роль Міжнародного Агентства з Атомної Енергії у запобіганні надзвичайних ситуацій є несуттєвою через політичні та структурні обмеження організації. Організація не має механізмів примусу, які дозволили б змусити Російську Федерацію виконувати її рекомендації або припинити мілітаризацію станції. Агентство надає потрібне технічне обладнання українській стороні, гуманітарну та психологічну допомогу жертвам окупації та тісно співпрацює з українською владою у безпекових питаннях, але також продовжує співпрацювати з російськими окупантами та не надає грамотних рішень проблеми. Попри постійну присутність місії МАГАТЕ на станції, Агентству не вдалося забезпечити повне припинення небезпечних дій навколо ЗАЕС або реалізувати ініціативу щодо створення демілітаризованої «зони ядерної безпеки». Майже усі принципи з «Семи незамінних принципів ядерних безпеки» та п'ять принципів, які були розроблені окремо для ЗАЕС, були так чи інакше порушені під час ведення війни російською стороною, що створювало великі ризики радіаційної аварії або катастрофи. Росія неодноразово атакувала територію станції або частину її інфраструктури різними видами озброєння, перешкоджала роботі персоналу, використовувала непрямі погрози у виникненні теракту на ЗАЕС та вчиняла інші тяжкі злочини, але реакція та дії МАГАТЕ все ще залишаються не достатніми для вирішення питання.

Список використаних джерел

- Assistance to Ukraine. (n.d.) *IAEA Support and Assistance Missions*.
<https://www.iaea.org/topics/response/nuclear-safety-security-and-safeguards-in-ukraine/assistance>
- Nikitin, A., (2024). The IAEA's Role in Times of War. *Bellona Foundation, Vilnius*.
<https://bellona.org/publication/the-iaeas-role-in-times-of-war>
- Nuclear Safety, Security and Safeguards in Ukraine: Summary Report by the Director General 28 April – 5 September (2022a). *IAEA*. Vienna
https://www.iaea.org/sites/default/files/documents/ukraine-2ndsummaryreport_sept2022.pdf
- Nuclear Safety, Security and Safeguards in Ukraine. (2022b). *IAEA*
<https://www.iaea.org/topics/response/nuclear-safety-security-and-safeguards-in-ukraine>

- Nuclear safety, security and safeguards in Ukraine. (2024). Resolution adopted on 7 March 2024 during the 1713th session. *IAEA* https://www.iaea.org/sites/default/files/documents/gov2024-18_8.pdf
- The safety, security and safeguards implications of the situation in Ukraine. (2022). Resolution adopted on 3 March 2022 during the 1613th session, *IAEA*. https://www.iaea.org/sites/default/files/documents/gov2022-17_8.pdf
- Tirone, J. (2023). Ukraine Plant Must Be Seized From Russia, Nuclear Chief Says. *Bloomberg*. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-01-04/energoatom-ceo-says-zaporizhzhia-will-be-retaken-from-russia-with-military-force>
- Truth Hounds. (2023). Як «Росатом» перетворив найбільшу в Європі атомну електростанцію на катівню і як світ може це зупинити. <https://truth-hounds.org/cases/yak-rosatom-peretvoryv-najbilshu-v-yevropi-atomnu-elektrostantsiyu-na-kativnyu-i-yak-svit-mozhe-cze-zupynyty-doslidzhennya-truth-hounds/>
- Update 166 – IAEA Director General Statement on Situation in Ukraine. (2023). *IAEA*. <https://www.iaea.org/newscenter/pressreleases/update-166-iaea-director-general-statement-on-situation-in-ukraine>
- Вотерхаус, Д. (2022). Робітники ЗАЕС: «Росіяни тримають нас під прицілом». *BBC Україна*. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62516917>
- Державна інспекція ядерного регулювання України. (2022a). Відкрите звернення Виконуючого обов'язки Голови Держатомрегулювання до Міжнародного агентства з атомної енергії <https://snriu.gov.ua/news/vidkrite-zvernennya-vikonuyuchogo-obovyazki-golovi-derzhatomregulyuvannya-do-mizhnarodnogo-agentstva-z-atomnoyi-energiyi>
- Державна інспекція ядерного регулювання України. (2022b). Щодо можливого візиту МАГАТЕ на Запорізьку АЕС <https://snriu.gov.ua/news/shchodo-mozhlyvogo-vizitu-magate-na-zaporizku-aes>
- Державна інспекція ядерного регулювання України. (2024). Доповідь про стан ядерної радіаційної безпеки в Україні. [https://snriu.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/ про стан ядерної та радіаційної безпеки в Україні у 2024 році_compressed.pdf](https://snriu.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/про_стан_ядерної_та_радіаційної_безпеки_в_Україні_у_2024_році_compressed.pdf)
- Енергоатом. (2023a). Підлив рашистами Каховської ГЕС може мати негативні наслідки для ЗАЕС, проте ситуація контрольована. <https://energoatom.com.ua/news/pidryv-rashystamy-kakhovs-koyi-hes-mozhe-maty-nehatyvni-naslidky-dlja-zaes-prote-sytuatsija-kontrol-ovana>
- Енергоатом. (2023b). Переведення реакторного блоку №4 ЗАЕС у стан «гарячий зупин» є порушенням ядерного законодавства України. <https://energoatom.com.ua/news/perevedennja-reaktorno-ho-bloku-no4-zaes-u-stan-harjachyj-zupyn-ye-porushennjam-jadernoho-zakonodavstva-ukrayiny>
- Чайка, О., Орел, І. (2023). На Запорізькій АЕС залишилося вп'ятеро менше працівників, обладнання деградує. Як ЗАЕС працює під окупацією. *Forbes Ukraine*. <https://forbes.ua/company/torturi-eksperimenti-riziki-yadernoi->

katastrofi-shcho-rozpovidayut-spivrobotniki-okupovanoi-zaporizkoi-aes-yakim-vdalos-vtekti-23022023-11876

Ольга СУРОВЦЕВА

студентка кафедри міжнародних відносин і аудиту
НТУ «Дніпровська політехніка», Україна
Науковий керівник – д.політ.н., проф. Олександр ВИСОЦЬКИЙ

ТЕХНОЛОГІЇ КІБЕРБЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року перетворило кіберпростір на повноцінний театр бойових дій. Поряд із традиційними воєнними операціями, росія розгорнула систематичні кібератаки проти державних органів, критичної інфраструктури та медіапростору України, що поставило перед державою нагальну потребу в здійсненні технологій кібербезпеки. Дослідження сутності, механізму дії та критеріїв ефективності технологій кібербезпеки в умовах збройного конфлікту є одночасно академічним і практичним завданням.

Концептуальним підґрунтям аналізу є визначення технологій національної безпеки, запропоноване О.Ю.Висоцьким, як «ефективних засобів забезпечення державою свободи від прямих чи непрямих загроз та ризиків, а також захищеності від деструктивного впливу різноманітних акторів, сил та чинників своїм громадянам» (Висоцький, 2023). Технології кібербезпеки є конкретизацією цього поняття у цифровому вимірі: вони являють собою систему правових, організаційних і технічних заходів, спрямованих на захист кіберпростору держави від несанкціонованого доступу, руйнування чи блокування критичної інфраструктури та інформаційних ресурсів.

Нормативну основу здійснення технологій кібербезпеки в Україні становить Закон України «Про національну безпеку України», який прямо закріплює кібербезпеку як один із пріоритетних напрямів державної безпекової політики (Закон України, 2018). На виконання цього закону створено Державний центр кіберзахисту, розгорнуто систему реагування на кіберінциденти (CERT-UA) та прийнято Стратегію кібербезпеки України. Така нормативно-інституційна архітектура утворює правовий каркас здійснення технологій кібербезпеки на системній основі.

О.Тарасенко, Д.Мірковець, А.Шевчишен, О.Нагорнюк-Данилюк, Ю.Єрмаков наголошують, що кібербезпека є підґрунтям системи національної безпеки держави, а кіберпростір перетворився на повноцінне операційне середовище гібридної агресії. Науковці визначають кібербезпеку як захист кіберпростору та інформаційних ресурсів від несанкціонованого доступу,

пошкодження, знищення, модифікації або блокування, а також як забезпечення стабільності та безперервності функціонування критичної інфраструктури (Tarasenko et al., 2022). Механізм дії технологій кібербезпеки передбачає два рівні: активний захист (виявлення та нейтралізація кіберзагроз у реальному часі, атрибуція атак, кіберконтррозвідка) і пасивний захист (резервування систем, відновлення після атак, навчання персоналу).

Визначення критеріїв ефективності технологій кібербезпеки є одним із ключових методологічних питань. Ефективність безпекових технологій доцільно оцінювати крізь призму здатності системи зберігати свою ідентичність і цінності в умовах турбулентності. На цій основі можна сформулювати три ключових критерії. По-перше, результативність – фактичне нейтралізування кіберзагроз: зниження кількості успішних атак на критичну інфраструктуру. По-друге, стійкість – здатність кіберсистеми держави функціонувати під час тривалого тиску: відновлюваність після атак, безперервність роботи критичних сервісів. По-третє, адаптивність – спроможність своєчасно реагувати на еволюцію кіберзагроз: оновлення протоколів захисту, розвиток компетенцій кіберперсоналу.

Значущість технологій кібербезпеки в контексті російсько-української війни визначається кількома чинниками. росія застосовує кібератаки як інтегральний компонент гібридної агресії, що потребує системної технологічної відповіді. Досвід України з 2022 року засвідчив, що пасивних засобів захисту недостатньо: успішне відбиття масштабних кібератак на енергосистему та державні реєстри стало можливим завдяки своєчасній розбудові активних компонентів технологій кібербезпеки – зокрема, залученню міжнародних партнерів (команди кіберзахисту країн НАТО) та оперативному обміну розвідувальними даними (Кулик, 2023). Крім того, технології кібербезпеки виконують сигнальну функцію для союзників, демонструючи спроможність держави захищати не лише власний суверенітет, а й спільний інформаційний простір.

Таким чином, технології кібербезпеки є системно організованими інструментами захисту держави від кіберзагроз шляхом застосування комплексу правових, організаційних і технічних заходів. Критеріями їх ефективності в умовах збройного конфлікту є результативність нейтралізації кіберзагроз, стійкість кіберсистеми держави під тривалим тиском та адаптивність до трансформацій загрозливого середовища. Досвід російсько-української війни підтверджує, що технології кібербезпеки стали пріоритетним компонентом системи національної безпеки України і наочно демонструє необхідність їх постійного розвитку як невід'ємного елементу захисту суверенітету в цифрову епоху.

Список використаних джерел

- Tarasenko O., Mirkovets D., Shevchyshen A., Nahorniuk-Danyliuk O., Yermakov Y. Cyber security as the basis for the national security of Ukraine. *Cuestiones Politicas*. 2022. Vol. 40. № 73. P. 583–599. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4073.33>.

- Висоцький О. Ю. Технології національної безпеки у внутрішній та зовнішній політиці держави. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2023. Т. 26. № 3. С. 126–133. DOI: <https://doi.org/10.15421/172358>.
- Закон України «Про національну безпеку України». №2469-VIII (21.06.2018). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
- Кулик, Т. (2023). Об'єднана розвідка, спостереження та рекогносцировка як пріоритетна сфера трансформації НАТО. *Вісник Маріупольського державного університету*. DOI: <https://doi.org/10.34079/2226-2830-2023-13-35-36-100-110>

Анастасія МІТІНА

студентка кафедри міжнародних відносин і аудиту
НТУ «Дніпровська політехніка», Україна

Науковий керівник – д.політ.н., проф. Олександр ВИСОЦЬКИЙ

ТЕХНОЛОГІЇ МІЖНАРОДНОЇ ПРОПАГАНДИ ТА КОНТРПРОПАГАНДИ В УМОВАХ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Війна росії проти України стала масштабним інформаційним протистоянням, у якому пропаганда, дезінформація, маніпулятивні наративи та цифрові платформи використовуються як інструменти впливу на суспільну свідомість, міжнародну громадську думку та політичні рішення держав. У сучасних умовах інформаційний простір фактично перетворився на окремий вимір війни, де боротьба ведеться не тільки за території, а й за інтерпретацію подій, довіру до державних інституцій, підтримку союзників і моральну стійкість суспільства (United Nations, 2024).

Актуальність теми зумовлена тим, що російська федерація системно застосовує інформаційні операції як складову гібридної війни проти України. Йдеться не лише про поширення фейків, а про створення цілісної системи впливу, яка включає державні медіа, соціальні мережі, ботоферми, псевдоекспертів, дипломатичні заяви, культурні меседжі та маніпуляції історичною пам'яттю. За оцінкою проєкту «ЄС проти Дезінформації», у 2024 році російські кампанії дезінформації активно використовували підроблені інформаційні фасади, імітацію легітимних медіа та втручання в політичні процеси, зокрема в Європі (European External Action Service, 2024).

Метою дослідження є аналіз основних технологій міжнародної пропаганди та контрпропаганди в умовах російсько-української війни. Досягнення цієї мети передбачає розгляд ключових інструментів російського інформаційного впливу, визначення особливостей української та міжнародної протидії дезінформації, а також оцінку ролі цифрових платформ,

медіаграмотності та стратегічних комунікацій у формуванні стійкого інформаційного середовища.

Однією з базових технологій міжнародної пропаганди є створення повторюваних наративів, які мають емоційно впливати на аудиторію та поступово закріплювати потрібну інтерпретацію подій. У випадку російсько-української війни такими наративами стали твердження про «зовнішнє управління Україною», «загрозу з боку НАТО», «захист російськомовних», «втому Заходу від України» та «неможливість української перемоги». Їхня мета полягає не стільки в переконанні аудиторії в одній конкретній тезі, скільки у створенні сумніву, інформаційного хаосу та недовіри до офіційних джерел (NATO, 2025).

Важливою технологією є також використання принципу «дзеркального звинувачення», коли держава-агресор приписує противнику власні дії. Наприклад, російська пропаганда часто звинувачує Україну та її партнерів у «ескалації», «русифікації» або «підготовці агресії», намагаючись відвернути увагу від факту власного вторгнення. Організація Північноатлантичного договору у своїх матеріалах визначає інформаційні загрози як навмисні, шкідливі, маніпулятивні та координовані дії, спрямовані на створення плутанини, поглиблення розколів і дестабілізацію суспільств (NATO, 2025).

Окреме місце посідає технологія псевдолегітимації, коли пропагандистські меседжі подаються через нібито незалежних експертів, аналітичні центри, блогерів або медіа, що імітують нейтральність. Такий підхід дозволяє поширювати вигідні росії меседжі серед іноземної аудиторії без прямої асоціації з кремлем. Саме тому сучасна пропаганда дедалі частіше діє не у формі прямої агітації, а через приховані канали впливу, які створюють враження «альтернативної думки».

Технології контрпропаганди в умовах війни мають будуватися не лише на спростуванні фейків, а й на формуванні довіри до правдивої інформації. Просте заперечення неправдивих повідомлень часто є недостатнім, адже дезінформація поширюється швидше, ніж її спростування. Тому ефективна контрпропаганда повинна включати превентивне інформування, пояснення контексту, швидку реакцію на інформаційні атаки, роботу з міжнародними медіа та підтримку незалежної журналістики.

Український досвід показує, що важливим елементом протидії є стратегічні комунікації держави та громадянського суспільства. Після початку повномасштабного вторгнення Україна активно використовує цифрову дипломатію, офіційні комунікаційні канали, міжнародні звернення, документування воєнних злочинів і візуальні матеріали для донесення правди до світу. Така модель контрпропаганди ґрунтується не на симетричному копіюванні методів агресора, а на поєднанні фактів, емоційної зрозумілості та моральної аргументації.

На міжнародному рівні важливим напрямом протидії дезінформації є посилення інформаційної доброчесності. Організація економічного

співробітництва та розвитку наголошує, що дезінформація може підривати довіру до демократичних інституцій, ускладнювати реалізацію державної політики та посилювати суспільні поділи (OECD, 2024). У цьому контексті боротьба з пропагандою не повинна зводитися до цензури, оскільки демократичні держави мають зберігати баланс між безпекою, свободою слова та правом громадян на доступ до інформації.

Важливим документом у цій сфері стали Глобальні принципи інформаційної доброчесності Організації Об'єднаних Націй, які спрямовані на формування безпечнішої інформаційної екосистеми, де зберігаються свобода вираження, приватність і безпека користувачів (United Nations, 2024). Їхнє значення полягає в тому, що вони пропонують не лише технічні рішення, а й ціннісну основу для протидії маніпуляціям: прозорість, відповідальність, захист прав людини та співпрацю між державами, платформами, медіа і громадянським суспільством.

Отже, у ході дослідження було визначено основні технології міжнародної пропаганди та контрпропаганди в умовах російсько-української війни. До технологій міжнародної пропаганди належать дезінформація, поширення фейків, маніпулятивні наративи, інформаційні операції, псевдолегітимація через нібито незалежних експертів і медіа, використання ботоферм та цифрових платформ для впливу на суспільну свідомість і міжнародну аудиторію. Основною метою таких технологій є формування недовіри до офіційних джерел інформації, дестабілізація суспільства та нав'язування вигідної агресору інтерпретації подій. Водночас технології контрпропаганди включають стратегічні комунікації держави, оперативне спростування фейків, фактчекінг, цифрову дипломатію, міжнародну співпрацю, підтримку незалежних медіа та розвиток медіаграмотності населення. Встановлено, що ефективна протидія інформаційним загрозам потребує комплексного поєднання правдивого інформування, швидкої реакції на інформаційні атаки, зміцнення довіри до офіційних джерел та забезпечення інформаційної доброчесності в міжнародному інформаційному просторі.

Список використаних джерел

- European External Action Service. (2024). The most read EUvsDisinfo articles of 2024. *EUvsDisinfo*. Retrieved from <https://euvsdisinfo.eu/the-most-read-euvsdisinfo-articles-of-2024/>
- NATO. (2025). NATO's approach to counter information threats. Retrieved from <https://www.nato.int/en/what-we-do/wider-activities/natos-approach-to-counter-information-threats>
- OECD. (2024). Facts not fakes: Tackling disinformation, strengthening information integrity. Retrieved from https://www.oecd.org/en/publications/facts-not-fakes-tackling-disinformation-strengthening-information-integrity_d909ff7a-en.html

United Nations. (2024). United Nations Global Principles for Information Integrity. Retrieved from <https://www.un.org/en/information-integrity/global-principles>

Danylo KOSHNAROV
Regional Superintendent of Microsoft
in Education Ecosystem for Ukraine,
Microsoft Corporation, Dnipro, Ukraine

UKRAINE AS NATO'S CYBER SHIELD: MICROSOFT'S INTELLIGENCE ON RUSSIA'S HYBRID CYBER WAR AND UKRAINE'S DIGITAL RESILIENCE

The ongoing Russia-Ukraine war has fundamentally transformed global cybersecurity, establishing Ukraine as the world's most active and consequential cyber battlefield. Since the full-scale invasion in February 2022, the digital dimension of this conflict has offered unprecedented insights into hybrid warfare, nation-state cyber operations, and the resilience of democratic digital infrastructure under sustained attack. This paper synthesises key findings from Microsoft's Digital Defense Report 2025 (MDDR 2025) and related intelligence to examine Russia's hybrid cyber strategy, Ukraine's digital resilience, and the broader transatlantic security implications.

THE DIGITAL BATTLEFIELD: SCALE AND SIGNIFICANCE

Ukraine occupies a unique position in the global cybersecurity landscape. According to the Microsoft Digital Defense Report 2025, Ukraine ranks fifth globally and third in Europe by the number of cyber incidents, accounting for 9.5% of all recorded cyber incidents across EU member states (Microsoft, 2025). The conflict has demonstrated, with startling clarity, that cyberspace is not a secondary theatre of war but an inseparable component of modern military strategy.

The digital offensive began before the first missile was launched. Wiper malware was deployed against Ukrainian government and infrastructure systems a full 24 hours prior to the conventional military invasion on 24 February 2022 (Microsoft, 2022). This sequencing reveals a deliberate doctrine: cyber operations are used to degrade, deceive, and demoralise in advance of kinetic strikes.

RUSSIA'S HYBRID CYBER STRATEGY: THREE OPERATIONAL PILLARS

Microsoft's threat intelligence has identified a tripartite structure underpinning Russia's cyber campaign against Ukraine and its allies, organised around destruction, espionage, and influence operations.

Destruction operations employ sophisticated wiper malware – including HermeticWiper, WhisperGate, and CaddyWiper – frequently synchronised with kinetic missile strikes against energy, water, and transport infrastructure (Microsoft,

2022; Microsoft, 2025). Primary actors include GRU-affiliated groups Sandworm and APT28 (also known as Forest Blizzard), which have targeted Ukrainian and allied critical systems throughout the conflict.

Espionage operations focus on long-term network penetration and data exfiltration. Approximately 80% of recorded cyber incidents in Ukraine aim at data theft, with the threat actor Aqua Blizzard specifically targeting Ukrainian government bodies and non-governmental organisations (Microsoft, 2025). A notable recent development is the exploitation of CVE-2026-21509, a vulnerability in Microsoft Office attributed to APT28, which has expanded operations against European NATO members (Antoniuk, 2026).

Influence operations represent the third pillar, combining AI-generated deepfakes, synthetic media content, and coordinated social media manipulation. These campaigns are designed to undermine Western unity, erode civilian trust in government institutions, and amplify domestic political divisions within NATO member states (Microsoft, 2025).

MICROSOFT MDDR 2025: KEY STATISTICAL FINDINGS

The scale of Microsoft's global threat intelligence infrastructure provides an unparalleled analytical foundation. Microsoft processes over 100 trillion security signals daily, blocks approximately 4.5 million malware attempts every day, and has identified a 32% surge in identity-based attacks in the first half of 2025 alone (Microsoft, 2025). Ransomware and extortion motives drive 52% of all recorded attacks.

Critically, Russian cyber activity against NATO member states increased by 25% compared to the previous reporting period. The breakdown of targeted countries illustrates the expanding geographical footprint of these operations: the United States accounts for 20% of Russian cyber-attacks, the United Kingdom 12%, Ukraine 11%, Germany 8%, France 7%, and Canada 6% (Microsoft, 2025). These figures confirm that Russia's cyber campaign has extended far beyond Ukrainian borders and constitutes a direct and growing threat to the entire transatlantic security architecture.

AI AS BOTH WEAPON AND SHIELD

Artificial intelligence has become the decisive technology in the contemporary cyber conflict. On the offensive side, AI-driven phishing campaigns are three times more effective than traditional methods, autonomous AI agents adapt their tactics in real time during active operations, and AI-generated deepfakes are increasingly capable of bypassing biometric verification systems (Microsoft, 2025). The global use of AI-enabled forgeries grew by 195% in the reporting period, and large language models are being utilised to generate adaptive, evasion-aware malware.

Conversely, AI-powered defences have demonstrated extraordinary effectiveness. Phishing-resistant multi-factor authentication (MFA) blocks over 99% of identity-based attack attempts. Microsoft's AI systems thwarted an estimated 4 billion US dollars in fraud within a single year, blocked 1.6 million automated bot sign-

up attempts per hour, and have compressed threat response times from hours to minutes (Microsoft, 2025). The Secure Future Initiative represents Microsoft's commitment to building AI-native security architecture as a long-term strategic response to this evolving threat environment.

UKRAINE'S DIGITAL RESILIENCE MODEL

Ukraine's response to sustained cyber aggression has produced a replicable model of digital resilience with direct applicability for NATO strategic planning. The model rests on four interconnected pillars.

First, cloud migration has proven to be a strategic imperative. Ukrainian government data was migrated to secure cloud infrastructure prior to the full-scale invasion, and Microsoft provided emergency cloud services to 17 Ukrainian ministries, ensuring continuity of government operations despite physical infrastructure destruction (Microsoft, 2022).

Second, the CERT-UA partnership with Microsoft Threat Intelligence has enabled rapid attribution of cyber incidents to specific Russian APT groups, facilitating faster and more coordinated defensive responses.

Third, identity defence through phishing-resistant MFA deployment has countered over 97% of password-based attack attempts, while continuous CVE monitoring and rapid patching have reduced the window of vulnerability for newly disclosed exploits (Microsoft, 2025).

Fourth, AI-powered defence systems now enable real-time anomaly detection across Ukrainian government networks, making Ukraine an effective proving ground for AI-first cyber defence models with global applicability. As Renate Strazdina of Microsoft NTO Europe North noted in MDDR 2025: Ukraine is «rapidly transforming and leading in cybersecurity,» building «digital resilience that inspires far beyond its borders» (Microsoft, 2025).

TRANSATLANTIC IMPLICATIONS AND POLICY RESPONSES

The lessons emerging from Ukraine's experience carry profound implications for NATO's collective defence posture. The war has established several strategic imperatives that must be integrated into alliance-wide planning: cyber and kinetic operations are inseparable and defence planning must reflect this integration; cloud dispersal of critical data is a strategic asset that can survive physical attacks; speed of attribution, patching, and public disclosure is operationally critical; and civilian infrastructure – hospitals, schools, energy grids — constitutes the primary target category (Microsoft, 2022; Microsoft, 2025).

The post-quantum threat horizon demands immediate attention. The 'harvest-now-decrypt-later' strategy — whereby encrypted data is collected today for future decryption using quantum computing — means that post-quantum cryptography readiness cannot be deferred (Microsoft, 2025).

Multilateral policy responses have been substantial. NATO issued a collective attribution statement in July 2025 condemning Russian cyber operations and

established a coalition attribution framework (NATO, 2025). The European Union has deployed the Cyber Diplomacy Toolbox and expanded its sanctions regime against state-sponsored threat actors. The United States has coordinated public indictments with allied partners and Microsoft. CERT-UA continues rapid incident response in collaboration with the private sector and the Five Eyes intelligence alliance.

CONCLUSIONS

Ukraine's experience as the frontline of the most intensive cyber conflict in history has generated knowledge and operational doctrine of strategic value to the entire transatlantic community. Russia's hybrid cyber strategy — encompassing destruction, espionage, and influence operations — has now demonstrably expanded beyond Ukrainian borders, with a 25% increase in attacks against NATO member states. AI has emerged as the decisive factor in the cyber domain; the side that integrates AI-powered defence faster and more responsibly will hold a lasting strategic advantage.

Ukraine's digital resilience model — grounded in pre-emptive cloud migration, CERT-UA partnership with the private sector, phishing-resistant MFA, and AI-powered anomaly detection — represents a proven framework that NATO should adopt as a standard defensive playbook. Achieving credible collective cyber deterrence requires coordinated attribution mechanisms, robust intelligence-sharing architectures, and the political will to impose meaningful consequences on state-sponsored threat actors.

References

- Antoniuk, D. (2026). Russian hackers attacking European maritime and transport orgs using Microsoft Office exploit. The Record. Retrieved 01.06.2026 from <https://therecord.media/russian-hackers-microsoft-office-europe>
- Microsoft Digital Defense Report 2025. (2025). Microsoft Corporation. Retrieved 01.06.2026 from <https://www.microsoft.com/security/security-insider/microsoft-digital-defense-report-2025>
- Microsoft. (2022). Defending Ukraine: Early Lessons from the Cyber War. Microsoft On the Issues. Retrieved 01.06.2026 from <https://blogs.microsoft.com/on-the-issues/2022/06/22/defending-ukraine-early-lessons-from-the-cyber-war>
- NATO. (2025). Statement of condemnation by the North Atlantic Council concerning Russian malicious cyber activities. Retrieved 01.06.2026 from <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2025/07/18/statement-of-condemnation-by-the-north-atlantic-council-concerning-russian-malicious-cyber-activities?selectedLocale=>

Надія БОРИСКІНА

студентка спеціальності політологія,
Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, Україна
Науковий керівник – к.політ.н., доц. Ірина МИЛОСЕРДНА

ІПСО ТА ЦИФРОВА ПРОПАГАНДА В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Трансформаційні процеси щодо підходів до ведення політичної гри з розвитком інформаційних технологій помітно відображається на міжнародній арені. Відслідкувати збільшення рівня впливу медіа ресурсів на свідомість суспільства варто через призму ІПСО та цифрової пропаганди. Держави все частіше стикаються з проблемою безпекової ситуації в інформаційному просторі, у спосіб проникнення в нього зацікавлених акторів політичної арени. Особливої актуальності дана проблематика набуває в сучасних умовах: широкомасштабна антиукраїнська інформаційна агресія сьогодні продовжує посідати ключове місце у гібридній війні російської федерації проти України.

Пропаганда в історичному вимірі вважається достатньо молодим засобом впливу на свідомість людства. Беручи до уваги особливості реагування мозку на емоційно забарвлені теми, прослідковується певна закономірність того, як впливати на людину. Одним з перших, хто висловив свої погляди на роль інформаційно-психологічних засобів у війні був Г. Лассуел, який визначав пропаганду одним з трьох головних засобів боротьби з супротивником: військовий тиск, економічний тиск, пропаганда. Особливо він підкреслює тісний взаємозв'язок політики і пропаганди, які мають діяти спільно, в тісному контакті, водночас виокремлюючи головні стратегічні цілі пропаганди – розпалювання ненависті до ворога, підтримання дружнього ставлення до союзників, збереження добрих відносин з нейтральними країнами

О. Марунченко вказує, що в інформаційній війні об'єктом впливу стають комп'ютери та інформаційні системи; в інформаційно-психологічній війні до інформаційного напрямку приєднується психологічний, а саме – об'єктом впливу стає індивідуальна і масова свідомість. Саме тому доцільно вживати термін «інформаційно-психологічна війна» (Марунченко, 2013, с. 83). Саме явище інформаційної війни спрямоване на те, щоб систематично і повністю впливати, а, відповідно, і змінювати людську свідомість. Адже ця війна відображається через слава, зображення, трактування, контекстів, це – медійне протистояння, яке змінює думки, дезорієнтує людей, відтак, переформатовує їхній світогляд з певною корисливою політичною метою

Сьогодні ж у площині інформаційного простору, виокремлюється новий тип війни – гібридної. Дослідники з США та Великої Британії були одними з перших, хто в безпекових документах виділили цей термін. Сама дефініція гібридної війни передбачає використання воєнних і невоєнних інструментів в інтегрованих кампанії, спрямованій на досягнення раптовості, захоплення ініціативи та отримання психологічних переваг для використання в

дипломатичних діях; масштабні і стрімкі інформаційні, електронні і кібернетичні операції; прикриття воєнних і розвідувальних дій у поєднанні з економічним тиском” (Воєнні аспекти, 2020, с. 12).

М.О. Туранський зазначає, що гібридній війні притаманні певні характерні ознаки: інформаційні, психологічні, ідеологічні чинники, які проявляються тоді, коли суто воєнні дії ще мають прихований характер. Кожна з цих ознак має свій зміст, проте між собою вони також пов’язані. У межах гібридної війни науковці говорять про ведення інформаційного та психологічного протиборства, що розглядають як особливі форми війни. Але на сьогодні не існує єдиного підходу до визначення терміну «інформаційна війна» (ІВ) (Туранський М.О., 2018, с. 112).

Одним з яскравих прикладів застосування гібридної війни є російсько-український конфлікт, який тягнеться з 2014 року. Російські спецслужби роками просували в український простір ті наративи, які були вигідні для державної верхівки. Мільярди рублів виділялося на те, щоб сформувати на теренах України платформу для кращої пропагандистської гри, через використання емоційних закликів, маніпуляцій та залякування. Стратегічно для досягнення мети слугував публічний і політичний дискурс російських і проросійських політиків, які підсилили промову Путіна. Ціла низка офіційних заяв політиків, депутатів Російської Думи (В. Жириновський тощо) та проросійських політиків на теренах України, звучали в унісон з промовою російського президента. Меседжі та наративи підсилювала відповідна політична символіка, евфемізація, десемантизація, перекручування фактів. Всі згадані засоби значною мірою підживлювали проросійські настрої місцевого населення.

За роки панування росії в інформаційному просторі, а особливо після 2014 року, значно поширилися ті конструкції, які б мали підживлювати пропаганду РФ, такими були: «ущемленіє русскоговорящих», «братские народы» чи «бандеровская хунта». За результатами моніторингу експерти ІМІ склали навіть маленький словничок з назв, що використовували ці ЗМІ: українські військовослужбовці – вэсэушники, каратели, садисты; країна Україна – американская подстилка, территория смерти; український прапор – жовто-блакитные бендеровские тряпки; депутати Верховної Ради – рукоблуды из Рады; підконтрольні Україні території Луганської та Донецької областей (Слов’янськ, Краматорськ) – оккупированные. Украиной территории ЛНР и ДНР; закон про мову – закон о тотальной украинизации (Худолій, 2020, с. 32).

Для самої ж України це факто це іспит за право на існування, війна за незалежність, та відновлення територіальної цілісності держави. Росія, розв’язавши війну, поставила себе поза міжнародним правом і цивілізованими рамками міжнародного життя. Чим далі продовжується ця війна, тим більше міжнародних організацій та окремих держав визнають реальний стан справ, який склався в результаті російської агресії, і відходять від розмитих сором’язливих формулювань в офіційних документах та офіційних заявах, як це мало місце в перші місяці після анексії Криму. На рівні з цим гібридна війна

проти нашої держави засвідчила також відсутність дієвості міжнародних глобальних і регіональних безпекових інститутів (ООН, ОБСЄ, ЄС, Ради Європи, СНД) у врегулюванні міжнародних конфліктів і локальних воєн та, як наслідок, — втрату ними міжнародного авторитету.

Український досвід ведення війни проти значно сильнішого противника, яким, безумовно, є путінська Росія, продемонстрував міжнародному співтовариству здатність українського народу чинити організований опір російській збройній агресії. Наш приклад ще й ціннісний тим, що Україна змогла захистити себе і виробити механізми протидії російській агресії, не будучи членом жодної впливової міжнародної чи регіональної структури безпеки.

Список використаних джерел

- Воєнні аспекти протидії «гібридній» агресії: досвід України. (2020). Монографія за заг. ред. А. М. Сиротенка. К. НУОУ ім. Івана Черняхівського. 176 с. https://nuou.org.ua/assets/monography/mono_gibr_viin.pdf
- Кениз, А. В., Кениз, В. Ф. (2025). Сучасні військові ПІСО: Комунікативна топологія. *Записки з українського мовознавства*. (32). СС. 284–295. <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2025.32.337365>
- Марунченко О. П. (2013) Інформаційна війна у сучасному політичному просторі. дис. канд. політ. наук. *Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського*. 208 с. <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/1021>
- Свідерська О. І. (2022) Цифрова пропаганда та ризики інформаційної безпеки у контексті російсько-української війни. *Науковий журнал «ПОЛІТИКУС»*. №2. СС. 60-65. DOI: <https://doi.org/10.24195/24149616.2022-2.10>
- Туранський (2018) Інформаційно–психологічні операції в гібридній війні: історіографічний аспект. *Вісник Черкаського університету*. № 1. СС. 111-121. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/Vchul_2018_1_14.pdf
- Худолій А.О. (2022). Інформаційна війна 2014-2022 рр. *Національний університет «Острозька академія»*. <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8754/1/12.pdf>

Yaroslava YURCHENKO

Student, Department of International Law
University of Customs and Finance, Ukraine
Scientific supervisor – PhD Inna CHYZHYKOVA

NATURE AND MECHANISMS OF DISINFORMATION

The psychological basis for the successful spread of disinformation is often laid through internal fears and social tensions within a society. As the foundational social psychologist Gordon Allport demonstrated in his seminal work on intergroup dynamics, when representatives of dominant groups perceive a threat to their stable position, they frequently experience a psychological regression, tending to idealize a nostalgic past where they felt absolutely secure (Allport, 1954). This defensive mindset creates fertile ground for external manipulations aimed at scapegoating and stigmatizing minorities or other out-groups. In such a heightened state of anxiety, society more readily absorbs rumors and fabricated narratives that validate their pre-existing biases regarding the danger supposedly posed by “others”. Disinformation in this context works not as an accident or a mistake, but as a purposeful tool that manipulates human feelings and historical context.

Researchers, in particular T. Rid (Rid, 2020) and G. Pocheptsov (Почепцов, 2015), associate the historical roots of modern disinformation campaigns with the Soviet intelligence school and the “active measures” of the KGB during the Cold War. As early as the second half of the 20th century, disinformation was defined as a form of low-intensity aggression used to undermine the forces of freedom around the world. The modern understanding of this phenomenon, recorded in the reports of the European Commission and standard media monitoring methodologies, emphasizes the intentionality of this process (European Commission, 2018). This is the purposeful creation and dissemination of false or manipulative information with the aim of deceiving, confusing the audience and causing public harm. Although the definition of the term in Ukrainian legislation is still undergoing a stage of clarification, the scientific community agrees that the key features of disinformation are its institutional origin, the intention to deceive and targeting specific groups of people.

The digital age and multi-channel information dissemination have radically changed the rules of the game. In conditions of digital overload, modern audiences heavily fall under the influence of the “illusory truth effect”: when a certain thesis is constantly repeated across multiple digital channels, the brain begins to perceive it as true simply due to cognitive familiarity (Fazio et al., 2015). Political scientist E. Lanyuk emphasizes that modern politics has largely lost its rationality due to the suggestive influence of emotions. People tend to believe content that they like or that causes strong emotional involvement, ignoring factual verification (Бутиріна, 2022, с. 6). Canadian researchers S. McKay and K. Tenové add that tactics such as aggressive lies and moral denigration of opponents destroy rational dialogue and lead to deep distrust of any social institutions (McKay & Tenové, 2021).

A special place in this process is occupied by the Russian propaganda model, which K. Paul and M. Matthews aptly called the “Firehose of Falsehood” (Paul & Matthews, 2016). This model is characterized by an incredible volume of messages broadcast via satellites, the Internet and thousands of paid trolls. The main feature of this system is speed and continuity: propagandists do not need to check the facts, they simply present a version of events that is favorable to them first in order to form an initial impression on the viewer. Russian propaganda deliberately rejects logic and consistency, it can offer dozens of contradictory versions of one event in order to overload the audience’s attention and make a person believe that there is no truth at all. Experiments show that receiving similar messages from many different sources increases audience trust, even if the sources themselves are dubious.

EAST Center research and European Commission analytical reports confirm that Russia actively exploits the cultural and historical proximity of Central and Eastern European countries to promote its narratives. In the Ukrainian context, for years, an inferiority complex was instilled and the identity of Ukrainian culture was denied through a network of controlled media and political actors. However, the full-scale invasion radically changed this dynamic: Ukrainians realized that tolerating pro-Russian theses was part of a hybrid war, and information resistance became a basic element of national security. Analysis of modern influence operations shows that propaganda often mimics real journalism, using the visual attributes of established news brands to increase credibility (such as the notorious “Doppelgänger” campaigns).

In today’s world, the decentralization of information and social media algorithms creates “information bubbles” where people see only what confirms their biases, and this is a major obstacle in the fight against manipulation. With the development of generative artificial intelligence, the threat has only grown, as the creation of convincing fakes and the automated mass distribution of manipulative content have become cheaper and faster than ever.

In conclusion, it can be argued that disinformation has evolved from isolated falsifications to a total system of public consciousness management. The Russian model of the “flow of lies” demonstrates that in conditions of digital and technological overload, the quantity and speed of messages often outweigh quality and truthfulness. The effectiveness of such propaganda is based not on logical persuasion, but on the exploitation of human cognitive vulnerabilities – the tendency to trust familiar content and emotional attachment to information. Getting out of “information bubbles” and countering moral defamation tactics is possible only through the constant development of critical thinking, media literacy, and understanding of the algorithmic mechanisms by which modern digital platforms operate. Society’s resilience to disinformation today depends on the ability to distinguish emotional manipulations and maintain a rational approach to content consumption even in critical situations.

References

- Allport, G. W. (1954). *The Nature of Prejudice*. Addison-Wesley Publishing Company. PP. 28-47
https://faculty.washington.edu/caporaso/courses/203/readings/allport_Nature_of_prejudice.pdf
- European Commission. (2018). A multi-dimensional approach to disinformation. Report of the independent High level Group on fake news and online disinformation. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6ef4df8b-4cea-11e8-b61d-01aa75ed71a1/language-en>
- Fazio, L. K., Brashier, N. M., Payne, B. K., & Marsh, E. J. (2015). Knowledge does not protect against illusory truth. *Journal of Experimental Psychology: General*. American Psychological Association 2015. Vol. 144. No. 5. PP. 993–1002. <https://www.apa.org/pubs/journals/features/xge-0000098.pdf>
- McKay, S., & Tenové, K. (2021). Disinformation as a threat to deliberative democracy. *Sage Journals*. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1065912920938143>
- Paul, C., Matthews, M. (2016). The Russian "Firehose of Falsehood" Propaganda Model: Why It Might Work and Options to Counter It. *RAND Corporation*. <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE198.html>
- Rid, T. (2020). *Active Measures: The Secret History of Disinformation and Political Warfare*. Farrar, Straus and Giroux. https://profilebooks.com/wp-content/uploads/wpallimport/files/PDFs/9781788160759_preview.pdf
- Бутиріна, М. (2022). Постправда: істиною володіє той, хто контролює наративи. СС. 4-15. Медіанаративи. Колективна монографія. Дніпро. ЛІРА. 116 с. https://fszmk.dnu.dp.ua/uploads/files/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F/2022/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82_2022.pdf
- Почепцов, Г. (2015). *Сучасні інформаційні війни*. Київ. Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». 504 с.

Gulshen BABAYEVA

PhD student of Social sciences
Ganja State University, Azerbaijan

DIGITAL DIPLOMACY AND MISINFORMATION RESILIENCE: PERSPECTIVES FROM AZERBAIJAN'S FOREIGN POLICY

Abstract. This study explores the foreign policy strategy of the Republic of Azerbaijan in the post-independence period, with a particular focus on the institutional foundations of its diplomatic practice and its efforts to counter disinformation within the framework of digital diplomacy. The main objective of the research is to examine

foreign policy through not only the prism of traditional and energy diplomacy, but also from a multidisciplinary perspective, that integrates digital diplomacy and the dynamics of information warfare.

A theoretical framework is developed to explain how diaspora networks and a leader-centric model of strategic communication contribute to the formation of a “national resilience” mechanism against disinformation in digital space.

The research adopts a combination of factual analysis, historical-comparative methodology, systems analysis, document analysis, and analogical reasoning. Its primary information base consists of official documents, electronic platforms of state institutions, as well as academic literature.

The findings indicate that Azerbaijan’s institutionally grounded foreign policy, combined with a transparent information strategy implemented in parallel with military operations, played a decisive role in achieving the desired outcome of the Karabakh conflict. It is further demonstrated that fact-based digital diplomacy and coordinated diaspora engagement were among the most effective tools in countering adversarial asymmetric psychological operations and maintaining international legal legitimacy.

Introduction. In the contemporary system of international relations, states’ foreign policy strategies are assessed not only through traditional diplomatic instruments but also through their capacity to respond adequately to processes unfolding in the global information space. In particular, in the twenty-first century-marked by the rise of regional conflicts and asymmetric threats-digital diplomacy and information security have become integral components of safeguarding national sovereignty. In this context, the establishment of the institutional foundations of Azerbaijani diplomacy, the development of a legal framework grounded in international law, and the communication of national narratives to the international community have emerged as strategic imperatives.

The Azerbaijani state has pursued a strategic information policy grounded in factual evidence, international law, and transparent communication. Numerous interviews of President Ilham Aliyev with international media outlets have played a significant role in promptly addressing and refuting hostile disinformation campaigns, thereby becoming a notable example of effective digital diplomacy.

In the contemporary international system, states’ foreign policy strategies are assessed not only through traditional diplomatic instruments but also through their capacity to respond effectively to developments in the global information space. In particular, in the twenty-first century-marked by the rise of regional conflicts and asymmetric threats-digital diplomacy and information security have become integral components of the protection of national sovereignty.

Institutional Foundations of Azerbaijani Diplomacy. The diplomatic policy of the Republic of Azerbaijan has evolved since the restoration of its independence, primarily focusing on regional stability, the protection of territorial integrity, and the consolidation of its position in the international arena.

The institutional foundations of the country’s foreign policy consist of the following bodies:

- Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan (MFA). Since the restoration of independence, the MFA has functioned as the country's principal diplomatic institution. It plays a central role in the implementation of foreign policy, the preparation of international agreements, and the establishment of external relations.

- The Presidential Institution. The main directions of foreign policy are determined by the President, who also exercises direct oversight over their implementation.

- National Assembly and Parliamentary Diplomacy. Relations with foreign parliaments have played an important role in expressing the position of the Republic of Azerbaijan within international organizations.

- Diaspora Committee and the Azerbaijani Diaspora. The involvement of Azerbaijanis residing in different parts of the world contributed to information activities and lobbying efforts carried out in support of national interests.

The following diplomatic tools and strategies are used as the main approaches:

- Bilateral and multilateral diplomacy. Relations with neighboring countries - Türkiye, Russia, Georgia, and Iran - as well as with the permanent members of the UN Security Council (the United States, Russia, the United Kingdom, France, and China) have been a key component of Azerbaijan's diplomatic policy. Within international platforms such as the Non-Aligned Movement, the OSCE, the United Nations, and the Organisation of Islamic Cooperation, Azerbaijan has consistently upheld its position on territorial integrity (Mammadov, 2012, p.189).

- UN and reference to international law. United Nations Security Council Resolutions 822, 853, 874, and 884, adopted in 1993, reflected key principles of international law, including the territorial integrity and sovereignty of Azerbaijan, the inviolability of borders, non-interference in the internal affairs of states, and the non-use of force (<https://www.un.org/securitycouncil/content/resolutions>).

- Energy diplomacy. Through projects such as the Baku-Tbilisi-Ceyhan, Baku-Tbilisi-Erzurum, TANAP, and TAP pipelines, Azerbaijan has consolidated its position as a regional energy hub, thereby strengthening its political influence. Energy supply projects have also contributed to the reinforcement of political and economic ties with European and Western countries.

- Information and media diplomacy. Asymmetric information warfare targeting Azerbaijan, as well as state-sponsored disinformation campaigns, have been addressed through Azerbaijan's engagement in international media to present its official position. In this regard, initiatives highlighting the Khojaly tragedy as a crime against humanity have been undertaken at the international level.

Diplomatic Struggle and Peace Negotiations in Western Countries (1994-2020). Between 1994 and 2020, during the period when its territories remained under occupation, the Republic of Azerbaijan carried out multifaceted and systematic diplomatic activities through its missions in Western countries (Hasanov, 2005, p.312). As this period covers the ceasefire agreement signed on 12 May 1994 and extends to the Second Karabakh War (2020), it holds particular significance in the context of Azerbaijan's foreign policy and diplomatic efforts. The main diplomatic activities

conducted by Azerbaijan in Western countries (the United States, member states of the European Union, the United Kingdom, France, Germany, and others) during this period are presented under the following headings. The following are:

- Diplomatic strategic framework and definition of political position. The guiding principle has been the pursuit of a resolution based on international law, with reference to the UN Charter and the principles of territorial integrity and the inviolability of borders.

- Legal framework. United Nations Security Council Resolutions 822, 853, 874, and 884, adopted in 1993, reaffirm respect for state sovereignty and territorial integrity, the inviolability of international borders, and the inadmissibility of acquiring territory by force (<https://www.un.org/securitycouncil/content/resolutions>).

- Relations with the United States and lobbying activities. In this context, efforts were expanded to ensure that decisions adopted by the United States Congress regarding Azerbaijan and the Nagorno-Karabakh issue would be fair. Various lobbying activities were carried out to promote the repeal of Section 907 of the Freedom Support Act. Some progress was achieved in this direction after 2002. Following the terrorist attacks of 11 September 2001, Azerbaijan's support for the United States in the fight against international terrorism, including its participation in counter-terrorism operations in Afghanistan and Iraq, had a positive impact on bilateral relations (Mammadov, 2012, p.215).

Azerbaijani diaspora organizations in the United States. Organizations such as the United States Azerbaijanis Network (USAN) have actively worked to counter Armenian propaganda and disseminate information about Azerbaijan's position. The organization has repeatedly appealed to the U.S. Congress to reduce assistance allocated to Armenia and to increase support for Azerbaijan, while also participating in subcommittee hearings and presenting Azerbaijan's position on these issues (Ibrahimov, 2023, p.140-141). Efforts to strengthen diaspora engagement have been intensified, and strategies addressing large-scale information warfare and attempts to shape international public opinion have been developed and implemented.

The North American Azerbaijani Network (NAAN) is a diaspora network aimed at strengthening civic and cultural engagement within the Azerbaijani community living in the United States and Canada (<https://diaspora.gov.az>). As noted, the organization serves as a coordinating platform among Azerbaijani communities, student associations, and civil society organizations operating primarily in the United States and Canada. NAAN has emerged in recent years as a response to the growing need for more coordinated and effective diaspora engagement, reflecting the outcomes of the Azerbaijani state's initiatives in this field (<https://www.naanet.org>).

Activities of Azerbaijani diaspora organizations in safeguarding national interests. Azerbaijani diaspora organizations engage in a range of activities aimed at protecting the country's national interests. These include public and political awareness-raising, the organization of cultural events such as Azerbaijan Cultural Days, commemorative ceremonies, exhibitions, and conferences, as well as the implementation of campaigns, statements, and informational initiatives through social

media and online platforms. Networking activities among diaspora communities also constitute an important aspect of their work (<https://olaylar.az/news/diaspora/81034>).

Relations with France and Germany as key European Union member states. The expansion of relations with major European Union member states, particularly France and Germany, has consistently remained a priority. Relations with France, as a Co-Chair of the Minsk Group, have at times been complex, partly due to the influence of the Armenian diaspora in France, which has sought to challenge Azerbaijan's information policy. Despite this, Azerbaijan has conducted initiatives aimed at encouraging a more balanced approach among French public and political circles. At the same time, Azerbaijan has developed a strategic partnership with Germany in the areas of economic cooperation and energy security, with the aim of strengthening political support. Germany's relatively neutral diplomatic stance has generally aligned with Azerbaijan's interests (Mammadov, 2013, p.150).

Cooperation with NATO and the OSCE Minsk Group. Azerbaijan has cooperated with NATO within the framework of the Individual Partnership Action Plan (IPAP) and has strengthened its international position through participation in peacekeeping missions. Since 1994, diplomatic efforts have also been pursued through the OSCE Minsk Group to achieve a peaceful settlement of the conflict (Mammadov, 2013, p.147). Azerbaijan's primary demand has been the unconditional withdrawal of Armenian forces from the occupied territories.

Diplomatic negotiations and the Madrid Principles. Azerbaijan's diplomatic representatives have pursued a policy aimed at ensuring the country's territorial integrity within international negotiations, including the "Madrid Principles," the "Kazan meeting," and other relevant platforms. The Madrid Principles, presented to the parties to the conflict by the OSCE Minsk Group Co-Chairs, constituted a framework based on the phased and peaceful resolution of the Nagorno-Karabakh conflict through diplomatic means. Azerbaijan demonstrated a constructive approach in this process. While the Azerbaijani government accepted the Madrid Principles as a basis for negotiations, it firmly rejected any approach that could undermine its territorial integrity, emphasizing that any potential status could only be considered within the framework of Azerbaijan's sovereignty (<https://mfa.gov.az/az/content/karabag-munaqisesi>).

The Kazan meeting in the context of peaceful conflict resolution. One of the steps taken toward the peaceful settlement of the conflict was the Kazan meeting. Held in 2011 under the mediation of the Russian Federation, with the participation of the Presidents of Azerbaijan and Armenia, the meeting was considered a near-final stage toward the signing of a comprehensive peace agreement based on the Madrid Principles. The main objective of the Kazan meeting was to reach an agreement on a refined version of the Madrid Principles and to sign a final document for the political settlement of the conflict. During the talks, the Azerbaijani side, as in previous stages, demonstrated a constructive approach; however, Armenia introduced additional conditions at the final stage, which prevented the achievement of an agreement and led to a deadlock in the negotiation process (<https://mfa.gov.az/az/content/karabag->

munaqisesi). Peace negotiations in the 2000s. Although the peace negotiations conducted during the 2000s did not result in a final agreement, the process contributed significantly to the consolidation of Azerbaijan's position based on international law. It also reinforced the principle of territorial integrity as a central element of the negotiations and shaped key diplomatic arguments for subsequent stages, particularly in the context of the events of 2020.

Countering disinformation: digital and diaspora diplomacy. Azerbaijani realities in Western media have been promoted through the preparation of books, articles, and documentary films in English, French, and German, which were subsequently presented to Western audiences. The recognition of the Khojaly events as a genocide in more than 20 U.S. states, as well as in several European and Latin American countries, was achieved as a result of these diplomatic and diaspora-related efforts (Imanov, 2022).

Conclusion on Azerbaijan's policy framework (1994–2020). Acting on the basis of international law, Azerbaijan restored its territories through military and political means. During the conflict, it used diplomatic channels to communicate its legitimate rights to Western states and remained active in post-war peace initiatives. Overall, it can be concluded that between 1994 and 2020 Azerbaijan's response to Armenia's occupation policy was primarily pursued along three main directions.

The first direction: establishment of a legal framework and diplomatic advocacy. During this period, the Republic of Azerbaijan sought to ensure that the issue was addressed in accordance with international legal norms, particularly the principle of territorial integrity of states. The four United Nations Security Council resolutions, as well as documents adopted by other international organizations (including the OIC, the Non-Aligned Movement, the European Parliament, and others), effectively confirmed Armenia's status as an occupying party, thereby creating a strong legal basis for Azerbaijan's actions.

The second direction: strategic energy and security cooperation as a basis for political support. Systematic efforts aimed at strengthening political support through energy and security cooperation have been particularly significant in this context. Large-scale energy projects such as the Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) pipeline and the Southern Gas Corridor have positioned Azerbaijan as a reliable partner in the European Union's energy security framework (Mahmudov, 2018, p.115). This economic interdependence and strategic partnership have, in turn, increased Azerbaijan's political weight in the region and ensured that major states and international corporations take the country's interests into account within the conflict resolution process.

The third direction: shaping public opinion through diaspora and media engagement. Efforts to address the occupation were also pursued through diaspora networks and media platforms aimed at shaping international public opinion. In response to long-standing disinformation campaigns, the Azerbaijani diaspora and media resources supported international initiatives such as the "Justice for Khojaly!" campaign, which sought to convey to the global community that the conflict was based

on territorial occupation rather than religious grounds, and to challenge the narrative promoted by Armenian lobbying groups. These sustained and long-term diplomatic efforts contributed to the conditions that ultimately led to the restoration of Azerbaijan's territorial integrity in 2020.

Diplomatic campaigns and information policy during the Second Karabakh War. During the Second Karabakh War, Azerbaijan conducted diplomatic campaigns and information policy in parallel with military operations, thereby maximizing the role of this factor in achieving victory. The country's digital diplomacy and information strategy were grounded in factual reporting, international law, and the principles of transparent communication. Continuous engagement with international media by President Ilham Aliyev, as well as by the country's political, military, and diplomatic leadership, enabled the prompt rebuttal of misinformation, the accurate presentation of developments on the ground, and the dissemination of information regarding attacks on Azerbaijani civilians. In particular, missile strikes on cities such as Ganja, Barda, and Tartar, and the subsequent reactions of international organizations and reputable human rights institutions, underscored the effectiveness of the information dimension of the conflict.

Conclusion. The analysis indicates that the foreign policy and diplomatic strategies of the Republic of Azerbaijan have been shaped after the restoration of independence on the basis of a consistent, institutional, and long-term approach. Coordinated activities among the Ministry of Foreign Affairs, the Presidential Administration, the National Assembly, diaspora structures, and international representations have constituted the institutional foundations of Azerbaijan's diplomatic policy. This systematic approach has served the objectives of safeguarding the country's territorial integrity, promoting its position grounded in international law, and contributing to regional and political stability.

Overall analytical assessment. The analyzed diplomatic activities indicate that a carefully planned and systematically implemented, coordinated and leadership-centered diplomatic–information strategy plays a decisive role in shaping international public opinion, countering asymmetric information warfare, and safeguarding national interests.

References

- Hasanov, A. (2005). *Azerbaijan's Foreign Policy: European Countries and the United States (1991–2005)*. Baku: Azerbaijan Publishing House, 751 p.
- History of the Formation of the Azerbaijani Diaspora in America. (May 27, 2014). <https://olaylar.az/news/diaspora/81034>
- Ibrahimov, M. (2023). Activity of the Azerbaijani Diaspora in the United States and Canada. *Azerbaijani Historiography*, Vol. 84, Issue 2, pp. 135–151.
- Imanov, S. (2022, February 23). Khojaly genocide is one of the most tragic pages of Azerbaijani history. URL: <https://genprosecutor.gov.az/az/post/4915>
- Mahmudov, Y. (2018). *Azerbaijan: A Brief History of Statehood*. Baku: Education Publishing House, p. 140.

- Mammadov, N. (2012). The Azerbaijani Model of Foreign Policy. Baku: Çarşıoğlu Publishing House, 462 pp.
- Mammadov, R. (2013). Azerbaijani Diaspora in Europe (Realities and Perspectives). Baku: Mutarjim Publishing House, 312 pp.
- Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan
<https://mfa.gov.az/az/content/karabag-munaqisesi>
- North American Azerbaijani Network. <https://www.naanet.org>
- State Committee on Work with Diaspora of the Republic of Azerbaijan – official information and reports. URL: <https://diaspora.gov.az>
- United Nations legal documents on the occupation of Karabakh.
<https://www.un.org/securitycouncil/content/resolutions>
- United Nations Security Council Resolutions on the Armenia–Azerbaijan conflict: 822, 853, 874, and 884 (1993).

Євгеній ВАРЛАМОВ

студент кафедри міжнародних відносин та права,
Національний університет «Одеська політехніка», Україна
Науковий керівник – к.пол.н., доц. Валентина БАБІНА

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЙ ТА КІБЕРЗАГРОЗАМ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

У сучасних міжнародних відносинах інформаційний простір перетворився на один із ключових театрів геополітичного протистояння. Розвиток цифрових технологій, глобалізація комунікаційних процесів та зростання ролі соціальних мереж сприяли появі нових форм впливу на суспільну свідомість, політичні процеси та систему міжнародної безпеки. Особливої актуальності набули дезінформація, інформаційно-психологічні операції (ІПСО), кібератаки та маніпулятивні технології, які дедалі активніше використовуються державами як інструмент гібридної війни. У зв'язку з цим проблема формування ефективних правових механізмів протидії дезінформації та кіберзагрозам стає одним із пріоритетних напрямів міжнародної та національної безпекової політики.

Повномасштабна війна російської федерації проти України продемонструвала, що сучасні конфлікти ведуться не лише у військовій площині, але й у цифровому та інформаційному середовищі. Інформаційні кампанії, поширення фейкових повідомлень, маніпулювання громадською думкою та кібератаки на об'єкти критичної інфраструктури стали складовими стратегії дестабілізації держави. У сучасних умовах дезінформація використовується як засіб впливу на політичні рішення, формування суспільних настроїв та підірив довіри до державних інституцій. Саме тому інформаційна

безпека стає важливим елементом національної та міжнародної безпеки (Гоманюк, 2024).

Особливістю сучасних інформаційних війн є поєднання традиційної пропаганди з можливостями цифрових технологій та соціальних платформ. Соціальні мережі, месенджери та онлайн-медіа значно спрощують процес поширення маніпулятивного контенту та створюють умови для масового інформаційного впливу. Водночас розвиток технологій штучного інтелекту та deepfake-технологій ускладнює процес верифікації інформації та створює нові виклики для міжнародної безпеки. Дослідники наголошують, що генеративний штучний інтелект здатний значно посилювати масштаби дезінформаційних кампаній та інформаційних маніпуляцій у глобальному інформаційному просторі.

У відповідь на сучасні інформаційні виклики держави та міжнародні організації активно формують правові механізми забезпечення кібербезпеки та протидії дезінформації. Важливу роль у цьому процесі відіграють міжнародно-правові акти, стратегічні документи Європейського Союзу, НАТО та ООН, спрямовані на посилення міжнародної співпраці у сфері інформаційної безпеки. Одним із ключових напрямів є створення механізмів колективного реагування на кібератаки та інформаційні операції, які можуть становити загрозу міжнародному миру та стабільності.

Особливого значення набуває діяльність НАТО у сфері протидії деструктивним інформаційним впливам та кіберзагрозам. Альянс розглядає кіберпростір як окрему сферу ведення сучасної війни поряд із сушею, морем, повітрям та космосом. У межах співпраці України та НАТО реалізуються програми зміцнення кіберзахисту, розвитку стратегічних комунікацій та протидії інформаційним операціям держави-агресора. Важливим аспектом є координація міжнародних зусиль щодо боротьби з російською пропагандою та дезінформацією, які стали інструментом гібридної агресії проти демократичних держав (Максимець, Вівсяна, 2023).

В Україні формування системи правового регулювання у сфері інформаційної та кібербезпеки активізувалося після початку російської агресії у 2014 році та особливо посилювалося після повномасштабного вторгнення 2022 року. Важливими елементами державної політики стали Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», Стратегія кібербезпеки України та нормативно-правові акти у сфері медіарегулювання та стратегічних комунікацій. Українська держава поступово формує комплексний механізм протидії інформаційним загрозам, що включає діяльність органів державної влади, спеціальних служб, кіберполіції та центрів стратегічних комунікацій.

Одним із ключових напрямів протидії дезінформації є правове регулювання діяльності медіа та цифрових платформ. В умовах війни держава змушена застосовувати механізми обмеження доступу до інформаційних ресурсів, які використовуються для поширення пропаганди держави-агресора та маніпулятивного контенту. Водночас важливо забезпечити баланс між

потребами національної безпеки та дотриманням демократичних стандартів свободи слова. Надмірне втручання держави у сферу медіа може створювати ризики для свободи вираження поглядів та незалежності журналістської діяльності. Саме тому правові механізми протидії дезінформації повинні ґрунтуватися на принципах законності, пропорційності та демократичного контролю.

Важливою складовою системи інформаційної безпеки є розвиток міжнародного співробітництва у сфері кіберзахисту. Сучасні кіберзагрози мають транснаціональний характер, що унеможливорює їх ефективне подолання виключно на національному рівні. Кібератаки на державні установи, енергетичну інфраструктуру, фінансову систему чи об'єкти зв'язку можуть мати масштабні міжнародні наслідки та впливати на глобальну стабільність. Саме тому держави дедалі активніше координують діяльність у сфері обміну інформацією, кіберрозвідки, цифрової безпеки та захисту критичної інфраструктури.

Окремої уваги потребує проблема формування інформаційної стійкості суспільства. У сучасних умовах ефективна протидія дезінформації неможлива без розвитку критичного мислення, медіаграмотності та інформаційної культури населення. Дослідники наголошують, що саме інформаційна стійкість суспільства є одним із ключових елементів забезпечення національної безпеки в умовах гібридної війни. Формування навичок критичного аналізу інформації, протидії маніпуляціям та відповідального споживання медіаконтенту є важливою складовою сучасної безпекової політики держави (Шкуропадська, Лебедева, 2025).

Таким чином, дезінформація та кіберзагрози перетворилися на важливий інструмент сучасних міжнародних конфліктів та гібридних війн. У відповідь на нові виклики держави та міжнародні організації формують комплексні правові механізми забезпечення інформаційної та кібербезпеки. Ефективна протидія інформаційним операціям потребує поєднання правових, технологічних, міжнародно-політичних та освітніх механізмів. Для України питання інформаційної стійкості та кіберзахисту є не лише складовою національної безпеки, але й важливим елементом збереження державного суверенітету та демократичного розвитку в умовах сучасної гібридної війни.

Список використаних джерел

- Гоманюк, О. (2024). Кіберзагрози та глобальна безпека: від національних стратегій до міжнародної співпраці. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*, 3, 19–34. <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2024-03-19-34>
- Максимець, В. Є., Вівсяна, В. І. (2023). Співробітництво України та НАТО у протидії деструктивним інформаційним впливам російської федерації

- (2022–2023 pp.). Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право, 2(58). [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.2\(58\).285605](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.2(58).285605)
- Мазур, Я. П. (2024). Основні кіберзагрози в умовах ведення інформаційної війни. Аналітично-порівняльне правознавство, 6, 598–603. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.98>
- Шкуропадська, Д., Лебедева, Л. (2025). Інформаційна стійкість України: 2021–2024 pp. Scientia fructuosa, 164(3), 37–52. [https://doi.org/10.31617/1.2025\(164\)03](https://doi.org/10.31617/1.2025(164)03)

Софія ЛАЗЬКО

студентка кафедри міжнародних відносин і аудиту
НТУ «Дніпровська політехніка», Україна
Науковий керівник – д.е.н., проф. Марина ПАШКЕВИЧ

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ КНР У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ ТРАНСАТЛАНТИЧНОЇ СТІЙКОСТІ ТА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У концепті сучасної міжнародної безпеки інформаційний простір слід розглядати як самостійну площину політики, у якому формуються уявлення про загрози, довіру до союзників, межі відповідальності та допустимі способи реагування на кризи. Для Європи це має особливе значення, оскільки військові дії на території України показали: стійкість і цілісність демократичних суспільств залежить від здатності пояснювати громадянам природу агресії, ціну безпеки та логіку солідарності. Стратегічні комунікації стають важливим виміром трансатлантичної безпеки.

КНР становить окремий інтерес, оскільки діє в європейському інформаційному просторі. Проте проблема є складнішою за окремі випадки дезінформації: КНР системно просуває власне бачення міжнародного порядку, ролі Заходу, природи багатопolarity, меж суверенітету та допустимості зовнішнього втручання. Стратегічні комунікації КНР мають значення для іміджу самої КНР, а також для ширшої конкуренції за інтерпретацію безпеки у Європі, де ЄС уже визначає КНР одночасно як партнера, конкурента і системного суперника, а НАТО пов'язує виклики з боку КНР із гібридними, кібер- та інформаційними інструментами впливу (European, 2019). Таким чином, метою є з'ясування рівня впливу стратегічних комунікацій КНР на європейський інформаційний простір, трансатлантичну стійкість, сприйняття безпекових загроз і міжнародну підтримку України. Відповідно, у центрі уваги перебуває комунікативний вимір її присутності в Європі. Вихідне припущення полягає в тому, що виклик для трансатлантичної безпеки виникає через поступове закріплення наративів, які можуть змінювати уявлення людей в Європі про

відповідальність Заходу, роль НАТО, характер війни та межі підтримки України (Cook, 2022; European External Action Service, 2024).

Стратегічні комунікації в цьому дослідженні розглядаються як довгострокове формування смислів, образів і пояснювальних рамок, через які аудиторія починає інакше бачити міжнародні події. Якщо дезінформація часто пов'язана з неправдивим або маніпулятивним повідомленням, то стратегічна комунікація може діяти інакше: не обов'язково заперечувати факт, а пропонувати вигідну інтерпретацію цього факту. Методологічно доцільними тут є дискурс-аналіз, контент-аналіз офіційних заяв, порівняння позицій КНР, ЄС і НАТО.

Перший аналітичний рівень пов'язаний з тими наративами, які КНР просуває в європейському інформаційному середовищі. Серед них особливе місце посідають уявлення про багатополарний світ, критика «блокового мислення», необхідність невтручання у внутрішні справи країн, пріоритет економічної взаємозалежності та імідж КНР як відповідального глобального актора. На перший погляд, ці твердження можуть виглядати нейтрально або навіть конструктивно. Однак у безпековому контексті вони набувають іншого значення, якщо використовуються для послаблення критики авторитаризму, зниження легітимності західних альянсів або розмивання чіткості оцінки агресії (Cook, 2022).

Наративи не існують ізольовано, тому наступним кроком стає аналіз каналів їхнього поширення. Комунікативна присутність КНР у Європі може реалізовуватися через офіційні дипломатичні заяви, державні медіа, експертні майданчики, культурні й освітні інструменти, економічні форуми, соціальні мережі та коментарі щодо міжнародних криз. Важливо, що така присутність не завжди має конфронтаційний вигляд. Часто вона подається мовою стабільності, миру, розвитку і взаємовигідної співпраці. Саме в цьому полягає її складність: комунікативний вплив може бути ефективним через поступове нормалізування вигідної КНР картини світу (European, 2024).

Європейський вимір проблеми полягає в тому, що інформаційний простір ЄС не є однорідним. Різні держави мають різний досвід взаємодії з КНР, різний рівень економічної залежності, різні політичні традиції та різну чутливість до антиамериканських або антизахідних повідомлень. Через це стратегічні комунікації КНР можуть діяти не як єдиний потужний імпульс, а як сукупність точкових впливів, що посилюють вже наявні розбіжності всередині Європи. Для безпеки це важливо, тому що єдність ЄС у питаннях санкцій, підтримки України, технологічної політики та відносин із НАТО значною мірою залежить від спільного розуміння загроз (European, 2024).

Трансатлантичний рівень додає до цієї проблеми ще один вимір. КНР не обов'язково має прямо заперечувати значення НАТО, щоб впливати на стійкість трансатлантичного зв'язку. Достатньо посилювати сумніви щодо довгострокової ролі США у Європі, демонструвати Захід як внутрішньо роз'єднаний, підкреслювати втому суспільств від війни або представляти санкційну політику

як джерело економічних втрат. Стратегічні комунікації стають інструментом не стільки прямої атаки, скільки повільного порушення довіри між союзниками. А довіра, як показує сучасна безпекова практика, є не менш важливою за військові ресурси (NATO, 2022).

Для України ця проблема має практичне значення. Міжнародна підтримка України залежить від того, як європейські суспільства розуміють війну в Україні. Якщо в інформаційному просторі посилюються наративи про «геополітичний конфлікт великих держав», «необхідність миру будь-якою ціною» або «відповідальність усіх сторін», то поступово слабшає фокус на агресорі, міжнародному праві й праві України на самооборону. Європейський інформаційний простір для України є частиною стратегічної глибини оборони, а не лише сферою зовнішньої репутації (Ministry, 2023b; Council, 2022; European, 2024).

Звідси випливають основні безпекові ризики. Стратегічні комунікації КНР можуть сприяти нормалізації авторитарного бачення міжнародного порядку, посиленню скепсису щодо НАТО і США, фрагментації європейського політичного дискурсу та зміщенню уваги від відповідальності агресора до абстрактних закликів про стабільність. Відповідь на такі виклики не може зводитися до заборон або інформаційної ізоляції, адже демократичні суспільства мають зберігати відкритість. Більш доцільною є інша стратегія: розвиток власних стратегічних комунікацій ЄС, НАТО та України, підвищення медіастійкості, пояснення причин підтримки України та системний моніторинг іноземних інформаційних впливів (European, 2024; Cook, 2022).

Стратегічні комунікації КНР у європейському інформаційному просторі варто розглядати як важливий чинник сучасної стратегічної конкуренції. Їхній вплив не завжди є очевидним, швидким або прямим, проте він може змінювати середовище, у якому ухвалюються політичні рішення і формується суспільна згода щодо безпеки. Для трансатлантичної стійкості це означає потребу захищати не лише територіальні кордони, інфраструктуру та інституції, а й спільне розуміння загроз. Для України це особливо важливо, оскільки довготривала підтримка її боротьби залежить від того, чи зможе Європа зберегти ясність у питанні агресії, відповідальності та власного безпекового майбутнього.

Список використаних джерел

- Cook, S., Datt A., Young E., Han, B. (2022). Beijing's global media influence: Authoritarian expansion and the power of democratic resilience. *Freedom House*. https://freedomhouse.org/sites/default/files/2022-09/BGMI_final_digital_090722.pdf
- Council of the European Union. (2022). A Strategic Compass for security and defence. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/strategic-compass/>

- European Commission & High Representative. (2019). EU-China: A strategic outlook. <https://commission.europa.eu/system/files/2019-03/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf>
- European External Action Service. (2024). 2nd EEAS report on foreign information manipulation and interference threats: A framework for networked defence. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2024/EEAS-2nd-Report%20on%20FIMI%20Threats-January-2024_0.pdf
- Ministry of Foreign Affairs of the PRC. (2023a). The Global Security Initiative Concept Paper. https://en.chinadiplomacy.org.cn/pdf/The_Global_Security_Initiative_Concept_Paper.pdf
- Ministry of Foreign Affairs of the PRC. (2023b). China's Position on the Political Settlement of the Ukraine Crisis. https://www.mfa.gov.cn/eng/zy/gb/202405/t20240531_11367485.html
- NATO. (2022). Strategic Concepts. <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/strategic-concepts>

Alona BILA

PhD Candidate in Law

Dnipro University of Technology, Ukraine

Scientific supervisor – DSc, Prof. Olena PUSHKINA

PECULIARITIES OF CONDUCTING HANDWRITING EXAMINATIONS IN PROPERTY RIGHTS PROTECTION CASES UNDER MARTIAL LAW

The introduction of martial law in Ukraine pursuant to Presidential Decree No. 64/2022 of February 24, 2022, approved by Law of Ukraine No. 2102-IX, has led to substantial transformations in the administration of justice and the evidentiary process in civil and commercial proceedings. In the context of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, issues of property rights protection have become particularly acute, especially in disputes concerning the validity of transactions, debt obligations, inheritance rights, corporate relations, and banking operations.

In such categories of cases, handwriting examination plays a key evidentiary role as a type of forensic examination aimed at identifying the author of a handwritten text or signature. At the same time, martial law objectively complicates both the procedure for appointing such an examination and its practical implementation, which necessitates a scientifically grounded analysis taking into account the requirements of national legislation, Council of Europe standards, and the case law of the European Court of Human Rights (hereinafter - the ECHR).

In accordance with Article 103 of the Civil Procedure Code of Ukraine and Article 113 of the Commercial Procedure Code of Ukraine, a court shall appoint an expert

examination if special knowledge is required to clarify circumstances relevant to the case. Handwriting examination in property rights protection disputes is commonly used to establish the fact of signing contracts, promissory notes, deeds of acceptance, wills, and other legally significant documents. However, during the period of martial law, a number of procedural and substantive challenges arise.

First, access to original documents is significantly impeded, as they may be destroyed, damaged, or remain in temporarily occupied territories. This circumstance calls into question the feasibility of conducting a classical handwriting examination, which, according to the Methodological Recommendations on the Appointment and Conduct of Forensic Examinations and Expert Studies approved by Order of the Ministry of Justice of Ukraine No. 53/5 of October 8, 1998, is based on the analysis of original documents.

Second, the increasing use of copies of documents or electronic reproductions of signatures necessitates the application of interdisciplinary approaches involving provisions of information law and digital forensics. In this regard, due account should be taken of the Law of Ukraine “On Electronic Trust Services” and Regulation (EU) No 910/2014, which defines the legal regime of electronic signatures within the EU legal order.

Third, due to the relocation of forensic institutions, the mobilization of experts, and logistical constraints, the principle of reasonable time for judicial proceedings guaranteed by Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms is jeopardized. In its case law, the ECHR has repeatedly emphasized that the State is obliged to organize its judicial system in such a way as to ensure effective access to justice even under extraordinary circumstances (*Kudła v. Poland*, no. 30210/96).

Moreover, the admissibility of evidence obtained under martial law conditions is a pressing issue. According to the legal positions of the Supreme Court of Ukraine (in particular, the judgment of the Civil Cassation Court of November 10, 2022 in case No. 127/14512/20), courts must assess evidence in light of the principles of adversarial proceedings and proportionality, as well as the real opportunities of the parties to provide proper and admissible evidence. This implies that, in exceptional cases, the appointment of a handwriting examination based on copies of documents may be permissible, with an explicit reservation as to the limited probative value of such an expert conclusion.

The scientific novelty of the proposed approach lies in the conceptualization of an “adaptive model” of handwriting examination, which combines classical forensic methods with elements of digital examination and procedural flexibility conditioned by martial law. This model makes it possible to maintain a balance between the principle of legal certainty and the real conditions of the functioning of the legal system during an armed conflict.

Thus, handwriting examination under martial law is transforming from a traditional evidentiary instrument into a comprehensive interdisciplinary mechanism for the protection of property rights. Its conduct should be based on a combination of

national procedural law norms, EU standards, and the case law of the ECHR, as well as on the principles of flexibility, proportionality, and procedural fairness. The proposed adaptive model of conducting handwriting examinations may serve as a basis for further normative improvement of the institution of forensic examination in Ukraine in the context of European integration processes and post-war reconstruction of the legal system.

References

- Civil Procedure Code of Ukraine No. 1618-IV. (18 March 2004). *The Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved December 22, 2025, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
- Case of Kudła v. Poland 30210/96, Judgment of October 26, 2000. *European Court of Human Rights*. Application no. 30210/96. Retrieved December 22, 2025, from [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58920%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58920%22]})

Ірина СЕМЕНЮК,
студентка факультету міжнародної торгівлі та права
Державний торговельно-економічний університет, Україна
Науковий керівник – Геннадій ЩЕРБАК

ГЕНЕРАТИВНИЙ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЗАГРОЗА ВІЙСЬКОВОЇ ЕСКАЛАЦІЇ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Сучасний світ перебуває на порозі нової технологічної революції, де штучний інтелект (ШІ) дедалі активніше проникає в усі сфери людського життя, зокрема на арену міжнародних відносин і конфліктів. ШІ змінює не лише способи ведення війн, а й підходи до їх запобігання та врегулювання. У той час як одні бачать у ньому інструмент для підвищення безпеки та стабільності, інші попереджають про ризик неконтрольованої ескалації, викликаній непередбачуваними діями машин чи геополітичною конкуренцією за технологічне домінування. Ця двоїстість ШІ – як зброї та як миротворця – робить його центральним елементом дискусій про майбутнє глобального порядку (Niazi, 2025, p.29).

Проблема полягає в тому, що сучасні держави та міжнародні організації ще не мають достатньо ефективних механізмів контролю та регулювання використання генеративного ШІ в контексті безпеки. Відсутність чітких правил і протоколів підвищує ризик непередбачуваних наслідків, включно з неконтрольованою ескалацією конфліктів.

Одним із найвиразніших проявів ШІ як фактора ескалації є розробка летальних автономних систем, таких як бойові дрони чи роботизовані платформи, які можуть діяти без прямого людського контролю. Їх використання

може потенційно знизити ризик людських жертв, але також викликає занепокоєння щодо відповідальності за рішення, прийняті системами на базі ШІ, оскільки важко визначити, хто несе відповідальність за будь-які помилки чи несправності, що виникають (Забара, Деркач, 2024, с. 245). Крім того, існує занепокоєння щодо можливого неправильного використання або несправності технологій ШІ у військових умовах, що може призвести до непередбачуваних наслідків і шкоди цивільним особам. Водночас ризик неконтрольованої автономії, наприклад помилкового розпізнавання цілей, може призвести до випадкових атак на цивільні об'єкти, провокуючи міжнародний резонанс і подальше загострення (Указ, 2022).

Паралельно зі зростанням ролі технологій ШІ формується новий вимір протистояння - інформаційна війна, у якій інформація перетворюється на зброю. Її метою є дестабілізація політичних і військових структур, маніпулювання масовою свідомістю та підриг довіри до державних інституцій. Інформаційні війни проявляються у вигляді дезінформації, пропаганди, поширення фейків і чуток, які формують спотворену картину реальності та спричиняють паніку або агресію.

ШІ значно підсилює потенціал кібератак, які стають невід'ємною частиною сучасних конфліктів. Алгоритми можуть автономно виявляти вразливості в критичній інфраструктурі: електромережах, фінансових системах чи системах управління і здійснювати атаки з безпрецедентною швидкістю. У поєднанні з ШІ кіберзброя здатна паралізувати економіку чи оборону країни, змушуючи її до негайної відповіді, що загострює конфлікт до транскордонного рівня (Піпченко, Акопов, 2024, с. 19).

З метою регулювання застосування технологій ШІ у військовій сфері Генеральна асамблея Організації Об'єднаних Націй (ООН) 24 грудня 2024 року прийняла резолюцію №79/239 «Штучний інтелект у військовій сфері та його наслідки для міжнародного миру і безпеки» (Artificial intelligence in the military domain and its implications for international peace and security) (United Nations, 2024).

Прийняття Генеральною Асамблеєю (ГА) ООН резолюції № 79/239 стало новим кроком на шляху можливого міжнародно-правового врегулювання цього питання у майбутньому. Позиція ГА ООН, враховуючи попередні наукові і практичні напрацювання, полягала у тому, щоб на початковому (стартовому) етапі становлення міжнародно-правового регулювання застосування технологій штучного інтелекту у військовій сфері визначити найбільш принципові позиції, зокрема а) питання застосування норм міжнародного права, б) питання комплексного підходу до використання цих технологій, в) наслідки застосування штучного інтелекту у військовій сфері для міжнародного миру і безпеки, г) питання «відповідального застосування» штучного інтелекту у військовій сфері. Прийнята Резолюція в цілому відобразила узгоджену позицію держав, про що свідчать її положення. Принципово вони можуть бути визначені таким чином, а саме: а) у питанні застосування норм міжнародного права – було однозначно

визначено, що норми міжнародного права застосовуються до усіх систем (технологій, типів) штучного інтелекту, який використовується у військовій сфері. Було зазначено, що «норми міжнародного права, включаючи Статут ООН, міжнародне гуманітарне право і міжнародне право прав людини застосовуються до усіх питань, які виникають на усіх етапах життєвого циклу засобів штучного інтелекту» (United Nations, 2024).

У науковій спільноті активно обговорюється питання розробки глобальних стандартів для використання ШІ у військових цілях. До таких стандартів можуть належати заборона на створення повністю автономної зброї, яка здатна приймати рішення про знищення без участі людини, вимоги до прозорості алгоритмів, що використовуються в бойових системах, а також заходи щодо запобігання поширенню, які можуть використовувати їх у терористичних або агресивних цілях.

Штучний інтелект має потенціал не лише змінити образ сучасних війн, але і створити нові виклики для міжнародного співтовариства. Тому важливо, щоб усі зацікавлені сторони – уряди, академічні кола та суспільство – працювали над тим, аби використання ШІ у збройних конфліктах відбувалося в рамках етичних норм і правових стандартів, забезпечуючи безпеку та захист прав людини (Zabara, Derkach, 2024, p.109).

Міжнародно-правове регулювання використання штучного інтелекту у військовій сфері перебуває на етапі формування та не забезпечує достатнього рівня контролю за автономними системами озброєння. Аналіз резолюції Генеральної Асамблеї ООН №79/239 свідчить про формування базового консенсусу щодо застосування норм міжнародного гуманітарного права до всіх етапів життєвого циклу систем ШІ, однак відсутність обов'язкових юридичних механізмів обмежує її практичну ефективність. Для України використання технологій штучного інтелекту в умовах збройного конфлікту має подвійний характер: з одного боку, воно підвищує обороноздатність і ефективність кіберзахисту, з іншого - створює нові ризики ескалації та ураження цивільної інфраструктури.

Список використаних джерел

- Niazi, L. (2025). Militarization of Artificial Intelligence and Implications for the Global Security. A Strategic Theory Perspective. *Social Sciences*. 4(1). P.21-29. DOI: <https://doi.org/10.71085/sss.04.01.198>
- United Nations. (2024). Resolution adopted by the General Assembly A/RES/79/239 Artificial intelligence in the military domain and its implications for international peace and security. https://digitallibrary.un.org/record/4071348/files/A_RES_79_239-EN.pdf
- Zabara, I. M., Derkach, O. (2024). Artificial Intelligence Military Challenges to International Order and Contours of International Legal Regulation. *Actual*

Problems of International Relations. Vol. 1 No. 161 (2024). PP.109-114. DOI: <https://doi.org/10.17721/apmv.2024.161.1.109-114>

Забара І., Деркач О. (2024). Технології військового штучного інтелекту: сучасні міжнародно-правові напрямки наукових досліджень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. СС. 241-245. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.5.36>

Піпченко, Н., Акопов, А. (2024,). Міжнародне регулювання правових та етичних аспектів використання штучного інтелекту. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини*. Том 59 № 2 (2024). СС. 17-21. <https://intern.bulletin.knu.ua/en/article/download/3075/2996/12930>

Указ Президента України №64/2022. (2022). Про введення воєнного стану в Україні. *Верховна рада України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>

Іван ЛІСНИЙ

старший викладач кафедри правознавства та фінансів
Полтавського інституту економіки і права
ЗВО «Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна», Україна

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПІДТРИМАННІ ПРАВОПОРЯДКУ В ЧАСИ ГЛОБАЛЬНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Сучасний міжнародний правопорядок переживає безпрецедентний тиск, зумовлений ерозією багатосторонніх механізмів регулювання, загостренням великодержавного суперництва та поширенням збройних конфліктів нового покоління. Війна Росії проти України стала каталізатором системних трансформацій у сфері міжнародного права та безпеки, поставивши під серйозне випробування спроможність міжнародних організацій виконувати свої статутні функції (Simma et al., 2012).

Організація Об'єднаних Націй залишається центральним елементом архітектури міжнародного правопорядку, однак її ефективність суттєво обмежена структурними вадами Ради Безпеки. Право вето постійних членів систематично блокує реагування на грубі порушення норм міжнародного гуманітарного права та Статуту ООН. Це породжує так звану «кризу легітимності» — розрив між нормативними приписами міжнародного права та їхнім практичним застосуванням (Weiss, Daws, 2018). Водночас Генеральна Асамблея ООН демонструє певну адаптивність: резолюція ES-11/1 (2022), ухвалена 141 голосом «за», засудила збройну агресію та підтвердила непорушність принципу суверенної рівності держав.

НАТО як військово-політичний альянс колективної безпеки переживає глибоку трансформацію в умовах повернення до логіки стримування. Стратегічна концепція 2022 року вперше за тридцять років прямо кваліфікувала Росію як «найбільш значущу та пряму загрозу» безпеці союзників і визначила новий вектор оборонного планування (НАТО, 2022). Розширення присутності союзників на східному фланзі, нарощування витрат на оборону та посилення режиму ядерного стримування свідчать про якісну зміну функціональних пріоритетів Альянсу — від кризового менеджменту до колективної оборони за статтею 5 Вашингтонського договору.

Євросоюз, спираючись на Стратегічний компас 2022 року, активно розбудовує власний безпековий потенціал. Запуск Інструменту миру (European Peace Facility), формування Сил швидкого розгортання ЄС, а також надання безпрецедентної військової підтримки Україні в рамках статті 42(7) Договору про ЄС ознаменували перехід організації до якісно нової ролі – повноцінного безпекового актора (Council of the EU, 2022). Ці кроки свідчать про зростання оборонної автономії Євросоюзу, хоча її межі залишаються предметом дискусій щодо поділу ролей із НАТО.

Міжнародний кримінальний суд видав ордери на арешт вищих посадових осіб Росії, реалізуючи принцип індивідуальної кримінальної відповідальності. Це є показовим прикладом застосування міжнародного кримінального права в умовах активного збройного конфлікту та формує важливий прецедент для майбутнього правозастосування (Cassese, 2008). Разом з тим ефективність виконання рішень МКС напряду залежить від політичної волі держав-учасниць Римського статуту та суттєво варіюється у різних регіональних контекстах.

ОБСЄ, попри обмеженість свого мандату, продовжує відігравати роль інклюзивної платформи діалогу та моніторингу – насамперед у сфері людського виміру безпеки і контролю над озброєннями. Водночас організація стикається зі структурним паралічем, спричиненим принципом консенсусу, що знижує її реагувальну здатність в умовах прямого протистояння держав-учасниць (OSCE, 2023).

Таким чином, глобальна турбулентність актуалізує необхідність комплексної реформи міжнародних організацій за трьома ключовими напрямками: удосконалення механізмів прийняття рішень з метою подолання структурних блоkad; посилення координації між універсальними та регіональними організаціями в реагуванні на кризи; розбудова ефективних інструментів притягнення до відповідальності за порушення норм міжнародного права. Лише за умови системного зміцнення інституційної спроможності міжнародні організації зможуть ефективно виконувати свою стабілізуючу функцію в умовах наростаючої стратегічної конкуренції та структурної нестабільності міжнародного порядку.

Список використаних джерел

- Cassese, A. (2008). International criminal law. Oxford University Press.
- Council of the European Union. (2022). A Strategic Compass for Security and Defence. <https://www.consilium.europa.eu/media/54082/20220325-strategic-compass-en.pdf>
- NATO. (2022). NATO 2022 Strategic Concept. <https://www.nato.int/en/search?query=NATO%202022%20Strategic%20Concept>
- OSCE. (2023). Annual report of the secretary general on police-related activities. OSCE Secretariat.
- Simma, B., Khan, D.-E., Nolte, G., & Paulus, A. (Eds.). (2012). The charter of the United Nations: A commentary (3rd ed.). *Oxford University Press*.
- United Nations General Assembly. (2022). Resolution ES-11/1: Aggression against Ukraine (A/RES/ES-11/1). <https://undocs.org/A/RES/ES-11/1>
- Weiss, T. G., & Daws, S. (Eds.). (2018). The Oxford handbook on the United Nations (2nd ed.). *Oxford University Press*.

Олена ЦІСАР

студентка факультету міжнародної торгівлі та права,
Державний торговельно-економічний університет, Україна
Науковий керівник – к.ю.н., професор Вікторія ГОЛУБЄВА

**ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ
ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД 1950 Р. В УМОВАХ
ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: ПРАКТИКА ЄСПЛ ЩОДО УКРАЇНИ**

Збройні конфлікти завжди супроводжувалися і, на жаль, продовжують супроводжуватися масовими порушеннями прав людини, що ставить перед міжнародним співтовариством питання про ефективність існуючих механізмів захисту прав людини (а саме, універсального в рамках ООН, європейських (РЄ, ЄС, ОБСЄ), міжамериканського, африканського та ін.). У зв'язку зі збройною агресією РФ проти України, яка спричинила численні порушення прав людини на тимчасово окупованих територіях, в районах ведення бойових дій та по всій території України (Office, 2024), особливого значення набуло зокрема застосування європейського механізму захисту прав людини Ради Європи.

Правовою основою функціонування європейської системи захисту прав людини є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, прийнята державами-членами Ради Європи 4 листопада 1950 року в Римі (далі - ЄКПЛ), учасницею якої є Україна (1997). Відповідно до статті 1 ЄКПЛ держави-учасниці зобов'язуються гарантувати кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, в ній визначені. Саме тлумачення поняття «юрисдикція» стало

одним із ключових питань у практиці Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ) щодо збройних конфліктів.

Тривалий час вважалося, що юрисдикція держави має переважно територіальний характер. Відповідно до усталеної практики ЄСПЛ, юрисдикція держави у розумінні статті 1 ЄКПЛ є насамперед територіальною, а її поширення за межі власної території допускається лише у виняткових випадках (European, 2025). Проте розвиток практики ЄСПЛ призвів до формування «концепції ефективного контролю» над територією. Згідно з нею держава може нести відповідальність за дотримання прав людини не лише на власній території, а й на території іншої держави, якщо вона фактично здійснює там ефективний контроль. Цей підхід був сформульований у справах «Loizidou v. Turkey» (European, 1996), «Cyprus v. Turkey» (European, 2001), «Al-Skeini and Others v. the United Kingdom» (European, 2011), а згодом отримав подальший розвиток у справах щодо України.

У міжнародно-правовій науці наголошується, що під час збройних конфліктів норми міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини застосовуються одночасно та взаємодоповнюють одна одну. Так, М.М. Гнатовський зазначає, що практика ЄСПЛ демонструє тенденцію до комплексного застосування норм міжнародного гуманітарного права та права прав людини під час оцінки подій, пов'язаних зі збройними конфліктами (Гнатовський, 2023, с. 1).

Питання співвідношення міжнародного гуманітарного права та ЄКПЛ має особливе значення для України. Як відомо, основу міжнародно-правового регулювання захисту цивільного населення під час війни становлять Женевські конвенції від 12 серпня 1949 року, прийняті Дипломатичною конференцією в Женеві, а також Додаткові протоколи до них від 1977 року. Зокрема, Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни (1949) встановлює обов'язок держав забезпечувати захист цивільних осіб на окупованих територіях. Водночас ЄКПЛ продовжує діяти і під час воєнного стану, за винятком випадків здійснення державою відступу від окремих зобов'язань відповідно до статті 15 ЄКПЛ.

Важливе значення для аналізу застосування ЄКПЛ в умовах війни має практика ЄСПЛ щодо України. Однією з найважливіших є справа «Україна проти Росії (щодо Криму)» (Ukraine v. Russia (re Crimea), заяви № 20958/14 та № 38334/18). У рішенні від 25 червня 2024 року Велика палата ЄСПЛ встановила, що РФ здійснювала ефективний контроль над Автономною Республікою Крим та містом Севастополем щонайменше з 27 лютого 2014 року. Суд дійшов висновку про наявність систематичних порушень багатьох положень ЄКПЛ, зокрема статей 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11 (ЄКПЛ, 1950) та статті 1 Першого протоколу до Конвенції (Протокол № 1 до ЄКПЛ, 1952, ст. 1). Особливе значення цього рішення полягає в тому, що Суд фактично визнав міжнародно-правову відповідальність РФ за дії на території України, яка перебувала під її фактичним

контролем. Водночас рішення стало одним із найважливіших міжнародно-правових актів, що документує порушення прав людини на тимчасово окупованій території Криму.

Не менш важливою є справа «Україна та Нідерланди проти Росії» (Ukraine and the Netherlands v. Russia, заяви № 8019/16, № 43800/14, № 28525/20). У рішенні Великої палати від 25 червня 2024 року Суд визнав прийнятними значну частину скарг щодо подій на сході України та підтвердив наявність юрисдикції РФ через здійснення ефективного контролю над окупованими районами Донецької та Луганської областей. Суд також визнав наявність численних доказів систематичних порушень прав людини, включаючи незаконні затримання, катування, позасудові страти та обмеження свободи слова (European, 2025). Вказане рішення має значення не лише для України, а й для розвитку міжнародного права загалом. Фактично ЄСПЛ підтвердив, що держава не може уникнути відповідальності за порушення прав людини шляхом створення або підтримки підконтрольних їй квазі-державних утворень. Такий підхід відповідає загальним принципам міжнародного права, закріпленим у Статуті Організації Об'єднаних Націй (1945) та Декларації про принципи міжнародного права щодо дружніх відносин і співробітництва між державами (1970).

Важливою з практичної точки зору є справа щодо захоплення українських військових моряків у листопаді 2018 року (European, 2018). ЄСПЛ констатував порушення статей 5 і 6 ЄКПЛ у зв'язку з незаконним затриманням і утриманням під вартою в умовах, що не відповідали конвенційним стандартам. Справа наочно продемонструвала ефективність Суду як інструменту захисту навіть в умовах прямого воєнного протистояння держав. У всіх зазначених справах ЄСПЛ послідовно виходив з того, що ефективний контроль може здійснюватися як безпосередньо - власними збройними силами, - так і опосередковано: через підпорядковані структури чи маріонеткові адміністрації. У цій справі Суд застосував Правило 39 Регламенту ЄСПЛ та зобов'язав РФ забезпечити належне медичне лікування поранених українських моряків. Дана справа демонструє можливість використання тимчасових заходів як ефективного інструменту захисту прав людини навіть під час триваючого міжнародного збройного конфлікту.

Важливе значення для захисту прав людини в умовах збройного конфлікту має практика ЄСПЛ щодо процесуального аспекту прав людини. Як зазначає О.С. Стещенко, навіть в умовах активних бойових дій держава не звільняється від обов'язку проводити ефективне розслідування випадків загибелі людей, катувань, насильницьких зникнень та інших серйозних порушень прав людини. На думку автора, практика ЄСПЛ свідчить про те, що процесуальні зобов'язання держав за статтями 2 та 3 Конвенції зберігають свою дію і під час збройних конфліктів, а належне розслідування таких порушень є важливим елементом

забезпечення права на справедливість та боротьби з безкарністю (Стешенко, 2023, с. 95).

Отже, практика ЄСПЛ щодо України підтверджує, що Європейська конвенція з прав людини і основоположних свобод 1950 року залишається дієвим інструментом захисту прав людини навіть в умовах міжнародного збройного конфлікту. Рішення Суду щодо Криму, окупованих територій Донбасу та інших аспектів російської агресії не лише забезпечують захист прав потерпілих осіб, а й сприяють розвитку сучасного міжнародного права. Сформовані ЄСПЛ підходи щодо ефективного контролю, екстериторіальної юрисдикції та взаємодії міжнародного гуманітарного права і права прав людини мають важливе значення для подальшого розвитку міжнародних механізмів забезпечення відповідальності за порушення прав людини під час збройних конфліктів.

Список використаних джерел

- European Court of Human Rights. (1996). *Loizidou v. Turkey*. Application No. 15318/89. Judgment of 18 December 1996. *HUDOC*. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:\[%22001-58007%22%22%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:[%22001-58007%22%22%7D)
- European Court of Human Rights. (2001). *Cyprus v. Turkey*. Application No. 25781/94. Judgment of 10 May 2001. *HUDOC*. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:\[%22001-144151%22%22%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:[%22001-144151%22%22%7D)
- European Court of Human Rights. (2011). *Al-Skeini and Others v. the United Kingdom*. Application No. 55721/07. Judgment of 7 July 2011. *HUDOC*. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:\[%22001-105606%22%22%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:[%22001-105606%22%22%7D)
- European Court of Human Rights. (2018). *Ukraine v. Russia (re Kerch Strait incident)*. Application No. 55855/18, interim measures (Rule 39). *HUDOC*. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-188267>
- European Court of Human Rights. (2024). *Ukraine v. Russia (re Crimea)*. Applications Nos. 20958/14 and 38334/18. June, 25 2024. *HUDOC*. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:\[%22002-14347%22%22%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:[%22002-14347%22%22%7D)
- European Court of Human Rights. (2026). *Guide on Article 1 of the European Convention on Human Rights. Obligation to respect human rights – Concepts of “jurisdiction” and imputability*. *Council of Europe*. <https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide-on-article-1-obligation-to-respect-human-rights>
- European Court of Human Rights. (2025). *Ukraine and the Netherlands v. Russia*. Applications Nos. 8019/16, 43800/14, 28525/20 and 11055/22. *HUDOC*. [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22itemid%22:\[%22002-14493%22%22%7D](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22itemid%22:[%22002-14493%22%22%7D)
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (2024). *Protection of civilians in armed conflict*. <https://ukraine.ohchr.org/en/Protection-of-Civilians-in-Armed-Conflict-June-2024>

- Council of Europe. (1952). Protocol No. 1 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG
- United Nations. (1945). Charter of the United Nations. <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>
- United Nations General Assembly. (1970). Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States. [https://undocs.org/A/RES/2625\(XXV\)](https://undocs.org/A/RES/2625(XXV))
- Гнатівський, М. М. (2023). Повага до прав людини в умовах збройного конфлікту в Україні. Застосування судами норм міжнародного гуманітарного права та стандартів захисту прав людини. *USADI Україна. Національна школа суддів України*. https://nsj.gov.ua/files/1660899715Гнатівський_М_М_Повага_до_прав_людини_в_умовах_збройного_конфлікту_в_Україні.pdf
- Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни. (1949). *Верховна рада України*. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154
- Європейська конвенція з прав людини (1950). *Верховна рада України*. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
- Закон України про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції. (1997). *Верховна рада України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text>
- Стещенко, О. С. (2023). Обов'язок розслідувати порушення прав людини, вчинені у контексті збройного конфлікту: практика ЄСПЛ. *Національна академія внутрішніх справ*. <https://elar.navs.edu.ua/items/325c5b91-095c-422c-9d73-88ec3a013f86>

Олена ГУЦОЛ

студентка кафедри міжнародних відносин та права,
Національний університет «Одеська політехніка», Україна
Науковий керівник – к.пол.н., доц. Валентина БАБІНА

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: БАЛАНС МІЖ БЕЗПЕКОЮ ТА ПРАВАМИ ЛЮДИНИ

Повномасштабна війна російської федерації проти України стала не лише безпрецедентним викликом для національної безпеки держави, але й серйозним випробуванням для функціонування демократичних інститутів, правової системи та механізмів забезпечення прав і свобод людини. В умовах воєнного стану особливого значення набуває проблема трансформації принципу

верховенства права, який є фундаментальною засадою сучасної демократичної держави та закріплений у Конституції України, міжнародно-правових актах і практиці європейських інституцій.

Принцип верховенства права передбачає пріоритет права над державною владою та недопущення свавільного втручання держави у сферу прав і свобод людини. Його зміст охоплює рівність усіх перед законом, юридичну визначеність, справедливість правосуддя, незалежність судової влади, дотримання прав людини та ефективний механізм їхнього захисту. У демократичній державі верховенство права виступає основою конституційного ладу та гарантією стабільного функціонування правової системи. Саме цей принцип визначає межі діяльності органів державної влади та забезпечує підконтрольність державних інституцій закону. Водночас в умовах воєнного стану держава змушена застосовувати низку спеціальних та обмежувальних заходів, спрямованих на забезпечення національної безпеки, обороноздатності та захисту державного суверенітету. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема пошуку оптимального балансу між необхідністю гарантування безпеки держави та збереженням демократичних стандартів у сфері прав людини. В сучасних умовах саме верховенство права стає важливим індикатором здатності держави діяти в межах правових механізмів навіть за умов масштабної воєнної агресії (Цуркан-Сайфуліна, Бевцик, 2025).

Воєнний стан в Україні було запроваджено відповідно до Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» як особливий правовий режим, що передбачає надання органам державної влади та військовому командуванню додаткових повноважень для відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки. Його особливістю є можливість тимчасового обмеження окремих конституційних прав і свобод громадян, а також зміна механізмів функціонування державних інституцій в умовах воєнної загрози. Зокрема, можуть обмежуватися свобода пересування, право на мирні зібрання, свобода слова, трудові права, право на приватність та інші права, необхідні для забезпечення ефективної оборони держави. Водночас навіть в умовах війни такі обмеження повинні відповідати принципам законності, пропорційності та необхідності. Це означає, що держава не може застосовувати необґрунтовані чи надмірні обмеження прав людини, а будь-які заходи мають бути тимчасовими, юридично визначеними та спрямованими виключно на досягнення легітимної мети – забезпечення безпеки держави та суспільства.

Важливим аспектом трансформації принципу верховенства права є посилення ролі держави у сфері безпеки та оборони. В умовах воєнного часу органи державної влади отримують додаткові інструменти для реагування на загрози національній безпеці, боротьби з диверсійною діяльністю, колабораціонізмом, інформаційними атаками та кіберзагрозами. Суттєво посилюється роль правоохоронних органів, військових адміністрацій та спеціальних служб у забезпеченні стабільності державного управління та громадського порядку. Разом із тим виникає ризик надмірної концентрації

владних повноважень, що потенційно може призвести до звуження простору прав людини та порушення демократичних стандартів. У таких умовах особливого значення набуває система стримувань і противаг, яка дозволяє зберігати контроль над діяльністю органів влади та запобігати можливим проявам правового свавілля. Саме тому в умовах воєнного стану принцип верховенства права не втрачає своєї актуальності, а навпаки – набуває нового значення як механізм забезпечення легітимності державної політики (Ірха, 2023).

Особливого значення в сучасних умовах набуває питання дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини. Україна як держава-учасниця Європейської конвенції з прав людини, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та інших міжнародно-правових актів навіть під час війни зобов'язана забезпечувати базові права людини та дотримуватися принципу недопущення свавільного обмеження прав. Міжнародне право допускає можливість тимчасових відступів від окремих міжнародних зобов'язань у період надзвичайної ситуації чи воєнного стану, однак такі заходи повинні бути виключно тимчасовими, пропорційними та обґрунтованими реальними потребами безпеки. Важливим є й те, що навіть у період війни не допускається обмеження основоположних прав, пов'язаних із заборобою катувань, рабства чи дискримінації. Таким чином, міжнародно-правові стандарти виступають важливим механізмом контролю за дотриманням принципу верховенства права в умовах надзвичайних викликів (Церковник, 2024).

Суттєвого значення набуває діяльність судової системи як гаранта верховенства права та захисту конституційних прав громадян. Незважаючи на складні умови воєнного часу, функціонування судів і механізмів правосуддя залишається необхідною умовою забезпечення законності та довіри суспільства до держави. Незалежний судовий контроль є одним із ключових інструментів запобігання зловживанню владою, порушенню конституційних гарантій та необґрунтованому обмеженню прав людини. В умовах війни судова система виконує не лише правозахисну, але й стабілізаційну функцію, забезпечуючи безперервність правового порядку та підтримання принципу справедливості у суспільстві.

Окремої уваги потребує проблема інформаційної безпеки та обмеження свободи слова в умовах війни. Україна змушена протидіяти масштабним інформаційним операціям, пропаганді та дезінформації з боку держави-агресора, що обумовлює необхідність посилення державного контролю в інформаційному просторі. З цією метою держава застосовує механізми регулювання медіапростору, обмеження діяльності проросійських інформаційних ресурсів та посилення кібербезпеки. Водночас важливо, щоб заходи у сфері інформаційної безпеки не перетворювалися на механізм необґрунтованого обмеження свободи вираження поглядів чи тиску на незалежні засоби масової інформації. Саме баланс між потребами інформаційної безпеки та захистом свободи слова є одним із ключових викликів сучасної правової політики України.

Трансформація принципу верховенства права в Україні також безпосередньо пов'язана із процесами європейської інтеграції. Надання Україні статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу актуалізувало питання відповідності української правової системи європейським стандартам демократії, прав людини та верховенства права. Попри складні умови війни Україна продовжує реалізацію судової реформи, антикорупційної політики, реформування правоохоронної системи та вдосконалення механізмів захисту прав людини. Це свідчить про прагнення держави не лише забезпечити ефективне функціонування системи національної безпеки, але й зберегти демократичний вектор розвитку та відповідність європейським правовим стандартам навіть в умовах масштабної безпекової кризи. Таким чином, принцип верховенства права в умовах воєнного стану зазнає певної трансформації, обумовленої необхідністю реагування на екзистенційні загрози державі. Проте навіть за умов війни демократична держава повинна забезпечувати баланс між безпековими потребами та гарантуванням прав людини. Саме дотримання принципів законності, пропорційності, юридичної визначеності та судового контролю дозволяє зберегти фундаментальні засади правової держави та забезпечити подальший демократичний розвиток України в умовах сучасних міжнародних викликів.

Список використаних джерел

- Ірха, Ю. Б. (2023). Дотримання верховенства права та прав і свобод людини в умовах війни в Україні: проблеми теорії та практики. *Інформація і право*, 3(46), 120–128. [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.3\(46\).287088](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.3(46).287088)
- Церковник, С. І. (2024). Теоретико-правовий аналіз дії права під час воєнного стану в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*, 2, 94–99. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.15>
- Цуркан-Сайфуліна, Ю. В., Бевцик, А. В. (2025). Філософсько-правове осмислення верховенства права в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*, 3, 7–12. <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2025-3-1>

Аїда ГУЛІЄВА

студентка кафедри міжнародних відносин і аудиту
НТУ «Дніпровська політехніка», Україна
Науковий керівник - д.е.н., проф. Марина ПАШКЕВИЧ

SAPIENZA UNIVERSITY OF ROME У ФОРМУВАННІ СУЧАСНОГО БЕЗПЕКОВОГО МИСЛЕННЯ В ЄВРОПІ

Зміни міжнародного середовища безпеки й посилення стратегічної конкуренції великих держав підвищують роль університетів у фаховому осмисленні сучасних загроз і механізмів реагування на них. Sapienza University of Rome поєднує підготовку фахівців із політичних наук, міжнародної безпеки, геополітики та глобальної безпеки (Sapienza, n.d.-a,b,c) з дослідженнями НАТО, відносин між Європою і США та оборонної політики Італії (Sapienza, n.d.-d). Взаємозв'язок навчального і дослідницького компонентів забезпечує включення результатів актуальних безпекових студій у підготовку студентів та сприяє поширенню стратегічного мислення в європейському академічному середовищі. Поєднання освітніх програм із дослідженнями НАТО, трансатлантичних відносин та оборонної політики Італії визначає внесок Sapienza University of Rome у формування фахового безпекового мислення в європейському академічному середовищі. Дослідницьке поле охоплює взаємозв'язок між змістом безпекової освіти в Sapienza University of Rome, тематикою наукових досліджень її фахівців та їхнім внеском у осмислення сучасних трансформацій європейської безпеки.

Sapienza University of Rome формує послідовну траєкторію підготовки фахівців у галузі безпеки: базова політико-міжнародна освіта на бакалаврському рівні, спеціалізація з міжнародної безпеки в магістратурі та поглиблена професійна підготовка за програмою «Геополітика та глобальна безпека».

Трирічна бакалаврська програма «Політичні науки та міжнародні відносини» (Political Science and International Relations) забезпечує міждисциплінарну основу для розуміння політичних процесів і функціонування міжнародної системи. Підготовка охоплює політичну науку, історію міжнародних відносин, міжнародне та європейське право, політичну економію, соціологію, статистичні методи, діяльність міжнародних організацій і вивчення іноземних мов, завдяки чому студенти набувають здатності аналізувати політичні, правові, економічні й соціальні складові міжнародних проблем. Випускники отримують базові компетентності з підготовки аналітичних матеріалів, участі в розробленні та оцінюванні публічної політики, адміністративної діяльності й роботи в національних та міжнародних інституціях, а подальша магістерська підготовка забезпечує спеціалізацію з міжнародної безпеки (Sapienza, n.d.-b).

Дворічна магістерська програма «Політичні науки та міжнародна безпека» (Political Sciences and International Security) передбачає два напрями

підготовки – політичні науки та міжнародну безпеку. Безпековий напрям може завершуватися здобуттям подвійного італо-французького диплома. Зміст напрямку «Міжнародна безпека» ґрунтується на багатовимірному розумінні безпеки та охоплює захист прав людини, довкілля, енергетичну й транспортну інфраструктуру, кіберпростір, тероризм, міграційні процеси та геополітичну нестабільність. Навчальний план поєднує вивчення безпеки й міжнародної політики, конституційних засад публічної безпеки, економічного аналізу конфліктів і військових союзів, геополітики матеріальної та цифрової інфраструктури, кібербезпеки, історії міжнародних відносин і зовнішньої політики Італії. Професійний профіль підготовки випускника відповідає функціям аналітика публічної політики або фахівця з управління, планування, моніторингу й оцінювання рішень у державних установах, урядових агентствах, міжнародних організаціях, дослідницьких центрах, громадських об'єднаннях і приватних структурах, пов'язаних із безпекою та запобіганням ризикам (Sapienza, n.d.-c).

Програма «Геополітика та глобальна безпека» (Geopolitics and Global Security) є однорічною програмою поглибленої професійної спеціалізації в системі вищої освіти Італії, вступ до якої передбачає вже здобутий магістерський ступінь; її обсяг становить 60 кредитів ECTS. Підготовка поєднує теорію і методологію геополітичного аналізу з міжнародним правом, геоекономікою, енергетичною та екологічною безпекою, кібербезпекою, розвідувальною діяльністю, національною безпекою, геостратегією, оборонною політикою, захистом критичної інфраструктури й аналізом регіональних центрів сили. Професійна спрямованість забезпечується участю фахівців із геополітичних, політологічних, юридичних, історичних і фінансових дисциплін, проведенням семінарів та круглих столів, а також стажуваннями у Міністерстві закордонних справ і міжнародного співробітництва Італії, Військово-морських силах Італії, компанії Leonardo та аналітичних організаціях. Програма готує фахівців до роботи в органах публічного управління, центрах міжнародних досліджень і структурах, діяльність яких потребує геополітичного аналізу та оцінювання безпекових ризиків (Sapienza, n.d.-a).

Поєднання базової політико-міжнародної підготовки, магістерської спеціалізації з міжнародної безпеки та поглибленої професійної спеціалізації формує у випускників здатність аналізувати багатовимірні загрози, розробляти політичні рішення й працювати в державних, міжнародних та аналітичних структурах.

Науково-дослідницька діяльність Sapienza University of Rome у сфері безпеки має міждисциплінарний характер і поєднує геополітичний аналіз, дослідження конфліктів і миру, кіберрозвідку, інформаційну безпеку та міжнародно-політичні студії. Дослідження міжнародної безпеки охоплюють трансформацію НАТО, стратегічну конкуренцію, трансатлантичні відносини, оборонну політику Італії та зміщення стратегічної уваги до Індो-Тихоокеанського регіону. До цієї проблематики звертаються, зокрема, G.

Natalizia та L. Termine, у працях яких трансатлантичні відносини (Natalizia, Termine, 2024), розподіл оборонного навантаження і взаємодія Італії зі США розглядаються у зв'язку зі зростанням впливу Китаю та змінами глобального стратегічного середовища (Termine, 2025).

Безпекова динаміка Індо-Тихоокеанського регіону, політика Китаю і Тайваню та інструменти зовнішньополітичного впливу представлені в роботах Stefano Pelaggi (Pelaggi, 2025, 2026), де їх розглянуто у зв'язку зі зміною регіонального балансу сил, конкуренцією США і Китаю, морською безпекою, технологічною залежністю та роллю союзів і партнерств.

Міжнародно-правова складова представлена працями щодо діяльності ООН і порядку денного «Жінки, мир і безпека» (Cadin, Zambrano, Del Turco, 2025), а також кліматичних змін та їхнього впливу на міграційні процеси (Nucera, 2023).

Технологічні аспекти безпеки розробляються Дослідницьким центром кіберрозвідки та інформаційної безпеки (Research Center of Cyber Intelligence and Information Security), діяльність якого зосереджена на аналізі цифрових загроз, захисті інформації та критичної інфраструктури. Центр має мультидисциплінарну спрямованість, створює нові знання й розробляє операційні методології збирання даних із кібернетичного та фізичного середовищ та їх перетворення за допомогою розвідувальних процесів на інформацію, придатну для запобігання суспільно небезпечним інцидентам і вдосконалення складних інтелектуальних систем. Центр проводить дослідження лідерства в контексті кібербезпеки, забезпечення інформації, захисту критично важливої інформаційної інфраструктури, прогнозування тенденцій, розвідки з відкритим вихідним кодом, кіберфізичних систем та розумних складних систем. Результати досліджень застосовуються до реальних контекстів, таких як кібервійна, виявлення шахрайства, стабільність фондового ринку, виявлення ухилення від сплати податків, моніторинг безпечної критичної діяльності, системи раннього попередження та розумні середовища (The Research, n/d).

Співробітництво Sapienza University of Rome з Україною охоплює інституційні партнерства, підтримку української академічної спільноти та студентську мобільність. У березні 2022 р. Sapienza і Національний університет «Львівська політехніка» уклали угоду про співпрацю у сфері наукових досліджень та обміну студентами й викладачами (Agreement, 2022). Після початку повномасштабної російської агресії університет підтримував кампанії зі збору коштів для населення України, організовані Італійським Червоним Хрестом і Спільнотою Святого Егідія, долучився до збирання предметів першої необхідності, забезпечив місця в резиденціях DiSCo Lazio для українських студентів, які завершували навчання за програмою Erasmus, звільнення від частини плати за навчання студентів у складному матеріальному становищі та психологічну підтримку української університетської спільноти (Sapienza, 2022).

Освітню підтримку було продовжено в межах програми EUkraIT, конкурс якої на 2023–2024 навчальний рік передбачав 15 стипендій для студентів, котрі

після 24 лютого 2022 р. виїхали з України, але залишалися здобувачами українських закладів вищої освіти. Програма передбачала щомісячну стипендію у розмірі 1100 євро терміном до десяти місяців, звільнення від плати за навчання, академічне консультування й наставництво, мовну підтримку та допомогу з подальшим вступом до Sapienza (EUkraIT, n.d.).

Студентська мобільність реалізується також у співпраці з Національним технічним університетом «Дніпровська політехніка». У 2025 р. першою представницею університету, яка навчалася в Sapienza в межах міжнародної академічної мобільності, стала студентка другого курсу спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Єва Пархоменко. Індивідуальна освітня траєкторія студентки охоплювала дисципліни, пов'язані з глобальними процесами та міжнародною дипломатією, а адаптацію до навчання забезпечували орієнтаційні заходи й система студентського наставництва *Buddies*. Подальші конкурси на семестрову мобільність засвідчують продовження цього напряму співробітництва. Підтримання безперервності освіти в умовах війни та включення українських студентів у європейське академічне середовище становлять практичний внесок Sapienza у зміцнення стійкості української та європейської університетських спільнот.

Проведений аналіз засвідчує, що внесок Sapienza University of Rome у формування сучасного безпекового мислення в Європі ґрунтується на взаємодії освітнього, науково-дослідницького та міжнародного академічного компонентів. Послідовна освітня траєкторія забезпечує перехід від базового розуміння політичних процесів і міжнародних відносин до спеціалізованого аналізу військових, геополітичних, правових, енергетичних, інфраструктурних та кібернетичних загроз. Тематика досліджень фахівців університету показує, що трансформації європейської безпеки осмислюються у взаємозв'язку зі змінами ролі НАТО, розвитком трансатлантичних відносин, оборонною політикою Італії, стратегічною конкуренцією США і Китаю, зростанням значення Індо-Тихоокеанського регіону та поширенням цифрових загроз. Тематична узгодженість освітніх програм і наукових досліджень створює середовище для формування багатовимірного розуміння безпеки та підготовки фахівців, здатних застосовувати його у державних, міжнародних і аналітичних структурах. Співробітництво з українськими університетами, підтримка українських студентів і програми академічної мобільності доповнюють цей внесок практиками академічної солідарності та підтримання освітньої стійкості в умовах війни. Отже, роль Sapienza University of Rome полягає у виробленні актуального знання про зміни безпекового середовища, підготовці фахівців до аналізу комплексних загроз та поширенні відповідних підходів у європейському академічному просторі.

Список використаних джерел

- Agreement between Lviv Polytechnic National University and Sapienza signed. (16 March 2022). *Sapienza University of Rome*. https://www.uniroma1.it/en/notizia/agreement-between-lviv-polytechnic-national-university-and-sapienza-signed?utm_source=chatgpt.com
- Cadin, R., Zambrano, V., Del Turco, L. (20 The United Nations “Women, Peace and Security” Agenda 25 Years after Security Council Resolution 1325 (2000). A Utopia that Can Still Change the World. *G. Giappichelli Editore*. <https://iris.unive.it/retrieve/807d9555-e717-408b-9cb6-3bfae730be24/unicoDeVido.pdf>
- EUkraiT. (n.d.). *Sapienza University of Rome*. <https://www.uniroma1.it/en/pagina/eukrait>
- Natalizia, G., Termine, L. (2024). NATO towards 2030. Continuity and discontinuity in transatlantic relations after the new Strategic Concept. PP. 299-303. In *European Review of International Studies Vol. 11, No. 2*. <https://www.jstor.org/stable/27339063>
- Nucera, G. G. (2023). Addressing Climate-induced Migration through Adaptation Measures: An Emerging Human Rights-based Approach? *Quarterly on Refugee Problems - AWR Bulletin*, 62(1), 15-34. <https://doi.org/10.57947/qrp.v62i1.21>
- Pelaggi, S. (2026). Taiwan under Trump 2.0 : managed centrality in an era of calibrated competition. EUI. RSC. Policy Brief. 2026/08, *Global Governance Programme*. <https://cadmus.eui.eu/entities/publication/2f0e1e38-4ae0-485a-8917-38c7049a5da7>
- Pelaggi, S. (2025). China’s foreign policy 2024: strategic assertiveness and diplomatic adaptation. *Asia Maior Vol. XXXV/2024*. <https://www.asiamaior.org/?p=2277>
- Sapienza for peace. (07 April 2022). *Sapienza University of Rome*. <https://www.uniroma1.it/en/notizia/sapienza-peace>
- Sapienza University of Rome. (n.d.-a). Geopolitica e sicurezza globale. Retrieved June 2026, from <https://www.uniroma1.it/en/offerta-formativa/master/2026/geopolitica-e-sicurezza-globale>
- Sapienza University of Rome. (n.d.-b). Political Science and International Relations. Retrieved June 2026, from <https://www.corsidilaurea.uniroma1.it/en/course/33618/professional-opportunities>
- Sapienza University of Rome. (n.d.-c). Political Sciences and International Security Retrieved June 2026, from <https://corsidilaurea.uniroma1.it/en/course/33627/study-plan>
- Sapienza University of Rome. (n.d.-d). Ricerc@Sapienza. Retrieved June 2026, from <https://www.uniroma1.it/en/pagina/ricercsapienza>
- Sapienza University of Rome. (n.d.-e). Gabriele Natalizia. Retrieved June 2026, from https://phd.uniroma1.it/web/natalizia-gabriele_nc2865_EN.aspx

Termine, L. (2025). Italy can play a role in the Indo-Pacific – but must do it its own way. *Atlantic Council*. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/italy-can-play-a-role-in-the-indo-pacific-but-must-do-it-its-own-way/>

The Research Center of Cyber Intelligence and Information Security (CIS). (n.d). *Sapienza University of Rome*. <https://www.cis.uniroma1.it/en>

Тетяна КУЛИК,

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,
доцентка кафедри міжнародних відносин,
НТУ «Дніпровська Політехніка», Україна

Світлана ШАГОЯН,

кандидат економічних наук, доцент,
доцентка кафедри міжнародних відносин,
заступниця декана Фінансово-економічного факультету
НТУ «Дніпровська Політехніка», Україна

DIPLOMATIC OPEN SPACE ЯК ІНТЕРАКТИВНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКОВОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ- МІЖНАРОДНИКІВ

Зміни міжнародного середовища висувають до підготовки фахівців із міжнародних відносин вимоги, пов'язані зі здатністю комплексно сприймати державу як учасника міжнародної системи, розуміти взаємозв'язок її політичного устрою, економічних можливостей, історичного досвіду, культурної специфіки та безпекових інтересів. Формування такого розуміння потребує активного застосування знань у ситуаціях, що моделюють дипломатичну комунікацію, переговори, офіційні контакти та ухвалення рішень.

Упродовж 2025–2026 навчального року на кафедрі міжнародних відносин Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» реалізовувався освітній проєкт *Diplomatic Open Space: Adventure Diplomacy: Journey, Dialogue, Discovery*. Метою проєкту є комплексне засвоєння знань із країнознавства та міжнародної комунікації через інтерактивні й практичні методи. Проєкт поєднав аналіз політичних, економічних, культурних і безпекових характеристик держав із відпрацюванням дипломатичного протоколу, етикету, міжкультурної взаємодії, командної роботи та критичного мислення. Концепцію проєкту було побудовано як подорож дипломатичним простором. Компонент *Journey* відображав послідовне знайомство з державами, *Dialogue* – взаємодію між учасниками та представлення позицій різних міжнародних акторів, *Discovery* – самостійне відкриття культурних

особливостей, політичних інтересів і дипломатичних практик. Країну для опрацювання визначали жеребкуванням, а студенти почергово відповідали за підготовку окремих модулів. Ротація давала їм змогу працювати з різними типами інформації та випробовувати себе в дослідницьких, презентаційних і переговорних ролях.

Входження до тематичного простору країни відбувалося на етапі Passport Control: National Identity за формулою *Belong, Explore, Reward*. *Belong* означав включення учасника до спільноти мандрівників у дипломатичному просторі; *Explore* — дослідження держави, її культури та міжнародного становища; *Reward* — заохочення за активність і продемонстровані знання. Навчальний простір оформлювали з використанням прапора, герба, кольорів, музики, гасел та інших національних символів. Важливою частиною входження до країни було відеопривітання її національною мовою, спеціально адресоване кафедрі міжнародних відносин. Студенти встановлювали контакти з іноземними студентами, представниками відповідної держави або користувалися можливостями соціальних мереж. Кожен учасник отримав «паспорт мандрівника», у якому проходження країни позначалося символічним візовим штампом, а активність і знання — бонусними мілями, що враховувалися під час оцінювання (Кафедра, 30 травня 2026). Представлення матеріалу без паперових нотаток та електронних носіїв спрямовувалося на вільне володіння змістом, безпосередню взаємодію з аудиторією та розвиток здатності формувати думку без відтворення заздалегідь підготовленого тексту.

Зміст дипломатичної подорожі охоплював п'ять взаємопов'язаних модулів.

Information Module: Context, Power, Insights створював комплексний профіль держави. *Context* охоплював основні державотворчі події, історичні парадокси, політичну систему, виборчі механізми та партійну конкуренцію. *Power* розкривав зовнішньополітичні пріоритети, стратегічні партнерства, членство в міжнародних організаціях, оборонну політику та безпекову стратегію. *Insights* стосувався економічної спеціалізації, промисловості, сільського господарства, торгівлі, технологічних інновацій і фактів, що давали змогу глибше зрозуміти місце країни в міжнародній системі.

Diplomatic Code: Respect, Navigate, Engage був присвячений правилам дипломатичної взаємодії. Студенти досліджували національні традиції, протокол, етикет, форми офіційного звернення та особливості поведінки під час міжнародних контактів. Модуль призначений формувати уміння виявляти повагу до культурних норм, орієнтуватися у складних комунікативних ситуаціях і застосовувати правила дипломатичного кодексу на практиці.

Cultural Experience Module: Feel, Express, Connect розкривав культурне середовище через мистецтво, музику, танці, національний одяг, мовні формули та невербальні сигнали. Його завданням було навчити студентів розпізнавати культурні коди й ураховувати їх під час встановлення контактів. Культура

розглядалася як чинник, що впливає на сприйняття держави, характер комунікації та можливість досягнення взаєморозуміння.

Diplomatic Cuisine: Taste, Share, Celebrate охоплював національні страви, локальні інгредієнти, історію гастрономічних традицій, правила сервірування й поведінки під час офіційних прийомів. Через гастрономічний компонент студенти досліджували способи культурної репрезентації держави та значення офіційної гостинності для встановлення неформальної довіри між учасниками дипломатичної взаємодії.

Практичним завершенням роботи з країною ставав Diplomatic Scenario: Act, Adapt, Negotiate. Студенти обирали формат культурного прийому, інформаційного брифінгу, економічного форуму, політичних дебатів, офіційного візиту або безпекових переговорів. Учасники мали діяти відповідно до визначеної ролі, адаптувати поведінку до культурних і протокольних особливостей та аргументовано представляти інтереси своєї держави.

Безпекове спрямування проєкту найвиразніше втілювалося в симуляції «Атлантичний безпековий діалог». Делегації обговорювали регіональну стабільність навколо умовного штучного острова в Атлантичному океані: визначали його географічне і стратегічне значення, аналізували можливі моделі політичного управління, окреслювали безпекові виклики та розробляли пропозиції щодо гарантій стабільності й міжнародного співробітництва. Умовність території давала змогу зосередитися на логіці інтересів і переговорних позицій, не відтворюючи безпосередньо наявний міжнародний конфлікт.

Іншим форматом була рольова гра «Офіційний візит», присвячена енергетичній співпраці та розвитку двосторонніх відносин. Посол представляв позицію держави й відповідав за дотримання протоколу, міністр закордонних справ пропонував проєкти енергетичної співпраці, а журналіст ставив уточнювальні та провокаційні питання й оцінював дипломатичну поведінку учасників. Тридцятихвилинний цикл охоплював підготовку до ролей, проведення переговорів, зворотний зв'язок і спільне визначення правил, які сприяли або перешкоджали результативній комунікації.

Кожна дипломатична подорож завершувалася етапом Travel Checkpoint: Capture, Recall, Decide, Reflect. *Capture* передбачав створення спільних фотографій з атрибутами країни; *Recall* — перевірку знань за допомогою бліцопитування або Kahoot; *Decide* — жеребкування наступної держави; *Reflect* — обговорення вражень, труднощів, помилок і вдалих рішень. Рефлексія перетворювала окремий захід на частину послідовного навчального циклу та давала змогу коригувати підготовку до наступного етапу.

Безпекова тематика виконувала в проєкті роль наскрізної аналітичної лінії. На змістовому рівні студенти досліджували оборонну політику, союзи, стратегічні партнерства й національні інтереси держав. На компетентнісному рівні вони відпрацьовували аргументацію, переговори, адаптацію, публічну комунікацію та врахування позицій інших учасників. На симуляційному рівні аналізували регіональну стабільність, енергетичну співпрацю та механізми

врегулювання міжнародних суперечностей. У результаті безпекове мислення поставало як здатність поєднувати знання про державу з розумінням її інтересів, прогнозувати поведінку міжнародних акторів і шукати переговорні рішення.

Реалізація та результати проєкту.

Практична реалізація Diplomatic Open Space відбувалася протягом 2025–2026 навчального року в останню п'ятницю кожного місяця. До проєкту було залучено 48 студентів першого і другого курсів. Загалом було проведено сім тематичних заходів – DipOS Portugal, DipOS Denmark, DipOS Spain, DipOS Finland, DipOS Cyprus, DipOS Sweden та DipOS India. Послідовність країн визначалася жеребкуванням, що зберігало елемент очікування і дипломатичної подорожі та вимагало від студентів щоразу працювати з новим політичним і культурним середовищем (Пашкевич, 1 жовтня 2025).

Участь студентів першого і другого курсів була організована за принципом поступового ускладнення відповідальності. Першокурсники виконували країнознавчі, комунікативні та рольові завдання, опановували базові правила протоколу й представляли позиції визначених держав. Студенти другого курсу розробляли симуляційні та перевірочні завдання, модерували їх виконання й оцінювали аргументацію учасників. Із другого семестру другокурсники самостійно проводили окремі етапи та цілі заходи під викладацьким контролем. У такий спосіб освітня траєкторія охоплювала три послідовні ролі: учасник – розробник – модератор. Перехід до організації DipOS вимагав від студентів уже не відтворення матеріалу, а структурування знань, формулювання завдань, керування взаємодією та відповідальності за спільний результат.

Безпекове спрямування проєкту виразно виявилось під час рольової гри «Візит у Брюссель», присвяченої багатостороннім переговорам щодо енергетичної безпеки та зеленого переходу. За сценарієм Португалія прагнула отримати підтримку ЄС для розвитку європейського хабу зеленого водню, тоді як інші учасники представляли відмінні інтереси: Німеччина зосереджувалася на стабільності постачання, Іспанія – на конкуренції за роль енергетичного коридору, Україна — на співпраці з ЄС у сфері водню та електроенергетики, а представник Європейської комісії мав узгодити позиції сторін. Підсумком симуляції стала умовна резолюція про підтримку португальського проєкту та створення спільної робочої групи за участю Португалії, Іспанії, Німеччини й України. Завдання дало змогу першокурсникам побачити, що енергетична безпека охоплює одночасно національні інтереси, конкуренцію, технологічні зміни та необхідність багатостороннього компромісу.

У рольовій грі «Дипломатія океанів» студенти моделювали міжнародну конференцію в Лісабоні з питань морської безпеки та захисту океанів. Учасники представляли держави, міжнародні організації та екологічні рухи й узгоджували положення декларації щодо протидії незаконному вилову риби, захисту Атлантики та поєднання торговельних маршрутів з екологічними обмеженнями. Розроблений у межах симуляції документ передбачав створення спільної робочої групи НАТО, ООН і держав ЄС, фонду підтримки острівних країн та пілотного

проєкту «Атлантика – Чорне море» для обміну досвідом. Симуляція розширювала уявлення студентів про безпеку, включаючи до неї морський, екологічний, економічний та інституційний виміри.

Практичні заняття доповнювалися професійною та міжнародною комунікацією. Під час DipOS Denmark відбувся виступ EU Insight «Головування Данії в ЄС: безпекові пріоритети та стратегічний вплив на політику Союзу» кандидата політичних наук Валерія Кравченка – радника і заступника голови місії Посольства України в Королівстві Данія. Залучення дипломата дало змогу пов'язати сформований студентами профіль країни з актуальними пріоритетами ЄС та практичним досвідом дипломатичної служби (НТУ, 2025).

Під час DipOS Sweden студентки другого курсу, які навчалися у шведських університетах, представили власний досвід участі у програмах Erasmus+. Такий формат перетворював академічну мобільність на джерело взаємного навчання: міжнародний досвід передавався першокурсникам через безпосереднє спілкування з їхніми старшими колегами. Культурне занурення доповнювалося приготуванням національних страв під час DipOS Finland і DipOS Spain. На всіх семи заходах використовувалися спеціально записані відеопривітання від представників відповідних країн, завдяки чому дослідження набувало персоналізованого й комунікативного характеру (Пашкевич, 2 червня 2026).

Результативність проєкту оцінювалася через педагогічне спостереження, виконання симуляційних і перевірочних завдань, якість представлення країни та поступове розширення самостійності студентів. Протягом навчального року учасники вдосконалили здатність спостерігати, систематизувати інформацію, встановлювати зв'язки між політичними, економічними, культурними та безпековими характеристиками держави, формулювати висновки й аргументовано представляти визначену позицію. Особливо показовим результатом стало те, що студенти другого курсу перейшли від участі в окремих завданнях до розроблення симуляцій та проведення DipOS під викладацьким контролем.

Досвід проєкту засвідчив доцільність поєднання знань, комунікації та практичної дії вже на початковому етапі підготовки міжнародників. Першокурсники поступово навчалися розуміти країну як цілісного міжнародного актора, відчувати її культурний код, представляти її інтереси та ухвалювати рішення від її імені. Формування основ безпекового мислення в цьому випадку виявлялося у здатності розпізнавати інтереси учасників, бачити багатовимірність проблеми, прогнозувати реакції партнерів і шукати прийнятні переговорні рішення. Безпековий напрям Diplomatic Open Space реалізовувався через аналіз оборонних стратегій країн і симуляції міжнародних переговорів та формування освітньої стійкості. В умовах війни інтерактивне навчання підтримує безперервність освітнього процесу, згуртованість студентської спільноти, культуру діалогу та взаємної відповідальності. Командна робота, рольова взаємодія й пошук компромісних рішень допомагають студентам

поєднувати знання з практичною дією та розвивають комунікативні й аналітичні компетентності, необхідні для суспільної стійкості й майбутньої професійної діяльності у сфері міжнародних відносин.

Список використаних джерел

- Кафедра міжнародних відносин і аудиту НТУ «ДП» (30 травня 2026). Урочисте вручення паспортів учасникам проєкту Diplomatic Open Space. *Facebook*. <https://www.facebook.com/ira.ntudp/posts/pfbid02Q64nTjLHL9rYifPP1gGr2BsstBWaAf36oXzELCHw3K5V9Zw3R7Hanz47bNWkeqWwl>
- НТУ «Дніпровська Політехніка». (6 жовтня 2025). Пряме включення з Данії: ексклюзивна лекція для студентів Дніпровської політехніки. <https://www.facebook.com/ntudp/posts/1467749761660322/>
- Пашкевич, М. (1 жовтня 2025). Напередодні Дня освітянина ділимося власними навчальними інноваціями DniproTech - методологією проєкту Дипломатичний Open Space. *Facebook*. <https://www.facebook.com/share/v/1HbgJ3FVQB/>
- Пашкевич, М. (2 червня 2026). Завдання для першокурсника-міжнародника. НТУ «Дніпровська Політехніка». https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid0har5WubBLTSX3yoHDDtZeFDfADdaLoqtNbB6YFehDWtJdsenzTAKGGdiAWzTRBXxl&id=100091433490536

Наукове видання

ТРАНСАТЛАНТИЧНА БЕЗПЕКА ТА РОЛЬ УКРАЇНИ

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції

Матеріали подано в авторській редакції

Обсяг: 12 авт. арк.

Scholarly publication

TRANSATLANTIC SECURITY AND THE ROLE OF UKRAINE

Proceedings of the International Scientific and Practical Conference

The papers are published as submitted by the authors

Extent: 12 author's sheets

Підготовлено до виходу у світ
у Національному технічному університеті
«Дніпровська політехніка»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 1842
49005, м. Дніпро, просп. Дмитра Яворницького, 19

*Prepared for publication at
Dnipro University of Technology
Certificate of Entry in the State Register of Publishers,
Manufacturers and Distributors of Publishing Products, DK No. 1842
19 Dmytra Yavornytskoho Avenue, Dnipro, 49005, Ukraine*

